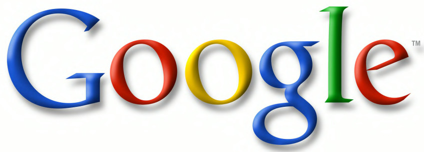

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

IVLII CAESARIS SCALIGERI

*

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE LIBRI TREDECIM.

ex libris D. D.

Biblio Caroli

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM, 1540.

Digitized by Google

IVLIVS CAESAR
SCALIGER
SEBASTIANO GRYPHIO
TYPOGRAPHO
S. D.

VM plerique librorum meorum, qui sanè quasi futuræ famæ tentantibus uadum nobis præmissi erant, tuis opibus, atque apparatibus ea gratia affecti sint, ut non minus tuum ob beneficium, quàm propter suum meritum eos doctissimus quisque & exceperit, & probarit: non fuit mihi committendum, ut quæ attentiore opera cumulatiora commoda pollicerentur, non & impensiore tibi cura commendata esse uellem. in omnibus enim scriptorum meorum rationibus cùm iudicij nostri nescio quas affectiones à uulgaribus sordibus, uti mihi uidebatur, longè alienas semper secutus sum: tum ijs in libris, quibus Latinæ linguæ caussæ continentur, animo nostro obsequuti sumus: ubi oblectaremur & rei ipsius non uulgato argumento, & ijs scribendi legibus, quas in nullo unquam Latinorum hoc in genere literarum compertas habebamus. Etenim linguæ nostræ tum ad ipsum (ut ita dicam) habitum nitidiorem, tum ad ornamenta non ignobilia respiciens, & admirabar maiorum nostrorum fortunam, qui eam

Digitized by Google

nobis condidissent: & ætatis nostræ sapientiam laudabam, quæ longinquo squallentem exilio pristinæ dignitati restituisset: & dolebam utrorunque uicem, qui in paucis caussas quæsissent, atque in illis ipsis multis erroribus sese implicuissent. At cætera sanè animantiũ genera fortasse cognorint ipsas res, quædam etiam percipiant acutius: uni Homini rerum caussæ ad cognoscendũ sunt datæ: quas qui animo concipit, illum demum esse Hominẽ dicas. Ergo inter alia miseriarum nostrarum oblectamenta, cùm sapientiæ genus hoc, quo rerum caussæ inuestigantur, maximè carum haberem: indignum profectò mihi uisum fuit, si per nos staret, quò minus primæ ipsæ literæ suam quoque in his haberent partem. Nam quæ studia essent & mitißima, & humanitatis nomine constituta, atque iccirco ad uitæ meæ rationem ac consuetudinem uehementer accommodata, non tam me ab seuerioribus abstrahebant, quàm & sese cum illis in me coniungebant, & ad ea meipsum alacriorem remittebant. Quo factum est, ut aggressus sim opus immensum, ac penè desperatum: ubi, ut festiuè simul, atque ingenuè fatear, aliquando quærendum esse intelligerem, quod extaret fortasse nusquam. Verùm quid erat aliud, opertis oculis Veterum in sententias semper duci,

quàm

Digitized by Google

quàm illos plusquàm Viros obseruare, nos minus quàm Homines desperare? Equidem ita censeo: optimos illos Priscos, tum recentiores, non uoluntate solùm, sed quibus etiam possent, officijs benè de nobis meritos fuisse. Verùm ita euenit Gryphi, ut qui sublimioribus studijs occupati essent, eos pigeret harum quotidianarum disputationum: quos uerò ingenium temperatius ab altiori contemplatione abduxisset, eos melioribus opibus destitutos nimis leniter in ea incubuisse. Quamobrem si nouis libris, noua cura nostra, earum rerum optima quæque pars & excipienda, & expolienda erat: non alijs profectò legibus id mihi faciundum fuit, quàm quæ in Philosophiæ recessu ab ipsa natura & latæ, & fixæ essent. Hoc enim maximè modo spero, iam meliusculè esse literis Latinis: quarum equidem Vsum multorum doctißimorum uirorum opera propemodum perfectum arbitror: rei ipsius Originem, atque Radices, hactenus aut ignotas, aut nondum proditas saltem: ut languenti huic Philosophiæ parti, ac penè brutæ, iam nunc demum mens aliqua data esse uideatur. Tuam uerò mi Gryphi ueram pietatem, excellentem eruditionem, insignem humanitatem his nostris lucubratiunculis & præesse uolui, & moderari: si id tibi

Digitized by Google

ita collibuisset : ut posteri intelligerent, eius frugis prouentum, si qua ad eorum commoda per nos exculta esset, à nobis tantum commendari, quantum ex diligentia tua, atque autoritate gratiæ consequi potuisset. Vale. Pridie Nonas Februarias,

M. D. XXXX.

Digitized by Google

Iulii Cæsaris Scaligeri

IN TREDECIM LIBROS DE CAVSIS LINGVAE LATINAE PRAEFATIO, AD SYLVIVM CAESAREM FILIVM.

GRESSVM te ex angustijs tenuioris literaturæ, SYLVI CAESAR fili, non ante decet inire rationem grauiorum studiorum, quàm istarum præceptionum caussas notas habeas, per quas excellentissimæ cuiusque scientiæ cursus aperiri debuit. Quanquam enim hæc ipsa tenes, quæ certis obseruationibus recepta sunt: tamen qui sæpius dubitare an ita sit, semper quærere quare sint talia, cogi possis: nisi te exemptum ex his difficultatibus in tuto collocatum uideam, uitam mihi acerbam putem. Quibus igitur legibus Latina lingua sese astrinxisset, cùm ante nos multi scitè admodum, ac sapienter memoriæ prodidissent, neque earum constitutionum rationem ullam reddidissent: sanè

Digitized by Google

ſanè uel hoc ipſo animum meum uehementer exci-
tarunt; quòd arbitrabar, id quoque ab illis præſtari
potuiſſe. Nam enimuero ad ſimplicitatem meam im
primis pertinere exiſtimabã, ſi hoc uel ſola ſpe eſſem
aliquando aſſequutus, quod eſſet præteritum, uel à
bonis uiris, qui ueterum ſanctionibus uellent acqui-
eſcere: uel à Barbaris, qui politiorem operam conte-
mnerent: uel à delicatis, qui operoſiorẽ diligentiam
negligerent: uel ab inuidis, qui quod ipſi dare non
poſſent, ab alijs accipere detrectarent. Quanquam
minimè latuit ab initio nos quantum turbæ ciere-
mus. Neque enim defuturi ſunt, qui negent, pru-
denter à nobis factum, ut his uilioribus operis ſapi-
entiæ ſtudium interciperemus: quippe nullo uſu eue
nire poſſe, ut bonus medicus is, cui hęc curæ fuerint,
aut ſit, aut cenſeatur: auerti nanque non diligentiam
ſolùm, ſed animum ipſum amitti quoque, ſiquid de
illarum literarum contentione remittatur. Quibus
equidem tam humanè monentibus nos, ad hunc po-
tiſsimùm modum reſponſum uelim: Me ingenij mei
magnitudinem, quæ nuſquam ulla extitiſſet, admi-
ratum eſſe nunquam: neque noſtram hanc mediocri-
tatem rei ulli ap~~tam, nedum ut~~ Medicæ exercitatio-
ni ~~parem con~~ſiderem, exiſtimaſſe. Verùm tam gran-
dem iſtam, quantam de me, ſtudioſa plebs, optimi
ciues, illuſtriſsimi uiri opinionem accepiſſent, non
renuiſſe: ~~ſed quaſi reliquias ueterum fortun~~arum no
ſtrarum ~~fato quodam oblatas recepiſſe, atque ad me-~~

lioris

Digitized by Google

lioris uitæ frugem, cultumq; contulisse. Quod uerò temporis à publicis muneribus, à priuatis amicorum officijs superesset, aliàs alijs studijs impendisse: ut, quem neque luxus stupidum fecisset, neque parsimonia uæcordem, neque alea egenum, neque lucri spes cupidum, neque potentia elatum, neque diuitiæ insolentem, neque improborum odia desperatum, liceret mihi eas horas, quas alij salutandis dominis suis, alij mercaturis, alij hilaritatibus, nequid præterea dicam, collocare soliti sunt, referre ad sapientiæ nutrices hasce literulas, in quarum sinu Philosophiæ robur olim creuerit. Præterea in memoria habebam, quot, quantaq; Galenus hoc in genere literarum ab sese summo studio diceret elaborata, ut in suis maximè reponere & uellet, & deberet. At qui uir? quantus medicus? qui non ex alijs potius discere (id quod facile factu sic satis sit) quàm ex seipso, quod esset ualde arduum, constituere alijs medicinæ scientiam conaretur. Atque ille tamen cum illis grauioribus operis, humanioris sapientię studia coniungere dignum duxit. Quid? non'ne diuinus ille Plato curat hoc, cum multis alijs in locis, tum ipso in Cratylo toto, ut orationis uel totius, uel partis reddat rationem? Non'ne Aristoteles adeò ad sese pertinere arbitratus est, ut sæpenumero ipsa emendet uocabula, alia explicet, quædã uel inuestiget, uel etiã pariat? Scripsit ille de Poëtica: de Rhetorica scripsit. Amatoria uerò, atque alia eiusmodi ut omittam, perpetuo commen-

Digitized by Google

tario id egit, ut sciremus, quot modis quippiam significare posit. Cuius profectò iudicio Grammaticam non solùm esse Philosophiæ partem, id quod nemo sanus negat: sed ne ab eius quidem cognitione dissolui posse intelligeremus. Itaque nemo bonus uitio uertat mihi, quasi priscarum nitori, atque lenitati literarum seuerioribus additis artibus tristem quandam attulerim asperitatem. Neque enim scientiæ minores à superioribus suapte natura disiungi possunt, sed ingeniorum tantum imbecillitate dissociari solent. Quamobrem remissius contemplantibus honos suus relinqui debet: acutioribus etiam diuinioris operæ gratia habenda est. Atque ætati quidem tuæ, fili mi, quanquam primo in congressu uidebuntur hęc asperiuscula: ita tamen uelim cum animo tuo statuas, Nihil unquam uulgare pretium ullum operæ fecisse. At quanti tandem sit, excellentissimis quibusq; rebus à uitæ ipsius primordijs assuescere? Itaque tetrica hæc non nisi Barbaris atque incultis animis terrorem, ac desperationis facere opinionē: pro nobis uerò, appetentibus ueritatis, tanquam armatas stare putes legiones. Ne sanè sis eo hominum in genere, qui aut abiecta, quam nossent, aut ignorata quam haberent, spiritus libertate, etiam illud, si dijs placet, conqueruntur, Mathematicarum interuentu disciplinarū Philosophiam à Platone obscuratam. O Dij immortales: obscurabitur Philosophia earum appulsu scientiarum, quarum splendor menti

nostræ

Digitized by Google

nostræ uerissimis, simplicissimisq; demonstrationibus lumen affert. Sed isti delicatiores, qui sese in mollissimi otij nexum dedidere, frustra simul, ac turpiter existimarunt, Sapientiæ cumulum sedentibus, atque oscitantibus sibi Deos ipsos suos confecturos: quo modo aut ingens patrimonium, boni nominis contemptor pater, aut prouentum aliusmodi, quem dicere nolo, Sors. At hercule liberales animos ab hoc falso quietis portu, non tam æstu gloriæ, quàm ueritatis aura retractos in Philosophiæ cursum, non prius decet deponere studia contentionis, quàm ex tam nobili, tamq; opulenta prouincia pretiosas istas, ac potius diuinas, merces reportarint. Neque enim petimus laudem, non gloriam, non præmium: laborum nostrorum ueniam petimus. Inuidiam uerò neque placare cedendo, neque instando superare uolumus: sed contemnere potius, quàm deprecari. Quis enim damnabit audaciam, qui idem ille non & inuitus admiretur conatum? Fortasse etiam laudet: ut quantùm demat prudentiæ, tantùm addat animi generoso. Siquis enim attentius operam nostram hanc intueatur: is agnoscet, non tam aliena occupata, quàm externa reiecta, propria uindicata. Neque enim, ut argumentum sit par, etiam iudicium idem esse uideat: siue amissa, quæ erant necessaria, siue sublata superflua, siue praua correcta contempletur: supra quingentos errores, satis illos quidem nobiles, tum Veterum, tum Recentiorum deprehendet.

Quos equidem nequaquã tetigissem (profecto non id studebamus, sed ut Latinæ linguæ caussas in lucem erutas proderemus) nisi sese nolenti, atque etiam sæpius inuito ingessissent mihi. Neque enim ex alienis spolijs nominis nostri munimenta exædificare in animo unquam habuimus: sed aliorum bonam famam laborum potius nostrorum accessione capere incrementum. Atque iccirco nullius penè attigimus nomen: nullis partium studijs addicti, quod è re esset, breuissima ac simplicissima diuini Aristotelis scribendi lege, explicandum curauimus. Quem uirum tibi, Sylui, si proposueris imitandum: & intelliges à nobis ordinem mirificum his tuis in libris institutum, sine quo ne ipsa quidem rerum natura consistere queat: & tute ad eiuscemodi artium diuinitatem comparabis talem, ut etiam nos, id quod equidem uel opto, uel spero, superare ualeas.

Digitized by Google

INDEX ERRORVM, QVI'VE, QVOT'VE, QVOTO CAPITE CONTINEANTVR.

Capite primo continentur errores Quatuor.

Cap.undecimo,Vnus.

Cap.duodecimo,Tres.

Cap.quartodecimo,Quinque.

Cap. X V. Duo.

Cap. X V I. Vnus.

Cap. X V I I. Duo.

Titulus

Digitized by Google

Cap. XIX. Vnus.

Cap. XXII. Tres.

Cap. XXIIII. Vnus.

Cap. XXV. Sexdecim.

Cap. XXVI. Vndecim.

Cap. XXVII. Quinque.

Cap. XXVIII. Vndecim.

Non est

Digitized by Google

Non

Digitized by Google

cc Cap.

Digitized by Google

Persona

Digitized by Google

Cap. LXXVIII. Duodecim.

Cap. LXXIX. Quinque.

Cap. LXXX. Septem.

Cap. LXXXI. Vndecim.

Cap. LXXXII. Vnus.

Cap. LXXXIIII. Sex.

Cap. LXXXV. Duo.

Digitized by Google

Malè

Google

Digitized by Google

Cap. XCIX. Vnus.

Cap. centesimo, Vnus.

Cap. CI. Vnus & uiginti.

Cap. CV. Vnus.

Cap. CX. Decem & Septem.

Cap. CXI. Vnus.

Digitized by Google

Cap. CXII. Vnus.

Cap. CXIII. Quatuordecim.

Cap. CXIIII. Vndecim.

Cap. CXV. Tres.

Cap. CXVI. Vnus.

Cap. CXVII. Vnus.

Cap. CXIX. Tres.

Cap. CXXI. Duo.

Cap. CXXIII. Nouem.

Cap. CXXIIII. Duo.

Digitized by Google

Digitized by Google

Præpo

Digitized by Google

Aliquando

Digitized by Google

Digitized by Google

IVLII CAESARIS SCALIGERI

De causis linguæ Latinæ,

LIBER PRIMVS.

Artifex & Natura uersantur circa certam subiectam materiam. Duplex artificium: circa materialia, & circa immaterialia. Multiplex modus circa eãdem materiam. Notiones quid. Vocum affectiones tres. Finis Dialectici. Finis Grammatici. Excludũtur à Grammatico officia aliquot falsò attributa. Relinquit alijs inflexiones, significationes, compositiones: ipse causas perscrutandas profitetur.

CAPVT PRIMVM.

QVEMADMODVM Natura non uno modo circa unam uersatur rem: ita nec Ars. Nam sicuti Solis uis quercum educit, atque firmat, aqua putrefacit, ignis absumit: sic faber eidem quercui formã abaci imponit, statuarius, Iouis; architectus, tigni. Par item ratio in scientijs est. Hominem contemplatur Philosophus naturalis, ut mouetur: Geometra, quatenus eum metiri debet: Medicus, quem à morbis aut uindicet, aut tueatur. Natura enim ut est artifex quasi quidam eorum, quæ molitur: ita

Digitized by Google

artifex tanquam natura quædam eorum, quæ figurat. Hoc igitur quod est materia prima naturæ, ut ei formam imponat, id est artifici naturalis res, cui figuram indat. Res autem cùm duplices sint: aut materiales, aut immateriales: & immateriales aut extra intellectum, ut Deus, aut in intellectu, ut notiones (notiones appello rerum species mente comprehensas) quod utique manus agit in materiã, hoc intellectus in notiones. Ergo ut manibus subiectam materiam habet, aurum faber: ita intellectu notiones philosophus moderatur. Etenim quo pacto manus instrumentorum instrumentum est: sic ratio scientiarum. Est autem ratio uis animæ, qua id, quod ea præditum est, comprehendit uniuersalia. Comprehendimus autem uel per inuentionem, uel per disciplinam. Ac per inuentionem quidem paucis datum est, ut diuinitus fierent sapientes: per disciplinam autem pluribus. Sanè disciplina est scientia acquisita in discente. Discimus uerò ab alio per auditum, tanquam per instrumentum, & per uoces tanquam per notas: est enim uox nota earum notionũ, quæ in anima sunt. Vocis affectiones tres: Formatio, Compositio, Veritas. Veritas est orationis æquatio cum re, cuius est nota. Compositio est unio partium pro earum proportione. Formatio est creatio, & figuratio. Itaq; orationem eiusq; partes duo artifices diuersis modis contemplantur. Dialecticus sub ratione ueritatis, tanquam sub fine: grammaticus sub figurationis & compositionis modo, quam uocarunt constructionem, tanquam materiam. Nam tametsi grammaticus etiam considerat significatum, qui quasi forma quædam est, non tamen propter se id agit, sed ut ueritatis indagatori subministret. Accidit autem ei postea ornatus ab Oratore, & numerus à Poëta. Nam historia parum ab utroque differt: sed ex utroq; potius mista est. Grammatici igitur unus finis est, rectè loqui. Quare in duo intendit: in partes, ut partes sunt, & in easdem ut inter se respondent ad compositionem. Nam quod addunt, rectè scribẽdi artem esse: bis peccãt. Neq; enim ars est, sed scientia. neque necesse habet scribere. accidit enim

Digitized by Google

ſcriptura uoci. neque aliter ſcribere debemus, quàm loquamur. Illam quoque tertiam partem, quam aſcribunt, iudicandi, non rectè attribuere. neq; enim actio diſtinguitur à poteſtate per differentias forma conſtitutas. Etenim eodem modo, quo ſcio, iudico. Poſtremò quòd officium interpretandorum autorum annumerarunt, id ſanè grammatici non eſt, ſed ſapientis pro cuiuſq; rei captu. Eſt enim Oratorum Poëtarumq́;, atq; Hiſtoricorum lectio differta uarijs artibus, atq; ſcientijs: quæ non ad ipſos literatores potius, quàm ad ueros artifices pertinent. Nam quod ad interpretationem ipſam attinet: eadem ratio eſt, & componendi, & compoſita cognoſcendi. Quippe orationem qui interpretatur, eodem modo eam reſoluit in partes, quomodo eam qui conſtruxit, ex ijſdẽ partibus comparauit. Tres igitur cum ſint rationes literaturæ, prima figurandi, ſecunda ſignificandi, tertia componendi: primam quidem diligentiſsimi uiri recentiores exactiſsimè tractarunt: ſecundam non ita planè; tertiam ex autorum obſeruationibus ſatis admodum ſunt aſſecuti. Verum cum non ſolum uſu, atq; autoritate partes hæ conſtent, ſed etiam ratio ipſa naturalis magna multaq́; loca ſibi uindicet: Quæ illi ipſi diligenter ſunt executi, nullius noſtrum opera indigere arbitrabamur. Quæ uerò rationes ab his ſunt omiſſæ, uel quaſi ignoratæ, uel quaſi relictæ nobis, neceſſariò hoc opere erunt perſcrutandæ.

CAPVT II.

Non ſolum materia opus eſt, certisq; limitibus, ſed etiam ordine atque inſtrumentis. Ordinem duplicem eſſe: unum ab elementis ad compoſita, alterum huic contrarium. Inſtrumenta item duplicia: altera naturæ notiora, nobis uerò minus nota: altera his contraria.

SVmptam materiam, certisq́; limitibus circunſcriptam, uideamus quemadmodum perfectè noſſe poſsimus. Duo ſunt docendi, totidemq́; ijdem diſcẽdi modi. Alter, quo quid ſuas in partes reſoluimus; ut ſi nauim ignoranti cuipiam, primùm

nomen edam; deinde quid sit edisseram; postremò cuius rei caussa structa sit, ostendam, partibus enumeratis. Hæc uia, resolutoria ab Aristotele dicta est. Is modus nobis notior est. quippe totum ipsum repræsentatum specie primùm innotescit: à quo ad partes indagandas ipsas postea ducimur. Alter modus huic contrarius est, naturæ ille quidem notus atque certus, quem componentem dicimus: propterea quòd acceptis partibus totum ipsum exædificamus. Galenus frustra addidit tertiũ quem definitiuũ uocat: cùm tamen à resolutorio nihil differat. resoluimus enim totum: at totũ res est ipsa definita, definitio autem notio speciei. Præstantior autem uia utique ea est, quæ componere docet: tum quia naturam imitatur, tum quòd excellentiam tradentis ostendit ingenij, quod necesse est omnia habeat in numerato atq; ordine dispo sita antè, quàm animum ad dicendum appellat. Ad hoc, nisi à primoribus elementis ordiare, necessariò cogêris idem sæpius repetere. Vniuersus igitur docendi ordo is cùm sit, singulæ partes quo consilio quamperfectissimè recenseri tractariq; posśint, uideamus. Discere dicimur, cùm ignotum per indicia quædã percipimus animo. Hoc bifariam esse potest: Nanq; indicium illud interdum est posterius eo, quod discimus. ueluti cùm significatio uocis huius, GLORIOSVS, intelligitur posse accipi in bonam partem per exempla sumpta de Cicerone. At sanè id prius significauit, quàm sic Cicero utendum sumeret: & tamen per Ciceronem ita mihi notum sit. Est alterum indiciorum genus natura prius, & caussa quasi quædam eiusce rei, quam discimus. ut cùm per Gloriæ significatum ac per flexum illius uocis descendo ab origine ad usum eum, quem in Ciceronis libris deprehendi. ac prior quidem notior ac facilior est: alter ut pauló obscurior, ac minus sæpe notus nobis, ita excellentior tanto, quanto certius scimus, cùm per caussam, quàm per accidentia cognoscimus. Hoc igitur duce ab ipsa philosophia, in Latinarum uocum naturam, ad rationes inuestigandas deducamur.

Digitized by Google

CAP

CAPVT III.

Duplices partes: aliæ ex quibus uox constituitur, ut ex materia: aliæ tanquam species sub genere perfectam scientiam, non ex sola definitione acquiri, sed etiam ex affectuum cognitione.

SI igitur est à partibus incipiendum, propterea quòd caussæ sint ipsius totius, quod nunc tractamus: nosse interest, earũ rationẽ duplicem esse. Etenim cùm dicimus, in, DICTIONE, partes esse alias simplices, cuiusmodi literæ sunt, alias compositas, quales uidemus syllabas: ex his iudico elementis integrã uocem fieri, atque coalescere. Cùm uerò dicimus: Dictiones alię sunt nomina, aliæ uerba: non has ostendo partes eius esse modi, ut per eas concrescat nomen: sed quæ ipso genere tanquam re uniuersali quadam comprehendantur. unde recte pronũciamus, tam nomen, quàm uerbum dictionem esse. Cum autem possim genus ipsum intelligere etiam seclusis partibus his, quas species appellauimus: necessario fatebimur, suapte natura species esse illas post genus. Siquidem genus materia quasi quædam specierum est. Contrà, quoniam genus ipsum animo perfectè capere nequeamus, nisi partes, quibus constat, perspexerimus: necesse erit, ut primum de his partibus, deinde de genere, hoc est de dictione, quæ est materia nostræ operæ subiecta, tum de speciebus sermo noster instituatur. Videndum igitur, quid litera: mox quid syllaba: tertiò quid dictio: postremò quæ species dictionis. Quoniam uerò perfecta scientia non ex sola habetur definitione, sed omnes quoq; rei affectus cognoscere oportet: de ipsis affectibus cuiusque partis quid ueteres prodiderint, quid nos sentiamus, perspiciendum erit.

CAPVT IIII.

Definituro literam, nominis prius originem quærendã. More Peripatetico inde errores multos & colligit, & corrigit.

Digitized by Google

ANte uerò, quàm literam definimus, sicuti fit in omni definitione, nomen ipsum est explicandum. Quippe ex cuius interpretatione facilius rei ratio nota fit. Togam enim definiturus, eam si norim à tegendo dictam, sanè uestigando eius genus sic inueniemus: esse lanam textam ad tegendum. Ita de litera acturi, ueram eiusce nominis rationem ex figura emergere cõperiemus, cùm eas certis lineis contineri uidebimus. exemptis nanque ex prisca nominis origine aliquot elemẽtis, cùm primum dictæ essent lineaturæ, literæ postea factæ sunt. sicut apud Græcos γράμματα παρὰ τὴν γραμμήν. Euenit deinde, ut quoniam album nigredine aspergeretur, atque ei quasi officeretur, ut ea significatio latius fusa sit, & litura inde etiã macula diceretur. Obliterare autem uerbum non à literis, ut dixere, sed à lituris deductũ est, uersa scilicet uocali. Quemadmodum à fœnus fœneror, & à pignus pigneror, & à tempus tempero: sic à lineando, linere, unde lineaturæ, & literæ, & lituræ, ex eodem fonte æquè omnia. Neque enim à lituris literæ, quia delerentur: prius enim factæ, quàm deletæ sunt. At formæ potius atque οὐσίας rationem, quàm interitus habeamus. Ex his constat eosdem ueteres non rectè quasi legiteram commentos esse; ut extrema pars uocis ab itinere fingatur. Atque id quoque non geminata consonante, ut consueuere, scribendum esse: sub suæ nanque originis forma produxit primam natura. Si igitur à lineis dicta est, et linea minima corporis dimẽsio est; erit profecto litera minima pars dictionis. accidit enim dictioni cuipiam, unica ut litera contineatur. ibi enim est & pars & totum idem. Sed sicuti ex elementis constant mista naturalia, sic ex literis dictiones: unde Elementorum quoque nomen sortitæ merito sint. Simul ut hinc refellatur ueterum sententia: qui falsò literas notas dixere, elementa autem pronunciationes. Nam ut litera sola nota fit, satis habemus: at elementum, & ipsum hoc fit quod pronunciatur, non autem ipsa pronunciatio: & ipsa nota æquè, siquidem est pars dictionis ipsam constituens, sicuti ignis, aër, aqua, terra, corpora naturalia hæc nostratia. Sed & par eorundem error

in literæ

Digitized by Google

in literę definitione: primo nanque partem uocis dixere. quare aut non erunt literæ, quæ scriptæ nondum pronunciantur, aut falsò definierint uocem, esse aërem percussum. Sed neque rectè, neque necessario adducunt uocis definitionem. Neque enim ad literatorem, sed ad philosophum spectat hoc, à quo id quod ipse statuat accipere debemus. Quin ipse quoque uocem in libro de interpretatione non definiuit: cum alioqui & coniunctior esset pars illa cum cætera philosophia, & interpretatio uocem habeat pro instrumento. Itaque Diuinus ille uir per uocem definitiones attulit, uocis contemplationem ad philosophum naturalem retulit. Quòd si quis pertinacius contendat, necessariò definiendam uocem esse in literæ definitione, quasi genus quoddam: cogetur idem sanè, quid aër sit, quid percussio, definire. atque porrò, quemadmodũ fiat auditus, ostendere. Verùm ij ignorarunt, non omnia principia discutienda esse, sed quibusdam eorum certis in scientijs simplici intellectione acquiescendum, ipsamque principiorum rationem ad solum metaphysicum pertinere. Quamobrem grammaticus hic satis habet uocis tantum nosse significatũ: nõ est igitur necessaria. Non est item uera, cùm dicit, Aërem tenuissimum: tenue enim & crassum significant partium positionem. tenue enim cum opponitur crasso significat rarum: sic dicimus crassum aërem, rarum aërem & tenuem. In aëre igitur Bœotio non pronunciabitur litera, quem aërem crassum fuisse, prouerbio quoque circunfertur. Sed illi ut minimam partem literam esse ostenderent, eius materiam, scilicet aërem, tenuissimum esse uoluere: ut minimum significarent. Sed tenue non excludit longitudinem: itaque non erit aër minimus. Præterea in eodem genere nullum minimum minus alio minimo est: at litera alia alijs minor: quædam enim unico tempore fluit, alia pluribus constat: & quædam dimidium alterius est: nam Ω, est duplex ad o, & ipsa interdum suijpsius: cuiusmodi sunt communes uocales apud Græcos. Ad hæc, aiunt definitionem esse à substantia: at Aër uocis substãtia non est, sed materia subiecta: accidit enim uox aëri: hic enim

Digitized by Google

hic enim substantiam pro essentia capiunt. at essentia uocis non est aër; neq; enim genus eius est, aut differentia: sed percussio, aut elisio genus est summum, proximum autem genus, est sonus. is enim ordo est: Sonus è percussiõe corporũ, Vox, Sermo. Est enim Sermo dispositio uocũ articulatarum ad interpretandum animum. Vox, sonus ex ore animalis. Sonus, qualitas obiecta auditui ex occursu corporum. Itaq; ne id quidem rectè, strepitum uocem esse inarticulatam: strepitus enim est soni species, sicut & uox. Neq; diuisio proba est, cùm dicunt inarticulatas uoces eas, quę nullo proferũtur affectu: nam omnis uox est ab animi affectu, est enim data animalibus ad expressionem uoluntatis, ut in quinto historiarũ latius disputauimus. & multæ uoces ab affectu proficiscuntur, quæ sunt inarticulatæ: ut gemitus, & sibilus uenatorum. Sed neque rectè à brutis excludunt articulatas: ouium enim uoces adeò clarè scribi possunt, ut ab ipsis uerbum apud nos formatũ sit, balare. Literatas autem uoces aut illiteratas, perinde atque scribi possent, uel non possent, etiam doctiores dixere: ut est apud Gellium lib. XI. Non decreto, inquit, iussoq; , sed tacito, illiteratoq; Atheniensium consensu. Quare articulata sit, quæ scripto excipi atq; exprimi ualeat: inarticulata, quæ non. Possit autem quis dubitare, an necessaria sit definitio dictionis, syllabæ, literæ per uocem: præsertim cùm Philosophus in libro περὶ ἑρμηνείας, sic egerit. Quibus respondemus, id eum fecisse, quoniã de Elocutione scribebat, quam uocat interpretationem. Sic nos uocem in his libris, pro dictione scripta accipimus, quoniã uox esse possit: idq; ex usu ueterum Latinorum. At isti uocis partem cùm dicant literã, uocemq; aërem percussum, literam tantum in aëre ponunt. ergo cùm scripta erit, non ei competet definitio: neque cùm in intellectũ recipietur: potest enim nunquam fuisse in pronunciatione.

CAPVT V.

Literæ definitio. Differentiæ genericæ, quibus species literarum con

Digitized by Google

rum constituuntur. Affectus generici proprij & communes. Quid primum horum natura sit, quid primo loco tradendum.

Litera igitur est pars dictionis indiuisibilis. Nam quanquã sunt literæ quædam duplices, una tamen tantum litera est, sibi quæque certum sonum unum seruans. Ita Ω magnum dictum est, non autem compositum. neque enim duo parua cõtinet tanquã partes, sed duobus temporibus unus tractus indiuisibilis. Litera ergo genus quoddam est, cuius species primariæ duæ, uocalis & consonans, quarum natura & constitutio non potest percipi, nisi prius cognoscantur differentiæ formales, quibus factum est, ut inter se non conuenirent. Quare de ipsis differentijs in communi, deq; affectibus prius dicendum est. Literæ differentia generica est, potestas, quam nimis rudi consilio ueteres accidens appellarunt. est enim forma quædam ipse flexus in uoce quasi in materia, propter quem flexum fit, ut uocalis per se posit pronunciari, muta non posit. Ex hac potestate ortum nomen est, qui est affectus proprius, cuiusq; literæ, consequens eam uim quæ in pronunciatione sita est. Figura autem est accidens ab arte institutum: potest enim esse litera sine figura: potestq; attributa mutari. neq; solum per nationes, sed etiam eidem genti aliam atq; aliam diuersis seculis in usu fuisse. Neque uerò, quod ueteres fecere, hæ solæ affectiones asignandæ sunt literis, sed & ordo. Quędam enim natura sua alijs priores sunt: neq; hac serie, qua eas accepimus ab antiquis aut ortæ, aut disponendæ. De potestate igitur primùm, deinde de alijs scribendum esset. Verum quia à facilioribus semper est incipiẽdum: à figuris, notulisq; ipsis pingendis auspicabimur: quarum caussas postea explicare instituemus, simul & numerum, & ordinem ex priscis historijs narrabimus, quem suo loco tandem corrigemus.

CAP. VI.

Historia literarum, Figura, Numero, Ordine.

Digitized by Google

LITERAE primùm fuere ſexdecim numero, à Phœnicia (ut aiunt) Cadmi opera, atq; auſpicijs receptę: his notulis, Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ. Palamedem autem duas adiecisse bello Troiano: Ξ, Φ. Duabus ab Epicharmo auctũ numerum: Θ, Χ. Duæ ad Simonidem, tanquam ad autorem, referuntur: Η, Ω. Alij autem aliter ſenſere, duaſq; eiuſdem inuento appoſitas: Ζ, Ψ. Latinæ haud magnopere ab his abhorrent, his notis, A, B, C, D, E, F, G, I, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z.

CAP. VII.

Summaria diuiſio literarum. Nomina ſingularum.

HArum quę per ſeipſas poſſent pronũciari, Vocales appellarunt; quæ non, niſi cum alijs, Conſonantes. Itaque etiam uocalium nomina, ſimplici ſono, nec differente à poteſtate, ſtatuerunt; at conſonantibus, quæ egerent adminiculo, appellationes miſtas ex ipſarum ſono, & ex certo adminiculo indidere. Itaque uocales ſic nominarunt, ut ſcribebant, A, E, I, O, V. At conſonantes additis uocalibus: idq; non uno modo: quibuſdam enim præpoſuere, alijs poſtpoſuere. Sunt autem hæc: BE, CE, DE, EF, GE, EL, EM, EN, PE, QV, ER, ES, TE, IX. Duas autem reliquas Y, & Z, propterea quòd non, niſi in Græcis uocibus, ſcriberent, non mutarunt earum figuram, neq; aliud nomen impoſuerunt. Item duabus uocalibus I, & V, cùm fiunt conſonantes, nullum eſt nomen factum à Latinis: ſed à Græcis V, Aeolicum elementum appellatum eſt; &, uau: habuitq; figuram hanc, Ⅎ, à Claudio inuentam, inuerſa, F, atq; duplicata. Verùm nominis rationem (digamma enim inde nominarũt) cum ipſa nominis poteſtate non conuenire, ſuo loco dictum eſt. Ex his conſtat, quare in uerbo DES, neceſſario inter priorem & poſteriorem conſonantem interponi debeat, E, uocalis: cùm tamen nomen & mutæ in fine, & ſibili in principio eam habeant uocalem: neq; enim nomina ingrediuntur

comp

Digitized by Google

compoſitionem,ſed poteſtas tantum. Sola Q, eadem & poteſtate & nomine ſemper eſt; ſemper enim & pronunciatur, & nominatur ſociata obſcuræ uocali; ſic, QV. Eſt igitur propriũ tam figuræ,quàm nominis, nunquam mutari; poteſtatis autẽ mutari, ut mox uidebimus. Hoc autẽ dico apud ueteres tum Latinos,tum Græcos: nã noſtra tempeſtate certis notulis malunt inchoare & ducere dictionem,alijs autem terminare. Hebræi autem,Chaldęiq́;, & Armeni, & Arabes ſemper aliquot literarum figuras mutarunt, quibus clauderent uoces ſuas. A` nominum ratione porrò diuiſerunt Conſonantes in Mutas, atque Semiuocales; ut quarum nomen inciperet à Conſonante,eæ Mutæ eſſent: quarum à uocali, eſſent Semiuocales. Quam ſententiam, qui eſſent autores ipſi,nihilo prudentius corrupere:ita ut mutis aſcriberent E F, cùm tamen inciperet à uocali. Verùm & hanc ſuo loco explodimus,& hic illam emendamus. Principio, non à nominibus ſpecies factæ ſunt,ſed à poteſtate,à qua etiam nomina fluxere. Igitur iam fundamentũ deſtructum eſt. Præterea quo modo fregere ſeipſos cum F, in mutas abiecerunt, ita etiam ſibi ſunt aduerſati, cùm hac eadem ſua regula cogũtur, eandem literam quæ apud Græcos ſit Muta, apud ſe facere Semiuocalem. Nam ſi uerum eſt,Mutas eſſe,quarum nomina incipiant à conſonante; ΞI, græca muta erit ea ratione, quæ tamen apud nos ſit ſemiuocalis;ſiquidem huius figuræ, qua utimur, X, pro, CH, nomen Latinis eſt, IX. Immò uerò ſi à nomine petas argumentum, multo ſint Mutæ clariores,quàm Semiuocales. Quis enim neſciat clarius pronũciari poſſe, BE, quàm EN, aut EL? Verùm ita factũ eſt, ut Mutæ dicerentur,quarum poteſtas,ſine uocali ſocia,nulla eſſet. Neq; enim quiſquam aut, B, aut, C, aut alias mutas, nulla uocali addita,clare poſsit pronunciare. Contrà ſemiuocales,propterea quòd aliquam haberent pronunciationem: uocalium enim ſecutæ integritatem nominis dimidium obtinuere; nemo enim interpoſito inter labia ſpiritu ipſum F, nequeat efflare; item ſibilum in S, & miſtum in X; linguæ

Digitized by Google

autem uibrationem in R: Leniorem autem atque hærentem in N: longè leniorem, & sibilo affinem, in L: mugitum uerò uel facilimum, atq; crassissimũ in ipso M. Ex his patet error alius eorundem qui scripsere X, ab I, uocali nomen suum apud nos inchoare propterea, quòd apud Græcos eadem uocali Ξ, illorum proferatur. Etenim si ea ratio satis esset, etiam IM, & IN, & IF, dixissemus, qua has uocali Græci nominant. Sed iccirco factum est, ut à præpositione EX, differret. K, autem literam quare in præsentia omiserimus, suo loco disputamus.

Ex his satis constat, prudentius, quàm aut Græci, aut Syri fecerint, fecisse nos, cùm uocalium nomina simplicissimo sono eduxerimus, quasi suo sibi satu ortæ essent: neque consonantium subsidijs indigere, ad suas opes declarandas, quas consonantes ipsæ sanè sua fouerent autoritate.

CAP. VIII.

Singularum literarum potestates.

POstquam literæ substantiam, differentias quibus suas species cõstituebat, affectiones genericas, rationem specierum conditarum diximus: superest, ut uniuscuiusque literæ uim deinceps ex usu, atq; ratione, eiusq; caussas statuamus: quod negotium non sine magno labore, uariaq; controuersia expe diri potest. Adeo enim degenerauimus à prisca pronunciandi ratione, ut & uix extent ipso in usu uestigia: & siquid afferas, quod emendet uulgus, tanto uerò ipsi pertinacius obsistant. Ac fuit quidem tempus, cùm usui dabatur aliquid: erat enim inter Latinos. Nunc uerò, cùm etiam Itali ipsi in patria sua peregrini sint adeò, ut etiam studiose inuenta noua à prisca detorqueant Latinitate: nihil aut Barbaris dandum, aut nobis indulgendum esse censeo. A` uocalibus autem incipiamus.

Singularum literarum potestates labiorum maximè cõformatione dignoscuntur: quemadmodum non solùm ex Martiani, ac Prisciani, Victorini, Gellij, Quintiliani, Varronis, Ni-

Digitized by Google

gidij, Ciceronis præceptionibus, uerùm etiam uariarum usu nationum aliqua ex parte percipi potest. Duobus autem modis potestas uariatur, uel sonus ipse, ut cùm I, uocalis aliter in uoce IRA, aliter in uoce OPTIMVS, pronunciatur: uel soni modus, ueluti quæ exempla à ueteribus adducuntur, quibus deni modi eidem uocalis sono attribuuntur: quini aspiratæ, et totidem tenui. Breui sub acuto, et graui: longæ sub ijsdem, & sub circunflexo. exempla sunt hæc: HÂMVS, HÀMÔRV̀M, HÁMI: ÁRAÈ, ÀRÂRVM, ÂRÀ: HÁBÈÒ, HÀBÊMV̀S: ÁBÈÒ, ÀBÎMV̀S. Sed est tertius quoque modus, cùm in fine clausulæ aut uersus longam breuemq; indifferenti sono accipitur ita, ut etiam pro longis breues habeãtur; etsi auribus suis aliter respondere, dixit Quintilianus. Ac de secundo modo in historia syllabarum scriptum satis est. de primo autem sic agendum est.

A, non eodem semper apud Græcos fuisse uidetur sono: siquidem Aeolenses ipsum pro, H, posuere, νᾶκα. contrà, Iones pro eo, H, πρῆγμα. Verùm mihi uidetur apud Latinos eius literæ semper idem sonus extitisse, qui etiam nunc auditur uulgò Romæ. At non sic cæteræ. Nanque E, latius sonat in aduerbio, BENE, quàm in aduerbio, HERE: huius enim posteriorem uocalem exilius pronunciabant, ita ut etiam in maxime exilem transierit sonum, HERI. Id quod latius in multis quoque patet: ut cùm ab EO, uerbo, deducis IRE. Et in eodem casu. dicimus enim, & IIS, & EIS: sicut & DIIS, & DEIS: TVRRIM, & TVRREM: PRIORE, & PRIORI. Sicuti igitur hæc inter se commutabant, sic & V, cum eorum altero habuit affinitatẽ: quod est animaduersum in illis uocibus, OPTIMVS, MAXIMVS, MONIMENTVM. Quæ nihilominus etiam per V, scriberentur. Igitur habuit I, uocalis sonos tres, suum exilem, alterum latiorem, propioremq; ipsi E, & tertium obscuriorem ipsius V. inter quæ duo Y, Græcæ uocalis sonus continetur: ut non inconsulto Victorinus ambiguam

illam, quam adduximus uocem, per Y, scribendam esse putarit OPTYMVS. Quem sonum etiam agnouere ueteres Græcæ prolationis, post I, uel V, consonantes, & ante D, M, R, T, X. cuius rei exempla sint VIDEO, VIM, VIRTVS, VITIVM, VIX. Cæterum neque id nunc deprehendimus ex usu nostro, neque illi afferre exemplum possunt, in quo I, uocalis sequatur I, consonantem, ante eas literas quas in proposito apotelesmate constituebant: sed de V, accipiendum est: cuius erunt exempla, IVDEX, IVMENTVM, IVRO, IVTVRNA. Verùm ante X, non habeas: neque enim præpositio IVSTA, per hanc duplicem scribenda est: & puto, si IVRO certum sibi sonum habuit, IVS, quoque eundem habiturum. Neque tamen semper eodem sono profertur V, sed aliquando pleniore obscuritate, quo modo uulgus Italicum dicit DVX. Interdum hiatu rotundiore, ut in uerbo COLVMNA, & ALVMNVS. quidam sunt ex Vmbria & Ethruria qui propius ad ipsius O, accedunt mollitiem. Omnino autem Latini cum Græcos casus uerterent, confiteri coëgere nos, sonos illos esse cognatos, πρίαμος, Priamus. Quo etiam modo nunc pronunciant Romani. Quare, quod illi ἰόβας, nos Iuba, Aeoles secuti, qui ὄνομα, ὄνυμα dicebant. Itaque O, duplicem quoque sonum habuit; latiorem, & exiliorem, ut cum ipso Y, conueniret. Productis enim labijs & cohærentibus, Y, est pronuncianda, quomodo Gallorum quidam proferunt aduerbium, NVNC. Græca enim uox est νῦντι. Sic etiam in multis alijs, quorum V, breue est, ea prolatio seruari debet, ut Numa, νυμᾶς; Romulus, ῥώμυλος. Habet igitur V, tot sonos, exilem ipsius I, latiorem ipsius O, obscuriorem suum & medium quendam ipsius Y, Græcæ. Quamobrem cùm suum sonum seruare illi uolebant ueteres, addebant O, ne in exilitatem illam Græcæ uocalis degeneraret: sic enim scribebant, OVFENTINA. autor Festus est. Restat etiam sonus alius, post G, & Q, & S, à superioribus ualde diuersus, implens scilicet consonantium

Digitized by Google

tium illarum uim, LINGVA, AQVA, SVADEO. quanquam post sibilum hoc tertio exemplo etiam à prioribus distet sanè: auditur enim aliquantum, ac propius accedit ad consonantis lineamenta. In prioribus autem exemplis, aut nihil, aut uix auditur: sed crassitudinem quandam apponit duntaxat; aliter enim dicas TINGO, aliter TINGVO. Germani nostrates penè per digamma Aeolicū proferunt, suspenso ipso G, parumper: Rhenani, et qui in Belgio sunt, longè mollius, & satis Romanè. At Erasmus in libro de pronunciatione falsò putauit V, eodem modo subijci ipsi C, sicut & ipsi G, in exẽplo pronominis CVI. est enim ibi V, uera uocalis: I, autem consonans, ut suo loco dictum est. Illud quoque igitur falsum erit, quod ueteres prodidere V, cum post G, uel Q, præcedit, aut E, aut I, aut AE, Græcæ uocalis Y, uim obtinere: neque enim ullum sonum similem gerit. Si enim ita esset, Græci ipsi non tam laborarent: haberent enim ad manus suam literam, et scriberent ΚΥΙΝΤΟΣ, quod apud nos est, QVINTVS. Sed ipsi & scribunt, ΚΟΙΝΤΟΣ, & pronunciationem illam nullo modo queunt assequi. Quemadmodum autem I, & V, fiant consonantes, suo loco dictum est.

Diphthongorum quoqꝫ ratio non constat hodie: nullam enim ex pronunciatu nostro percipias: neque tamen frustra inuẽctæ sunt. uerùm non est nunc laborãdum, ut ora distorqueãtur, ad eiusmodi explendam ambitionem. Satis tamen constat, AE, proximam fuisse Græcæ AI, & OE, uocali V. Nam & MOEROS, & MVROS, legimus. AV, autem non ut nunc pronunciant Itali, à quibus audias sonos duarum explicatum, sed declinauit olim ad O, quomodo Franci nunc rectissimè utuntur. Quorũ siquis dicat CAVRVM, etiam CORVM audias. Græci nescio an benè pronunciẽt: à quibus intelligas priorem uocalem; alteram autem sono similiore consonantis Aeolicæ. Sic & EY, ijdem. Nos æquè malè, atque ipsam AV. Græcam uero OY, ridicule Galli pene per O, proferunt, & ineptius adhuc magis cum diphthongos

Digitized by Google

thongos diuidũt ac dissoluũt, earum ut sonus audiatur. Nec defuere qui Græcam inueherent in Latinos, quoniam ueteres sic enunciabant, TERRAI, FRVGIFERAI. Item alteram, EI, ijs in uocibus quæ utriusuis sono tum E, tum I, ederentur, ut TREIS, PARTEIS. Verùm priscos unica ad id litera contentos fuisse idem Nigidius autor est.

CAP. IX.

Origo & caussa, quare I, & V, è uocalibus factæ sint consonantes.

QVanquam igitur mutantur soni, manet illis tamen pristinæ genus potestatis: at tam I, quàm V, penitus amissa priori ui, in aliam sunt transmutata. Nam cum sequente uocali uellent eas pronunciare disiunctim, sic, VICTOR, IVSTVS, subijt sanè uocalis illa, ac præcedentis mutauit uim. Quorum altero ut Græci carent, scilicet I, ita ipsum multæ nationes retinuere. Hebræa, Arabica, Germanica, Scythica, Armenica, Illyrica. Quod iccirco à Græcis factum non est, quia longiore semper tractu uterentur in pronunciando, ipsoq; in hiatu consisterent: quod uel ex eo declaratur, siquis animaduertat eam literam etiam ante uocales frequentissime contra communem cæterarum naturam produci: quare non potuit in alium sonum spurium degenerare. At Latini paruo posito momẽto ob soni gracilitatem facilime in subeuntem proximam transiliere, ut non penitus abesset ab sono ipsius G, à qua tamen quantum distet, suo loco uidebimus. Quemadmodum illud quoque, An Græci alteram habeant: V, scilicet. neque enim hic de his cognoscere possumus antè, quàm & ipsius G, cui est I, proxima: et ipsarum Φ, ac PH, atque Ξ naturam perspexerimus. Hoc igitur iam agamus.

CAP. X.

Consonantium potestates.

AC B, quidem Græci hodie aliter, aliter pronunciant Latini. Nam presſis labijs Latini, at Græci laxiore labro superiore

Digitized by Google

periore, & inferiore applicato dentibus superioribus: quanquam ueteres Græcos non aliter, quàm nos utimur, usos esse palàm est. Varro nanque cum nostrum balare, uerbum magis commendat, quàm Græcorum μῆλα, sanè utrunque factitium à sono pecudum contendit: ostenditq; eos debuisse imitari uocem ouis Balantis, ut βῆλον, non μῆλον nomen imponerent. Quod si ut ipsi loquuntur nunc, non ut nos proferimus, olim pronũciassent, sic quasi propemodũ per Aeolicum digamma, non rectè corrigeret eos Varro: neq; enim ualant pecudes, sed balant. Vasconibus quoque hoc est uitium peculiare, ut eo modo pronuncient B, quo & Græcos dicimus. Itaque lusimus in eos epigrammate, ut eorum Viuere, Bibere, sit. Contrà quædam nationes nimis crasse pronunciant per P, ut PVLLAM, pro eo quod esse deberet, BVLLAM, dicant.

Multo diuersior usus est ipsius C, idq; non solum in diuersis nationibus, sed etiam ipsa in Italia. Ac sanè idem esse nostrũ C, quod Græcorum sit K, iam receptum est: explosaq; eorum sententia, qui aliter autumarent. Tantoq; magis Scauri Grammatici, qui putarit nomina, in quibus A, secunda esset statim sede, per K, scribenda esse: sic, KALENDAE, KARVS. Etenim si propterea fiat quod Kappa, nomen includit uocalem illam, sane nulla eiusmodi uocalis addatur in contextu dictionis: aut ea consonans nulli præterea uoci ab alijs uocalibus incipienti apponetur. Hoc autem falsum esse uel ipsi ostendunt Græci. præterea ipsum C, eadem ratione non apponeretur nisi sequenti E, ut CEPE, cæterorumq; elementorum par item esset ratio. Quin Kappa nomen maius est, quàm quanta sit hæc potestas, ad quam arctare conatur ipsum. Alij ita censuere, Græcis tantum uocibus attribuendam, qui æquè falsi sunt. Etenim id si uerum esset, etiam CHREMETEM, per X, Græcum scriberent. Quod sola aspiratione ab ipso K, distat. Nulla igitur ratio est. Ipsius ergo sonus C, cùm sit idem cum sono ipsius K, cauendum nobis maximè est, ne addatur aspiratio (id quod Thuscorum

C non

Digitized by Google

non pauci faciunt: sed ij frequentius, qui Arnum flumen accolunt) sed siccissime est pronunciandum, non mucrone, sed latiore parte linguæ interioris adducta ad palatum, atque astricta, ut quàm tenuissimus quamque expeditissimus sonus trãsabeat. Galli turpissimè per sibilum edunt: ut non discernas, CELLAM'ne, an SELLAM, audias. Germani nostrates non tam crasso sibilo: at Germani Belgæ, & Hispani, non aliter, quam Galli Circumpadani, et Veneti, & Flaminij, & Ligures, sibilo tenuissimo, & balbo. Qui omnes redarguuntur eò, quòd in fine dictionum Græcum seruari sonum satis patet: ut in, HIC, NEC, AC, ALEC: neque enim sibilo terminantur, sed inicciorem sonum, qui apposita uocali debuit perpetuari. Acquirit tamen crassiorem sonum pro uocalium ratione: crassius enim dicas, CARVS, COLLVM, CVMA, propter latiorum uocaliũ hiatum, quam CERA, CIPPVS, propter exilitatem. Eandem inibimus rationem addita aspiratione, ut crassius aliquanto proñucies χαίρεις, χορός, quàm χέω, χῖος. Item diphthongos prout ad uocalium certarum sonum propius accedent. Si autem S, præcedat ipsum C, uulgò non audias: at qui uolunt eos emẽdare, etiam ineptis conatibus uastant pronunciationem, quam tu è Thuscorum consuetudine cõmodius temperabis.

Similima huic est Q, atque adeo, ut ineptiusculè quidam eandem esse contenderent. Galli nihilo secius eam proferunt, atque ipsum K, atque etiam crassius, horumque imitatores Ligures Taurini. Qui uerò castè atque integrè in prouincia uersantur pronunciationis, includunt aliquantum potestatis ipsius V, sine quo ea de caussa Q, nunquam scribitur. Non minor aliorum error, qui cùm huius uim similem esse proderent potestati ipsius C, malè caussam assignarunt, propterea quòd mutuo inter se converterentur: quoniam diceremus, COQVVS, COCI, & ARCVS, ARQVITES, & CVM, QVVM, & SEQVOR, SECVTVS. Etenim mutationis ratio fallacissima est. Omitto flexionum terminationes, quibus in M, S, mutari uideas,

TITVS

Digitized by Google

TITVS, TITVM, & in D, PARIS, PARIDIS. hoc enim factum ſit diſcriminis gratia in caſibus. At pro R, S: pro S, T, inuenias: ἄῤῥεν, ἄρσεν, θεσσαλὸς, θετταλός. Non igitur à mutatione, ſed à ſono ducendum eſt argumentum. Sed neque, ut ex Varronis autoritate contendunt, Q, erit à literis potius excludenda, quàm aliæ literæ quærendæ: Nam in elementis ita euenit, quemadmodum in rebus: ut plures eſſent ſoni, quàm eorum notæ. Quæ fuit cauſſa, ut etiam diphthongos comminiſcerentur. Itaque fruſtra litigant, ſic: ſi alia eſt Q, ab ipſo C, propterea quòd V, ſequente alium percipimus ſonum: ergo erit G, quoque alia à ſeipſa, uel cùm neceſſario ſequatur V, uel ſi fortuito. Intelligo neceſſariò propter ipſam, ut LINGVA: fortuitò, propter uocem, ut LIGVS. Hic enim dicimus nos, conſultius quærendam aliam figuram, ipſi G, qua hanc capiamus poteſtatem, quàm prudentiſsimè inuentum Q, excludendum. Fatemur enim G, aliud, atque aliud eſſe, non minus, quàm ipſum V, cum ſequitur uel Q, uel G, aut alias conſonantes. Non erit igitur idem cum C. Nam ſi ſit: ergo alterum pro altero ponatur. idem igitur erit & QVI, & CVI. cum tamen utrunque ſit monoſyllabum: et alterum claudatur uocali, poſterius autem conſonante. in priore non audiatur ſecundi ſonus elementi, in altero autem audiatur. Neque uerò politiſsimus autor Catullus initio ſtatim pulcherrimi, ac diuini poëmatis, ſic ſcripſiſſet,

Peliaco quondam prognatæ uertice pinus.

neque enim idem ſonat ac ſi dicas,

Peliaco collis ſurgit de uertice.

Eſt autem ſonus is & Græcis, & Gallis inimicus. Hiſpani non ſemper, Vaſcones ſemper, Itali facilimè obſeruant.

Proximum ipſi C, eſt G. Itaque CNEVM & GNEVM, dicebant: ſic CVRGVLIONEM & GVRGVLIONEM. appulſa enim ad palatum lingua, modicello relicto interuallo, ſpiritu tota pronunciatur. At Calabri, & Campani, Vmbriq́; atque alij eius tractus, etiam ſibilo eius ſo-

Digitized by Google

num faciunt crassiorem. Contrà Flaminij, & extrema Picenorum pars, ac togata Gallia uersus Z. ut quantum distat Lombardorum C, ab ipso C, Thuscorum, tantum Flaminiorum G, ab ipso G, aliorum: medio inter utrosque nos proferimus rectissimè.

D, tam Græci, quàm Vascones, atque etiam Arabes aspiratius pronunciant, subdita scilicet dentibus lingua. Nos siccius, uix apposita ac celeriter abducta. Huic affinis est T, pertinacius appulsa lingua. at Græca cum his coniuncta Θ, non ut Galli proferunt, excito de gutture spiritu crassiore, sed ut Græci ipsi interposito suauiore flatu, subiecta lingua laxiore spatio dentibus, quàm in D.

F, PH, V, cùm est consonans, tres sonos, suum quæque edunt: sed ita, ut & congeneres intelligas, & non unum. Ac digamma quidem Aeolicum, quod nostrum est V, ab ipso Φ, differre palàm est. Aeoles enim, qui haberent Φ, etiam digamma quæsiuere. Ita F, ab ipso Φ, distare uideamus, cum ante F, ponamus N, at ante Φ, & PH, nostrum ponamus M & M. Tullius irrisit Græcum testem, qui primam literam FVNDANII, nesciret exprimere. Itaque non defuere, qui Phamam, quàm Famam scribere mallent, propterea quòd Græca esset uox. Puto autẽ fuisse F, ualidissimum astricto superioribus dentibus labio inferiore. Mox sequi Φ, dilutiore ui. Quo more etiam in præsentia utuntur Græci ipsi. Tertio loco mollissimum V, quomodo nunc quoque dicimus, aut non multo attentius. Par enim est: ut retineat etiamnum quippiam ueteris uocalis, unde ortum habuit. Quare notat Victorinus sic scriptum inuenisse, SERꟻS: quasi duplicis V V, nota esset, ut SERVVS, diceretur. Sed multa marmora barbarissima fuere innouantibus posteris in ueterum contemptum. Quod autem aiunt V, semper esse simplicem, nunquam duplicem consonantem, siue in principio, siue in medio sit: & ipsis habere debemus fidem, qui tunc incorruptas pronunciandi tenebant leges: & facit ad id, quod statuebamus mollissimo sono esse. Quòd si quis

obijciat

Digitized by Google

obijciat, præteritum AVDIVI, dicamus mediam syllabam illam sua, non consonantis natura produci: sic enim AVDIRE, sic OVVM, quoniam ὠόν. Itaque non produxit primam in OVE, quoniam non potuit; fuerat enim, ὄϊς. quare sonus non fuit multus interpositæ.

L, geminant atque aspirant etiam cùm solum est, Gabali, Aruerni, & Ligures Taurini locis aliquot. contrà nostrum uulgus uix adduci potest, ut geminent. Græci nunc sic pronunciant, ut aliquid aliud intelligas, quasi succedat I, consonans ipsi L, & sequentem præeat uocalem: quam pronunciationem audias hodie apud Thuscos, cùm dicunt, GLI. & apud Vascones, cùm postponunt aspirationem: apud Hispanos, cùm geminãt. Sic igitur Græcus, ἀλιάδα: Thuscus, AGLIADA: Vasco, ALHADA: Hispanus, ALLADA: omnes æquè malè, si ad Latinitatem sese conferant. Sed Græcis hoc corruptè dici puto. Quin ueteres obseruabant exilius esse cùm geminaretur, MELLA: plenius cùm finit syllabam, aut ante se in eadem syllaba habet consonantem, ut SOL, FLAVIVS: medio sono esse, cùm inchoat, ut LVX, CAELIVS.

Huic aliquo modo similis est R, sed longinqua tamen: eodem enim oris modo editur. Sed uda est L, at R, spirituosa: illà simplici fertur tractu, hæc uibratur. Itaque ob eam uibrationem aspirationẽ accepit à Græcis, exit enim quasi bulliente uoce. Apud nostrate uulgus uix duplicatã usquam audias. Quidam distenta ac rigida lingua ignauius efferunt.

In M, nullam uocem Græcia terminauit: Barbaris, nobisq; modus nullus. Tres sonos habere animaduerterunt: crassissimũ in principio, minimum in medio, mediocrem in fine. Sit omnium unicum exemplum, MIMVM: & si geminata mutatur, MAMMAM. Initio enim collecta uox ad interiora narium, mugit: in medio penitus fallit, obsessa scilicet ac stipata uocalibus: in fine auditur mediocriter, abeunte iam uoce: & cùm geminatur, prior implet aures etiamnum magis, quàm cùm est in fine dictionis. Est & alius sonus cùm termi-

 nat dict

Digitized by Google

nat dictionem, & altera dictio sequens incipit à uocali: ut, EQVIDEM EGO; neque enim aut Galli, aut Lombardi rectè tum proferunt; ita enim proferunt, ut finem alterius cum initio sequentis coniungant. Nos mediocri sono, & sanè dimidiato, ut intelligas, si uoles, posse elidi: percipiasq; differentiam si dicas, MVLTVM ILLE; &, MVLTA ILLE. neque enim totum sonum abolebant: neq; enim intelligeres, sit'ne, MVLTVM, an MVLTA, an MVLTI, an MVLTAE, an MVLTO, an MVLTAM. Itaq; libato tantum sono, statim transabit uox, & in subeuntẽ sese dat.

N, ab M, differt gracilitate: clauso enim ore, & effuso sono in nares M conformatur: at N, aperto ore, & lingua in palatũ repercutiente uocem. Splendidissimo sono est in fine, et subtremulo, pleniore in principijs, mediocri in medio, NINON. pręcedens autẽ seipsum penè dimidio minor est: ut, BRENNVS. & sequente G, uel C, siue exili, siue aspirato, longe adhuc mutilatior, ANCILE, ANGVSTVM, ANCHORA. ita uerò, ut etiam diuersam literam putarent: nec dignarentur uulgari figura, sed aliam quærerent, exemplo Græcorum: qui ut aliam ostenderent, ineptè alienissimi soni figuram substituêre, ipsius scilicet Γ. Hæc igitur cùm G, aut C, præceditur: at cùm præcedunt ipsum N, optime à Græcis pronunciatur. Rectè à Germanis, à Gallis malè: sic enim proferunt, ut nihil intersit, utrum dicas, MAGNVS, an MANNVS. Itali hoc committunt in N, quod Græci in Λ, suo: ut nescio quid spurij inuexerint, quod literis exprimi non possit. uidentur enim omittere ipsum G, & aspirare ipsum N. sicuti Insulani Græci faciunt uulgò, sequente I, aut EI, aut OI, aut Υ. Nam Byzantios ego ita loquentes audiui, ut nos pronunciamus.

S, facilima omnium literarum, neq; enim sine ipsa efflare possimus. Quare non est merita ut à Pindaro diceretur ΣΑΝ ΚΙΒΔΗΛΟΝ. Dionysius quoq; cùm R, generosissimam uocat, at ipsum S, expellit, reijcitq; ad serpentes, maluit canem iritatam imitari, quam arborum naturales susurros sequi,

Digitized by Google

qui. Pronuncianda uerò est masculo ac constanti tenore, non dimidiato, ut Itali, & Galli, qui per Z, proferunt. Idem enim sonus est in, MISI, qui in, MISSVS; sed duplo maior: non est igitur alia uis, sed duplicata: distat enim non substantia, sed quantitate. Itaque ipsum X, Latinum male pronunciant, præsertim Itali in Flaminia, ut parum distet à Z. Quin ijdem pessimo consilio atque usu addunt in pronunciatione, E, post S, in quod desinat dictio, & post X.

CAP. XI.

An, T, semper eodem sit sono.

AC de literarum quidem potestatibus hæc. Quoniam autem quædam sunt controuersæ, eas seorsum tractare commodius uisum est nobis. Ac primùm quidem de, T. Eius, ut diximus, sonus fit appulsa lingua ad radices dentium superiorum: quem sonum apud Græcos receptũ est uariare cùm sequitur N, ut ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ. emollitur enim atque accedit ad D, nostrum. Eius rei caussa est, quia suspenditur pronunciatio in ipso N, ad palatum, ut lingua non ita cito demittatur ad dentes: ita potius D, quam T, exprimitur. Sic etiam non tam plene efferatur, cùm sequitur ipsum L, ALTVS. Ergo cùm non semper eodem sono usui sit, quæsitum est, cùm precedit uocalem I, atque hanc alia sequitur uocalis, an rectè consuetudo teneat, ut aut Galli per integrum sibilum, aut Itali per dimidiatũ edant: ut in exemplis, IVSTITIA, AMICITIA. Igitur qui mutari contendunt, nituntur consuetudine, ac præterea Grammaticorum quorundam autoritate, qui LITIVM, & VITIVM, obliquos à LITE, & VITE, sine sibilo iubent pronũciari, ut à rectis duobus VITIVM, & LICIVM differãt. Vtuntur præterea argumento de Græcis sumpto: Nam si illi Π, suum in B, soni flectunt post M: si apud eosdem Γ, est aliud quid ante Γ, K, X: si apud nos V, post G, & Q, transformatur: si denique T, ipsum apud Græcos post N, sonum mutat: poterit & hic mutare. Poterant etiam subtilius addere: si

Digitized by Google

re; si C, & G, crassius ante A, O, V; exilius ante E, & I, editur: eodẽ modo etiam T. Contrà aliqui ita sentiunt, usum nunc minimi esse & precij, & autoritatis, multaq; minime integra haberi. M. quoque Tullium, cùm usui quiddam dedit, id iccirco fecisse, quoniam apud populum dicebat, quem sibi attentum, non reclamantem uolebat: atque nihilominus sibi scientiam reseruasse. Neque enim, quæ barbaries admisit, fouenda: sed quæ omisit, uindicanda. Neque nunc extare usum quempiam nobis: Barbaros enim omnes esse nos: atque, ut minimum dicant, peregrinos. Consuetudinem, quæ legem habeat reclamantem, corruptelam esse, non consuetudinem. Non negare sese, tenuiorẽ esse sonum ipsius T, ante I, quàm ante A, aut O; sed eundem tamen sonum esse. Nunc uerò nullam esse rationem, quare in sibilum transeat: neque proba esse argumenta superiora. Consonantes enim à sequenti uocali nullas mutari, sed à præcedentibus consonantibus, aut à sequentibus ob sonorum dissimilitudinem. sicuti soni crassitie, quæ in B, & P, sit, effici ut N, in M, mutetur. Græcos quoq; habuisse autores linguę nostræ nos, qui nihil eiusmodi commenti sint: sed à Gotthis, Vandalis, Langobardis, inuectum sibilum illum. Præterea pudere uehementer debere illos, qui cùm alios ueniunt oppugnatum, ipsi uitiosa arma afferunt, quorũ culpa conuincantur. LICIVM enim à ligando dictum, sicut & LICTOREM, non ijsdem literis, quibus obliqui huius uocis, LIS, scribũtur, scribi. Rationem autem huius prauitatis esse, propterea quòd Barbari omni in pronunciatione multum ponunt spiritus, ita ut pleraq; in sibilum degenerent necessario. Quo errore etiam ipsum C, diximus ab ipsis pronunciari.

CAP. XII.

De I, consonante.

Consonantem I, semper in principio simplicem esse obseruarunt: in medio autem non semper duplicem: nam in PERIVRVS, simplex est, in alijs autem multis pro dupli-

ci accip

Digitized by Google

ci accipitur: MAIVS, POMPEIVS. Adducunt argumentum ab antiqua scriptura, per geminum enim II, scribebantur, MAIIVS, POMPEIIVS, quorum prius priorem claudat syllabam: quomodo etiamnunc quidã pronunciãt Lombardi: sic etiam, ut suprà dictum est, claudit tertium casum relatiui CVI: alterum autem sequens sequentem inchoabat. Igitur non solùm cùm incipit ab eo syllaba, ut dixere, consonans erit: sed etiam, quod omisere, cùm terminabit, esse possit. Quin etiam sequente consonante, ut in pronomine HVIC. neque enim V, hic est consonans, aspiratur enim: neq; est diphthongus, & est monosyllabũ: atq; idem I, est, quod prius fuit in secundo casu, HVIVS: sicut in CVI est, quod erat in CVIVS. Ad hanc autem naturam non potuit V, aspirare, sed transijt in pleniorem, scilicet in B, CAELEBS. neque enim temerè à cælo & uita deduxit Caius, minimè meritus hoc, qui à Quintiliano notaretur: sed sibilus sequens in caussa fuit: quemadmodum è contrario in eius sonum aliquem mutatum est ipsum B, AVFERO, ABSTVLI. Proprium autem est ipsius I, consonantis, in pristinam uocalis formam redigi: & augere numerum syllabarum. Hocq; commune habet cum V, consonante, ut diximus. Martialis uersus est:

Sed norunt cui seruiant Leones. Et in obscœno carmine ita positum est: sed detestandum non meruit recitari. In Vergiliano autem uersu etiam omissum est,

Tityre pascentes à flumine reice capellas.

Fecit enim uerbum illud Tribrachum, extrita A, quæ fuerat in origine simplici, IACIO. qua sublata, necessariò in ueterem uocalis naturam restitutum fuit I. quo exemplo etiam in BIIVGO, & QVADRIIVGO, idem euenit. Non rectè igitur antiqui, cùm REIICE, ita legunt, ut primam corripiant, statuuntq; I, simplicem ibi consonantem esse: redarguuntur enim cùm aliorum, tum eiusdem poëtæ autoritate è tertio Georgicôn, ubi producitur illa syllaba: consonantis igitur ratione duplicis, nam suapte natura

Digitized by Google

breuis est:

Reijce:ne maculis infuscet uellera pullis.

Inuenias etiam, cùm natura media quasi quadã sit inter consonantẽ, & uocalem: legimus enim STELLIO apud poëtam bisyllabum, & apud Terentium INIVRIA, trisyllabum: item OPPRESSIO, & BENEFICIO, quadrisyllabum, aliaq; talia pleraque, oppresso sono ipsius I. sicut etiam in uoce illa DIES, facta monosyllaba. Accidit autem hoc alijs quoque uocalibus, EA, MEA, TVA, SVA, monosyllaba apud eosdem comicos facere cogimur: & apud alios poëtas:

Vno eodemq; tulit partu. Et Propertium:

Eosdem habuit secum, quibus est elata, capillos.

I, indifferens est, nunc consonans, nunc uocalis apud Comicos, in aduerbio, IAM.

CAP. XIII.

Affectus finalis à potestate.

QVoniam uerò literarum finis est, constituere dictiones, idcirco secundum earum potestatem factum est, ut certis significationibus aliæ alijs potius seruirent: in metu enim, ac dolore efflamus: itaq; A, A, dictum est, multum enim hiatum præstat: eadem de caussa, etiam aspirationes interiectionibus ascitæ sunt, affectum enim notant, confertus enim spiritus editur. Ita consonantibus fictitia nomina suis quæque farcta sunt. Quid enim mollius, quàm uox ipsa hoc significans: quid impeditius, quàm BAMBALIO, habes, & BAVBARE: quod passiua uoce cùm protulit Lucretius, etiam plus tumultus excitauit, BAVBANTVR. S, ualde seruit ad spiritus elisionem:

–Sale saxa sonabant. R, autem rudiorem atque asperiorem, ut MVRMVR. utrunq; coniunctum implent ualde, STRIDERE. & magis cum terminant dictionẽ, STRIDOR. Aspiratæ consonantes multò acrius urgent his adiunctæ, FRAGOR. quippe etiam mollissimam omnium literarum

Digitized by Google

terarum etiam exasperant. φλοῖσβος, φλάω, παφλάζω. C, seruit hæsitantiæ. T, timori, AT, AT. M, uastitati, MALVM, MONS, MIRVM. etiam sonum ipsum audias, quasi præsentem, in quibusdam uocibus, λίγξε. & apud Virgilium cuius diligentiam non affectatam, ac diuinum iudicium nemo est assecutus omnium unquam poëtarum: percipies enim lignatorum operam illis uocibus:

–Sonat icta securibus ilex. & illud quantum est:

–Tremit ictibus ærea puppis.

Illa autem etiam cum naui dilabuntur:

Labitur uncta uadis abies.

Tinnitui sese dat N, CANERE, HINNIRE. Sed omnia exequi non est præsentis operæ, neq; in omnibus hoc inuenias: fortuitæ enim multæ sunt uoces, ut in ultimo libro est disputatum.

CAP. XIIII.

Vitia potestatum allata uocalibus, aut consonantibus.

NOn solùm id, quod rectè atque ex officio faciundum est, cognoscere oportet, sed etiam quod prauum est cauere: ita in scientijs quoq; perfectè proficimus. Ergo postquã meras potestates perscrutati sumus, ipsa quoq; uitia, quæ uitemus ex antiquorum obseruatione, sed more nostro, hoc est, Peripatetico, sunt declaranda. Deprauãtur aut uocales, aut consonantes singulæ, aut coniunctæ. Omne autem uitium fit aut Defectu, aut Excessu, aut Mutatione. Mutatio duplex, aut literarum, aut locorum. Ita fit peccatum, aut in substantia, cùm altera pro altera ponitur: aut in quantitate, cùm maior, minor'ue efficitur: aut in qualitate, cùm sono suo defraudatur, detorqueturq; in degenerem, aut peregrinũ: aut in loco, cùm transfertur, ut σφάγανον φάσγανον. Igitur cùm alia pro alia subditur, quod faciunt Parisienses, cõmuni nomine, non proprio, Rusticitatem ueteres Latini, Barbariem Græci appellàrunt. In quantitate autem error per excessum, Labdacismus: cùm crassius ponitur, ut diximus, LLOCVS, pro

Digitized by Google

LOCVS: sic Metacismus, cùm M, mugiunt: sic in uocalibus Platyasmus, cùm hiatu uasto putant grauitatem afferri actioni. Huius est generis etiam, Iotacismus, cùm ipsum I, exiliter maximè proferunt, atq; ita, ut etiam supercilia tollāt: est enim excessus in sono: ac quanquam exilitas sit defectus, tamen etiā defectus capit incrementū. Sic cùm alias cōsonantes aspirant, aut crassiùs edunt, dicitur δασύτης. CRATES, pro GRATES: BIBO, pro VIVO (aut etiam FIFO) sic & pro illo, PIPO. Contraria huic ἰσχνότης, cùm defectu peccamus: sic E, & O, exiliter nimis pronunciant quidam Germani, cùm tamen I, uersus E, deuoluant. Est autem excessus & ille, cùm addunt literam, quemadmodum E, addunt Hispani, & Vascōnes ipsi S, si coniunctū sit, ESCRIBERE, ESPERARE, ESTARE: ut uitarēt συγμόν, quod uitium est cùm ipsum S, crassissimum, ac penè sibilantes edimus. Est etiam in defectu, κολόβωσις, id est, mutilatio, cùm aliquid omittimus: quod Galli faciunt, qui multas literas inculcant, ut originem, unde deprauatum est uerbum, repræsentent: paucas autem exprimunt. Contrà est Battologia, qui & Battarismus, à Batto, qui Cyrenas condidit, homine linguæ impeditioris. Geminant enim aut initia, sic, PO-PONS, pro PONS. aut fines, PAVLALA, pro PAVLA. hoc etiam dicitur ἤχησις, & ἠχισμός, ab Echo. Vitium autem initiorum uocatur ab Erasmo Titubantia: cōmodiùs Hæsitantiam dicas tu: hærent enim primæ statim consonāti: falsò ab eodem τραυλισμός. qualitatis enim uitium est τραυλότης, siue τραυλισμὸς, cùm C, aut S, non quimus rectè efferre: sicut nobis semper defuit lingua ad ipsius R, asperitatem. hi Latinè Balbi dicti sunt: quo uitio laborauit Aristoteles: Et Alcibiades qui R, in L, detorquebat. quanquam in substantia possis etiam peccatū dicere. Sed hi Balbi ab Erasmo malè appellantur Blæsi. Est enim Blæsitas uitium oris, sicut & κοιλοστομία: sed blæsi distorquent literas, ex oris tortura: κοιλόστομοι autem è palato loquuntur, aut è naribus. βλαισσὸς autem & ῥαιβὸς, sunt uitia crurum distortorum, ualgiorum & uacciorum, ut apud Galenum uidere est.

Digitized by Google

CAPVT XV.

Vtrum F, sit muta, an semiuocalis.

POstquam uidimus potestatem, quæ est forma elementorum, qua species constituuntur, iudicare iam poterimus F, muta'ne sit, an semiuocalis; sic enim Galenus quoque τὴν χρεῖαν priorem τῇ ἐνεργείᾳ dicit. Ac mutam quidem esse, ueteres sic pote contendunt: Principiò, inquiunt, nomen habet tantum semiuocalis, at nomen non mutat substantiam: Item si esset semiuocalis, dictionem quampiam clauderet, at nullam claudit: Præterea nulla semiuocalis ante L, aut R, in eadem syllaba poni potest, sed F, ponitur. Quartò, nulla semiuocalis ante L, aut R, posita communem facit syllabam, at F, facit. Ad hæc, Græcis idem est Φ, quod nobis F: sed Φ, apud illos muta est: igitur et apud nos, F. Sextum argumentum, præteritorum initia, finesq; non geminari, nisi à muta incipiant: quare cum Fallo geminet sic, Fefelli, non erit semiuocalis. Postremò, F, pro P, & aspiratione accipitur, ut olim PHVGA, PHAMA: at P, muta est, igitur & F.

Hæc argumenta septem numero, ut qualia sint uideamus, memoria est repetendum, quod suprà dictum est: Mutas non inde appellatas, quòd parum sonarent, sed quòd nihil: nullo enim conatu adduci queas, ut B, nulla addita uocali proferas. Neque quod pro ratione adducunt, ratio est: Mulierem informem dictam, pro deformi: est enim in eo uocabulo, FORMA, æquiuoca uox: Nam & pro specie accipitur, & pro certa partium proportione, quibus figura constituitur perfectior. Hanc igitur negat præpositio, non illam. Sic formosum, à formato aliud est: sic locutus est Euripides: πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος. At mutæ nomen penitus uocem tollit, Græcorum sanè imitatione, qui ἄφωνα, non δύσφωνα dixere: non κακόφωνα, non μικρόφωνα, quoniam nullam sibi retinerent uocem. Ea enim sunt natura, ut magna pars, nisi clausis labijs, aut dentibus, aut utrinque conformentur

Digitized by Google

mentur, uox edi nequeat: Idq; declarat Plato quoque in Theæteto: τοῦ δ' αὖ βῆτα, inquit, οὔτε φωνὴ, οὔτε ψόφος: οὔτε τῶν πλείστων στοιχείων. Semiuocales autem solo eduntur spiritu: adducta nanque ad palatum, uti diximus, lingua solo spiritu pronunciatur L: tremula, atque uibrata paulò inferius, R: si spiritus ad nares ascendat introrsum, ut idem uult Plato in Cratylo, N pronunciatur: simplici mugitu editur M: ipsum uerò sibilum, satis constat, nullius ope uocalis indigere: quare factum est, ut etiam aspirationis loco poneretur, ἕδος, sedes. Ex quibus in summa illud constat, spiritu penè solo enunciari semiuocales, sicut uocales sanè solo, à quibus hoc ille differant: quoniam uocales hiatu simplici, semiuocales operosiuscula efflatione pronuncientur, mutæ nulla. Hanc autem horum nominum aptissimam caussam, nostræ scientiæ magistra autoritas Græcorum ostendit. Nam si propterea essent semiuocales, quòd incipiant à uocalibus; profecto cùm à uocalibus non incipiant apud Græcos earum nomina, non erunt semiuocales. Igitur Latini prisci cùm animaduerterent P, quidem nullum penitus habere sonum, nisi uocalis addatur: addita uerò aspiratione, habere uel maximum, intellexere: quippe inferioribus dentibus ad labia leniter applicatis exiens spiritus, sibilum imitatus, ipsius F, imaginem reddidit: quo factum est, ut propter soni sui facilitatem, obiret plerunque munera, quæ ipsi S, debebantur. Id quod item agnoscimus in semiuocalibus: Siquidem pro aspiratione quoq; positum fuit, ut FELENA, pro HELENA. Atque iccirco etiam Θ, & X, à Græcis semiuocalium in numerum sunt relatæ: quarum tamen tenues essent mutæ. Aspiratio enim tenuium literarum naturam animarat ita, ut nullius indigens adiumenti sonus appositus in aliam speciem ad sese traheret. Est enim aspiratio quasi uocalis quædam, aut etiam uocalium anima ipsa: quare mutæ apposita semissem consonantis illi reliquit, alterum semissem sibi uindicauit, unde & semiuocalium nomen sit secutum.

Digitized by Google

Soluuntur

Soluuntur ex his argumenta: Ac primum quod afferunt, non debere uim à nomine mutari: tantum abest, ut negemus, ut asseuerem antiquos perpensa huius literæ potestate, summo studio nomen, quod à Græcis acceperant, inuertisse: idq; indidisse secundum uim, quam compertam habuere. Neque talem putasse, quia sic appellaretur: sed nomen impositum propterea, quòd talis esset.

Aduersus secundum argumentũ: negamus necesse esse, omnia nomina omnibus claudi semiuocalibus. Neque uerò recte sic eos argumentari: Cæteræ semiuocales claudunt nomina: igitur si F, est semiuocalis, claudere item debet. Neq; enim dictiones efficiunt, ut literæ semiuocalium, aut mutarum naturam sortiantur: sed literæ faciunt, ut dictiones sint: partes enim totius caussæ sunt. Neque si qua litera non claudat, continuò non sit semiuocalis. Sed ea regula constituta est ab ĳs, qui hanc mutam putabant esse. Præterea hoc eodem argumento à mutis excludam sic: Cæterarum pleræque mutæ claudunt, LAC, ADAD, VOLVP, CAPVT: at F, non claudit: non est igitur muta. Quid, quòd priscorum testimonia aduersantur negantibus nomina claudi ipso F. nam ut omittam eos usos esse AF, pro AB, præpositione: ipsius sanè literæ nomen suo sibi sono F, clausere, etiam contrà quàm à Græcis accepissent.

Tertia ratio negabat ullam semiuocalem ante L, aut R, in eadem syllaba poni posse. At hoc tibi negamus nos: quis enim hoc sibi persuasit, nisi qui mutam putaret F? petit igitur, quod probare debet. Sed & hoc falsum est: semiuocales enim Græci anteposuere, θλάω, χρῶμα.

Quartum argumentum, quo aiunt, Nullam semiuocalem ante L, & R, positam efficere syllabam communem, ridiculum est. Si nanque superius argumentum uerum est, hoc erit falsum: hoc enim ab illo tollitur. nam quod ibi negabant, nunc hic ponunt. Quo enim modo communem syllabam efficiet, quæ ne syllabam quidem facit? Quid? si semiuocalis facilitas in caussa est, ut mutæ postposita, mora tam pusilla trahatur in

Digitized by Google

tur in syllaba, ut etiam corripi possit, in qua tamen muta sit: quanto aptius atque commodius id inter duas semiuocales fiat? Mutarum enim ratione minime fieri constat: siquidem ubi duæ sunt mutæ, non id euenit, ut in uerbo, TRACTO. quod natura sua dibrachum est. Sed ubi muta cum semiuocali, ut in uerbo, AGRVM. aut duæ semiuocales, ut in uerbo ὄμνυμι.

Quintam rationem, ex ijs, quæ diximus, solutam uidemus: Φ, nanque semiuocalis est, immutata ipsius P, per spiritum potestate. Sicut etiam Θ, & X, cùm tamen T, & K, mutæ sint, ut dicebamus. Quo instituto in alias quoq; species eædem mutantur mutæ. Addito enim sibilo ipsis C, D, P, fiunt semiuocales, præsertim cum fateantur ipsius Ψ, quàm ipsorum PS, esse sonum faciliorem.

Sexta obiectio seipsam damnat: nam sumpta regula hac, Non geminari præterita, nisi id per mutas fiat: concludit per, FEFELLO, mutam esse F, cum tamen inueniamus, STETI, SPOPONDI, SCICIDI, quæ incipiunt à semiuocali. Neq; uerò ad id confugiendum est, ut S, nullam ibi uim habere dicamus: siquidem eius sibili tanta est uis, etiam ipsis in præteritis Græcis, à quibus hic fluxit mos, atque adeo in uerborum initijs ita uiget, ut ipsam impediat geminationem σάζω, ἕσαχα. At si S, nullum erat, utique eo abiecto geminatio admissa fuisset. Sed quid agunt hi? non'ne MOMORDI, geminauit? quid enim aliud est M, hic dicere, mutæ uice fungi, ut aiunt ipsi: quàm dicere M, mutam non esse, sed semiuocalem? Quę quia diruebat istum canonem, ad mutæ functiones, atque uices eos miserrimè compulit. Quare si eis neges uerum esse illud apotelesma, probandum erit ea ratione: quia non admittit semiuocales. At ego contrà, non solùm MOMORDI, hoc obijciam: sed illud ipsum etiam, FEFELLI. Igitur id, per quod probant, maiore est in controuersia, quàm hoc, quod quærimus: ut omittamus Græcorum & prudentiam, & institutum, à quibus morem nostrum induximus, qui σέσηπε, dicunt, & λέλειπε, & μέμηνε

Digitized by Google

μμνε, & νένυφε, atque alia eiusmodi. puerile enim est abducere à geminandi potestate semiuocales, mutísque asperioribus attribuere: cùm asperiores literæ prohibeant in quibusdam geminationem.

Postrema pertinacia, ut cum quinta cohæret, ita cum illa quoque soluitur spiritu mutatum P, in F, & mutatam speciem, argumento etiam ipse ordo est coniunctarum in dictionibus: quippe ipsum P, ante se non patitur N: at F, patitur, ita ut etiam ipsum M, in se mutet, ANFRACTVS, erat enim AM, ab ἀμφὶ.

Ludicrum quiddam additum, ne res quidem meretur, ut diluamus: Audent enim fingere modum nescio quem, unde F, geminetur: scilicet per mutationem: ut OFFENDO. at semiuocales non per mutationem, sed suapte natura geminari, OLLA, FLAMMA, ENNIVS, & alia. Quasi uerò intersit potestatis, per mutationem'ne, an per naturam geminetur: geminatur enim, quia eius natura ita fert. Quasi uerò non cæteræ quoque mutæ geminentur: OBBA, ACCA, REDDO, IVPPITER, RETTVLIT: quasi uerò ipsum quoque F, non idem patiatur, OFFA. Quasi uerò omnibus semiuocalibus idem eueniat usu: Non enim duplicibus: Quasi uerò ueteres ullam consonantem geminarint. Hoc enim negat cùm Festus, tum Varro: & tamen eo quoque tempore & mutæ erant, & semiuocales.

CAPVT XVI.

Vtrum, Ω, an, H, sit longior.

QVanquam Ω, & H, Græcæ sunt: tamen quia nostratium dictionum aliquæ ab illis profectæ, harum uocalium semina retinent: festiua nobis quæstio tractanda est, utra scilicet longior sit. Duas sententias constituamus: alteram ab origine, philosophicè: alteram ab societate, mathematicè. Ab origine, sic: Quæ proportio materiæ ad alterius proportionem, eadem & compositi ad compositum: sed E, est materia ipsius H: & O, ipsius Ω: ergo si O, est longius

quàm E, ita Ω, quàm H. Quòd autem O, sit longius, quàm E, probant per regulam: Quinti casus syllabam ultimam aut eandem esse cum postrema Recti syllaba, aut minorem. Igitur ὦ λόγε, cùm non sit eadem cum λόγος, minor erit. Ratio autem Mathematica est contra hanc, à proportione societatis: Quæ est proportio totius ad totum, eadem est partium ad partes: si æqualia inæqualibus demas, quæ remanent, sunt inæqualia. Ergo cùm E I, diphthongus sit longior quàm O I: exempta utrobique I, communi uocali, erit quod remanet E, longius quàm O. Quòd autẽ E I, sit longior quàm O I, patet ex accentu. Nam in fine posita E I, nunquam aut antepenultima acuetur, aut penultima circunflectetur: at si O I, sit in fine, utrunque fiet. οἶκοι, φιλόλογοι. Afferre etiam illud possumus, E, ante L, apud Homerum productum aliquando, μέλος ἑλώρια. O, autem nunquam: repugnat enim naturæ eius productio.

Hæc argumenta etsi sunt magis exercitatoria, quàm necessaria: tamen etiam pertinent ad ueritatem: neque enim illud Quintiliani recipiendum est: Grammatico expedire, etiam si quædam nesciat. Nam quem tandem ille fingit è quadriuio extra encyclopædian? Dicamus igitur, E, esse breuius, quàm O, plus enim temporis in hac ponitur proferenda. Diphthongorum autem obiectio illa nulla est. Nemo enim ignorat, A, esse longius quàm O. & tamen idem euenit ipsi A I, quod ipsi O I, euenire dicebant: posita enim in fine acuitur antepenultima. Præterea eidem O I, non id contingit semper: non enim Aduerbijs, non Optatiuis, οἴκοι, ἀκούοι. Et in secundo libro usus is reprobatus est: nam si iccirco non acuitur antepenultima, cùm postrema est longa, quia resolui potest: igitur accentus acutus in quartam à fine reciperetur: quod est absurdum: sic, τύπτουσαας participio fœminino in quarto casu: idem monstrum sequetur etiam si penultima longa resoluatur, sic τύπτοὔσαι. nec tamen ad id respexere. Vsus tamen Atticorum, si accentu rem metiare, huic sententiæ aduersatur, & fauet priori: dicunt enim, μενέλεως.

CAP. XVII.

Locorum affectus à potestatibus inuestigantur.

HAe ferè sunt potestates cuiusque soni singulares: ex quibus siquid præterea in medium afferatur, posit tolli controuersia. Neque enim optimi artificis est (ut ait Galenus) omnia persequi. Nunc secundum loca sedes cuique debitas uideamus. est enim potestatis pars, comitem aut uicinam literam aut pati, aut non pati. Igitur literæ aut sunt in dictionibus, aut non sunt. si sunt, patiuntur mutationem aut in substantia, aut in loco. In substantia bifariam: nanque aut abolentur à principio, à medio, à fine. Sic nomina tria inuenta sunt, Aphæresis, Latinè ablatio: Syncope, Latinè concisio: Apocope, Latinè abscisio. Aut transmutatur in aliam, Græcè, μεταβολή. Patiuntur in loco, Latinè translatio, Græcè μετάθεσις, transpositio. Si non sunt, addunt, aut principijs, πρόθεσις, Latinè appositio: aut medijs, ἐπένθεσις, Latinè interpositio: aut fini, Græci dixerunt hanc παραγωγήν, productionem. Hæc sunt genera. Species autem, sic: Nanque aut sunt eiusdem notæ, & potestatis, aut diuersæ. Item à numero: una, aut plures. Affectus autem non omnibus ijdem, aut æquales: neque enim eiusdem generis consonans aut principijs, aut finibus additur: neque duplices geminantur, ut nunc usurpant Itali, ut exprimant uitia linguæ degeneris à Latina: ponunt enim duplex ZZ. Accidunt autem hæc, aut ex usu: ut quase, quasi: aut ex arte, & hoc aut ex inflexione: ut, ago, egi: aut ex deductione, & hîc bifariam: nam aut à peregrino, ut Patroclus πάτροκλος: AVO, Punicum, unde nostrum, AVE: MARATH, Hebræum, unde MARE, nostrum: aut à Latino, & hinc dupliciter: aut enim simplex fluxit, ut, à TITVLO, TVTVS: non, ut ait Varro, è contrario: nam TITVLVS, παρὰ τὴν τιμήν: unde & τίειν. aut compositum à suis partibus, ut, abigo. De quibus suo quoque ordine, agendum est. Sed quia transpositio facilior est, ab ipsa, cum

Digitized by Google

uenia,incipiamus: nihil enim nocet.

CAPVT XVIII.

Transpositio.

TRanspositione sanè interest utrum intelligas, relatas in priores sedes literas, an dilatas in posteriores. Nam si dicas FRETVM, quasi FERTVM, à FERVENDO: utrum intelligas R, antelatum ipsi E, an E, postpositum ipsi R? Sed omittamus exemplum: fortasse enim fuit FERVETVM, atque inde nulla transpositione, sed extritione, factum FRETVM. In rem ipsam intendamus: uocalis'ne, an consonans transponatur. Rectius sanè iudicemus, consonantem, non uocalem transferri. Differuntur enim difficilia: difficultas autem in consonantibus: quare qui statim nō possent, mox in proximam sedem transtulere. Est etiam à Græcis exemplum, σφαγεῖν dicimus, unde σφάγανον. quare cùm φάσγανον dicatur, consonans, non uocalis translata uideatur.

CAP. XIX.

Abolitio, Ablatio, Concisio, Abscisio, Præpositio, Interpositio, Appositio.

ABolitio est, cùm tollitur litera. genus hoc est, ablationis, concisionis, abscisionis. Quæ prius tractanda sunt, quàm Præpositio, Interpositio, Appositio: propterea quòd tollimus quod est: at quod est, prius est, quàm quod non est: est enim habitus priùs, priuatione. Si autem ita consideres, iam ablatas esse: tunc è contrario & Sycopam, & alias primo tractes loco. Ne sit igitur fraudi, siue quasi ablatas, siue quasi auferendas contemplemur. Additur ergo diuersa in principio: EDVRVS, apud poëtam, pro DVRVS. In medio, MEDERGA. quæ euitandi hiatus caussa inuenta est. maxime'que pertinet ad V, uocalem: ALCVMENA, AESCVLAPIVS, HERCVLES. I, quoque eius usus sit particeps: NAVITA, ναύτης, NAVTA enim primum fuit. & C, consonans, SICVBI, COMBVRO.

& aspir

& aspiratio uehemens: MIHI, PREHENDO. & ante medium, post principium: LOVMEN, pro LVMEN. & in fine: ut, COMPERIOR, pro COMPERIO. Additur autem similis, AH AH, in principio: in medio, REDDO: in fine NAVSICAA. Quod autem ueteres adducunt pro exemplo ex Horatio:

Reducet in sedem uice. item ex Terentij Phorm.

Sectari in ludum: ducere, ac reducere.

hoc est, librariorum manum, non autoris fidem implorare. neq; enim in his iambicis uel in illo dimetro, uel in hoc tetrametro, necessaria spondeo sedes est. Sed è Lucretij libro primo poterant afferre:

Redducit Venus: aut redductum Dædala tellus.

Quemadmodum autem SS, & RR, & LL, geminata debeantur superlatiuis, suo loco dictum est: contrà quàm recentiores deprauarunt. Contrà autem tollitur ab initijs: ut, NATVS. fuit enim GNATVS, à GENEROR. De medio: ut, PERICVLVM. de loco ante mediũ qui est: PRATVM, quod fuit PARATVM. Hæc à Nigidio Figulo Intercisio dicta fuit: potest etiam Concisio dici. ut, sermo breuis, qui uocabitur cõcisus. Ratione carminis interdum factum est, ut apud Homerum, αἴγυπος, pro αἰγυπιὸς. & ἀδροτῆτα, pro ἀνδροτῆτα. & apud Oppianum, μόλυβος, pro μόλυβδος. Interdum ob tædium prolixæ dictionis: PERICLVM. Aliquando ob difficultatem: ut, ἐσλός, quod alijs est ἐσθλός. Aliàs ob utrunq;: BRVMA, βραχὺ ἦμαρ. Aufertur à fine: ut in plerisque uerbis, & lusit Ausonius:

Qui reminisco putat se dicere posse Latinè:

Hic, ubi CO, scriptum est, faceret, COR, si cor haberet.

Sed & in usu communi abijciebant M, & appellabant ἔκθλιψιν, extritionem. Item S, Multi' modis. Sed & in scribendo. nanque aiunt M. Catonem sic scripsisse: DIE' HANC, pro DIEM. Pindarus poëta non solum elisit, S, sed etiam eiecit exulem: cùm poëmatium condidit, in quo nullus penitus sibilus reperiebatur.

Digitized by Google

CAP. XX.

Mutatio in communi.

MVtatio est parte incolumi uel manifesta, uel occulta, partis alterius abolitio, assumptioq; extranei: neq; enim mutaretur sine symbolo. Appello nũc symbolum, quod philosophi, communem quandam rem à natura collatam. Quanquã enim elementum indiuisibile est: tamen quia sonos quosdam latentes inter se affines habent: iccirco ea soni parte incolumi, altera inducta est. Ac manifesta quidem est in duplicibus. Etenim, Z, cum sit ex S, & D, in MEDENTIO, D, remansit: sibilus abijt. hæc mutatio per ablationem, non per transmutationem facta est. At uerior in uerbo Plautino, SICILISSO, S, remanet: D, in alterum S, abit. σικελίσδω. Occulta autem in CASSANTRA, ex CASSANDRA. communis nanq; sonus est quidam D, & T. neq; differunt, nisi mollitie quadam, aut exilitate. Alia mutatio, ex inflectendi modo, haud ita uera est. Cum mutantur ea, quæ habent inter se cognationem, aut genericam: ut, uocalis in uocalẽ, consonantis in consonantem: aut quæ secundũ speciem fit: ut, certa uocalis in certam. At participium actiuum præsentis temporis à præterito perfecto cum deducimus: duas diuersas consonantes recipi, uocalemq; transmutari constat.

CAP. XXI.

Mutatio, quæ fit ex consuetudine. Vocales.

GEnerica mutatio hæc, atq; huiusmodi est: cæteras nunc secundum species exequamur: ac primùm eam, quæ ex usu facta est: certissimis enim sonis cognationem ostenderunt: nam quod ueteribus fuit, MAGESTER, AMECVS, MENERVA, QVASE, NISE, SIBE, HERE: nunc per I, MAGISTER, & reliqua. Sic olim LEPARENSES, postea LIPARENSES, autor Festus. Contrà I, ponebant, ubi nos E: NI, apud Plautum, & Vergiliũ, quod nos NE. & E, pro V: AVGER, nos AVGVR: illi

HEMO

Digitized by Google

HEMONA, nos HVMANA. & pro O. illi COMPES, nos COMPOS: Aeolum more, ut toties diximus: qui ἔδοντα, quod Attici, ὀδόντα. Sic etiam HELVS, pro HOLVS. & HEMONE, pro HOMINE. Vbi etiam O, pro I, quoniam HOMONEM, dicebant: Nunc HOMINEM. etiam E, quod nos, A. Cato enim DICEM, FACIEM. quæ post illum DICAM, FACIAM. Item O, in A, ut iam ostendimus, HEMONA, pro HVMANA. Et pro E, AMPLOCTI, pro AMPLECTI: nam eiusdem fontis est πλέκω, & πλοκή. Sed etiam in aliis: VOSTRIS, VORTI, nunc VESTRIS, VERTI: ut primus omnium Africanus emolliuit: nam quod erat VORTEX, & VORSVS: ipse VERTEX, & VERSVS, maluit. Sic etiam in I. OLLI, nunc ILLI. Item quod erat V, fecimus O, ISTHVC, nos ISTHOC. contra illi VOLTIS, nos VVLTIS. illi è contrario FVLGVRIBVS, ut apud Lucretium, nos FVLGORIBVS, CVNCHA, GVNGRVM, FRETV, LAVRV, HVMINEM, FRVNS, ACHERVNS: nos hæc omnia per O. De V, & I, satis suprà dictum est: aiunt enim C. Cæsarem primum omnium, OPTIMVM, & MAXIMVM, quod erat apud priscos OPTVMVM, MAXVMVM, pronunciasse. O, Thuscos, Vmbrosq́ caruisse, memoriæ proditum est. Quare qui EPISTVLAM, & ADVLESCENTES malunt dicere, Vmbros sese, non Romanos profitentur. Nam contra Romani POLCHRVM, & HERCOLEM, & DAVOM, & SERVOM, protulere.

Ex diphthongis autem, illi OE, nos V, MOERI, nos MVRI. adhuc antiquitatis uestigia remanent in MOENIA, posteritatis autem in MVNVS. origo autem erat ab OI: μοῖρα, rata scilicet cuiusque ciuis pars. Apud eosdem AE, integra mansit, quam nos in I, mutauimus: EXQVAERE, apud Plautum: nos EXQVIRE. AV, in O, & è contrario: CLAVDIVS, CLODIVS: AVLA, OLLA: PLOSTRVM, PLAVSTRVM.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXII.

Mutatio Consonantium ex consuetudine.

CONsonantes autem ueterum sic mutauit usus: posuit enim B, pro D, DVONVM, BONVM: DVELLVM, BELLVM: quod & in Græcis notauimus, δὶς, BIS. & eandem, pro F: illi AF, nos AB: illi SIFILVM, nos SIBILVM. Sicut è cõtrario, illi BRVGES, nos FRVGES.

D, posuimus pro R. illi ARVENA, nos ADVENA: illi ARVOCATI, nos ADVOCATI. & eandem pro S: illi ASVERSA, nos ADVERSA.

F, posuimus pro PH, FAMA, quod fuit PHAMA. & FVGA, quod fuit, PHVGA.

G, posuimus pro R. ARGER illi, nos AGGER. illi ARGREGO, nos AGGREGO. Itali quoque hodie ARGER dicunt. curiose nimis Victorinus, ut diximus, ANGER: sicut contrà, AGCHORA, non ANCHORA.

M, posuimus pro S. COMMITTERE, quod illi COSMITTERE.

R, posuimus pro D. MERIDIES, olim MEDIDIES. quia μέρος, & μέσον, & medium, cognata erant. Elisimus, CARMENA, CAMENA. & eandem pro S. ODOR, VAPOR, atque eiusmodi: olim ODOS. Sed & ab illis PASSES, dictum fuit: quod nos PASSER. Vulgatum quoque illud est, VALESIVS, FVSIVS: nos VALERIVS. Item illi CASMENA, quod postea CARMENA, quod retinuimus in, CARMINE. Item OSRENA, posteri ORRENA, Aeolensium imitatione qui non dicunt ὄρω ὀρῶ. sed ὄρσω.

S, posuimus pro C. SVSCEPIT, olim SVCCEPIT: sed ita puto, à ueteri uoce posteros deduxisse, quæ fuerit SVS: priscos autem à communi SVB. Et eandem pro aspiratione: nam quod est nobis MVSA, illis fuit MVHA. Et pro M, PRORSVS, quod erat PRORSVM. Etiam elisimus: nam illi CASMILLA, COESNA, DVSMVS: nos detraxímus sibilum. In quibusdam tamen mansit solus,

STREN

STRENNA: sed cum alijs, STLITES, STLATVM, non mansit: LITES, LATVM.

T, posuimus pro D. ADQVE illi dixere, nos ATQVE. sanè melior priscorum ratio: nam & mollior sonus est, & origo seruatur. præpositionis enim uis adhuc manet, ut dicamus, Tu atque ego: & sit, Tu & ad te ego. Sed uoluere discrimen esse inter præpositionẽ, & coniunctionem. Eiusdem modi fuit, SED: nam è contrario olim erat, SE ET: disiungit enim, Tu curris, SE ET ego sedeo. Separata enim est actio mea ab opere tuo. aduersatur enim uox illa, SE, ut seorsum, securus, segrego, separo, & alia innumera. Etiam AVD, nõ AVT, & illi dixere, & nos dicere deberemus: nam si negatiuæ HAVD, addita est aspiratio differentiæ caussa: sanè cætera elementa ad quærendum discrimen non sunt mutanda. quin fortasse potius utrunquę sicciore elemento scribendũ sit, AVT, HAVT. Græcum enim fuit, αὖτε. Omnis autem disiunctio uim obtinet negationis.

V, posuimus pro F. SERVVS. at Aeolice sic scribebant, SERFVS.

Aspirationẽ supposuimus: illi, BELENA: nos HELENA. detraximus autem multis, CHARVM scribebãt, nos CARVM, unde & CARERE: quoniam deficiente annona carebant, atque ibi tum illa cara erat. Aiunt remansisse in tribus, ORCHVS, PVLCHER, LVRCHO. Orchus tota Græca fuerat, & trãslata aspiratione à uocali ad consonantem ὅρκος. uidetur ex epitaphio Næuij poëtæ, aspiratè pronunciatum:

Postquam est Orchio traditus thesauro.

Lurcho, contra analogiã aspiratum fuit: nam Mucco, à muccis: & Bucco, à buccis: ita Lurco, à lura, ob ingluuiem: sed ratio significationis potior fuit, ob sonitum uoratoris. Sic φλαῦψ, aspirationem admisit. At quare PVLCHER aspiretur, ratio declarat: fuit enim Græcum πολύχειρ, id est, fortis: sic omnium doctissimus poëta:

–Satus Hercule pulchro Pulcher Auentinus.

f Igitur

Digitized by Google

Igitur Romani qui omnia ponerent in fortitudine, eum demum bonum, & formosum putarunt, qui esset fortis. Itaque fortis quoque pro pulchro positum est apud Plautum in Milite: neque sine ratione: exemplo enim Græcorum factum est, qui καλὸν, æquè & formosum, & bonum significarunt. at bonus fortis est: malus autem, κακός, imbellis: unde Caculæ, qui in numero militum non essent, παρὰ τὸ χάζεσθαι, quod est cedere. χάζετο τυδείδης.

Iidem ueteres multa inuertêre: Catamitum, pro Ganymede: Melonem, pro Nilo: Lubedontem, pro Laomedonte. etiam inueni ubi Saguntum pro Zacyntho dixerint: quæ nos omnia funditus euertimus, nō solùm elemēta immutauimus.

CAP. XXIII.

Mutatio per inflexionem. Vocales.

POteramus sine flagitio, non exequi partem hanc ab inflexionibus: neque enim certa nititur ratione, & puri Grammatici interest. Sed nequid omitteremus, apposuimus: non tam ut omnia complecteremur, quàm ut principia ipsa statueremus.

Igitur A, breue in longum mutatur, ut Rectus fert primæ declinationis, & sextus casus: è contrario longum in breue, PAR, PARIS. A, breue in E, breue, PARCO, PEPERCI: nam parco est, partē arceo: id est, cōtineo: PARS autem natura corripitur, à πάρος, quoniam pars præcedit totum: sumptum nomen à messoribus, & uindemiatoribus, & lignatoribus, & pastoribus. A, breue in E, longum, FACIO, FECI. A, longum in E, longum, FALLO, FEFELLI. A, longum in E, breue, STAS, STETI. A, breue in I, breue, CADO, CECIDI. A, breue in I, longum, PECCATA, PECCATIS. A, longum in I, longum, si à sexto singulari primæ deducas sextum pluralem, BONA, BONIS.

E, breue in E, longum, SERO, SEVI. E, longum in E, breue, FIDES, FIDEI. E, longum in A, breue, & longum,

gum, ANCHISES, ANCHISA, sexto casu, & ANCHISA, quinto. E, breue in I, breue, CVLMEN, CVLMINIS: in I, longum, EO, IVI. E, breue in V, breue, PELLO, PEPVLI.

I, breue in I, longum, AVDIO, AVDIVI. I, longum in I, breue, AMBIRE, AMBITVS. I, breue in A, breue, SIQVIS, SIQVA, rectus fœmininus: in A, longũ, SIQVA, aduerbium. I, longum in A, longum, QVI, QVA, aduerbium: fuere enim olim casus quarti, postea facti sunt aduerbia. I, breue in E, breue, RAPIO, RAPERE: in E, productum, TVRRIS, TVRRES. I, breue in V, breue, RAPIO, RAPVI: sic enim uolunt: nam nos putamus fuisse olim RAPIVI. Sed sunt alia exempla, ALITIS, ALITVM: in V, longũ, QVIS, CVIVS. I, longum in V, longũ, QVI, CVIVS. Sed & in O, quod & prius fuit, QVOIVS.

O, breue in longum, PVLMO, PVLMONIS. O, breue in A, longum, AMO, AMAVI: in A, breue, DO, DARE: in E, productum, & correptũ, LEGO, LEGERE, LEGERVNT: in I, correptũ, HOMO, HOMINIS: in I, productum, SCINDO, SCIDI: in V, correptum, DOMO, DOMVI: in V, productũ, SEQVOR, SEQVVTVS. O, productum in V, productum, ERATO, ERATVS: in I, breue, AGNITVM.

V, breue in longum, DOMVS, DOMV. V, longum in V, breue, PENV, PENVRIS. Sic enim scripsere primùm, quod nos PENORIS. Sed est & aliud exẽplũ, CORNV, CORNVA. V, breue in A, breue, CORNVM, CORNA: in E, correptum, GENVS, GENERIS: in I, longum, BONVS, BONI: in breue, CAPVT, CAPITIS: in O, breue, FOENVS, FOENORIS: in O, longum, BONVS, BONO.

CAP. XXIIII.

Mutatio Diphthongorum ex inflexione.

Digitized by Google

FOrtasse & aliæ quædam sint mutationes, quæ addentur, si quis inueniat: sed siquæ sunt, non multæ supersint. Diphthongi autem sic transeunt: AE, in A, QVAE, QVARVM: in I, longum, CAEDO, CECÎDI: diphthongus enim ibi fuit, à Græco καίνω. Contrà ex I, factum est OE, INCIPIO, INCOEPI: quoniam fuit, COEPIO. Inuenias autem etiam inter ipsas mutationes, si Nigidium sequare, cui rectus pluralis fuit, BONEI, ad differentiam secundi casus singularis BONI. & fecit TVRREIS quartum pluralem, ne esset, TVRRIS unus è singularibus. Quod si ita debuit, debuit & uariari quartu pluralis sic, DOMOVS, ne esset unus è singularibus, DOMVS. Sed nos præclara ingenia admiramur, consuetudini sequimur. Sic etiam relatiuum uariabis: rectus singularis QVI: tertius casus, QVOI: rectus pluralis, QVEI. Veteres autem etiam tertiũ simplicissimè scripsere, QVI, non QVOI. sic enim legimus illud Vergilianum:

–Qui non risere parentes:
Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

est enim positum pro, QVOI, siue CVI. Scriptura auten communis etiam recto, fecit ut & sensum inuerterent Grammatici, & pessimè Historiam, aut fabulam, quam afferunt adaptarent.

CAP. XXV.

Mutatio consonantium, ex inflexione.

MAior adhuc restat labor: sed sanè sit cum uenia, si grati carebit. Boni enim artificis partes sunt, quampaucissim posit, omittere. B, C, D, G, M, N, Q, R, T, mutantur in S: IVBEO, IVSSI: PARCO, PARSI: LAEDO, LAESI: SPARGO, SPARSI: PREMO, PRESSI: PONO, POSVI: TORQVEO, TORSI: VRO VSSI: FLECTO, FLEXI. Videretur autem etian aspiratio in S, mutari in TRAHO, TRAXI: sed acutius inspicienti palàm erit, aspirationem in gutture mansisse, atq induisse

Digitized by Google

induiſſe proximi elementi pronunciationem, ipſius ſcilicet C, additumq́ potius eſſe ſibilum, ſicut in, PRESSI, M, mutatum, ſibilum additum: in TORQVEO autem Q, ablatum, atque in cæteris alia. Contrà, S, in D: PARIS, PARIDIS. Item ſic dixere: quemadmodum B, in geminum SS, IVBEO, IVSSI: ita & D, CEDO, CESSI: & T, CONCVTIO, CONCVSSI. Sed profectò prudentius contemplabimur, conſonantes illas in ſimplex S, mutatas, alterum autem eſſe præteriti ipſius. Ita, G, mutatur in ſuam comparem: ut, PINGO, PINXI: nam in CT, mutari quod aiunt, falſum eſt, in uerbo, AGOR, ACTVS. Sed eadem proportione affinitatis in C, mutata aſſumit T: ſicut faciebat in uerbo FINGO, in præterito aſſumebat S, in ſupino, T, FINXI, FICTVM. apparet id è contrario: nanq; C, in G, GREX, GREGIS. Quod autem ſtatuunt, C, in V, eo exemplo, PASCO, PAVI, abiecto ſibilo, puto non ita eſſe: ſed uerbum uetus fuit πάω, quod ſignificauit & ſequi, & aſſequi: unde etiam ὀπάων: quaſi ὁμῶς, ut ὄτριχες. Aeoles enim & decurtabant, & tollebant aſpirationem: ijdem uerò addebant σκω, inde factum eſt noſtrum PASCO. Eiuſdem originis fuit & πκύω, quoniam in pacato, non in hoſtico paſcebant: unde etiam PAX. Ab utrouis autem præteritum illud fluxit: neque enim PASCO, fuit primigenium: ſicuti neque NOSCO. NOVI: ſed γνώσκω, fuit γνόω, γνῶ. Sic neque in T, mutatur, ut putabant, in uerbo, IRASCOR, IRATVS: fuit enim IRASCITVS, quod poſtea deſitum eſt: & abiecit ſibilum, qui retentus eſt alio uerbo, PASCOR, PASTVS. Non eſt igitur S, quod mutetur in T, ut prodidere: in eo nanque uerbo manſit incolume: neque C, in T, mutatum: etenim fuit PASCITVS. N, abijcitur, SCINDO, SCIDI. neque mutatur in V, ut ſcripſere, in uerbo SINO, SIVI. Aliquando enim fuit, SINIVI. Q, in ſuam germanam, SEQVOR, SECVTVS. Nec tranſit in

 X, ut

Digitized by Google

X, ut uoluere, in COQVO, COXI: sed assumit sibilum. Neque R, in V, quod aiunt, in SERO, SEVI: fuit enim SERVI: quod extritum est, ad differentiam eiusdem uerbi in alio significatu: uix enim mutatam eam literam inuenias inflectendo. At S, mutatur in N, SANGVIS, SANGVINIS: quoniam fuit SANGVEN. In D, ut diximus, PARIS, PARIDIS. abijcitur ex duplici, remanente altera parte, PERDIX, PERDICIS. Transit in R, FLOS, FLORIS: in T, NEPOS, NEPOTIS. Sed non est uerum, quod profitentur, in V, consonantem mutari sibilum eo exemplo, BOS, BOVIS: assumpsit enim Aeolicum digamma, ut in OVE, & OVO. Neque mutari in T, in uerbo PACISCOR, PACTVS, ut sensere, iam colligi potest ex ijs, quæ suprà diximus. sed T, est peculiaris ipsi participio, AMATVS, DOCTVS, LECTVS, AVDITVS, LATVS: sed in POS, POTIS. T, in X, transire, ijdem male docuerunt, illo exemplo, FLECTO, FLEXI. sed in sibilum, ut suprà diximus: quod coaluit cum C, & fecit duplicem. X, in V, consonantem æquè malè mutari arbitrantur, in ea uoce NIX, NIVIS: Verùm νίφω, & νιφετὸς, παρὰ τὸ νίπτω, unde etiam nostrum NEPTVNVS: non, ut Cicero prodidit, à nando. Inde nostrum, NINGVO, & NINGVIS in recto: & NIVIS, concisum: & aliud concisum, NIX, mutato G, in C, & concreto cum sibilo in X. in obliquis autem mansit prisca uox. Neque rectè sensere, aspirationem in CT, transferri, VEHO, VECTVM: sed ita fuit, ut diximus. Habet aspiratio aliquid simile cum C: itaque alicubi in Vasconia quod alij Hodie dicunt, ipsi sua lingua GODIE. Ergo VEHO, faceret VEHSI, assumpto sibilo, ut DVCO, DVCSI. postea, VECSI: & supino mutato sibilo in C, ut diximus, VECTVM. V, quoque abijci notauere. Citant Solinum in collectaneis: quasi uerò is sit autor ueteris Latinitatis: eius uerba sunt: Tatius hominem exijt. quasi uerò

apud

Digitized by Google

apud probatissimum quenque REDIIT, EXIIT, ADIIT, PRAETERIIT, desideretur. & fortasse apud Solinum EXVIT, legendum est. Mutatur quoque in seipsam, recepta uocalis pristina natura: & è contrario, GAVDEO, GAVISVS: & PERSOLVISSE apud Tibullum: quoniam SOLVO, fuit ὄλυμ λύω. Mollescit uerò adeo, ut etiam abeat, ut apud Catullum eundem,

Non ita me diui, uera gemunt, iuerint. pro IVVERINT: quemadmodum etiam in libro de Comicis dimensionibus obseruauimus.

Proprium trium liquidarum L, R, N, C, T, non mutari in quibusdam nominibus: SAL, SALIS: CICVR, CICVRIS: TITAN, TITANIS: HALEC, HALECIS: CAPVT, CAPITIS. Proprium & L, & R, assumere sibi alteram: MEL, MELLIS, FAR, FARRIS. Ipsius autem C, assumere etiam T: ut, LAC, LACTIS: nisi sit à recto prisco: dicebant enim LACTE, à Græco, amputatis duabus literis, γάλακτος. Obseruarunt etiam id, L, P, S, X, in præteritis non mutari: CAELO, CAELAVI: STVPEO, STVPVI: LASSO, LASSAVI: LAXO, LAXAVI. Sed his adderent etiam R, TORQVEO, TORSI. & C, DICO, DIXI: coaluit enim, non autem mutatum est. & P, SCALPO, SCALPSI: nam si duplicis literæ figuram haberemus in hoc, ut habuimus in DIXI, posuissemus. B, autem non mansit semper, sed in comparem suam mutatum est: SCRIBO, SCRIPSI.

Proprium X, quod mutatum fuerit in compositione, in declinatione elidi: EFFERO, ELATVS: quoniam uerbum quoque mutatum est.

CAP. XXVI.

Mutatio in deductis à Græcis. Vocales.

QVæ à Græcis deducuntur, in ijs ita fiunt uocalium mutationes: Breues aut longæ in æquales, aut in inæquales:

Digitized by Google

contrà

contrà natura communes, in illas. Igitur longæ Græcæ in longas noſtras, ὠόν, OVVM: breues in breues, ὄνος, onus: breues in longas, ME, ab eo quod fuit μὲ: longæ in breues, ὀρείχαλκον, orichalcum: κρηπὶς, crepida: φὴρ, FERA: in natura communes, ἐγώ. Corripitur maximæ parti poëtarum: producitur Statio, Catullo, Cornelio Gallo. Item uerba, ἄγω. Communes natura, in natura communes: ut Pharſalia, Sicania. Eædem in breues perpetuo, HVMVS, ab ὕω, ὕμαι. & in longas perpetuo, VDVS, ab eadem origine. ſic πλύω, ſputum. Id'que non ſolum ob uſum, ſed etiam ob partes, nanque poſitione interdum fit hoc: ut ἐν: à qua IN, natura breuis, aliquando fit poſitione longa: ut, INDIGENA. aliquando fit natura, propter naturam poſitæ conſonantis: ut, INFELIX, INSOLENS: ab S, aut F, incipientibus cùm coniungitur. Hæ ſunt in communi præceptiones: ſigillatim autem ſic recenſeas.

A, in A, mutatur, κάλαθος, Calathus: in I, κάναστρον, caniſtrum: in O, ſi COPO, à κάπηλος uenit: in V, θρίαμβος, Triumphus: στραγγαλίζειν, ſtrangulare: κραιπάλη, CRAPVLA: non, ut dixere, quòd caput grauaret. Quod autem aiunt, A, in Y, apud Græcos uerti eo exemplo, ὄλυμπος, quaſi ὅλος λάμπων, falſi ſunt, eſt enim ὅτι ὀλύων πόδας, ὄλιπους, montis nomen ob altitudinem: quem cùm aſcenderent, interrogati quò irent, dicebant, in cœlum, unde cœlo communicata uox. A, etiam ſibi aſſumit I, more Aeolico, φαισίν φασίν. Ita αἰσκληπιός, nos Aeſculapium.

E, in E, breue, θεὸς, Deus: in longum, ἕδος, SEDES: & per abſciſsionem, δύω, DE: ſic enim dicunt εἴκοσι, δυοῖν δεόντοιν: nos, DVODEVIGINTI. In I, τέγγω, TINGO: In O, ἐμῶ, VOMO: In V, ἑνός, VNVS. Abijcitur ἐρεύγω, RVCTO: ſed puto ERVCTO, fuiſſe ſimplex non compoſitum.

H, ut diximus, in ſui dimidium, κρηπὶς, CREPIDA: ἥρως, HERVS. In ſe totam, πηνελόπη, PENELOPE. Nunquam

Digitized by Google

quam autem H, in I, transit, ut barbari inuertêre, atque etiam corripuere in PARACLETVS, ELEESON, ELEEMOSYNA, IORDANES. neque, quod possent suspicari, VESTIS ab ἐσθῆς, sed ab VAE, & ἐννυσθαι, Græca origine, Latina terminatione. Malè corripuit Iuuenalis in Satyra XIIII. CALPE: neque enim fuit ut χέλμης. In AE, diphthongum non mutatur H, ut dixere, sed in E, illo exemplo, σκηνή, SCENA: si enim diphthongum quispiam comminiscatur, id nulla faciat ratione. sed in A, frequens eius transitus est apud Dorienses, & nos Aeolensium imitatores, κιθαριστής, CITHARISTA.

I, in A, θιγγάνω, TANGO: in E, ex diphthongo, ποινή, POENA: etiam solum, καρκίνος, CANCER. in I, longum, λίβις, liuidus: φίλος, FILIVS: & uoce usitata mansit, ὁμιλία, HOMILIA: falsò enim transmutandum iudicarunt. sic λιτὸς, LITVS, quod esset terra tenuis: & nostrum MITTO, παρὰ τὸν μίτον, quoniam qui mittit elongat. Abijcitur, γνώρισμα, NORMA, è medio: sic etiam à fine, περὶ, PER. Additur, ναύτης, NAVITA.

O, in seipsam breuem, ὄϊς, ouis: in longam, ὅλος, SOLVS: in A, ἄροτρον, ARATRVM, ut uoluere: sed commodius à supino ARATVM: sicut RVTRVM, à ruendo. neque bonum est exemplum, ab ὀξὺς, acus: sed acus, ab ἄχυρον, tam pro arista excussa, ACVS, ACERIS propriè, quàm metaphoricè pro instrumēto sutorio. In E, γόνυ, GENV, Aeolum more, qui ἐδὺς, quod alij ὀδὺς. sic EVANDER, εὔανδρος. In I, ὄμβρος, IMBER. in V, ἰόβας, IVBA: πάτροκλος, PATROCLVS: ὀδυσσεὺς, Vlysses. Sic in principio, medio, fine. In V, longum βροτὸς, BRVTVS. In AV diphthongum, ὀρείχαλκον, AVRICHALCVM. Abijcitur ab initijs, ὀδὺς, DENS. A` fine, ἀπὸ, AB.

Y, in V, τυῤῥηνὸς, Turrhenus: πυῤῥὸς, BVRRVS: ἰλλυριὸς, ILLVRIVS: δύω, duo: δύω uerbum, DVMVS, tam breue, quàm longum est his exemplis. In O, ἄγκυρα, ANCHORA: φύλλον, FOLIVM. In E, ἀλκυὼν, AL-

g CEDO

Digitized by Google

CEDO. In I, breue λύγος, uimen, unde nostrum LIGARE, non à legendo, ut Varro. In A, κυνὸς, CANIS Ω, in se totam, ᾠὸν, OVVM. In sui dimidium, ἐγὼ, EGO In V, longum, φὼρ, FVR: non ut Varro, à FVRVO In AV, ὦς, Aeolicum, οὖς commune, AVRIS, Latine In V, breue, ἧρος, HERVS. In E, φράτωρ, FRATER sic enim mutarunt Aeoles, quod erat φρήτωρ, & integrum φρειάτηρ: non autem plagiariorum falsæ etymologiæ.

CAP. XXVII.

Diphthongorum mutationes, A Græcis.

AI, AE, αἰνείας, Aeneas. In A, longum, κραιπάλη, CRAPVLA, extrito I, more Aeolensium: sicut è contrario quoque, ut diximus. In E, breue, βαίνω, uenio. Imperite nanque uerbum hoc ita sunt interpretati, quasi uersus nos ec habes deductionis nostræ exemplum, in FENESTRA παρὰ τὸ φαίνεσθαι. aut mutata, aut abscissa, saltem ab ἔφανον Non sic in PLEGETHONTE, & PHAETHONTI neque enim ab αἴθεσθαι, diphthongum traxere, sed παρὰ τ θέειν, ut ex Cratylo Platonis, & Aristotele in primo de cœlo, & M. Tullij multis locis diximus in libro de insomnij: neque diphthongum illam redigi ad sonum breuem: quippe δαὶ, dixere: sicut etiam δὲ: & γέα, sicut γαῖα. Abiecta A, remanet I, longum: quoniam Aeolensium more facta est diphthongus EI: ἀχαιὸς, Achiuus: Aeoles enim ἀχεῖος: unde etiam sine digamma inuenias ACHEV quod ego non per diphthongum scripserim Latinis AI, sed per E, ex diphthongo Aeolensium, ut LYCEVM, λυκεῖον eos enim maxime sequimur.

AY, manet in TAVRVS, ταῦρος: mutatur in V, σαυρὸς SVRVS: quem & lacertum piscem uocant. Abijcitur παῦρον, PARVM: nisi à parte ducatur: nam PAVLVM inde uenit omnino.

EI, ante consonantem, semper in I, si sit naturalis uerbo, Θησείδης, THESIDES. at ξενοφῶντε non sic, nisi Græc loquamu

loquamur syllabæ gratia, ut nos in hendecasyllabo dactylum fecimus XEINIA. hæc autem mutatio semper fit sequente consonante, non autem L, tantum, ut dixere, illo exẽplo, NILVS, νεῖλος. Diximus autem literam naturalem, quæ esset ipsius dictionis, θησεῖ, θησείδης: nam in ξείνω, aduentitia est: iccirco non seruatur à Latinis. Ante uocalem ipsum I, solitarium nunquam mutatur, SOPHIA, COMOEDIA: neque diphthongus semper, THALIA, ALEXANDRIA, NICOMEDIA, LANGIA, LAMPIA, ARGIA, LYCIVS: sunt enim θάλεια, & eiusmodi: & λυκεῖος, si LYCIE, apud Statium scriptum est: nam etiam LYCEE, legimus. At sæpius in E, productum, ut in ACHEVS, dicebamus. DAREVS, PENELOPEA, ADRASTEA, & Seruius THALEAM, dici debere autumat. Est autem E, longum Aeolensium imitatione, qui λημοσθένη, pro λημοσθένει dicunt: & ἤδειν, pro εἴδειν: & μῆον, pro μεῖον: unde & μὴς, ex interpretatione Platonis: & πλῆον, pro πλεῖον. Interdum mutatur in E, correptum, more Dorico, expuncto I: φοινίκεον, PVNICEVM, ut apud Vergilium τυφωέα, TYPHOEA, pro τυφώεια, & φοινίκειον. In fine uocum quoq; unica litera scriptum fuit in uetustissimis codicibus, ORPHI Calliopea: & VLYSSI, quod erat ὀρφεῖ, ὀδυσσεῖ. Horatius diuisit,

Laboriosi nec cohors Vlyssei. Itaq; etiam in meris Latinis pronunciandum monent, IDEM, EIDEM: ISDEM, pro EISDEM, eorundem more Aeolensium.

EY, manet, φεῦ, heu. Abijcit Y, ACHILLES, ἀχιλλεύς. Itaque etiam Achilleus legitur, cuius obliquum secundum posuit Horatius,

Heu peruicacis ad pedes Achillei. Neq; enim uerũ est, ut aiunt, in V, mutari, illius uerbi exemplo, φεύγω, fugio: nam ab aoristo ductum fuit ἔφυγον: sic ἐρεύγω, RVCTO, dempto E, & posito frequentatiuo.

OI, in OE, ποινή, POENA. Patitur autem multa diphthongus hæc: diuidunt eam Aeolenses, κόϊλον, κοῖλον. Eorum legibus

Digitized by Google

gibus nos TROIA, τροῖα: sicut MAIA, μαῖα: AIAX, αἴας. Interdum mutatur eius pars, interdum aufertur, arbitrio eorundem, ποιητὴς, POETA. Vertitur in EI, ut οἴ. HEI: in V, φοινίκεον, PVNICEVM.

OY, in V, nostrum, MVSA, μοῦσα. In V, breue, BVBVLCVS. In O longum more Aeolensium, βοῦς, βῶς, BOS. In breue, βούλομαι, VOLO: abiecto Y, more eorundem, qui ἄμπελος, dicunt pro ἀμπέλους. dico, abiecto in mora, non in scriptura. nam OY non est illis consonans. Sic enim dicunt θογάτηρ, sicut Iones θυγάτηρ. Qui autem putant, hanc diphthongum ad Gallos manasse ex μοῦ, & σοῦ: non semel ineptiunt. Eorundem enim in aliis uitium est, E, uocalem sic deprauare. Sic enim corrupêre nomina mutarum: sic uulgò cùm uolunt interrogare QVID? aut QVAE? sic REX, FIDES, VICEM, & alia infinita penè. OY eadem in E, ὀδοὺς, DENS. πούς, PES. etiam aliquo modo mutata est, cùm ex λούω, LAVO, factum est.

Ωι, diphthongus spuria in legitimã OE, κωμῳδία. COMOEDIA. In O, ᾠδὴ, ODE.

Yι, eiusdem notæ atque ordinis est. recipitur in uocibus Græcis integra HARPYIA, ἅρπυια.

ΩY, Latini ualde distortam, Ionibus reliquere.

CAP. XXVIII.

Consonantium mutatio in deductis à Græcis.

B, Græcorum & facilè, & legitimè transit: idem enim esse suprà ostendimus βῶς, BOS. In V, digamma, ἄββα, AVVS. In affinem huius PH: θρίαμβος, TRIVMPHVS.

Γ, in G, γόνυ, GENV: aut in similem, ut Γάϊος, CAIVS. nam quemadmodum apud Athenienses αὐτόχθονες, & apud Thebanos σπαρτοὶ, ita Latinis à uetustate, & OPICI, & INDIGENAE, & CAII, dicti sunt. In N, aut ei propinquam, ἄγγελος, ANGELVS. Abiicitur, γνώριμα, NORMA.

Δ, in D, δόλος, DOLVS. In L, ὀδυσσεὺς, Vlysses. In B, δὶς, BIS

BIS. In S, nam quo flexu illi, ψαμμώδη, nos eorum exemplo, ARENOSVM.

Z, in Z, icc irco apud nos etiam figura eadem cum eadem potestate recepta est. ζέφυρος, ZEPHYRVS. In SS, μάζα, MASSA. In I, ζεῦγος, iugum.

Θ, in TH, θράσων, THRASO. In D, θεός, DEVS. In T, θρίαμβος, TRIVMPHVS.

K, in C, CALARE, καλεῖν: CALONES, κάλον. In cognatam suam Q, QVATVOR, κέτρα. pro τέτρα, sine aspiratione, apud Aeoles. nam cum dixissent Vnum, Alterum, Tria: pro quarto dixere, & alterum. Sic apud Poëtam,

Alter ab undecimo. &,

Aurea mala decem misi: cras altera mittam.

Sic etiam, QVINQVE, deduxere: ut esset, & unum praeter quatuor, καὶ ἕνα. In G, κυβερνάω, GVBERNO.

Λ, in L, λίψ, LIBS. In D, μελετᾶν, MEDITARI: falsò enim negarunt.

M, negarunt mutari, attulerunt exemplum illud, τηλέμαχος, TELEMACHVS: sed frustra fuere: nam ex μῆλα, BALARE, factum est. Et extritum est, ἅμματα, AMENTA: σάγματα, SAGVS, SAGITTA.

N, in N, nostrũ, NINVS, νῖνος. In D, καίνω, CAEDO. ἐκάνετε, ἐκάνετε τὸν ἑλλήνων τὸν ἄριστον, ex Euripide. In L, nã quinquagenarij numeri nota fuit Graecis N, nobis L. sic quod illi νύμφας, nos LYMPHAS: & apud Vergilium sic legêre quidam:

Dant famuli manibus Nymphas. In M, παίγνιον, PAEGNIVM. Additur à Graecis nostris nominibus, κάτων, Cato. Demitur à nobis in illorum, σίμων, SIMO: & in nostris ab illis defluxis additur, ὀδούς, DENS.

Ξ, falsò negarunt mutari: nanque ἄξονες, ASSERES, non ab assidẽdo, ut dixere. Suprà declarauimus ACVM, & ACVTVM, unde duceretur: itaque ab ὄξος, non putauimus fieri ACOR: nam potius ab ὠκύ.

Π, in B, πύξος, BVXVS: πυῤῥός, BVRRVS: ἀπό, AB: ὑπό,

Digitized by Google

SVB. accipit aspirationem: τρόπαιον, TROPHAEVM.

P, nimis imprudenter mutari negarunt, ut ἀὴρ, AER: nam mutatur, καρκῖνος, CANCER, ne esset CARCER. & in L, παῦρον, PAVLVM. sed potius est diminutiuum. In D, si γαυρόω sit, unde fiat nostrum GAVDEO.

Σ, in D, μέσον, MEDIVM. Tollitur non solùm in prima inflexione, ut dixere, πυῤῥίας, BYRRIA: sed etiã in alijs, ἅλς, SAL: & in principio, σκύτος, CVTIS: alibi seruatũ SCVTVM. In X, αἴας, AIAX. Contrà quidã scripsere VLYXES. In R, κυβερνήτης, GVBERNATOR: quoniam Aeolenses κυβερνήτηρ, & κυβερνήτωρ, qua forma uerbalia nostra sunt. Quin Eretrienses, usque ad prouerbium dicebant, σκληρότηρ, quod alijs esset σκληρότης. quod & in Francis notabis. E contrario SS, in X, nostrum μασσάω, MAXILLA: nam MALA, per syncopã curtatum fuit. MANDERE quoque à μάσσω ductum fuit, sed sanè non pauca eget interpolatione.

T, in S, ὀστᾶ, OSSA. sed cõmodius sit dicere, subductum fuisse: alioqui translatitia sunt inter se, θετταλὸς, THESSALVS.

Φ, in PH, φορμίων, PHORMIO. In F, φύω, FVNDVS. φῶρ, FOR.

X, in CH, CHROMIS, χρῶμις. In G, ἄγχω, ANGO. In K, λόχος, LOCVS. In Q, λέγω, λέλοχα, LOQVOR. neque enim à locis, ut Varro uult. Sic & ἀχελῶος, AQVA. Omnis enim aqua dicta est eius amnis nomine, & à lauando, quoniam erat, ἀχέλῳος: quod & Macrobius docuit nos, & Vibius Crispus: & non ignorauit doctissimus omnium poëta,

Poculaque inuentis Acheloia miscuit uuis.

neque enim ab æquore, aqua: sed ab ea, æquor.

Ψ, in PS, ψύλλιον, PSYLLIVM: & in proximas, BS, ut λίψ, LIBS: ἄραψ, ARABS.

Aspiratio, manet, ὁμῶς, HOMO: est enim animal sociale, nõ ab humo, ut somniarunt. Adimitur, ἁλκυὼν, ALCEDO: ἅμμα, AMENTVM. Mutatur, ἕδος, SEDES: ἕρπων, VERPVS, lumbrici genus, translata uox ad obscœna, ob exilitatem, non à uertendo pellem, ut aiunt: sed medium digitum

propter

propter gracilitatẽ significauit metaphoricè. Manet cum consonantibus, THOLVS, θόλος. Adimitur, ut θρίαμβος, TRIVMPHVS. Additur, τρόπαιον, TROPHAEVM.

Subtilius autem intuenti etiam id deprehẽdetur, aliquas, etiam si mutẽtur, remanere: ut, τροία, TROIA: etenim I, & eadem, & non eadem est.

Digamma interponitur, ut diximus, ὄϊς, OVIS. Præponitur, ἴς, VIS. Interponitur & C, σπέος, SPECVS.

CAP. XXIX.

Mutatio ex deductione in simplicibus.

IAm multæ operæ prouinciam capeßimus: sibi enim quisq; placuit in uerborum deductione. Ergo quæ ipsi non inuenere, nolunt esse ita: doceri enim turpe putant. Aliqui autem, inter quos Varro, etiam malignè eruerunt omnia è Latinis, Græcisq; suas origines inuidêre. Nos cum sciremus Magnę Græciæ nomine priscos AVSONES, atq; Latinos frequẽtatos, reddidimus suis quanq; natalibus uocem.

Deductio, est creatio noui uerbi, ex prioris elemẽtis. Prius igitur de simplicibus, mox de compositis.

A, breue in breue, PARO, PARIO: in longũ PARO, PAREO: in AE, AQVA, AEQVOR. A, longum in longum, VADO, VADES; in breue, VADO, VADVM: ATER, ATROX: feroces enim fuscescunt ira. In E, apud Græcos, βάλλω, βέλος: apud Latinos, PASCO, PECVS, non est: nam πόκος, Homero fuit lana: quo nomine etiam nunc fasciculum certum, siue pensum uocant in Italia alicubi, sed genere fœminino. Itaq; à lana uetusta uox πέκος. In O, VENA, VENOX. In V, MARE, MVRIA.

E, breue in A, longum, LEGERE, LEGARE, quoniam ad legendum, hoc est, dicendũ mittebantur, παρὰ τὸ λέγειν.

E, longum in breue, SEDES, SEDILE. In I, VEHA, VIA: ut uult Varro. In O, TEGO, TOGA. Gręcorum exemplo, λέγω, λόγος. Et longum in O, breue, SEDES, SOLIVM. In V, TEGO, TVGVRIVM. In V, longum,

Digitized by Google

gũ, DIES, DIV. In AE, SEQVOR, SAECVLVM.

I, longum in breue, DICERE, DICARE: in longum, SIMVS, SIMIA: non autem παρὰ τὸ μιμεῖσθαι, ut ineptiunt.

I, breue in breue, MINA, MINAX: in longum, VIA, VILLA, VILIS. In A, non mutatur illo exemplo, GENERIS, GENERATIM: sed à plurali recto ferè deducitur, VIRITIM, OSTIATIM. In E, correptũ, ILLICIO, ILLEX. In V, SPECIO, SPECVLA.

O, breue in longũ, VOMER, à VOMENDO, ut uult Varro: in breue, VOLO, VOLONES. Longum in longũ, DONVM, DONARIA: in breue, MOLES, MOLESTVS. In A, longum, DICO, DICAX: in E, longum, TVTOR, TVTELA: in breue, BONVS, BELLVS: fuit enim BONVLVS, BONELLVS. In I, & longũ, & breue, AMO, AMICVS, AMITA. In V, TEGO, TEGVLA. sed TEGA, prius fuit: STOLO, STVLTVS.

V, longum in longum, PVS, PVTIDVS: in breue, SCVTVM, SCVTVLATVM: RVS, RVDIS. Breue in breue, LVTVM, LVTOSVM: breue in longum, PVER, PVSIO: SVO, SVTILIS. In A, VEREDVM, VEREDARIVS: nisi sit à plurali, quod & puto: CVDO, QVATIO. In E, PIGNVS, PIGNEROR, quia fuit PIGNERIS. In I, CVRES, QVIRITES. In O, PIGNVS, PIGNORATIO: sed ab obliquis potius: DECVS, DECOR, commodius exemplum est.

CAP. XXX.

Mutatio in diphthongis ex deductione.

OE, in V, POENA, PVNIO: MOERI, MVRI, ut diximus.

AV, in V, breue, RAVDVM, RVDE: nam ῥάβδος, fuit uirga dempta ex arbore impolita: inde Raudum æs: & ab ea ruditate, RVS.

Digitized by Google

CAP.

CAP. XXXI.

Consonantium mutatio ex deductione.

B, in M, GLOBVS, GLOMVS.

C, in G, præcedente N, CENTVM, QVADRINGENTA. In R, SECO, SERRA: sed puto primam syllabã fuisse originis: canina autem litera geminata, strepitum imitatos. Geminatur, PECVS, PECCARE: non ut grammaticorum ineptiæ, pedem capere.

D, in T, CVDO, QVATIO. fuit enim uetus uerbum, κύδω, adhuc durat κυδάζω: significat strepere: unde κύδος, conuitiũ, & κύδος gloria, strepitus ille popularis.

G, in C, GENERO, CNEVS: GVLA, CVRGVLIO: VIGINTI, VICESIMVS: PERTINGO, PERTICA, rusticum instrumentum ad fructus decutiendos.

L, in X, non mutatur exemplis illis, ALA, AXILLA: MALA, MAXILLA, ut aiunt: non enim ab ALA, AXILLA: sed ab AXILLA ALA, extrita, ut ait Cicero, elemẽti uastitate: sic enim censuit M. Tullius. VEHO, VEXI, VEXVM, VEXVLVM, VEXILLVM, & κατὰ συγκοπὴν, VELVM: AGO, AXO, AXA, AXVLA, AXILLA, ALA: MASSO, MAXO, MAXA, MAXVLA, MAXILLA, MALA, unde μασητῆρες: PANGO, PAXO, PAXVS, PAXILLVS, PALVS: ut non parum errent, qui ab, Ala, putent, Axillam, diminutum duci. Axo autẽ & alia, sic sunt dicta, ut FAXO, GRAXO. Etiam falsò mutant in R, illo exemplo, TABVLA, TABERNA. nam Tabula, fuit diminutiuum nominis, quod nunc nõ extat, à quo TABERINA, ut SVTERINA, TONSTERINA. Sed in his, E, abijt. in TABERINA, sublatum est I. Omnino autem à TABVLA etiam TABVLERNA, sicut NASITERNA. est autem TABA, & TABVLA, παρὰ τὸ τάζω, quoniam tabulata in ædibus, & ulmis planiciem extendebant.

N, in L, VNVS, VLLVS: VINVM, VILLVM: non

Digitized by Google

mutatur, ut dixere. Sed fuit VNVLVS: & VINVLVM. In S, mutatur, FINDO, FISSVS. In T, CANIS, CATVLVS. sed à CATO, deducunt potius, & placet: at ijdem, à CANIS, CATVS ipsum, trahunt.

R, in N, MVRVS, MVNVS. fuit enim MVNVS, onus muris reficiendis, ubi primum unum in locum è uicis conuenissent ad condendum oppidum: inde MVNIMENTA. Id oneris cum remittebatur uirtutis ergò, DONVM dicebatur. Ab AERE autẽ non fit AENEVS, ut dixere, ut mutetur R, in N: cuius rei argumentum est, quòd etiam AESNEVS, dixere. Itaque fuit AERINEVS. Sic AETERNVS, ab AETHERE: & fuit AETHERINVS: unde SEMPITERNVS, quod fuit SEMPAETERNVS: mutatur enim AE, in I. QVAERO, INQVIRO. & abiecta est aspiratio, ut in multis. Sic à VERE, VERINVS, VERNVS. I, enim abiecere, quod mansit in MATVTINVS, & alijs eiusmodi. Nulla igitur ratione corripuere secundam syllabam. Mutatur R, in L, NIGER, NIGELLVS, quia fuit NIGERVLVS. & in S, ARDEO, ARSVM. ASSVM, unde ASSARE.

T, in D, QVATVOR, QVADRA.

X, additum est in VIX, aduerbio, à VI, quod negat facilitatem. unde VICES: nam quod per uices fit, uidetur difficile esse, & uix fieri. Fortasse etiam rectum ipsum fuit, VIX, VICIS.

Z, tota Græcorum est. neq; à Latinis in Latina deriuatur.

Demitur aspiratio, FINGERE, PINGERE.

CAP. XXXII.

Mutatio in compositis. Vocales.

COmpositio, est coalescentia similium aut specie, aut genere: neque enim unum fierent, nisi esset ea similitudo, quam Græci uocant σύμβολην. Dico autem, compositionem non actionem, quæ præcedit ipsam concretionẽ: est enim in prædicamento motus: sed ipsam mistionem duarum uocum, partim

Digitized by Google

partim diuersarum, partim similium. Est autem modus quidam inter ipsa: Nomina enim nominibus propiora sunt: facilius enim dicitur, PONTIFEX quàm PROCONSVL. nam consuetudine extortum hoc fuit: erat enim per initia, PROCONSVLE. Sic etiam uerba cum diuersis partibus desinunt esse uerba, ut, MANCIPIVM.

A, breue in A, breue, COMPARO, PARO. In A, longū, INDAGO. & ratio est euidens, concreuerunt enim uocales duæ. A, longum in A, longum, GNARVS, IGNARVS. A, breue in E, breue, SACRVM, CONSECRO: CAPVT, PRINCEPS. A, longum in E, longū, ARMA, INERMIS. In E, breue, TIBIA, TIBICEN, tibia canens. A, breue in I, breue, AGO, ABIGO. In I, longum, INSTIGO, ex coalescente O, & A, insto ago. uerbum agasonum, & armentariorum. Sic, TIBIA, TIBICEN. ex I, & A. In O, HISTORIA, HISTORIOGRAPHVS. In V, SALSVS, INSVLSVS. In TROIVGENA quoque uidetur A, in V, mutatum. In diphthongum, MVSA, MVSAEVM: si μυσεῖον sit, in E, ut suprà diximus.

E, breue in E, breue, FERVS, EFFERVS. HERCISCO, NOVERCA, noua diuisio familiæ, non ut nugantur. In E, longum, à RE, RETTVLI. E, longū, in longum, TELARE, PROTELARE. In I, longum, LEDO, COLLIDO. In I, breue, LEGO, COLLIGO.

O, in O, longum, SOLVS, CONSOLARI: à uiduis, quæ cum se solas relictas lamētarentur, oratio leniens desiderium dicebatur. In HOMICIDA, non uertitur in I, sed ab obliquo fuit, HOMINICIDA. In V, uertitur, à solo, EXVL.

V, breue in breue, IVBEO, FIDEIVBEO: neq; ferè cum alia uoce compositū inuenias: à longa tamen fit, IVS HABEO, quam quantitatem retinuit etiam in IVBILO: nisi sit, ab ἰὼ ἰώ, uocibus triumphatorum: superstites enim uitam Apollini acceptam ferebant, cui canerent pæana in uictoria. ἰὼ βιῶ, παιάν. V, in E, breue, IVRO, PEIERO. In I,

breue, CORNICEN. V, in seipsam, consonans in uocalem: PITVITA, quadrisyllabum Catullo. contrà in AVCEPS.

CAP. XXXIII.

Diphthongorum mutatio in compositione.

AI, in I, ut diximus. AETERNVS, SEMPITERNVS. AV, in O, PLAVDO, COMPLODO. In E, AVDIO, OBEDIO. ubi ob, nihil detrahit, sed caussam finalem dicit. In V, CLAVDO, INCLVDO.

CAP. XXXIIII.

Consonantium mutatio in compositione.

B, mutatur in C, F, G, L, M, P, R. SVCCVRRO, SVFFERO, SVGGERO, SVLLEVO, SVMMITTO, SVPPETO, SVRRIPIO. id Aeolensium more, qui κάππεσον, κάββαλεν, dicebant præcedentem sequentis ui pronunciantes. Neque tamen in omnibus his literis semper eadem cõnixio est. Malim enim SVBLIMEM, quàm SVLLIMEM dicere, & SVBMVRMVRARE. at Plautus SVMMANARE, à manu, furari, sicut à VOLA, INVOLARE: item SVBREPERE. Cum D, autem integrũ manet, SVBDO: cum N, SVBNIXE: cum S, SVBSILIRE: cum T, SVBTICERE. Ante seipsum quoque non mutari par est: nam si aliorum sonos sequitur, ne obturbet, ipsum se fouebit: ut in simplici OBBA, quæ esset ob bibendum: ita igitur dicetur, OBBIBO. Neque mutatur ante T, in S, ut dixere, in SVSTOLLO, nanque fuit uetus uox, SVS, quæ motum cœlum uersus significaret, ὕποθεν. fortasse autem fuerat, SVBS, sicut, ABS: quanquam hoc uidetur fuisse ἄψ. & à SVS, fuit SVSVM: fecit autẽ ex se SVSTVLI, non enim à suffero, uenit. Eadem est ante C. SVSCIPIO, quod ueteres SVCCIPIO, ut diximus, Aeolensium more, quemadmodum suprà declaratum est,

quos

Digitized by Google

quos prisci etiam in alijs obseruarunt, ut est apud Plautum, in Asinaria,

Suppendas potius me, quàm tacita hæc auferas. Quod nos SVSPENDAS. Pari exemplo, SVSPICIO, SVSTINEO, SVSCITO, SVSVM, CITO. Exteritur ante M, aliquando, OMITTO.

C, mutatur in G, NEGLIGO, NECLEGO: sicut NEGOTIVM, NEC OTIVM.

D, in C, QVICQVID, QVIDQVID, ACCVRRO, ACQVIRO: in G, AGGERO: in F, AFFERO: in L, ALLEGO: in N, ANNVO: in P, APPONO: nam quòd in APERIO, sublatum est, factum fuit poëtica licentia, nam etiam APPARERE, dicimus. In R, ARROGO: in S, ASSIDEO: in T, ATTOLLO. Sed inuenias, ADREPERE, & ADSVM, & ADNITI. Consules enim auribus, & materiæ: sicuti Plautus cùm iocatur: & maluit ASSVM dicere, quàm ADSVM: ut subinferret, AT EGO, ELIXVM VOLO. Ante M, manet, ADMITTO. Eximitur sequente S, coniuncto, ASPIRO, ASCENDO, ASTRVO: item G, coniuncto, AGNOSCO. Contrà, additur inter uocales, uel mutata altera, ut REDIGO, uel neutra, PRODEST, MEDERGA, REDHOSTIRE.

M, in N, ante omnes, præterquam ante B, P, & seipsam. IMBVO, IMPONO, IMMOROR, CONCIO, CONDO, CONFERO, CONGERO, CONIVRO, CONLVTIBILIS, CONNITOR, CONQVIRO, CONRVGO, CONSEQVOR, CONTVEOR, CONVOLO, ANXVR. Sed aliquando etiam sequentis L, aut R, naturam subit, COLLIGO, CORRIGO: fuit enim CVM, præpositio, non CON, alia ab illa, quæ in compositione tantum inueniretur: Nam etiam in aliquibus integra mansit, CVMPRIMIS, quod uerbum, qui diuisere, ut duo facerent, paucæ fuere lectionis, neque meminere etiam dictum à ueteribus, CVM-

Digitized by Google

PRIME. sicut, APPRIME. Item si esset CON, ut dixere, quænam illa sit, quam audimus in COMES, COMITIVM, & clarius etiamnum, in MECVM, TECVM? Præterea sequente uocali, quis unquam abiecit N? at abijcitur consonans in hac præpositione composita cum uocalis initijs: ergo talis est, qualis abiectionem patiatur, ea autem est M. Nam alioqui interponimus consonantes, ut diximus, MEDERGA, REDEO: etiam sequente aspirationis crassitudine, REDHOSTIRE. At in COGO, quod fuit COAGO, & COHORTOR, & COORIOR, & COOPERIO, quid dicant? Postremò ineptè putẽt IN, aliam esse, cum per N, aliam cum per M, scribitur. Sed curto fuere prisci Grammatici iudicio, quorum nostri nomen potius, quàm merita sunt sequuti. At satis constat sonum ipsius V, in CVM, rotundiorem fuisse, qui etiam nunc manet. Vmbri enim, non Latini obscuriorem illum alterum in usu habebant, quem in NVNC, Gallis pronunciari, admonebamus suprà. M, abijcitur, CIRCVITVS, & CASEVS, si à cogendo, ut uult Varro, non à CASA, ut nos iudicamus, deducatur. Itẽ in COGNOSCO, nam γνώσκω, integrum fuit, neque enim est additum, G, ut putarunt, erat enim γινώσκω.

N, in M, ante B, P, M. IMBVO, fuit enim à Græco, BVO, priscum uerbum, βύω, & significauit infercio. IMMORTALIS, IMPONO. In C, etiam uolunt illis exemplis, EN, QVID, ECQVID: EN, CE, ECCE. Abijcitur qua lege M, suprà, IGNAVVS, IGNOTVS. In G, non uertitur in IGNOMINIA, ut putabant: sed est ut GNOMON.

R, in L, INTELLIGO. hoc autem usu, non lege factum est: nam INTERLVO, & SVBTERLABOR, & PERLITVS, & SVPERLATIVVM. At Politianus, cum mauult, PELLEGO, uidebatur in hoc, ut in cæteris sibi, non posse esse princeps literarum, nisi solus esset: sed aliunde poterat diuinum ingenium sibi parere gloriam,

quàm

Digitized by Google

quàm ex deformatione Latinæ puritatis. Abijcitur in uerbo, PEIERO.

S, in F, DIFFVNDO: neque enim fuere duæ præpositiones, ut sunt arbitrati Grammatici, DI, & DIS: sed DIS, Græca. nam binarius numerus primus est, qui diuidi potest: quod igitur bis facimus, discontinuata opera fit. iccirco præpositio hæc ex uno plura demonstrat, DIVIDO. quoniam quæ secta sunt, bis uidentur. Seruatur in multis, DISCOLOR, DISGREGO, DISIVNGO, DISPONO, DISQVIRO, DISSIDEO, DISTVLI. Ante cæteras tollitur, DILIGO, DIMOVEO, DIGNOSCO, DINVMERO, DIRIMO, DIVIDO, DIIVDICO. Inuenias tamen DISRVMPO. Ante B, nondum uenit in mentem, an ponatur hæc præpositio.

X, ante F, mutatur: EFFICIO. ante uocales manet, EXARO, EXEO, EXILIS, EXOLETVM. Non abijcitur ante D, sed ipsum D, tollitur, EXVO, ἐκδύω. Ante alias manet, EXCIO, EXLEX, EXPONO, EXQVIRO, EXTERO. In alijs autem non eximitur, sed E, præpositio est, non EX, EBIBO, EDICO, EGERO, EIICIO, ELIGO, EMINEO, ENATO, ERVO, EVADO. Inuenias tamen ante F, integrum, EX: sed in eo uerbo, quod quia nolo hic ponere pudoris gratia, aut per te ipse intelliges: aut si non intelligas, non docebo. Cum uocibus autem ab S, incipientibus si componas, quid facias? tollas sibilum? non enim necessarium est, nanque in X, syllaba potest terminari: sed soni suauitatem sequendam censeo: Itaque commodius dicemus EXEQVOR, Græcorum exemplo qui certis locis ἐκ, alijs, ἐξ, dicunt. Sed recentiores, ut sapere uideantur, omnia obturbant: at nos ueterum sequimur simplicitatem, qui EXVL, scripsere, quanquam ab EX, & SOLO, duceretur. Hoc itaque cùm recte sic se habeat, pessimo argumento probandi rationem male iniuere. Nam inquiunt, si post X, liceret ser-

uare

Digitized by Google

uare S, initio uocum compositarum: pari ac simili lege etiã liceret post V. sed non licet: neque enim dicimus, ABSSECTVM, neque OBSSESSVM: sed unica S, fuit contentus usus. Vbi dupliciter peccant: primùm, cùm putant S, quod in EXEQVOR est, præpositionis esse, non uerbi: hoc enim falsum est: nam significatio uerbo debetur, ergo & partes. & remanet uestigium præpositionis Græcorum lege, quos imitamur, ECSEQVOR. Alterum errorem uideas manifestum, cùm putant ABS, esse integram & natiuam præpositionem, cùm tamen sit AB, per apocopen, ἀπὸ, quod & patet in OB: neque enim necesse habeas dicere OBS. sed per apocopen ὄπως. nanque ὄπυ, fuit simplex, ὄπως compositum. OBS tamen fuisse in quibusdam, uidemus illis exemplis, OBSCVRVS, à CVRA: OBSCOENVS, παρὰ τὸ κοινοῦ, unde COENVM nostrum. At in ABSCEDO, ABS est, & CEDO: sed nihil ad rem. T, mutatur in R, si à patre, non à parente, fit PARRICIDA: sed hoc plus placet nobis.

CAP. XXXV.

Ordo literarum, quatenus dictionis partes sunt. Quæ cuique syllabæ debeatur.

ORdinis nomen Græcum est. Dicebant militibus Tribuni: Hactenus tibi licet: Hic consistes: Eò progrediere: Huc reuertere: ὄρον δὸς, inde ordo. Aeoles autem non aspirant, quorum instituto sanè libens accedo: nihil enim helluonem magis sapit, aut Barbarum, quàm è gutture insufflare aduersus eum, quicum loquare. Est igitur ORDO, loci ratio, qua quid aut præit, aut sequitur: uel ante, uel retro: uel dextrorsum, uel sinistrorsum: uel sursum, uel deorsum. Nam prioris ratio est, præeundi: posterioris, sequendi. In militia, ut diximus, nata uox. sic & Græci τάξιν, ab aciei directione: Translata in ciuitatem pro statu hominum, liberorum, seruorum. Inde patrum, plebis: additi & Equites. Et Lex Othonis Theatralis. In plebe etiam fuit ordo: classiariorum,

Digitized by Google

riorum, proletariorum, duicensorum, capitecensorum. Ab his ad corpore carentes res fusum significatum, ut etiam ordo in numeris dicatur, non solùm in rebus numeratis: non temere. Est enim & numerus & mensura caussa rei numeratæ, uel mensuratæ, non quidem ut sint, quod sunt: sed ut à nobis cognoscuntur, aut tot, aut tantæ, sed hæc altioris sunt operæ. Est igitur in literis ordo, potestatis pars, secundum quam licet ipsis aliam atque aliam sortiri sedem, propter uim qua inter se aut conueniunt, aut dissident. Quamuis autem in syllabis cognoscitur, non tamen à syllabis fit, sed facit syllabas: est enim forma syllabarum Ordo: ac propterea non ad loca, quæ de syllabis statuunt, referendus, ut fecere ueteres: sed hic retinendus, ubi agitur de elementis: Elementa enim syllabarum materia sunt: ordo autem forma, aut potestatis pars, aut ab ipsa pendens potestate. Est igitur unum ex duobus principijs syllabarum. Cùm autem duplex sit ordo: unus ob compositionem, quo quid aut præit, aut præitur: alter in discendo: ut de quo elemento primùm sit scribendum: prior species ordinis uera est: quippe ex qua syllabæ conflantur: is enim literarum finis, qui partium propter totum. Alter modus, qui, qualis´ue sit, suo mox dicetur loco. Est enim accidentalis, quanquam ab ipsa profectus substantia. Nam cuius forma est eiusmodi, ut prima prodierit in lucem atq; usum sermonis, hoc de sese præstat, ut prima quoq; dicatur, proxima nanq; est naturæ communi. Ac quanquam de syllaba nondum dicimus, tamen hic tanquam de principijs syllabæ scribentes, nomine tenus syllabam referemus.

Omnis igitur literarum cohærentia, aut in eadem syllaba fit, quam propterea Græci σύστασιν, quam nos in philosophia aliquando constitutionem, aliâs concretionem, hic facilius coniunctionem dicamus, per quam syllaba, quæ literarum coniunctio quædam sit, constat. aut in diuersa destituuntur literæ, neque sub eundem tenorem ueniunt, iccircoq; διάστασιν uocant Græci: nos discretionem, disiunctionem´ue nominamus: ipsasq; literas dissitas. Id autem uocum dignoscitur prop

Digitized by Google

tur proportione: quarum ut quæque initia obseruamus, ita & syllabis ascribenda iudicamus. quoniam enim ab his incipiunt uoces per syllabas, ipsæ quoque syllabæ incipient. Exemplum est CONSPIRO: quia ab NSP, nulla uox incipit, ne syllaba quidem incipiet: sed N, prioris erit syllabæ finis in diastasi, cum sequente, propterea quòd à cæteris duabus inuenias principium dictionis, SPES. Neque uerò euenit id propterea, quod ex CVM, & SPIRO, compositum est, ut quasi in partes pristinas reducatur: sed idem modus erit etiam in PVLCHRO: erit enim PVL, prior syllaba. Altera autẽ à duabus incipiet consonãtibus: iccirco quia uocis initium inuenias tale, CREDO. In EXCEDO, autem siquis quærat, ubi sit distinctio faciunda, intelligat non esse necessarium scindere X. nam quanquam est duplex ui, figura tamen una est, & indiuisibilis, quemadmodum suprà diximus, alioqui non esset elementum. Neque si sit facta uis dictionibus, per concisionem, ut EXTINXTI. duarum enim literarum ultima erit syllaba, quia LYNX, dicitur.

Proprium autem est coniunctionis, certas uocales, certasque admittere consonantes. Disiunctionis autem, omnes quidem uocales, non omnes consonantes: ut N, non admittit ante se P, aut B. Et in coniunctione Q, non aliam admittit, quàm V, & ad diphthongos conficiendas non omnes concurrunt uocales. Eas igitur se mutuo anteire, aut consequi diuersis in syllabis, iam declaratum est. In eadem autem syllaba præeunt, A, E, O: subeunt, E, V. Quinetiam uetere in diphthongo EI, subit, I, ut QVEIS, pro QVIBVS. scriptum tamen à Vergilio esse unica litera, constat ex Gellianis narrationibus. In interiectione tamen, HEI, manet adhuc. At Græci postposuere etiã ipsi Y, in HARPYIA: & Ω, & H, & A, ᾠδῆ, ἀᾴδω. Sed & post V, in eadem syllaba inuenitur A, SVAVIS, SVADEO.

Consonantes autem sic ordinantur: Omnes pene consonantes anteeunt duas liquidas, L, & R. Duplices autem non anteeunt, præter Z: antecedit enim ipsum M, si uerum est, quod placuit

Digitized by Google

placuit quibusdam, ZMYRNA. Exempla liquidarum sunt, BLAESVS, BRVTVS, CLARVS, CRASSVS, DRACO, FLACCVS, FRANGO, GLORIA, GRACCVS, PLICO, PRECOR, STLATVM, TRICA. At Q, neque liquidas, neque aliam quampiam præcedit. Neque D, nisi unam ex ipsis: non enim L. Cæteras B, nullas præcedit, ac ne ipsum quidem N, in uerbo ABNVO. Sed in ABDOLAS, amplectitur ipsum D, quoniam inuenias, BDELLIVM. Etiam in AETNA, disiuncta sunt T, & N. At uero, C, D, G, P, non respuuntur. Exempla sunt, δνοφερός, CNEVS, GNATVS, πνέω. Igitur coniuncta erunt in CYDNVS, δάκνω, AGNVS, SYPNVS. M, in eadem syllaba cum nulla sequente est, præterquam cum N: ut in MNEMOSYNE: & ipsum ante se unam aut alteram tantum patitur: D, apud Græcos, δμωή. & S, SMARAGDVS: & si uerum est quod aiunt, etiam Z, ZMYRNA. quòd si uerum est hoc, duplicem præcedere, etiam utrauis eius pars idem munus obire poterit, tam S, quàm D. Habet autem ipsum M, eandem rationem cum P, & C, & liquidis: ut poni possit ante S. Nam quemadmodum dicimus, EX, ἄψ: sic etiã HYEMS, SIREMS, ἅλς, MENS, ARS. Nam M, & N, inter liquidas quoque recensuere. Sic ante X, tres ponuntur, FALX, LANX, ARX. quod commune habent inter se, non autem cum M. E contrario ipsum S, antecedere potest B, C, D, F, P, Q, T, σβεννύω, SCALIGER, ὄσδω, quia est in Z, σφενδόνη, σμῆνος, SPES, SQVILLA, STOLO: cum cæterarum nulla. Veteres hic cùm alios admisere errores, tum insignem illum, qui negarent ante D, poni: at tanto nobilius ac uerius: coëunt enim adeo, ut literam efficiant unam, Z. Nullæ mutæ inter se coëunt, nisi BD, ut BDELLIVM. quod etiam uidebatur quibusdam asperiusculum, iccircoq; mitigarunt interposita uocali, BEDELLIVM. Sed tamẽ apud Græcos est βδέλλω. Qui negant Z, præponi ipsi M, in SMARAGDO, for-

Digitized by Google

tasse uera dicunt. Sed eorum argumentum falsum est: sic enim aiunt: In fine carminis dactylici non posset collocari uox illa, neque enim præcedens syllaba finalis in præcedenti dictione posset corripi, non enim potest abijci ipsum Z, sicut abijcitur S. Sed falsa est comparatio: interposito enim interuallo non coniunguntur uoces: itaque non fit positio ad productionem. Quam qui sibi cõfinxere, ut euadant hanc incommoditatem, modò mutam cum liquida excusant, modò sibilum, modò aspirationem tollunt: sed tot monstris opus non est: multa sunt exempla, multæ rationes. Nam quemadmodum dicent illud Homericum dactylo comprehendi ς αἴσυλα ῥέζων: aspiratio enim cum ipso R, producit præcedentem, quod est manifestum in uersu Theocriti ex Herculillo, ὅ ῥ' οἱ ὕπερθε. finis enim senarij dactylici est. Itẽ I, consonans inter duas uocales semper longa est. Ergo quomodo dicamus, REGIA IVNO. Est & illa ratio inuicta, si diphthongi finales, non semper corripiuntur sequente uocali, sed etiam poëtarum arbitratu producuntur: sequens syllaba initio uocum, fines præcedentium non mutabit. Sed hæc alibi propria opera sunt expedita contra ambitionem Grammaticorum.

CAP. XXXVI.

De disiunctione, siue disitis literis. Vocales.

Disiunctio accidit omnibus uocalibus, & mutua inter diuersa, & sua cuique ab seipsa. A, cum cæteris, AER, SAIS, TETRAON, PHAÜLVS. E, cum cæteris, EI, EO, EVNT, EA. I, cum alijs, FIO, FIVNT, FIAT, FIET. O, cum reliquis, COVS, COA, COEO, COIT. V, cum reliquis, SVA, SVEM, SVI, SVO. Itẽ cum seipsis, NAVSICAA, DEEST, DIJ, COOPTO, SVVS. Sunt hæ disiunctiones numero quinque & uiginti. Quarum uiginti inter se reciprocæ sunt: Nam ut quæque præcedit cæteras, ita præceditur ab illis.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXXVII.

Consonantium disiunctiones.

D, disiungitur à B, ABDOMEN: & quidem mutuo, ADBIBO. B, ab N, ABNVO: sicut M, à D, ADMITTO. B, præcedit F, sed mutatum, AVFERO: neque enim est αὖ, ut ait doctissimus Gellius: eius acumen laudamus, iudicium non sequimur. Præceditur autem à tribus liquidis, idque commune habet cum suis cõparibus, ALBVM, AMBO, ARBOR: ALPES, AMPVLLA, ARPINAS: ALFENVS, ARFERIA. sed M, ab hac excluditur, ut diximus. Item præceditur ab ipso C: idque cõmune habet cum M, T, S: PYRACMON, FLECTO, FLEXVM: est enim FLECSVM. Præceditur etiam à G, EGBATANA. idque habet commune cum D, MIGDONIDES: & cum M, AGMEN.

T, præceditur à C, & P, siue tenuibus, siue aspiratis: sed plus Græcis, quàm nobis, κτάω, πτύω, φθονέω, χθών. quorum exemplo intelligamus διάστασιν in illis, ACTVS, APTVS, APHTHONIVS, ἄχθος. Ipsum C, pręceditur ab X, EXCVTIO. Item suum par, EXQVIRO. Habet hoc commune cum L, EXLEX: cum P, EXPVO: cum T, EXTVLIT.

M, præcedit B, & P, ut diximus, & seipsum, ac præterea nullam, AMBO, AMPLVM, AMMENTVM: neque enim antecedit N, ut dixere: nam in AMNE, est σύστασις: exemplum, MNEMOSYNE.

L, & R, ferè omnes præcedit, ARBOR, ARCERRA, ARDEOLA, CORFINIVM, CORGO, PERIVRVS, PERLEGO, PERMEO, PERNOX, PERPES, PERQVIRO, PERREXI, PERSONO, PERVOLO: ALBION, ALCON, ALDVS, ALFENVS, GALGVLVS, SALIVNCA, ALMON, ALNVS, ALPES, ALSIOSVS, ALTELLVS, ALVEVS. Iccirco diximus, Ferè: quia L, non præcedit Q, neque R. Ita

Digitized by Google

N, quoque multas præcedit, ANCON, ANDES, ANFRACTVS, CONIVNX, ANGERIA, CONLVTIBILIS, ANQVIRO, CONRVGO, CONSVL, ANTES, CONVOLO, ANXVR, ZINZIBER. Ante B, M, P, nunquam.

S, interdum obsidetur utrinque à C, in ipsa duplici excipiens aduenies C, initio subeuntis dictionis. EXCOQVO: idem enim est ECSCOQVO.

Duplices nullam præcedunt, neque in constantia, neque in distantia: sed uocales semper in constitutione. ζῆλος, ξηρόν, ψαύω. at non retinent eam pertinaciam in subeundo: dicunt enim ARIOBARZANES, Persæ, & XERXES: & nos ANXIVS, ut ostendimus iam: Græci, κάμψω: Arabes etiam ALZIT, & ALZIBIB, oleum, & uua: & alia multa etiam extra articulum.

CAP. XXXVIII.

Ordo discendi Elementa.

IS est ordo, qui est principium, ac quasi forma syllabæ: nunc autem diligenter ordinem natalium, atque usus earum uideamus. Neque enim recte fecere prisci, aut Latini, qui quem à Græcis, aut Græci quem à Syris accepissent, ordinẽ retinuere. Sed ut quæque prima nata fuit litera, ita prima quoque sese offert ad pronunciãdum. Iccirco & à uocali, propterea quòd uocales syllabarum formam ferunt secum, & à notissima earum rectè omnia idiomata ordinem auspicata sunt, Chaldæi, Arabes, Scythæ, Græci, Latini. Est enim A, prima, notissimaque infantis uox, cum qua uitæ huius spiritum primũ hausimus: neque re ulla eget alia, quàm hiatu oris solo, sine ullo cæterorum motu instrumentorum. Ludunt enim Græci, qui à Phœnicibus ALPHA, bouem dictum autumant: cuius pecoris quasi auspicio quodam Cadmus urbem Thebas condiderit: cuiusque opera seminio illo fabuloso ciues suos, quos ideo σπαρτοὺς uocauit, collegisse: à terra enim oriundos mentiebantur, eo dimetientes & nobilitatem suam & possessionẽ

Digitized by Google

peregrinis inaccessam: quo iure quasi parentem ab occupatorum amplexibus arcerent. Sic & GAI, & OPICI, in Italia ab eadem terra sese nuncuparũt. Cæterum Græcorum in mentiendo audaciam superauit quorundam stultitia, non in credendo solùm, sed etiam in prodendo. Nos autem Arabicæ linguæ non totius ignari, scimus & à Syris hodie, & à Mauris qui inde aduecti sunt, TAVR, bouem dici: putamusq́ in Græciã à Cadmo eam uocem translatam. Igitur uocales duæ quæ essent amplissimi soni A, & O, præponendæ alijs fuerant, quemadmodum huic illa est anteposita: quæ autem esset obscurissima postponenda, V, eiusq́ similis altera ei apposita Y. Duæ autem mediæ, E, & I, medium in locum cõuenissent. Sed de E, post A, primo statim loco scribendum fuit, propterea quòd esset magistra quasi quædam omnium consonantium: Quarum nomina, paucis exceptis, aut in eam desinerent, aut ab ea inciperent. Ante alias autem consonantes de Sibilo primo loco agendum fuit: uocali enim proximus est: simul & de Aspiratione: nam paulo compressiore spiritu Aspiratio, paulo tenuiore Sibilus effertur. Atq́ etiam de Aspiratione prius, quàm de Vocalibus dicendum fuerat. Sed quia affectus potius quidam est, quàm elementum, postremam omnium commodius ponemus. Octauo eam loco Latini constituêre, ueterum imitatione. Nam cùm à Simonide E, uocalis sonus, ubi perpetuo produceretur, notatus fuerit figura H, qua Athenienses usi essent antea ad aspirandum: atque ille eam post E, cui substituisset, statim reposuisset: Latini receptam ab Atticis & figuram & potestatem, Simonidæ ordinem sunt secuti. Nam Latini ipsam F, cum interponeret, sanè numerũ auxere: cui sedem eam quare assignarint, haud facile explicari possit. Nam & inusitata litera apud multos Græcorum est: & si spiritum eius in pronunciatione respicias, ipsi D, anteponi debuit: si originem contemplere, post G, statui: fuit enim ex duplici, Ϝ, unde etiam digamma appellata: partes enim totum anteire debẽt. Primores autem consonantũ in cunnis sunt B, G, M. quare

Digitized by Google

Arabes atque Hebræi, Græciq; longè quàm Latini sapientiùs, qui statim post A, ponerent B. post quem G, non C, ut nostri. facilius enim G, quàm C, pronunciatur: quanquam inter linguæ uitia aliquos inuenias in C, aliquos in T, hæsitantes. L, quoq; facilima fuit, atque inter primas reponenda: lactentis enim ætatis est: itaque udam Græci appellarũt: minùs commodè communicato nomine etiam ipsi R. quam equidem iudico postrema in sede recensendam, sed ante duplices tamen, quarum unaquæq; eo loco statuetur, quo eius origo fuit: ut Ψ, prima sit, quia B: at Ξ, ultima quia C: media autem Z, quia D. Q, nouum inuentum Latinorũ, aut statim post C, aut omnium ultima collocaretur. N, autem post L: idem eius filum pronunciationis utrique fuit. Neq; uerò idem ordo apud omnes sit nationes, sed ut cuique frequentior est litera, ita prior alia esse debet. Quemadmodum etiam illud intelligas, apud Vmbros prius de V, quàm de O: contrà apud Romanos.

CAP. XXXIX.

Figuræ Elementorum & earum caussæ.

NVnc de figurarum caussis dicendum est: de antiquis figuris loquor: quas qui Atticas, non antiquas uoluerunt appellare, ostenderunt, quàm & multum scirent, & parum saperent. Neque enim Atticarum cognomento circunlatæ ullæ unquam literæ fuere, sed Ionicarum: pars enim Ioniæ Attica regio fuit. Nam cùm in duas partes uniuersa esset Græcia distributa, Peloponnesum, Dores, cæteram regionem Iones obtinuere. Duos super hac re uersus ponit Strabo certis incisos columnis, quos qui uolet, leget. Nam ijdẽ cùm in Asia Ioniam recensent, colonias pro matricè ac primaria regione supposuere. Quorum mores in luxum, ac mollitiam Barbarorum cum abijssent, puditum est Atticos Ionicæ appellationis. Cæterum nomen & illorum usui in literis, & Doriensium mansit consuetudini. Iccirco autem dictæ sunt antiquæ, quia recentiores alijs notulis uti maluere, quibus etiam maximam

Digitized by Google

ximam horum partem descriptam uidemus: quare etiam MAIVSCVLAE sunt appellatæ: à notioribus igitur incipiendum est.

Ac figura quidem accidit literis, per lineas. Quanquam autem figura est spatium lineis contentum, paucæque literæ, aut totæ concluduntur lineis, ut D, B: aut partes earum, ut P, Q, R: quædam uerò etiam unica tantum linea describuntur: tamen est eis attributum figuræ nomen, propterea quòd non essent ueræ lineæ Mathematicæ, sed potius superficies angustæ quædam. Omnis autem linea, aut est obliqua, aut recta. Nam quod Galenus diuidit in curuam & cauam, id est per accidens: eidem enim lineæ contingit, ut & caua sit & curua: sicuti obliqua dimetiens linea quadratum, inferiori triangulo curua erit, superiori caua: neque enim in linea obliqua cauum à curuo melius distingui potest, quàm in puncto dextrum à sinistro, superum ab infero. Sed eadem linea distinguitur figuræ unius cauum, ab alterius figuræ curuitate. Omnis igitur litera, aut linea, aut lineis cõstat: item aut recta, ut I: aut rectis, ut H: aut obliqua, ut O: aut obliquis, ut Q: aut recta, & obliqua, ut P: aut obliqua & recta, ut G: aut recta, & obliquis, ut R, B. Hæc est diuisio à substantia: ab accidenti autem sic: nam transuersum, & perpẽdiculare, & diametrale, & iugale, & decussatorium accidentia sunt lineæ uel rectæ uel obliquæ. Perpendicularis una, I: duæ H, eæque iugatæ: Duæ angulares ad medium perpendiculum, A: una perpendicularis cum una iugata, L: cum duabus, F: cum tribus, E: Duæ perpẽdiculares iugatæ diametro quadrati, N: & alio situ Z: duæ diametrales X. Sunt & curuæ inordinatæ S: nam Grçca ex æquo respõdet sibi, Σ: sunt simplices, ut aliæ: compositæ, ut ∞, & F: quarum illa originem suam repræsentat, o,o: hæc nullam r,r, potestate.

CAP. XL.

Caussæ singularum.

NVnc singularum caussas uideamus. A, tota Græca est: hoc satis habebamus: sed ne illi ipsi quidem sine caussa: à

Digitized by Google

Syris enim. Quid Syri? Quidam dixere latum sonum in angulum desinere, iugumq; ipsum præscribere metas latitudinis. Sed eorum audaciam arguit & Λ, Græcorum, à quibus ipsum illud A, fluxit: & Δ eorundem, cuius iugum præscribat hiatum nullum: nam quo pacto aut ex ore, aut in ore triquetram possint figuram constituere, sanè nescio. Differt autem utram ineas rationem. Nam si propterea simplicissimũ putes elementum, quia primum est: ita sanè scribas sicut Arabes, qui positæ lineæ perpendicularis calcem sinistrorsum uersus produxere, quasi in figuram nostri L, aut G, Hebræi inuersi. Sin hiatum contemplere, patula facies ei potius debeatur. quam etiam quadratam primum finxisse Hebræos par est, item Chaldæos: uel ut ante hos fabulantur quidam, nescio quos Aramæos. eamq; linea dimetiente dissectam, sic ⍂, quam postea concinnarunt. Sic igitur esto diuaricata propter hiatum. Huic autem cum soni exilitate atque obscuritate contraria esset Y, unde & ψιλὸν acceperit cognomentum, figuram quoq; opposuere inuersam, bifurcatam. Huius itaque sono cùm proximum sit V, nostrum, non ualde ab eius figura diuersam faciem habuit. sed subducta columella, furcas biuias contrarias ipsi A, retinuit. cuius naturæ ipsum quoq; esset contrarium pronunciationis obscuritate. Ac sanè aliquando fecit, ut dubitaremus, uir doctissimus Ausonius poëta, an V, notula fuerit in usu Græcis. ille enim Græcam negationem OY, unicam fuisse literam illis uersibus professus est:

Vna fuit quondam, qua respondêre Lacones
Litera: & irato Regi placuere negantes.

Sed uidetur allusisse ad sonũ Græcum, & ad figuram nostrã: exprobrat enim hoc illis Nigidius Figulus, qui nesciuerint figuram unam inuenire, qua V, nostratis exprimerẽt sonum.

O, suis sibi à natalibus usque figuram attulit, expressa pictaq; oris rotunditate: sicut I, soni maximè exilis, excusso omni tumore, ac uentre: quã tenuitatẽ cum E, faciat pinguiusculam, iugulauimus obeliscis quibusdam: quorum sanè numerus pot

Digitized by Google

rus potius seruiuit decori, quàm necessitati: sed aut duobus extremis satis efficere poterant sic, ⊏: aut medio uno, sic, ⊦: sed illa propius accedebat ad C, apud nos: hæc autem apud Græcos ad aspirationis notam. Nam quominus summo tantum essent contenti, in caussa fuit Γ, Græcis: quemadmodū Latini, imo solo nequiuerunt esse contenti, propterea quòd eam figuram L, occupasset: placuit itaque ternis rostris faciem efficere pleniorem. Vsi autem antiqui sunt longiuscula forma, ipso I, describendo, cùm geminaretur: idq; decoris gratia, sic, IVLII. Huius cõsuetudinis literam longam uocat Plautus in aulularia. quam interpretes iccirco, pro L, sunt interpretati, quia Barbarorum usu sic nunc scribimus.

B, item Græca est, sicut M, N, T, Z, uel sono, uel figura: at C, ex dimidio Græca est: subtracta nanque columna ipsius K, cuspis nuda remansit, sic, ∠: cui ad faciliorem scripturam angulum ademere. Sicut etiam ipsi Δ, quod fecere ut esset D: sic ex Σ, creauere S, subducta basi, & angulo hebetato, ut non amplius Scythicum arcum imitaretur: id quod notabat Atheneus ex priscis fabulis. sic ex Γ, quod abscidissent de Π, finxere ipsum P. circuli enim quàm anguli ductus facilior: propterea quòd unica linea unico absoluitur motu: at Angulus duabus lineis, ergo duobus motibus, igitur quiete interposita. hoc enim in naturalibus declaratum est. Postea cùm nostrum hoc P, concurreret cum illorum litera, quam Caninam uocat Persius, ut à nostra distaret, caudam addidere, R: sicut & ipsi C, ex quo cognatam effingerent G. atq; eodem consilio eidem addita alio modo cauda ut fieret Latina litera, qua Græci carent sic, Q, quam postea in hunc modum clausere. Q. Est etiam ratio, quare subdidissent caudam: deferendus enim ei semper comes suus fuit illi, sic, QV.

Factum autem est, ut non solum Angulorum hebetatione, & uirgularum additione, ademptione, Græcas in usum suum transferrent Latini, sed etiam integras seruatas inuersa figura reponerent: nihil enim aliud est nostrum L, quàm illorum Γ. quoniam illorum Λ, nimis prope esset ipsum A, cuius iu-

Digitized by Google

gi describendi possent obliuisci. simul turpe fore arbitrabantur, si uocalis nota plus egeret operæ, quàm consonans: cum pronunciatio è simpliciori penderet potestate. Digamma quoque inuersum Ⅎ, duplex est F. Quare non male excogitauere, ut Ψ, Græcam exprimerent per antisigma, Ƨ. neque, quominus id reciperēt, in caussa fuit, ut aiunt, soni mollitia, quam ipsum Ψ, repræsentat, nostra PS, non assequuntur. nam quod argumentum adducunt, id est nullum. ἄραψ, quia facit, ἄραβος. est enim ubi non faciat, σὴψ, σηπτός: quare quod officiū præstat illis, nobis non denegasset. Age uerò quid prohibuit, quominus illi aliqua figura exprimerent nostrum Q: nam qui à Romanis uiuendi leges accepissent, etiam loquendi non negligerent. erat enim eis in promptu ἀντίκαππα, ꓘ. neque addere V, quod ne Latinis quidem fuerat necessarium. Nam quem sonum, ipsum Q, cum V, iunctum habet, potuit etiam seorsum, si attribuissent, per se obtinere. Ita etiam in ANGELO, si non est N, in ἄγγελος, si non est Γ, geramus morem morosis istis, & antigamma statuamus sic ⅃. quod ipsummet sit hoc, quod neutrum illorum quiuit esse.

Acceperunt autem non solum easdē eadem potestate, & figura, eodem uel inuerso situ, sed etiam & figura & situ eadem, potestate uerò longe dissimili: ut X, quæ illis esset aspirata, nobis esset duplex: & quæ illis esset media simplex Γ, nobis esset aspirata geminatu F. Sed & uocalis notam ab Atheniensium institutis usque repetiuimus ad aspirationem, cuius illi usum inuertissent. H, enim nunc pro E, longa: olim pro aspiratione Attici posuere, ita etiam, ut insererent: quos Latini sunt secuti, HERATON: etiā in medio, KTAHΩN. quod ne nos quidem neglex imus, PROHOEMIVM. Quare postea semper tenuit consuetudo, ut centenarij numeri nota esset H. quod fuisset illius uocis initium. sicut apud nos, eadem ratione, C.

I, autem & V, consonantium figuras non excogitarunt. poterant tamen sic fieri, Ɨ, & V, nisi Aeolicum illud mauis Ⅎ.

Digitized by Google

CAP.

CAP. XLI.

Literarum notæ cum poteſtate numerorum ſignandorum, & Nominum.

FVit & certus uſus literarum, qui etſi ad poteſtates potius referendus eſt: tamen quia ſine figura cognoſci non potuit, huc, ut opinor, commodiſsime diſtulimus. Eſt autem duplex: quippe uel ad numeros digerendos, uel ad certa nomina indicanda. Igitur Vnum per I, ſignabant, quoniam minimo ſpatio eſſet uirgula, ſicut unitas nullo: Ac repetebant ſanè unitates, ad Quinque uſque, quem numerum per V, deſcribebant: non propterea quòd ea nota eſſet dimidium ipſius X, quo denarium deſignarent: neque iccirco, quia olim ſcripſerant QV, & poſtea Q, ſuſtuliſſent: ſed quoniam eſſet quinta uocalis: cum qua repetitis, atque appoſitis unitatibus, ducebantur ad numerum Denarium: quem iccirco X, litera notauere, quia in numero atque ordine uulgari ſtatim ipſum V, ſequebatur. Quo conſilio etiam Centenarium numerum cùm ſtatuiſſent per C, ſequenti elemento, ſcilicet D, Quingenarium depoſuere. Ratio autem Centenarij à prima litera ipſius nominis accepta fuit: ſicut & Millenarij, per M. Quinquagenarij autem notam non à nomine, ſed à Græcorum inſtituto excogitarunt: nam cùm illi per N, pingerent quinquaginta, priſci Latini, qui huius elementi loco ponerent identidem L, in hunc quoque uſum ſubſtituêre: & monuimus apud poëtam ſic ſcriptum legi ſolitum à doctioribus,

Dant manibus famuli Nymphas. Sanè uerò Lymphas à Græcò νύμφη ductum nemo negat. & τρίγλη, quasi τριγωνή, ut uolunt. In nominibus quoque deſignandis uſi ſunt certis literis, iiſque eorum primis: C. Caius: P. Publius: & inuerſa, ut Ɔ, Caia diceretur. Ergo Publiam ſi legeremus, etiam inuerſo q, ſcribendum fuit. Sed de his ſuo loco inter nominum rationes, ac prænominum diſputatum eſt.

CAP. XLII.

Poteſtas mutua quarundam cognatarum literarum, quas Græci uocant ἀντιστοίχους.

POſtquam de communi omnium, deq; ſingularum diximus poteſtate, nunc elementorum cognationem quandam uideamus. Proprium igitur eſt Nouem literarum, in quincunce, quaſi diſpoſitarum triplici ſerie, conſtitui: quas iccirco Græci ἀντίστοιχα appellarint, quia inter ſe mutua ſubirent ſede. Nos elegantiſsime dicere uicarias poſſumus. Cognatæ uero, atque etiam coniugatæ rectè uocabuntur. Sunt tenues tres, C, P, T: quibus addita aſpiratio, totidem creat Græca prudentia, unica ſua quanque notula inſignitas, Χ, Φ, Θ. Mediam autem inter C, & Χ Græcam, habemus G. Itaque & ἀγκύρα, & Anchora, dictum eſt: & CNEVS, & GNEVS. Inter P, & Φ, fuit B. quare & βισάκια, & φισάκια, & πισάκια dici conſueuiſſe, prodidit Athenæus. Inter T, & Θ, ſitum eſt D. iccirco ἐνταῦθα, & ἐνθαῦτα dicere Græci ſine flagitio inſtituêre: & nos ADQVE, in ATQVE mutauimus. Quincunx igitur ſic diſponetur: Tenues tres, Mediæ ſub his, imæ Aſpiratæ. Vt quam proportionem ipſæ inter ſe habent propter ſpeciem, à qua tales dicuntur, eam habeant ad cognatas, propter affectionem. eiuſdem enim ſpeciei ſunt C, P, T, P, B, Φ. quippe aſpiratæ ſunt ſemiuocales, tenues ſunt mutæ, mediæ inter eas. at inter ſe habent proportionem affectionis, id eſt poteſtatis, quam Græci τὸ ἴδιον uocant. Has autem coniugationes quartus ordo etiam augebit. Nam quemadmodum tenues aſpiratione mutabantur: ita per ſibilum additum in alium ordinem tranſibunt. eo enim duplices euadunt, ex QVINCVNX C, & S, noſtrum X: ex P, & S, Græca Ψ: ex T, & S, fieret aliqua pari exemplo: neque repugnat aut communi poteſtati pronunciandi, aut Barbaræ Vaſconum conſuetudini, qui ITSE, pro IPSE, pronunciant. Sed Matricem ſuam Græciã ſecuti ſunt Opici noſtri: à quibus recipere unà cum uocabulis

C	P	T
G	B	D
Χ	Φ	Θ
Ξ	Ψ	Ζ

uocabulis quibusdam placuit usum diuersæ duplicis, Z. Diuersæ sanè, propterea quòd & media cum sibilo iungitur, nō aspirata: & postponitur illi, non anteponitur. Duplices igitur in suas compares soluuntur cum inflectuntur: FAEX, FAECIS: GREX, GREGIS: σκὼψ, σκωπὸς: λὶψ, λιβός.

CAP. XLIII.

Natura quædam propria I, uocalis.

EST & natura quædam propria I, uocalis: Nam cùm cæteræ uocales ante uocales corripiantur (hoc effecit facilitas pronuntiationis, nihil enim moræ inter simplices hiatus inferebatur) una tantùm obtinuit quadam quasi prærogatiua, certis ut locis Græcorum more produceretur, ἴονες ἴομεν, δῖει. Id quod non penitus sine ratione factum est: Multum nanque temporis ponimus in exilis uocalis pronunciatu, propterea quòd flatus cunctabundus exit inter oris angustias: iccirco Græci in multis, Latini parcius produxere. Quemadmodum in uerbo, FIO: quo in uerbo ueteres dum legem uolunt constituere, errarunt: sic enim dixere, Semper in eo produci I, nisi sequatur E, ut in FIEREM: Hoc enim falsum est: nam in futuro FIET, item longa est: ubi enim esset multisyllabum, multitudine syllabarū, uocalis breuitati quasi supplementum misêre. Sed illi perstant in sententia, adduntq;, Non satis esse, ut E, sequatur: sed id quoque opus esse, ut E, sequatur in prima persona: at FIES, FIET, non est in prima: uerùm adhuc errant: nam FIEMVS, prima est: itaque addere debuerant & id, Vt esset singularis. Sed ne sic quoque procederet è sententia: ita enim priscos esse locutos constat, FIEM. Cuius rei argumentum habemus ex analogia secūdæ, & tertię personæ: & præsto est Catonis autoritas: Qui ita & pronunciauit, & scriptum reliquit. Sicut & illa DICEM, FACIEM. Eius enim uocalis sonus cum infinitiui uocali coniunctus est, AMABO, AMARE: DOCEBO, DOCERE: AVDIBO, AVDIRE: sic, DICERE, DICEM: FIERI

Digitized by Google

RI, FIEM. Præterea, quam afferunt regulam, non bene exprimunt. ſic enim dicunt: Produci, niſi in ijs cuius perſona prima habebit E. at FIEREM, eſt perſona prima, ipſa autem perſonam primam non habet. Poſtremo non eſt ratio hæc ulla, ſed obſeruatio: at obſeruatio neminem cogit, ſed oſtendit, quid inuenerit. turpiter autem quidam recentiorum corripuere in FIO. In ſecundis autem caſibus pronominum quorundam & relatiuorum, quare corripiatur, in promptu ratio eſt, quippe ante uocalem: at quare producatur, ſicut ne aliarum quidem rerum, nullam cauſſam aſsignarunt, ILLIVS, ISTIVS, VTRIVS, VNIVS: quare eam ſic eruamus nos: Quæ ad hunc modum exeunt, non ita olim pronunciabantur: nam conſonans in multis, non uocalis reperietur, CVIVS, EIVS: ſic erat, ILLE, ILLEIVS: ſic quaſi diphthongus Græca remanſit, ac longa fuit. Ergo uir doctiſsimus Terentianus non fuit ueritus producere in ALTERIVS, cùm tamen cæteri corriperent. Neque enim uerum eſt, quod aiunt, corripi propterea, quòd ſyllaba una numeroſius ſit, quàm cætera eiuſmodi: neque enim eſt ALTRIVS, quemadmodum VTRIVS: ſed ſanè quomodo fuit VTEREIVS, ſic ALTEREIVS. Neque uerò eorum ratio bona eſt: ſed uſus contentus fuit communi regula, uocalis ſequentis uocalem. Analogia autem etiam in cæteris conſtat. Nam ſecundus caſus, Poſſeſſiuus dictus eſt: Poſſeſsiuorum autem multa ſic inuenias, PETREIVS, LVCEIVS, LOCVTVLEIVS, à petra, luce, locutione. Quæ autem Græca ſunt, non ſolum diſyllaba, ut dixere, de CHIO, DIA, ſed etiam multiſyllaba, ut SOPHIA, & IONIVM. Theocritus enim illud produxit, in Syringa: hoc autem etiam omnes Latini. Nam quod addunt à Statio, Templa Lycie dabis: non facit ad præſentem obſeruationem: eſt enim λυκεῖος, cum diphthongo. Geminata quoque, & in ſeipſum concreta, ſyllabam poteſt producere correptam, ut in decima ſatyra Iuuenalis:

– Eloquio ſed uterque perit orator. eſſe enim debuit, pe-

rijt

rijt. Diuisa contrà passa est moræ diuisionem, MIHI, pro MI. & interposita alio elemento, *τοί*, TIBI: *οἱ*, SIBI: quemadmodum suprà diximus: TI, enim, & SI, olim fuerant. Cuius rei argumento sunt alij casus, TIS, TE, SE.

CAP. XLIIII.

Proprietas quædam mutarum, & semiuocalium.

PRoprium mutarum, ut uocales natura correptas habeant, AB, AD, AT. sed C, uariat: LAC enim longum est, sic HÎC, aduerbiū: HIC pronomē breue: & HOC, apud Plautum, ut docuimus in libro de comicis dimensionibus. Disputant, an FAC breue sit: uerùm apud Plautum eundem in Curgulione longum est.

Sed grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro. Altera enim est syllaba spondei. Sic etiam apud Ouidium in primo de Remedio:

Durius incedit: fac ambulet. –

Nam litigiosi Grammatici peruerterunt, cùm uolunt deprauare, ut legatur, OBAMBVLET: nesciunt enim quid sit, obambulare. neq; enim in uetustissimo codice aliter, quàm uulgò legitur: & ambulantem uult uideri, ob uitium: nam obambulare nihil est necesse. Duo quæ afferunt argumenta, nulla sunt. Primum ab exemplis, ubi corripitur: nam in illis FACE, scriptum est, non FAC. Alterum ab analogia: nam si Apocope in alijs nō produxit uocalem, FER, quod erat à FERE, ne in hoc quidem debuit. At enim non semper sequitur nos proportio illa: ut in FIO, FIES, FIEREM, eadem uocalis nunc longa, nunc breuis est: & usus extorquet multa. Apocope quoque multa produxit breuia, cùm moram, quam subducebant ex consonante subtracta, reponerent in uocali: PECVS, breuem habet finalem: PECV, longam. Quare illi ijdem dedere manus, adducti Ouidij manifesta autoritate, in primo de Arte:

Hos fac Armenios: hæc est Danaeïa proles.

Quanquam autem hæc eorum natura est, tamen alijs quoq;

Digitized by Google

competit, sed uario sanè euentu, MEL, VEL: EN, NOMEN: VER, PER. M, semper corripitur. Sibilus uarius est, SVVS, SVOS. Dicimus autem commodius nos, quàm ueteres dicebant, mutas habere uocales breues: at illi aliter locuti sunt, Mutas esse breues, duplices autem longas. Neque enim consonantium affectio est, uel corripi, uel produci: sed quarundam natura est, ut patiantur uocales corripi: duplicium autem efficere, ut illæ producantur. Si enim consonantes producerentur, aut corriperentur, non egeremus uocalibus in pronunciatione: neque enim tenores, aut tempora in consonantibus sunt: Z, enim producit, non est producta ipsa. Sic non rectè dixere liquidas esse breues: neque illa oratio proba est, Liquidæ breuem efficiunt syllabam. Nam quòd duplices longam faciunt, mora ac difficultas in caussa est: at liquidæ breuem facere non possunt: si enim possent, ubicunque ponerentur, facerent: hoc autem falsum est: sequitur enim tam L, quàm R, longas: ut, μῆλον, ἥρως. Sic duplices, aut duplicatæ, non producunt quamlibet syllabam: nam τῆξις priorem producit natura, non positione: sic, γλῶσσα. Non faciũt igitur ut sit breuis, sed permittunt, neque mutant: nullam igitur habent actionem: ut in PATRE, nihil mutant, sed patiuntur talem tantamq; esse, quanta fuerat in PATER. iccirco à Græcis & molles, & udæ dictæ sunt: at mollis non est agere, sed pati.

CAP. XLV.

De aspirationis potestate secundum loca.

INterest aspirationis omnibus interdum præponi uocalibus: uni autem Y, semper, nisi more Aeolico: eam enim nõ aspirant, ut diximus. In medio autem inter, A, E, I, O, Atheniensium imitatione, qui ΚΤΑΗΩΝ, scribebant. exempla sunt, HAMVS, HERVS, HIO, HONOR, HVMVS: VAHA, VEHEMENS, MIHI, OHO. Præterea anteponi diphthongis omnibus, HAV, HEV, HEI, HAE, HOEDVS. Huius sonum me puero non audisses: nunc

Digitized by Google

nunc maximè obseruant literati: quidam etiam putidè. Indocti uerò etiam locis non necessarijs, ita, ut latrare uideantur: id quod irridebat in Arrio Catullus poëta: cuius sales cùm Politianus exultabundus iactat sese intellexisse, non est assecutus. neque enim satis est deprehendere aspirationes, quæ ibi tum essent ascriptæ: sed opus fuit cauto, ne lepidissimi poëtæ festiuitas refrigesceret. Nam quare, multa uerba cum proposuisset, CHOMMODA & HINSIDIAS, clausit epigrãma fluctibus potiùs Ionij maris, quàm Adriatici? Sanè quia ab Ione cùm dicta esset tum regio, tum mare, factum est ab Arrio, ut ab hiatu, quem aspirando affectabat, Hionij dicerentur. Consonãtibus tribus apponitur, quarum exempla sunt, CHREMES, PHILIPPVS, THRASO. Non temerè autem dubitatum est à nobis olim, utrum R, ab aspiratione antecedatur uocalium more, an antecedat eam ritu consonantium. Ratio dubitandi fuit: nam cùm aspirationis loco ponebant, B, præponebant ipsi R, ut BRETOR: ergo si uices gerit, uidetur etiam locum uindicare. Præterea R, nulli consonantium præponi potest: ergo neque ei, quæ consonantis habetur loco. Sanè uerò aspiratio ante uocales statuitur, neque ualde differt ab Aeolico elemento. Potest & illud augere dubitationem: excogitaturos fuisse Græcos aliquam notam, qua concretam aspirationis & illius literæ significarent potestatem, sicut cum complexi sunt, alia tria, Θ, Χ, Φ. Sed notula imposita ipsi R, ostenderunt eundem usum aspirationis in eo fuisse, qui & in uocalibus intelligeretur. Contra tamen Latini etiam in uetustis monumentis postposuere. Caussa aspirandi fuit soni uolubilitas, atque uibratio, ut dicebamus. In omni autem uibratione recipitur aër per interualla: quare intra ipsum potius elementum aspiratio ipsa, quàm præposita percipiatur. Latini autem spreuere illam asperitatem. Nam quemadmodum extra ipsum R, eam deprehendas aëris crassitiem: geminetur enim, quod apud Græcos fit, non possis præponere sic, PYFRRVS. sed si postponas sic PYRFRVS,

non potius uideare priorem literam, quàm posteriorem onerare. Quidam minus sapienter etiam ROMAM aspirant, cùm tamen Romani ipsi de suo R, omnem exemerint usum aspirationis. Stultius autem, qui etiam RENVM fluuium: neque enim Germani ei elemento apponunt flatum ullum: Lenissime enim sua lingua pronunciant, iudicem, & annulum, & equum, & alia. neque par est nobilissimæ gentis fluuium à Græculis rationem nominis accepisse: sed qua nunc uoce pruinam appellant, fortasse aquam omnem gelidam, atque inde etiam Renum nominarint. In φρουδος autem & φροίμιον uideris quemadmodum præponatur ipsi R, fuit enim πρὸ ὁδοῦ.

Richter, Ring, Rosz. Riff.

CAP. XLVI.

De modo, ac ratione scribendi.

POstquam literarum originem, numerum, caussas, atque usum contemplati sumus: interest ueri philosophi illud quoque indagare, uter sit modus naturæ propior in scribendo: is'ne, quem Hebræi sequuntur, à dextra nostra in sinistram introrsum: an noster, qui à sinistra in dextram extrorsum excurrit: est enim motus una ex caussis literarum: quare motus ipsius ratio siue modus literarum quoque generationis erit affectio. Atque illi quidem tuentur se mundi origine, quasi cum naturæ legibus omnia instituta sua tum incorrupta nacti sint. Cæterùm hoc nihil iuuerit eos: quippe multarum artium inuenta post illa rudimenta emersere. quare consulto factum sit, ut multis cum alijs eorum legibus, hoc quoque sit emendatum: atque iccirco à rationibus deducenda sint consilia huius consuetudinis. Poterunt afferre, motum cœli esse à dextro in sinistrum: atque ita eorum tractum in scribẽdo cœlestem motum imitari: à dextro enim in sinistrum ducunt. Huic rei summà curà certis in locis respondimus: & in libris de Cœlo, & in Commentarijs de Insomnijs. Cœlum neque dextrum habere, neque sinistrum. Ad hæc multæ sunt rationes, quibus peruersè scribere arguuntur

Digitized by Google

guuntur. Principio motus manus naturalis extrorsum est. quies enim intus ad pectus & oculos in fœtu. igitur primus motus extrorsum explicatur. quare pugna quoque sic cietur, & cætera opera, extento brachio, non retracto. Præterea nobis relinquitur sub oculis ad contemplandum, quid, quantumque descriptū sit: quod illis calamo ac manu tegitur. item in dextrum humerum conuersa facie sunt statuæ, atque imagines: sic enim & creditæ sunt opus suum respicere, & contra hostem stare: quare Aquilarum rostra in signis ad eam quoque partem picta fuêre. Ergo obtutus noster suapte natura plus dextrorsum uersum fertur. Illud uerò argumentum inuictum est, eos ipsos inter scribendū literarum ipsarum uirgulas ac lineas directas aut transuersas à sinistra inchoatas, in dextram desinētes terminare. Quæ igitur partis ratio, eadem etiam sit totius: & quemadmodum linearum tractus, ita literarum quoque ordo seruandus erit. Sed textrinam prius inuenit gens illa, quàm scripturam. Textores enim tramæ primum filum introrsum iaciunt: id autem coacti, non naturâ: quoniam dextra manu cùm incipiunt, & sinistræ operam uicissim petunt, sic motus fuit auspicandus. Verùm ijdem ipsi, ubi cætero operæ naturæ legibus ad mouendum liberè uti possunt, poliuntque telas, aut pannos, aut sepum inducunt, & furfures: tum uerò extrorsum uersus à sinistra in dextram, iure suo ut fruatur manus in excursum, faciunt.

CAP. XLVII.

Elementorum affectus ad principia syllabæ constituendæ.

HActenus quæ cuiusque esset natura literæ, uisum est: Nunc antequam de syllaba dicimus, explicanda est earundem ratio, quam ad syllabam ipsam constituendam inire debeamus. Consonantibus igitur conuenit omnibus dictiones inchoare, atque etiam terminare, præter G, Q, Z: his enim nulla præfinitur. nam confessum est VESPERVG, ita scriptum esse, sicut PONT. MAX. item FORTITVD, sicut

Digitized by Google

TERT. & EXERCIT. De P, non oportet dubitare: VOLVP. enim & apud Ennium, & apud Plautum etiam nunc quibusdam uersibus extantibus de seipso facit fidem. Vocales autem æquè omnes, & incohant, & claudũt, AMA, EDE, ORO, IVI, VSV. Item diphthongi, AENEAS, OEBALIA, EIDVS, EVGE, AVRVM: & claudere, VAE, EVOE, HEI, HAV, HEV. Vocalis una Græca ab initijs exclusa fuit sine aspiratione, nisi more Aeolico, Y. A` duabus consonantibus potest incipere, sicut à duabus uocalibus, ut CRAS: sed etiam à tribus, ubi sunt liquidæ cum C, P, T, sibilo præcedente, SCLOPVS, SCRVPVS, SPLENDOR, SPRETVS, STLATVM, STREPITVS. & apud Græcos etiã addita aspiratione, σφραγίς. In duas possunt desinere, HYEMS. & in tres, STIRPS. Quarum quædam iam sunt declarata. sed hic per conclusionem quandam collecta sint pro principijs syllabarum, more Peripatetico.

Digitized by Google

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER SECVNDVS.

CAP. XLVIII.

Quæ ſit forma ſyllabæ, quæ materia.

VEMADMODVM ex elementis primis quatuor naturalibus in unum coaleſcentibus fit id, quod miſtum dicimus, & ex puncto fit linea: ita ex literarum conſtitutione id confieri dixere, quod ab ea comprehenſione συλλαβὴν Græci uocant: quam ob cauſſam etiam ſic definiuere: Syllaba eſt comprehenſio literarum ſub uno accentu, & uno ſpiritu indiſtanter prolata. Quam definitionem & falſam eſſe, & eius partes malè cohærere oſtendamus. Nam ſicut litera ipſa eſt quiddam indiuiſibile, non autem priuatio diuiſionis: ita ſyllaba erit quiddam diuiſibile, non autem ipſarum partium comprehenſio: atq; id ex eo manifeſtum eſt, cùm dicunt, ſyllabam ex binis aut pluribus literis conflari: at comprehenſio non diuiditur in literas: neque enim unio materię & formæ corpus ipſum eſt. Male etiã dixere prolatam: accidit enim ſyllabæ proferri: poteſt enim & ſcribi, & in mente reponi ipſa: quare ita dicant rectè, Quæ proferri poſsit. Tertius error ex his manifeſtus eſt: nã ſi ſub uno accentu eſt, erit & ſub uno ſpiritu, & ſine interuallo: ſuũ enim quæq; ſyllaba accentum habet: uacant igitur hæc. Poſtremò peſsimo conſilio putarunt omnem ſyllabam multis concreſcere elementis: accidit enim huic rei, quam ſyllabam appell

Digitized by Google

appellant, numerus elementorum. Si enim esset essentia syllabæ, ergo substantia reciperet intentionem & remissionem: hoc autẽ falsum est: atq; hac ratione, syllaba hæc STIRPS, esset magis syllaba, quàm hæc, AB: at maior est per quantitatem, non autem magis per substantiam. Nam quod aiunt monogrammatas uocales, non esse ueras syllabas, ridiculum est. Quid igitur sint? Imò uerò uerissimè sunt hoc, quod falsò nomine syllabæ uocant: quoniam & priores sunt, & simpliciores, & hoc ipsum sunt, quod alijs communicant literis. Syllabæ igitur nomen falsum est, atque aliud quærendum: utemur tamen usitato ut intelligamur: definietur autẽ sic, Syllaba est elementum sub accentu. Itaque & materiam habebis, & formam: est enim elementum materia: id autem per quod accentum potest suscipere, forma.

Accidit autem numerus elementorum syllabæ, sicut plantis foliorum & ramorum, & radicum, & fibrarum. Nam animalibus quoq; satis est, si unum instrumentum habeant sentiendi: neque enim desinunt esse animalia. Itaq; si animal definias, falsò apponas, pluribus constitui. Hoc autem quod dicimus accidere, aut sit quod Græci proprium uocant, aut esto etiam differentia species certas distinguens in rebus naturalibus: at in syllaba DE, nulla forma est separans eam ab hac syllaba, E: sed pars illa tantum materialis scilicet, D, accidens ipsi E. Numerus autem est, à singulis ad senas usq;, A, AB, ABS, MARS, STANS, STIRPS, αἰσχρὸς: dempta enim diphthongo tot remanent. Germanis etiam longè maior. Intelligo autem nunc diphthongorum uocales numero notularum, non sono separatas. Aut igitur sola uocalis est: aut cum alia, ut in diphthongo: aut consonantem unicam præcedens, AB: aut duas, ABS: aut tres, STIRPS: aut unam sequẽs, DA: aut duas, DRACO: aut tres, STRENNA. Quare licet non admiserit usus, tamen quantum earum natura fert, octo esse literarum potest syllaba: siquidem trinis obsideri consonantibus diphthongi sonus patitur. Eam tamen asperitatem mitiorẽ fecit usus, exhilarata tristitia confragosæ pro

Schrampts.

sæ pronunciationis: ut alternis, si tres præcederent consonantes, duæ subirent. & è contrario.

CAP. XLIX.

Consonans, quæ inter duas uocales est, utri applicetur.

PRiore libro de Systasi & Diastasi diximus: ut literarum mutuam cognationem, quæ pars erat potestatis, intelligeremus. Nunc uerò uidendum est, quod & ueteres disputarunt, ad utram syllabam constituendam comparetur consonans, quæ inter duas uocales sita sit. Ac Herodianus quidem ita sensit, qualemcunque uocalem hærere præcedenti consonanti: si dictio inueniatur, ab eadem incipiens consonante. non quòd hoc illius caussa sit: sed quia per hoc illud cognoscatur. ut in uerbo FERO, quod bisyllabum sit, R, posterioris uocalis esse, non prioris: idemque in compositis debere obseruari. Nam quanquam ex AB, & ACTVS, componitur, ABACTVS, tamen ubi duo hæc in unum conuenere, B, coire cum A, sequenti in syllabam, non cum præcedenti. Sed aduersus hanc sententiã sic argumẽtantur: in ABIGO, si B, accedit ad secundã uocalem, ibi prima non poterit corripi, propterea quòd iam sit A, præpositio, quæ semper & ubique longa est. Item in CIRCVMAGO, non fieret elisio ipsius M, si sequenti applicaretur: præterea in ABHINC, & ADHVC, B, & C, aspirarentur. id quod est absurdum, ac nusquam receptum. In eandem sententiam uidetur inclinare Quintilianus, atque in uocibus compositis syllabas diuidere pro modo partium, in ARVSPICE, & ABSTEMIO. Vt has rationes soluamus, animaduertendum est, cùm ex duabus uocibus una fit, non accentum solum, sed literarum quoque exigi cohærentiam: neque enim ita pronuncies, ABACTVS, compositum, ut AB, ACTVS, disiuncta. quanam igitur pronunciatione efficietur, ut B, à sequenti uocali subtrahatur? Ad hæc, si pituita à petendo uitam ducatur, nisi cohæreat T, cum V, semper sit V, consonans: at non est. Sic in hac uoce, ETIAM, duæ essent syllabæ, ET,

Digitized by Google

IAM: est enim consonans I, in IAM: sed pronunciationis tractus cogit nos elementa coniungere. Postremò, eorum regula hæc est, & uera: Nulla syllaba aspiratione terminatur. Igitur in his uocibus, πρωθύστερον, & ἄχιππος, apud Lycophronem, & ἐφίππιον, quid cōminiscentur? aut enim in aspiratam desinet prima syllaba, aut id fiet, quod nos censemus. Nam argumēta illa omnia ridicula sunt: ac primum quidem putidum. Nam in ABIGO, licet B, subtrahatur pronunciatione, non tamen est A, præpositio, sed uocalis ipsius AB, non enim propter B, fit A, aut longum, aut breue, sed usus autoritate: neq; enim fieret unum compositione: sed fit tamē: quare quam quisq; potest, sedem occupat. Neque uerò dicamus, quòd is, qui ita corrupit uersum Ouidianum,

Siue quis Antilochum narrabat à Memnone uictum.

quanquam in compositione, si uelim pertinacius cauillari, ostendam in uoce hac A'MARVM, etiam corripi, si illorum ἔτυμον sequamur. quoniam à MARI, uenit. Alterum argumentū sic diluimus, auferri M, in CIRCVMAGO, quia subiens uocalis non patiatur. non tolli autem, si nolis. ut apud Ennium,

Tum delecta uirûm sunt millia militum octo.

quod & in COMITIO, manifestum est. Postremum argumentum aduersus nos non est. Negamus enim hoc, semper postremam consonantem accedere ad subeuntem uocalem: sed id tantummodo euenire, cùm eiusdem initij reperitur, ut diximus, uox. Quare cum nulla uox à B, incipiat aspirato, disiunctis sedibus hæc duo inter se erunt. Sicut in ADBIBERE, nemo nostrum dicat præpositionis consonantem, cum initio uerbi cōiungi: impeditur enim. Hoc igitur impedimentum etiam ab ipsa aspiratione allatum est.

Ex his sequitur, in simplicibus tantùm, si syllaba incipiat à uocali, necesse esse etiam præcedentem uocali terminari. In compositis autem non necessario: COMITIVM, COEO.

Item quemadmodum syllabarum initia à uocum initijs mensurantur: ita & fines à finibus. Quare in uoce hac ISTHIC, debet

debet etiam esse aspiratio, quam, male faciunt, cùm omittunt recentiores. Cùm enim reperiatur similis literarum societas in uerbo EST, potuit prima syllaba esse IST, postrema HIC: at in uerbo ILLIC, non potuit: propterea quod nulla uox in eandem desinit geminatam, neque ab eadem geminata ulla incipit.

Illud quoq; hinc constat, in quamuis uocalem desinere syllabã posse, quauis sequente consonante. Itemq; syllabam non finalem qualibet consonante terminari, quæ geminetur. quòd si duæ diuersæ sint, in F, G, P, S, nequeunt desinere. His enim non finitur syllaba, nisi geminatis. Quòd autem etiam addidere, B, & T, errarunt, ABNVO, ATQVE, ABSECO, AETNA. In Q, nullam terminari uerum est, quia V, habeat comitem: Sed in C, non est uerum, ECBASIS, ECQVIS, ECDOSIS, PYRACMON. Quòd autẽ addiderunt exemplum ACNE, falsum est. Sed C, transit cum N, ad finalem uocalẽ: quia dicimus, CNEVS, CNIDVS. Sicut & illud errarunt idem in ACTVS: dicimus enim CTESIPHO. In D, autem desinit sequentibus ferè omnibus, si antiquorum more maneat incolumis in compositione, ADBIBO, ADCVRRO, & reliqua. In L, desinit, cùm mutæ sequuntur, ALBVM, CALCAR, CALDVS, ALGEO, ALPES, ALTVS. & ante semiuocales, excepta R, CALFACIO, ALMON, ALNVS, ALSIOSVS. & consonãtes duas, ALVVS, SALIVNCA. Eandem proportionem nactum est R, ARBOR, ARCVS, ARDEO, ARGVS, ARPI, ARTVS. Item ante semiuocales, etiam ipso L, uicissim non excluso, ARFERIA, ARMA, ARNVS, ARSVS, PERLEGO. & utranque consonantem, PERVICAX, PERIVRVS. etiam ante ipsum Q, ARQVITES.

In H, nisi per Apocopen syllabam exire negarũt. AH, VAH. fuisse enim AHA, VAHA. & uerisimile fit ita factum esse: sæpe enim dolentes etiam nunc sic geminatum pronunciamus.

In M, si sequatur B, P, AMBO, AMPVTO.

In N, subeunte C, D, F, G, Q, S, T. ANCON, ANDES, ANFRACTVS, ANGERONA, ANQVIRO, ANSANCTVS, ANTES. & more ueterum ante R, CONRVGO. & in paucis ante duplices duas, ANXVR, ZINZIBER.

His rationibus deduci potest, syllabam terminari posse quauis consonante, cuius natura sit apta geminari.

Item constat, ueteres ea sententia falsos esse, S, syllabam finiri ante C, in ABSCONDO: etenim, SCALAM, dicimus. Neque uerum esse, in X, desinere syllabam sequente uocali. quippe diximus, XENIA: & ANXVR, eorum sententiam iugulat.

Omnis autem litera præcedens I, aut V, consonantes, necessariò syllabam terminat, si eas consonantes aliæ sequantur uocales: ut CVIVS, PERIVRVS, ADVOLO, CAVVM. Nam in CVI, & HVIC, nulla sequitur uocalis. Item si ipsa geminetur, MAIIA.

In X, autem desinit syllaba præcedens C, & comparem suam, Q, & P, & T. EXCVRRO, EXQVIRO, EXPONO, EXTENDO. item L, EXLEX.

Z, semper initium syllabæ facit, nunquam finem.

Nulla diphthongus in duas desinit consonãtes: non quòd eius natura repugnet, ut diximus: sed quia usus sic obtinuit. Duplici enim potest terminari, FAEX, FAVX.

CAP. L.

Syllabarum affectus.

QVoniam syllabarum substantia partim ex materia fit, quæ sunt literæ ipsæ: partim ex forma, quæ est ipsa natura recipiendi pronunciationem in partem dictionis: syllaba iccirco affectus quosdam nacta est secundũ materiam, ut numerũ elementorũ: alios autem secundũ formã, ut tenorem, spiritum, tempus. De numero igitur primum diximus: materia enim quàm forma prior. De numeri autem affectionibus nunc.

Digitized by Google

CAP.

CAP. LI.

Syllabæ præpositio, geminatio, appositio, interpositio, ablatio, extritio, abscissio, transpositio.

CVm igitur ab singulis ad senas literas syllaba augeatur: quibus affectibus eius partes obiectæ sunt, iisdem etiam ipsa agitata est. Nam quemadmodum præponebantur elementa, sic & syllabæ, DVRVS, EDVRVS. Interponuntur, IMPERATOR, INDVPERATOR. Apponuntur, VIDERI, VIDERIER. Hoc autem amplius, quòd ab nullo geminato elemento incipiebat uox: at incipit à syllaba geminata, PVPVGI. In nullum geminatum desinebat: at in geminatam desinit, SCINDIDI. Contrà, Elementa in medio geminabantur, syllaba autem nulla: uicissim quoque aufertur, ut apud Vergilium,

Inter se coisse uiros, & cernere ferro. pro, decernere: sic enim legunt, Abscinditur, VAHA, pro VAH. & apud Homerum, δῶ, κρῖ, λίπα, pro δῶμα, κριθὴ, λιπαρὸν. quod & lusit in poëmatio monosyllaborum doctissimus Ausonius. Exteritur è medio DEVM, pro DEORVM. Transponuntur, QVEIBAM, & ADEIBAM: quod ADIEBAM, & QVIEBAM fuit postea. Mutari uerò syllabas ut elementa, omnino constat ex eo, quòd uocales mutantur ipsæ: quare syllabam ipsam mutari necesse est. Ac quemadmodum ex una litera duæ fiunt, MIHI, ex eo quod erat, MI, & contrà: ita euenit syllabis quoque, AQVAI, AQVAÏ. & CVI, CVÏ. è contrario apud Varronem,

Et te flagranti deiectum fulmine Phæthon. Et sicuti quædã ex elementis semper præponuntur, ut Z, & V consonans, & Q: nunquã postponuntur: Alia è contrario postponuntur semper, ut, V, quando neque consonans neque uocalis est: nonnulla sine discrimine utranlibet sortiuntur sedem: ita syllabæ quoque, quæ ex illis sunt constitutæ.

Digitized by Google

CAP. LII.

Affectiones à forma syllabarum. Accentus.

QVæ uerò syllabæ accidunt propter formam per quam syllaba hoc est, quod est: ea sub accentus appellatione, tripartita diuisione complexi sunt: Tenore, Spiritu, Tempore. Hoc igitur loco, quid sit Accentus, quoq; modo hæc contineat, uideamus. Canere Latini ab hiatu dixere, Græca uoce ἔχανον: nam Aeoles ab eo quod est χαίνειν, non apponunt incrementa præteritis, sed dicunt χάνον, demuntq; aspirationes, quasi rem Barbaram. Est autem canere, uocem modulis certis tollere, aut premere: certisq; temporibus producere, aut corripere. Id quod cùm in pronunciando necessario eueniat, quibus legibus syllabas moderaremur, eas leges Accentiones, Accentus, Accentiunculas, Moderamenta, Voculationes Latini uocarunt, Græcos imitati, qui easdem de caussa προσῳδίας nominabant. Cùm igitur uocem quantitate metiamur, & syllaba in uoce sit, ut in subiecta materia, & quantitas triplici dimensione constituatur, Longa, Lata, Alta: necessariò syllaba quoque iisdem rationibus affecta erit, ut Leuatio aut Pressio in altitudine: Afflatio aut Attenuatio in latitudine: Tractus in longitudine sit. Hæc igitur tria interdũ uni eidemq; syllabæ aliter atq; aliter cùm possint contingere, uidemus eandem longam aliquando circunflexo, aliquando acuto insigniri: alteram uero nunc tenuem, nunc aspiratam: non potest fieri, quod quidam professi sunt, Accentum esse modum quantitatis syllabarum: unam enim tantùm uim ex tribus complexi sunt. Sed nos sic definiemus, Modus syllabæ. Intelligo nunc modum, quod Vitruuius & Horatius Modulum, id est, mensuram propositæ rei.

CAP. LIII.

Quomodo distinguantur inter se tria membra diuisionis, & Tenorum ratio.

Modi

Digitized by Google

MOdi igitur syllabæ tot sunt, quot dimensiones: Altitudo, Latitudo, Longitudo. Quare falsi sunt ueteres, qui Accentum syllabæ qualitatem definiuere. Graue enim & leue in Elementis primarium est. Inde translata ratio eorum ad dimensiones quantitatum, propterea quòd locus sit superficies ambiens locatum: motus autem fiat in loco: graue & leue ratione & motus & locorum dicatur. Igitur in uoce quæ esset affectio aëris, inuentæ sunt rationes quantitatis, secundum aëris dimensiones: idq; mathematicis lineis deprehensum est: nam altitudinis ratio est linea perpendicularis. Iccirco cùm uocem tolleremus, ea linea signata est. Sed cum eadem linea secundum superiorem partem indicet altum, secundum inferiorem notet profundum: faciendum fuit, ut leuatio uocis diuersam notulam haberet, à depressione. itaq; excogitarunt uirgulam ascendentem, eo tractu quo scriberemus, in dexteram scilicet nostri partem sic /. quæ autem depressam indicaret, quasi caderet contrario situ, \. Cadit enim manus nostra cum pingimus eam. Atque hanc quidem suo nomini reliquere, Grauemq; appellarunt, ab instrumentis scilicet uocis: propterea quòd in guttur, aut pectus eam demitteremus. Alteram autem priorem illam ab effectu potius nominarunt, Acutam: ferit enim aures, quarum uiribus obiecta est: ac sanè plus ponas spiritus latioris in graui uoce, angustioris autem in acuta. Quare & pueri acutius canunt, quorum guttur angustius est: & latiora, crassioraq; instrumenta grauius sonant: ut etiam ab illis grauem sonum dixerit Pythagoras. Ita omnibus in rebus certissima ratione sibi ipsa respondet natura. Euenit autem ut duæ syllabæ inter se concurrerent, quarum prior priorem haberet, id est Acutum: altera posteriorem, id est Grauem: quare eæ cùm coalescerent, concreuerunt in unum etiam ipsi apices, sic, ∧. quem Græci cum περισπώμενον dixere, abusi sunt licentia inuentionis: neque enim circuntractus fuit, sed συναπτώμενον rectius nominassent. Nostri quoq; Circunflexum cùm appellarunt, ad celeritatem potius pingentis manus respexere,

quæ

quæ unico motu uirgulam arcuatam fecit, angulo dempto ſic, ⌒.

Hos omnes Græci τόνους, uocauere, translata ratione à fidibus, quarum intentione aut remiſsione acutior grauior'ue redderetur uox. Inde nos Tenores, propterea quòd noſtrum tenere inde duxiſſemus, ſcilicet παρὰ τὸ τείνειν. nam quod nixu quodam arceremus, id beneficio τῶν τεινόντων fieret: & translata fuit ſignificatio ab helcyarijs, & aurigis currus inhibentibus: item militibus prædam diuidentibus. Hoc potes etiam percipere ex maximi poëtæ Oppiani piſcatione quadam, atque ante eum ex Theocrito: quorum uerſibus trahentium tenentiumq́ nixu primarij nerui τείνοντες extantes declarantur.

Si igitur Latum à Longo, & utrunque ab Alto diſtinguitur ſpecie, ſpecie quoque Tenores à ſpiritibus, & à temporibus diſtinguentur. Verùm non ita eſt: perpendicularis enim linea à duabus tranſuerſis decuſſatis non diſtat ſpecie. Sed in corpore quadrato mobili eadem linea nunc latitudinis, nunc altitudinis, nunc longitudinis erit: neque enim differunt, niſi accidente. Id quod ſanè pertinet ad Metaphyſicum: & tactum eſt à nobis atque explicatum in quarto hiſtoriarum de animalibus.

CAP. LIIII.

Spiritus.

ALter ſyllabæ dimenſus eſt Latitudo, ſecundum quam ſyllaba eſt aut Craſſa, aut Tenuis. nam præterquam aut producas aut tollas uocem, dilatare ſpiritum potes, atque addere uel uocalibus, uel conſonantibus. In tenui autem pronunciatione minus exit ſpiritus: nam & hoc errarunt ueteres, cùm in tenui negarunt ſpiritum eſſe: ſine ſpiritu enim non eſſe uocem in quarto hiſtoriarum, & in ſecundo de anima declarauimus: Nullum enim animal pulmone carens, uocale eſt: ſed ſonum emittere alijs inſtrumentis conſtat. Iccirco ψιλὴν, Græci uim illam uocauere, noſtri leuem: propterea

Digitized by Google

pterea quòd crassum in corporibus uideretur esse graue: & lene, quia facilius laberetur. Hoc quoque ex philosophia depromptum est. Nam corpora latiora, ut laminæ plumbeæ, diutius fluitant in aqua: breuiora autem citius euadunt ad fundum. At eadem ratio est corporum grauium ad descendendum, & leuium ad ascendendum: Nebula enim angustior citius ascendet: sic & spiritus præterfluit commodius fauces, quo est arctiore superficie. Qui student uoculis mutandis, maluere dicere Læuigationem, malè: neque enim ipsa ψιλὴ læuigat uocalem, sed nota est uocalis læuigatæ. Catullus autem eo, quo diximus, epigrammate utrunque coniunxit,

Audibant eadem hæc leniter, & leuiter.

Alteram Græci δασεῖαν, nostri Densam: stipatur enim spiritus uberior ac frequentior inter fauces: itaque & Crassam, & Flatilem uocauere. Nam Aspirantem æquè perperam, atque illam læuigantem. Atque olim quidem tum apud Athenienses, tum apud nos, sola crassa notam, quam suprà diximus habuit, H, quæ in ordine literarum poneretur: ubi autem deesset ea uis, is defectus, defectu quoque notulæ signaretur. Postea uerò usus obtinuit, ut secta hæc litera, aspirandi notam exhiberet dextra sui parte sic, ⊢. sinistra autem, quæ contraria esset, contrariam quoque signaret sic, ⊣. Neque iam inter literas, sed tanquam apex literis imponeretur. Mox ad celeriorem motum anguli illi, ut in alijs multis hebetati, reductæque notulæ in compares semicirculos dextrum læuumque sic, c, ɔ. Quæremus autem & hoc ueteribus indiscussum: propria'ne hæc affectio sit uocalium: an etiam communis consonantibus: uidetur enim coaluisse cum T, in Θ, & cum alijs duabus. Verùm in libro superiore, ne omnia turbaremus, secuti sumus priscorum simplicitatem. At hic exactius interest philosophi contemplari haud ita esse: flatus enim crassitudo antecedit uocalem, non sequitur: sic, ὕστερον. ergo cùm præponitur consonans ad compositionem, idem flatus eiusdem elementi est, πρωθύστερον: non autem conso-

Digitized by Google

nantis, nisi quatenus ex ea & aspirata uocali una syllaba fit.

CAP. LV.

De tempore.

SYllabæ moram maiorem minorem'ue longitudinis linea dimetimur: productione enim uocis comparatur. Itaque tardi sermonis, aut citi dicimus hominem. Iccirco cui syllabæ plus impenderent temporis, eam Longam dixere: cui minus, Breuem: utrunque autem sub quantitatis ratione continetur: sed ita, ut inter se referantur, atque relatione sint contraria, sicut magnũ & paruum. Iccirco uno pluribus'ue temporibus constitutas, dixere syllabas. At omne tempus quantum. Sed de numero uidendum est. Antiqui sic dixere: longam constare duobus temporibus, breuem uno tempore. Sanè rectè: cùm enim syllaba breuis prior sit & natura & tempore, quàm longa: ita eius mensurã agnouere, ut unum tempus dicerent: quod tempus cùm protraherent ad alterum tantum, non immerito & longitudinis additione, & geminatione tractus metiti sunt. Itaque figura quoque longæ transuersa linea signata est sic, –. Breuis autem dimidio tantum erat explicanda: sed inter scribendum excurrentis interdum manus error fallere potuisset: quare eò deuentum est, ut notula, quæ circunflexo aduersaretur, aduersam quoque ei figuram haberet, sic, ◡. propterea quòd non nisi longa syllaba circunflectatur.

CAP. LVI.

Non esse plures accentus, quàm quot dicti sunt.

CVm igitur syllabas non nisi prædictis modis tribus dimetiamur, non nisi accentus septem erunt: quorum Primus extrema duo, medium habet unum: Alter duo extrema tantum, sine medio: ac Tertius eiusdem modi est. Iccirco erat aliquid, quod dubitaremus. Etenim relatiua si carent medio, graue & acutum, quo modo mediũ habuere circunflexum? aut si inter ea hoc fuit; quare inter tenuitatem & aspiratio-

nem

nem non fuit, quæ erant contraria per positionem? In utroque enim exit spiritus: quare etiam mediocris potuit. Ac de longa quidem ac breui mora iam supradictum est, quemadmodum in musicis, ita in syllabis certa ratione alia atque alia, plus minus'ue moræ poni. Nam si longa sit natura, & subeat duplex, aut duplicata, ut τῆξις, γλῶσσα, uidetur in ea plus poni temporis, quàm si simplex consonans sequatur. Itaque etsi longum breueq; ratione comparationis medio carent: ipsæ tamen quantitates, in quibus sitæ sunt relationes, possunt magnitudine addita, aut dempta, medium recipere. Omnis enim quantitas apta nata est fieri uel maior, uel minor, quatenus quantitas est. Dico autem secundum rationem quantitatis, propterea quòd corpora ratione substantiæ eius affectus immunia sunt. est enim maior homo, ut est quantus, non ut est homo. Sic inter aspirationem extremam & extremam exilitatem spiritus siue nuditatem, aliquod fuit medium: ut inter T, & Θ, fuit D, & alia quæ suprà diximus. Id quod manifestum est, si idiomata ipsa comparentur: nanque Arabes aspirant suum D: & Græcum X, si ad Hebraicum comparetur, non iam sit extrema, sed media aspirata: è summo enim gutture Græcum, Hebræum ex imo penè pulmone prodit. In graui quoque & acuto ratio par: ex utriusque enim compositione factum est tertium quiddam medium, sicut ex elementis naturalibus corpus aliquod, cuius motus extremorum loca nõ appetat. Harum autem differentiarum notulæ quę medias illas naturas indicarent, alijs atque alijs consilijs sunt institutæ. Nam in tenore composito figuram excogitarunt. In spiritibus medijs non ita, propterea quòd certis consonantibus includeretur, B, G, D. In temporibus autem omnem tractum qui unum tempus superaret, breuitati necessariæ opposuere. Dico necessariam breuitatem: iccirco quia est etiam breuitas indifferens in breui uocali, quæ sit muta liquidaq; affinis.

CAP. LVII.

Tres notulæ ab accentuum ratione excluduntur.

Digitized by Google

ERgo si accentus est modus syllabæ: non erunt accentus tria illa, quæ Græci ὑφὲν, διαστολὴν, ἀποστροφὸν: nos Coniunctionem, Disiunctionem, Auersionem nominamus. Falsò autem inter accẽtus relatas à ueteribus uideamus. Nam Coniunctio, dictionum duarum affectus est compositarum, quoties eæ nulla facta partium mutatione ita cohærent, ut propter seruatam integritatem non cohærere etiam uideantur. exempla in promptu sunt: ANTE‿VOLANS, ANTE‿MALORVM: & apud Lucretium, SEMPER‿FLORENTIS: huic indicio figuram apte attribuere pando semicirculo supposito, sic, ‿ sumpta similitudine à subscudibus carinarum: quibus asseres coagmentantur. Contraria huic Disiunctio: quæ, quas uoces posses temere componere, distanti pronuntiatione iubet pronunciari, ut in exemplo Vergiliano,

-In litore conspicitur, sus. ne ursus, legatur. Ei itaque eundem locum attribuere quasi parietem herciscentem familias. ac satis quidem fuerat uirgula perpendicularis: uerùm ne acciperetur pro uocali I, curuam pinxere: cuius tamen cornua præcedentem complectendo dictionem, præscriberent ei metas quasdam. Auersionem autem nostri Conuersionem dixere: at si Græcam uocem contemplere, ἀποστροφή, illud non hoc signant. est autem affectio non syllabæ necessariò, sed literæ per se, syllabæ autem per accidens: neque enim semper syllabæ defectum ostendit: sed semper literæ aut literarum quę cuiuspiam syllabæ partes sint. Exemplum utriusque est,

Mult'ille. desiderantur enim duæ partes illius syllabæ, TVM, uocalis scilicet cum postrema consonante. exemplum syllabæ est.

Dura ui'est, quæ sternit iter dominatibus altis. desit enim A, ut sit, VIA. Est igitur nota defectus literæ: accidit enim ut sit aut literarum, aut syllabæ integræ. Defectus autem duobus modis usu uenit: aut per Synalœphen, aut per Suspensionem: ac Synalœphen quidem dixere ueteres,

cum

Digitized by Google

cùm elisis literis, uicinas coniungerent: ut in exemplis positis constat. Est metaphora à glutinantibus sumpta, cùm delibutas ferruminatione particulas componunt, ut unum faciant, hoc fuit ἀλείπτειν. Id quod cùm non possit euenire in syllabis quibusdam, nisi demptis medijs literis, iccirco Latini Collisionem affectum hunc appellatum maluere: nam sanè affectio syllabæ illius deficientis est Collisio, non autem Coniunctio: neq; ex illis uocibus una fit, neque semper unus pes, neq; semper continuatur pronunciatione, ut in altero exemplorum superiorum. Quare melius nos quàm Græci. Alter modus est, per Suspensionem: quoties non excipiente aliqua dictione, prior amissa uocali suspenditur: idq; aliquando simpliciter fit, ut apud Poëtam,

Mortalin'. pro mortalíne. Aliquando autem multipliciter, ut apud Catullum,

Vide'n' ut perniciter exiluere? hic enim est amissa non solum uocalis, sed etiam consonans: VIDÉSNE.

Hanc affectionẽ Græci nominarunt ἀποστροφὴν, quoniam auersi ab ea litera, quam sustulimus, suspendimus pronunciationẽ. iccirco in superiore parte quasi habenulas inhibendo excursui dictionis appendêre, eadem forma, quam fecerant Disiunctioni: propterea quòd idem esset officium limitibus præscribendis. Totum autem genus hoc sapientes πάθη appellarunt, rectè. Sed cùm syllabis uniuersum attribuerent, errasse ostendimus.

His ergo constat, ut in elementis, tanquam partibus, & eorum corporibus, uel syllabis, uel dictionibus, & materia, scilicet figura, & forma est, qua inter se differunt hoc ipso, quo sunt: sic in eorum affectionibus, utrunq; esse iam planum fecimus.

CAP. LVIII.

Caussa finalis Tenorum. primum de Acuti accentus usu.

POst accentuum substantiam tam ex materia, quàm ex forma, quæ erant duæ caussæ, quibus constituebantur, nunc caussa finalis contemplanda est: eorum ergo usus, cuius gra-

Digitized by Google

tia sunt instituti, deinceps uidendus est. Ac quod ad nostra quidem tempora attinet, nihil turpius putamus, quàm cantiunculis, & uocularũ tremulis assultibus gesticulari. Itaque seruata temporum duntaxat ratione, seuerioribus sæculis omissus est fœmineus ille tinnitus, unoque ductu multæ uoces eodem tenore pronunciatæ. At ueteres aliter consueuere, quorum leges fuere hæ: Syllabæ aut sunt in priuis uocibus, aut in ijs quibus oratio constituitur: priuæ uoces sunt, AMOR, ERGO, PEREO: ex quibus posfis orationẽ texere sic, AMORIS ERGO PEREO. Primo modo nullum est nomen impositũ, propterea quòd dictiones non propter seipsas, sed propter orationem sunt inuentæ: iccirco secundo modo nomen indidere: συνέπειαν que appellauere: nos Consequentiam dicere possumus: quam illi alia uoce paulò asperiore, συναρπαγήν, & molliore συνεκφώνησιν τῶν λέξεων. Nos commodius, Ordinem continuum orationis definimus. Cùm igitur Græci tam in ultima syllaba singularium separatarumque uocum, quàm in altera, ac tertia à fine sede acutum imponere consueuissent: in consequentia siue contextu orationis, quos accentus in fine ponebant acutos omisere, proque eis graues substituêre: idque eo egêre cõsilio, propterea quòd acutus accentus uidetur tollere syllabam ita, ut sequens syllaba prematur: in qua tanquam fini suo quiescat uox. Cùm igitur nihil haberent, quod sequeretur, nihil quoque metuêre: at cùm esset uox, quæ subiret, cauère ne tanquam una fieret cum præcedente. Id quod etiam in Encliticis euenire uideretur. Igitur acuunt τὸς, & περί, & τόν: quæ cùm contexuère, grauibus insigniunt, τὸς, περὶ, τὸν ἄθεον. Nos uerò hanc eandem animaduertentes rationem, qua acutus accentus tollit uocem in syllabam, quam acuit, ut sequẽs prematur, in fine uocis non ponimus, ne expectemus aliam syllabam subeuntem, in qua uox conquiescat: id quod Latini suis libris omnes testati sunt, Nullam apud nos supremam syllabam acui. Acutus enim positus, aut exigit alias consequentes syllabas, aut non. Si exigit, igitur non est ponendus in fine

Digitized by Google

in fine uocum separatarum: si non exigit, ergo in consequentia quoque poni potuit. Sed falsi Græci sunt, cùm putarent, grauem accentum nihil ad uocem pertinere, sed ad syllabas tantum, unde etiam Syllabicum uocauere. Iccirco adducti sunt, ut crederent, turpe esse, edere dictionem, quæ nullo accentu insigniretur. quasi cùm iura quoq; absurdum censent, hominem intestatum mori. Id autem eueniebat, nisi acutum in fine saltem reposuissent: cùm dictio in syllabis præcedentibus neq; illum haberet, neque circunflexum. Sed ea ratio, aut perspicienda fuit etiam in consequentia, ubi grauem collocassent: aut ne in priuis quidem uocibus admittēda. Apud nos igitur aut in penultima, aut in tertia à fine sedem ei statuêre. Occupare autem alias initio propiores, Græci sibi licere noluerunt: quos etiam prisci Latini secuti easdem posteris, imitatione potius, quàm consilio ducti, leges præscripsere. Nam quamobrem non liceat mihi uocem tollere in quarta à fine, nulla ratio musica potuit persuadere: possunt enim eodem tenore tam in uoce, quàm in tibia, aut fidibus deduci multæ uel breues, uel longæ. Quòd si iccirco noluere, quia duabus syllabis sequentibus imminere acuta syllaba uideatur, in quibus tractus uocis non immoretur: quod fieret, si essent plures: uideamus quàm non rectè seruarint hæc. Est eadem ratio tam apud Græcos, quàm nobis, sed diuersus modus. Nam utrique negant ante tria finalia tempora singula, id est, ante tres breues syllabas, acui posse syllabam. quare si duæ postremæ sint longæ, quoniam solui possunt in quatuor breues: non potuit in præcedenti ulla syllaba acutus collocari. Ratio hæc una communis. At modus diuersus sic: Græci, si ultima longa sit, & penultima breuis, ultimæ longitudinem, ex qua fieri duæ breues possent, obseruarunt: at si penultima longa sit, & ultima breuis, miseræ huius penultimæ, tanquam ibi nulla esset, nullam rationem habuere. Latini contrà, ultimæ longitudinem non curarūt: penultimæ ius suum attributum retinuere. Ergo iam deprehendimus accentuum horum cantillationem ridiculam, non natura, sed usu quodā

gestic

Digitized by Google

gesticulatorio constare. Videamus uerò, quod & suprà tetigimus, quàm ipsa sibi suis non constet legibus. Principiò Græci diphthongos aliquot, quas producebant in pronunciando, quod attinebat ad accentuum sedes, pro breuibus habuere, ut τίτυπ]αι. præterea Latini eadem ratione ultimas omnes neglexere. Postremo antepenultimas omnes Græci longas, nullo detracto tempore, acuto accentui postposuere. Quare si una ex his uel in fine, uel in proxima fini sede soluatur in duo tempora, sanè in quarto à fine tempore acutus ille Græculus, quem ab ea sede exulare iubent, inuenietur. Quare sapienter à posteris factum est, qui præter quàm in quibusdam partibus orationis, ut in exclamationibus, indignationibus, interrogationibus, nullum huius putidi seruitij iugum ferre uoluerint. Nam si ante acutum in eadem uoce plurimæ syllabæ graui pronunciantur, κακοφραγμαλευ]ής: quare post illum totidem non posśint? Quòd si respondeat, inclinari nequire tantum numerum: quare, ubi nulla est quæ inclinetur, hunc eundē ipsum statuere? ut in præsenti exemplo, nulla syllaba secuta.

CAP. LIX.

Grauis accentus sedes.

GRauis accentus locupletisśimus fuit usus: Nam cùm acutus non plures duabus sedibus occupasset, hic qualēcunq; premit syllabam: quare syllabicum, ut suprà diximus, appellarunt. Non, ut putarunt, propterea quòd non interesset dictionum: sed quia pasśim quamcunque syllabam uindicaret: sunt enim dictiones quæ præter hunc nullum habēt. Omnis igitur dictio, aut habet acutum, ut, ÁMOR: aut grauem, ut FÀX: aut circunflexum, ut MÎLES. Quare præter eum accentum tam præcedentes syllabæ, quàm quæ subeunt, grauem suscipiunt, sic, ÀMÓRÌS. Non rectè igitur Quintiliani præceptores, quos ait ipse sic se docuisse, ut priore acuta pronunciaret, ÁTREVS, quo necessariò posterior grauem susciperet. nam ad hunc modum grauem susciperet per

accid

Digitized by Google

accidens: at ipsa hæc uox, ATREVS, per se graui terminatur, ut non solùm syllabæ sit accentus, sed etiam dictionis: quemadmodum multa alia quoque proferuntur. ἀλὲξανδρεὺς, ἔξω τῆς συνεπείας. Quamobrem grauem accentum interdum primarium censeri necesse est: aliàs autem accessorium. Cuius etiam proprium sit quantamcunque syllabam nullo discrimine admittere: & quotamcunque sedem accessoriè. postremã autem legitimè, & primariò.

CAP. LX.

De usu locisque circunflexi.

Circunflexus accentus si, uti diximus, ex utroque illo cõstat: necesse est, nullam nisi longam syllabam admittat. Nam sicuti affectus is compositus est: ita & subiectum corpus compositum agnoscemus. At uerò omnis breuis syllaba simplex est: Eius autem ortus ad hunc modum iam declaratus est. Cum aliquando duæ coaluissent, prior acuto elata, altera depressa graui, ut δίδοΐ: certe etiam affectus ipsi in unum coiere, sic, δίδοῖ, ex legibus autem, quas suprà recitauimus, non potest nisi aut in fine, aut in proxima fini constitui. in præcedentium autem nulla potest. si enim dissolueretur, acutus in quarta inueniretur, sic, AÊ NÈ V̀S. ÁE NÈ VS. Quare ne in penultima quidem ponitur, si subeat suprema longa. Hac enim dissoluta, dissolutaque circunflexa, idem error eueniret: ut quartam à fine acutus accentus tolleret. si autem subeat breuis, tum uerò circunflectitur. quoniam in ea & penultima cum graui, & antepenultima cum acuto sit. intelligo autem hoc apud Latinos, qui nullam finalem acuunt: nam apud Græcos inuenias longam ante breuem ultimam, quæ longa accentum nullum propriũ habeat: sed ultima acutum, σηπτός. Hinc satis constat, quod dicebamus, grauem accentum etiam ad dictionem pertinere, non solùm in συνεπείᾳ, ut demonstrabamus, sed etiam in compositione citra consequentiam: ex eo enim & acuto fit circunflexus. Item, non solum in eadem dictione, sed etiam in eadem syllaba & acutum & grauem inue-

Digitized by Google

niri: ſic enim quidam pronunciant γλῶσσα, & eiuſmodi ut & moram intelligas, & in eadem ſyllaba & leuatum & depreſſum ſonum audias in ſuo quenque tempore ſic, γλόὸσσα. Conſtat & Eraſmi lapſus, qui PLANE, aduerbium, cùm apertè ſignificat, & cùm affirmat, differre ſic pote prodidit, quòd illud priorem circunflectat ſyllabam: hoc, quòd acuat poſteriorem. utrunque enim cùm ſit ſpondiaca dictio, non potuit penultimã circũflectere. Aduerbia enim eiuſmodi ſemper produxere ultimam quæ à ſecunda fuere declinatione. iccirco quod erat APPRIME, Vergilius coactus eſt APPRIMA, dicere. fuere autem eiuſmodi aduerbia pleniore ſono, & originis analogia. à ſexto caſu, ſicut FALSO, RARO, CITO, ſic etiam PLANO. quorum quædam ad arbitrium poëtarum correpta ſunt interdum, SERO apud Martialem, & CITO apud omnes. At in E, quæ deſinerent, nullum, præter duo, MALE, & BENE. & à tertia totidem SAEPE, PENE. quibus iccirco facilè potuit breuitatis ſyllaba contingere, quia in ipſis nominibus breuis quoque fuit.

CAP. LXI.

De Ἄρσει, & Θέσει.

SYllabæ igitur modus quo tollitur in ea uox acutior, dictus eſt à Græcis ἄρσις, rectè ſanè. in alteram autem ſubeuntem cum demittatur uox, θέσιν appellarũt, minus commodè. Principiò θέσις ſignificationem habet latam: nam in acuta quoque ponis uocem: eſt enim poſitio, collocatio: itaque melius κατάθεσις dicta fuiſſet. Sed ne id quoque cuiuis accentui graui conueniebat: nam initium quadriſyllabæ dictionis grauem accentum habet. at tunc quis dicat me uocem deponere, quã nondum leuaui? ergo Aequabilitatem uocis potius appellaſſent. unde etiam in muſicis ὁμοτονεῖς quidam dicuntur tractus, in quibus ἄρσις eſt nulla.

CAP. LXII.

Quemadmodum accentuum leges ſoluantur.

Digitized by Google

NVllam, inquit Quintilianus, Latinam uocem aut acutus aut flexus accentus cludet: sed in eum locum introductus acutus est à Grammaticis pro aduerbijs tantùm, & præpositionibus, in cæteris ueterum mansit lex. Tres igitur caussas assignauere Grammatici, quibus aduersum priscam puritatem nouam inueherent pronunciationem. Distinguendi ratio, una fuit: altera, Ambiguitas ut posset euitari: tertia, Necessitas pronunciandi. Nam ut PONÈ, aduerbium à uerbo PÓNE, distingueretur, accentus mutatus est: eodem modo CORÀM, aduerbium, à CÓRAM, præpositione. hæc sunt exempla primæ rationis. Ambiguitatem autem sustulerunt in uoce, INTEREÁLOCI, translato accentu in tertiam à fine: ut ne quis duas putaret partes. Tertium consilium fuit à necessitate pronunciationis: ut cùm encliticas ponimus, præcedentis dictionis postrema fuit acuenda, HOMINÉSNE, FERAÉNE. Has tres partes siquis acrius contempletur, inueniet duas esse tantùm: unicam enim priores duas, utrobique enim uitamus ambiguum: in secunda partium, in prima, uocum. Ita in duo membra diuides, sicut & tertiam in duo. Nam necessitas pronunciandi, aut per se est, ut in encliticis: earum enim natura ita fert, quod & nomen, ut inclinent in sese accentum: aut per accidens, ut cùm exempta syllaba, decurtata dictione, coëuntibus in unum extremis, fit circunflexus. Cuius rei exempla multa sunt, ARPINATIS, ARPINÂS, NOSTRÂS, & alia eiusmodi. Sic etiam putarunt in tertio diuini operis legendum, ut respondeat cæteris præteritis:

–ceciditq; superbum
Ilium: & omnis humo fumât Neptunia Troia.

ubi circunflexus potius mansit, quàm concreuit. In Græcis autem sæpenumero creatur ex duabus, ut diximus, νόος, νοῦς.

CAP. LXIII.

An admittenda sint, quæ superiore capite à ueteribus recepta sunt.

Digitized by Google

HAec ueteribus cum placuissent, qui contradiceret, nullum habuere. Verùm interest philosophi placitis humanis anteponere rationem: Nihil enim pretiosius ueritate: ea enim hominis solius sola meta est. Quæ igitur ratio soluebat accẽtuum leges, ob componendas uoces, eam falsam esse conuincimus exemplis eiusmodi uocum, quarum syllabæ sequentes translatum illum accentum, longæ sunt, ut in MALESANVS. Si enim acui potest ultima prioris uocis compositæ, poterit & in simplicibus: si non in illis, ne in his quidẽ: neq; enim substantia rei mutari potest ab accidente: neq; id, quod ἴδιον Græci uocant, mutabile est, ab essentia enim fluit: cumq; illa mutuo conuertitur, quippe cui soli, & semper competit. Quare doctissimus quoq; uir Gellius ita sensit libro septimo. Igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus, ea caussa est, quòd syllaba insequitur natura longior, quæ non fermè patitur acui priorem in uocabulis syllabarũ plurium quàm duarum. intelligere uoluit priorem penultima. Dixit autem, fermè, quia Grammaticorum istas regulas tum obseruabant. At enimuero si eam caussam, qua sunt adducti, probauero nullam esse, etiam legem ipsam probauero esse nullam: sublata enim caussa, tolletur & effectus. Ergo in uoce hac, ANTEMALORVM, & PRAEVOLANTES, & ANTECVRSORES, & ANTEAMBVLONES, si ratio hęc frustra est, & tamen una dictio intelligitur: eodem modo & aliæ intelligentur. Quid? non'ne etiam tribus partibus quædam compositæ sunt? si igitur Donatus, aut alius quis in hac uoce EXADVERSVM, uult acutum transferri supra AD, quod erat supra VER, in VERSVM, antequam componeretur: eaq; ratione adductus fuit, ut una dictio uideretur: non absoluit consilium suum: adhuc enim extra septum illud istius accentus, posita est particula, EX. quare frustra laborauit, ut rerum confunderet naturam: atq; iccirco intelliget ὑφὲν inuentam à Græcis, cuius figura duceret oculos ad compositionem: forma autem, id est, continuatus spiritus pronũciationis, cogeret aures unum audire.

Hoc

Digitized by Google

Hoc quoque è Græcorum obſeruationibus conſtat planius: nam cùm ἔκδυλον dicant, non audent ἔκδυλους, ſed ἐκδύλους: & adhuc maiore ambiguitate ἐκδύλων: duæ enim ueræ partes constructæ non coniunctæ poſsint intelligi. Præterea quis dicit MÚSTELA, cum acuto in prima? quis hoc modo, CÓMPONO? quis PRÁECVRRO, & eiuſmodi? Quid, quòd ijdem monent TEPEFÁCIS, dicendum προπαροξυτόνως, & cætera à facio? Quare ubi ſyllaba patitur, transferendus accentus erit, quemadmodum ubi numerus ſyllabarum non repugnat. Habemus quoque Feſtum autorem grauem, ueterumq́ſententiarum accuratum & narratorem, & interpretem: is in aduerbio ADÉO, mediam præcipit acuendam: ergo, ut faciat differre à uerbo ÁDEO, quo tollit unam ambiguitatem, alteram ponit: dicam enim duas eſſe partes, ſicut VSQVE EO. Cum aduerbijs enim iungebant præpoſitiones ueteres, contrà quàm negant Grãmatici, DEREPENTE, INSIMVL, INIBI. Vltimam acuunt quidã in tribus tantũ, PONÉ, ERGÓ, PENÉ: alij nullam excludunt: non deſunt, qui priſcorum adoratis ueſtigijs, pro illis pugnent: uerùm memoriæ proditum eſt, Aeolenſes, quorũ exemplo ac iudicio penè omnia Latini compararunt ad loquendum, nullius uocis poſtremam acuiſſe, præpoſitionibus exceptis. Ego malim Latinè, quàm curioſè ſapere: putoq́ maiores noſtros inter ſe, cum loquerentur, ſine iſtis legibus peregrinis intellexiſſe. Nam ſi hæ diſtinctiones ſunt arceſſendæ: ſanè longe plura inuenias, maioreq́ uel ambiguitate, uel neceſsitate. Nam præpoſitiones à nominibus ipſo contextu, ipſoq́ ſenſu ualde differre illico intelliguntur. At omittam FACE, uerbum, & FACE nomen, aliaq́ infinita, quibus modis diſcernes caſus, & numeros binariorum, & ternariorum nominum? adeo ut cùm dixerint, MEA INTEREST SAPERE: poſterorum multi ignorarint pronomen MEA, utrius eſſet caſus: quartí ne pluralis, an ſexti ſingularis. Quid? differentiæ iſtius cauſſam, quam ſtatuebant, miſerè ſubuertêre. Cum

Digitized by Google

enim præpositionem hanc CIRCV́M, ultima acuta pronunciarent, ne CIRCVS locus ad ludos esse uideretur: Vbi eam postponerent casui, MISTÍQVE ALTARIA CIRCVM, translato in primam accentu, sublatam prius, ut putabant, ambiguitatem, contrà quàm putabant, redintegrarunt. FVMAT, autem Vergilianum præsentis temporis est, non præteriti, ut dixere: euersas enim incendijs urbes complures dies fumare, miserrimis exemplis experti sumus, & NOSTRAS, atq; alia eiusmodi, SARSINAS, ARPINAS, per apocopen relicto tantum sibilo, in quo nullus esset accentus, factum dicimus. Itaque transferri accentus potuit, Græcorum exemplo, πόλλ' ἀγαθά. Nam sicuti illis turpe fuit, uocem sine accentu esse: ita apud Latinos supremam syllabam acui. Id quod etiam ex præteritis quartæ coniugationis deprehendi potest: nam AVDÎVIT, mediam circunflectit: concide, ut sit, AV́DIIT: non mediam accentu afficit, sed transfert in præcedentem. & tamen acutus ibi potuit poni, ut in πρωτοτόκος. Sic in MERCVRI, remanserat acutus suo loco, licet grammaticorum superstitione translatus fuerit.

CAP. LXIIII.

Vsus Temporum.

TEmporum usus satis ex ijs, quę suprà diximus, patet: quod simplicissimè tum pro rei, locorumq; ratione diuisimus in longum, & breue. Quædam igitur uocales erant semper breues, E, O, his singula tempora sunt attributa: earum comparibus longis bina, H, Ω. Tres sunt communes, A, I, Y: ita ut quibusdam in uocibus semper sint breues, ut neutra pluralia, καλά: in alijs semper longæ, ut in casu quarto plurali primæ, μούσας: in quibusdam indifferentes, ut in φαρσαλία, & σικανία. Varientur quoque per dialectos: nam Dores ultimam illam quarti μούσας corripiunt: exempla multa apud Theocritum. quare pro suo quæque captu, ut sors fe-

Digitized by Google

ret, tempus aut tempora nanciſcetur. Hæc eſt ipſarum ſubſtantia: à qua, natura fluit certa quantitatis, quæ natura eſt τὸ ἴδιον, neque unquam fallit. Quòd ſi quærat philoſophus, quomodo erit propria hæc ipſarum communium? incerta enim eſt. Primum reſpondebo, ut numero, ſecundum totum genus, utrunque competit, par, & impar: ſed certo numero, alterum tantum: ſic communibus uocalibus in genere utrunque conuenit, corripi, & produci: at uni cuipiam deſignatæ, alterutrum tantum. Præterea acutius adhuc: hoc ipſum eſſe earum proprium, uariari: hocq; ipſum quod eſt, uariari, perpetuum eſſe, nec uariari: ſicut eſſe corruptibile, eſt affectio rerum naturalium, quæ hac ipſa ſcientia comprehenduntur, quòd corruptibilia ſunt: hoc enim ipſum, eſſe corruptibile, non corrumpitur: ſemper enim tale eſt. Accidit autem extrinſecus augeri ipſas productiones, ut ſuprà quoque monuimus, per conſonantium concurſum, quam poſitionem appellarunt. Additæ muta & ſemiuocalis breui uocali, ſemiſſem temporis afferet: duæ mutæ geminatæ tantundem, ſed neceſſariam productionem, quam illæ ſolum contingentem: neque enim neceſſariò producebant. RR geminatum plus afferet moræ. Sic etiam longæ uocali hæc elementa ſuperuenientia component pro rata, plura tempora. Ita alio modo producit mediam, TENEBRA: alio ABBA: illa enim poteſt & produci, & corripi: hæc corripi non poteſt. Itaque in illa poſuere unum tempus ac ſemis: in hac duo tempora. Si autem longam natura ſequatur muta cum liquida, non minus apponent temporis, quàm duæ mutæ, neque enim poteſt corripi. Sed addent æquè unum tempus. Scio aliter à ueteribus poſitum eſſe: ſed neque rectè, neque perfectè: nam ſequente ſimplici, unicaq; conſonāte longam, uoluere affici duobus temporibus ac ſemis. Ergo non plenè dixere: debuerant enim oſtendere, nulla ſequente conſonante quanta eſſet. Et ridiculè putarunt ab una conſonante addi tempus. Omnino autem hæc omnia ad oſtentationem literatoriam ſunt inuecta.

Digitized by Google

CAP. LXV.

Spirituum officium, & loca.

SVpererat officium sedesq; spirituum, quæ declararemus: Sed qui meminerit, quæ de H, deq; coniugatis dixerimus consonantibus, is facile intelliget commodius abs sese huc ea euocari posse, quàm à nobis repeti debuisse. Accentuum ratio, figura, usus, tribus caussis expedita sunt: Formali, Materiali, Finali. Absolutaq; contemplatio partium materialium, quibus dictio, quod est subiectum argumentum præsenti operæ, constituitur. Nunc de ipso toto quid sentiendum sit, uideamus.

Digitized by Google

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER TERTIVS.

CAP. LXVI.

Dictionis nomen, atque definitio.

ARTIBVS, partiumq; affectibus inuestigatis, quibus subiecta materia nostri operis componeretur: nunc de ipso toto agendum est. Quod Græci δίκην uocant, Caussam nos appellamus: quare addito iuris uocabulo, etiã Græcum sonum mutuati sumus, & Iudicium nominauimus: Qua in Caussa, siue Iudicio, propterea quòd orationis usus maximè uiget, Latini postea uerbum DICERE, sumpsere ad significandum, quoties loqueremur. At sicuti uox hæc DICERE, contextũ magis uerborum, quàm singula uerba significat: ita è contrario, uerbale nomen hoc DICTIO, non solùm dicendi actum, ut est apud Liuium, sed etiam unicum quoduis notauit uerbum: ex qua origine, atque usu, cùm definitionem satis commodè possimus elicere: tamen ut sapientius agamus, paulò altius est contemplandum. Sicut in speculo ea, quæ uidentur, nõ sunt, sed eorum species, unde etiam nomen obtinuere, ut Species appellarentur, atque iccirco à Catullo dictum est imaginosum, ab rerum imitatione, quas obiectas repræsentaret: ita quæ intelligimus, ea sunt re ipsa extra nos, eorumq; species in nobis. Est enim quasi rerum speculum intellectus noster, cui nisi per sensum repræsententur res, nihil scit ipse. Argumento

Digitized by Google

mento sunt muti, qui nutibus loquuntur ex usu oculorum: aures, quarum officio sunt destituti, non potuerunt conferre ad uocum receptionem, quas exceptas redderent uicissim. Itaque fuit quasi, quod Plato de alijs rebus dicit, ἐκμαγεῖον quoddam intellectus noster, in quod res ipsæ certo modo receptæ conderentur, promerenturq́ue ad humanam, diuinamq́ue sapientiam communicandam. Igitur harum rerum notiones suæ cuiusque fiunt, in cuius intellectum recipiuntur. At enimuero cùm homo animal sit non solum sociale, ut formica, sed etiam diuinum: opus habuit officio quodam atque instrumentis, quibus hanc societatem non fortè aut instinctu oblatam, sed prudentia, atque consilio quæsitam, comparatamq́ue conseruaret: quare & doceri debuit, & docere. Necessaria igitur fuit illa quoque naturæ facultas, qua ipsæ illæ notiones, quæ in intellectu sitæ erant, sensibus concipi possent. Per sensilia ergo eruendæ fuerunt illæ species: at ineptus ad id fuit Tactus: non enim ad eum poterant elici res immateriales, qui maximè materialis est. Ineptus æquè Gustus: qui cùm tactus quidam sit, tanto minus potuit seruire, quòd minore ambitu, quàm tactus, præscribebatur. In odores quoque transfundi non poterant, quibus exceptæ, à discente perciperentur: est enim Odor res minime posita in potestate hominis. Duo igitur sensilia reliqua facta sunt, Color, & Sonus: ac Sonus quidem interpres fuit animi dupliciter: uel ut sonus simplex: quippe supplosione pedum, & applausu manuum, & crepitu digitorum, atque alijs eiusmodi declaramus cuipiam animi nostri affectiones: uel ut sonus in specie, scilicet uox: eaq́ue fuit duplex: altera rudis, Sibilus, Vlulatus, Gemitus, Cachinnus, & reliqua talia: altera conformata, ut Verba, & Nomina. Alterum sensile fuit Color: omnis autem color cum figura, utrunque enim in corpore est: Igitur duobus quoq́ue modis factum est: nam aut rudi, ut nutu, & gestu: aut perfecto, idq́ue dupliciter: aut Pictura, aut Scriptura: unde apud Græcos uterque artifex dictus est communi nomine γραφεύς. Ergo rerum notiones

nes à rebus in mentem primum per sensus sine medio humano profectæ sunt: intelligo autem per sensus omnes, eaq́ scientia αὐτοδίδαξις dicta est: aut per medium humanum, quoniam non ab rebus, sed à notionibus, quæ essent in docentis intellectu, prodiere in duos sensus, Auditum per locutionem, Visum per scripturam: unde postea in intellectum ipsum insinuarentur. Quemadmodum autem res naturam non mutant, sed eædem apud omnes sunt, ita & earum notiones: tam enim Equus ipse, quàm eius species apud omnes est: neque homini solùm, sed quibuscunque animalibus tribuit natura aptum sensum ad percipiendum. At nomina rerum, & literæ non eædem sunt omnibus. Sicut igitur imagines rerum sunt notiones intellectui: ita uoces sunt notionum illarum notiones, & uocum ipsarum scripta quoq; sunt notiones, ut talis ordo naturæ sit: Equus, equi species in intellectu, equi nomen in uoce, equi repositio in scriptura. Prima igitur duo à natura sunt: nam equi principium & forma, & materia, & finis natura est: Equi quoque speciem ab equo eductam intellectus agens in intellectum possibilem impressit. At altera duo ab arte, aut casu sunt: quanquam enim natura fecit uocem loquentis, & atramētum, calamum, manum: tamen & uoci flexuum, anfractuum, articulorum, temporum, spirituum, ordo ac sedes fortuita fuere: & eodem modo scribentis manus cursus, mora, series. Multa sunt in operibus nostris naturalia: uel ipsa Ambulatio: at fortè fit, ut tantum faciam spatiorum, ut rectà incedam, ut properem, ut subsistam, ut alternem, ut diuaricem, ut uacillem, ut suspēdam gradum, ut reuertar. Possum etiam hæc aliquando simul miscere, quæ coire queant. Itaque equi crus semper suo loco est: at Q, litera in nomine equi, apud Græcos nulla. quare arbitrio eius qui hoc primum nomen inuenit, factum est, ut sic appellaretur. Ex his itaque definimus Dictionem, Nota unius speciei, quæ est in animo, indita ei rei, cuius est species, secundum uocem, pro arbitratu eius, qui primo indidit. Dico, Notam unius speciei: quoniam oratio

Digitized by Google

multarum ſpecierum eſt: & dictio compoſita rei compoſitæ eſt: omne autem compoſitum pro uno accipitur: ita eximitur hæc dubitatio. Sed quæremus etiam ſuper definitione, una enim eſt res omnis definitio: non copula, non alio inſtrumento, ſed natura: neque enim aliud eſt, Animal rationale mortale, quàm Homo. Quare ſi in definitione una eſt notio, & plures dictiones, uidebitur dictio notionis pars, non totius tota imago. Sic eſt reſpondendum: In rebus ſingulis eſſe multa ſuapte natura, quæ unum fiunt ab una forma: ut eſſe, uegetari, ſentire, intelligere: hæc omnia ab una anima unum fiunt in homine: in quo ita ſunt, ut unum alterum complectatur, & capiat: quam ſeriem & in octauo hiſtoriarum, & in XII. Metaphyſicæ ſatis declarauimus. Ergo definitum unum eſt & re, & nomine: ipſa enim res eſt, ut eſt, definitio autem unius rei & unum dicens, quia dicit definitum: ſed per multa dicens illud unum, quoniam unum illud per multa eſt conſtitutum. Non rectè uerò ueteres definiuere, qui Dictionem partem orationis dixere. Principiò malè factum eſt, cùm per partem definiuere: eſt enim dictio etiam extra orationem: itaque coacti ſunt addere, Conſtructæ: ergo non conſtructa oratione Dictio nulla erit. Præterea eſt dictio quædam, quæ etiam ſit oratio perfecti ſenſus, ac quidem tota, ut imperatiua, LEGE, SCRIBE: & interiectiones, HEV. Poſtremò peſſimo conſilio fecere, ut adderent, minimam: quis enim dicat minimam partem hominis manum? Nam ſicuti in multis rebus naturalibus, ita in oratione partes ſunt, non uniuſmodi: aliæ enim ſunt diuiſibiles: aliæ non, ut literæ. Diuiſibiles autem duplicis ſunt naturæ: quædam diuiduntur in conſimiles, quædam in condiſsimiles: ut, ſanguinis pars ſanguis eſt, & oſsis os: at pedis pars, non eſt pes. Hæ partes non poſſunt minimæ dici in homine, quia in alias ultimas ſecantur partes: ita neque dictiones in oratione: quare coacti fuere ſeipſos interpretari: Minimas, inquiunt, intelligemus quo ad ſenſum. ergo malè omiſere in definitione, quod per interpretationem addendum

Digitized by Google

dum fuit. Dubitare posſit aliquis ſic: Nomina, quæ notiones ſunt figmentorum, non eſſe dictiones: rei enim nullius ſunt notæ. Hoc ſic eſt accipiendum, Hoc quod dicitur ENS, aliquando uerum eſſe, ut DEVS: aliquando non uerum, & hoc dupliciter: aut enim eſt Priuatio, aut eſt Fictio. Priuatio, ut Vacuum: Fictio, ut Phœnix. Itaque ſanè horum nomina non ſignificant eodem modo ipſa, quo modo Deus Deum: ſed priuationem per habitum ſic: Quia Plenum ſignificat locum tactum ubique à corpore: eius contrarium Vacuum ſignificabit: quod quanquam non eſt, tamen per illud, quod eſt, intelligitur. Ficta autem facilius percipiuntur, ſunt enim quaſi orationes falſæ: idem enim eſt Phœnix, & oratio hæc, Auis rediuiua, ſui cauſſa. Dictionem Græci λέξιν, unde noſtrum Legere, & ab hoc Legati, quorum ſcilicet officium eſſet, dicere.

CAP. LXVII.

Vtrum Dictiones à natura ſint, an arbitrio inuentoris.

VErùm quod diximus, ita indita eſſe nomina, ut inuentori libitum eſſet: neq; nunc primum à nobis inuentum eſt, & olim commouit huius ſententiæ autor Ariſtoteles quoſdam Platonis defenſores, cuius ſententia in Cratylo uidetur eſſe hæc: Sermonem rem eſſe naturalem, non ab arte. Id quod cogebantur ita ſentire, quippe qui nihil ſcientiarum adipiſci nos profiterentur, ſed reminiſci tantùm. Quod & ex eo dependebat, cùm dicerent animas in corpora alia atq; alia tranſmigrare, quemadmodum è Pythagoræ inſtitutis referebat ipſe Plato in Atlantico. Habebant autem etiam, ut ſibi uidebantur, rationes: nam loquendi inſtrumenta, & materia ſunt naturalia, Pulmo, Septum, Guttur, Palatum, Lingua, Aër, ergo & ipſa nomina. Trahi præterea nos à rerum cauſsis, quibus moti ductiq;, ſic potius, quàm ſic loquamur. Quòd ſi cõtingit ut eandem rem aliter nos, Græci aliter appellent, nihil mirum: diuerſæ enim cauſſæ ſunt eiuſdem rei, quarum una illi, altera nos agamur ad nomina imponenda. Verùm hæ

Digitized by Google

motæ defensiones errorum sunt. Atque equidem sæpenumero miratus sum mortalium uel audaciam, uel pertinaciã, qui tuerentur errores, quos ij, qui commisere, si uiuerent, emendarent. Neq; enim errasse turpe est: est enim initium sapientiæ: si non ei ipsi qui fallitur, at alijs non fallendi. Verùm errores fouere, id uerò uel extrema dementia est: uel ut isti faciunt, qui semel atque iterum deiecti, malunt confodi, quàm conciliari. Principiò argumentum est nullum: Materia & instrumenta sunt naturalia, ergo & figura imposita. Quis enim dicat, currus, aut carpẽti figuram naturalem esse, nisi Anaxagoras? Is ita dicebat, Nisi carpenti figura fuisset in ligno, non fuisse futurum ut inesset. Sed nugabatur: neque enim inerat, sed inesse tantùm poterat. Itaq; à maioribus nostris Facies dicta est à faciendo: fit enim, quod non est: itaque etiam pretium persoluitur artifici. Et Accidens à Latinis appellatur, quoniam casu factum est, ut Dei imago potiùs fieret, quàm scamnum è ficu Horatiana: si enim naturalis facies fuisset illa, omnibus ficubus inesset. Sic etiam Vocem esse naturalem fatemur: item Flexus, & Tempora, & Modos: sed eorum seriem, aut misturam forte, aut arte factam constat. Si enim natura eorum esset autor, unus omnium modus esset, una enim natura: uelut in auiculis manifestum est: eæ enim sua in specie æquè idem cantillant omnes. At quod ab arte est, & discunt, & dediscũt. Quod autem aiunt in rebus esse quædam peculiaria, id sanè uerum est: at cùm addunt ijs nos excitari ad certas uoces creandas, falluntur. Nam quæramus sic: aut nota sunt nobis ea propria & peculiaria, aut non sunt. Si non sunt, non ducimur: sed non sunt nota maxima ex parte: nam quotus quisq; rerum ipsarum naturas compertas habeat: fatemur sanè nos, non pauca esse dicta à certis caussis: sed ipsæ caussæ, quæro porrò, an caussas habeant. Si non habent, ergo nomina erunt fortuita: sin habent, ad ultimas tandem procedendum erit, quæ præterea nullam habeant. Si dicant ab effectionibus comparari nomen caussæ, ergo erit circulus, ut caussa ab effectu, effectus à caussa dicatur: quare

utrunq;

Digitized by Google

utrunq; erit fortuitum. His rationibus repulsi, aiunt, à Prouidentia regi nos. Nugæ. Si enim in rebus ciuilibus, in bellis, in re diuina, destituimur rectis cōsilijs, atq; adeò illa Prouidentia: sanè putida illa fuerit, quæ maximis in rebus neglectos nos, apprehensos manu trahat in nominum ueras caussas. Sanè uerò pulchram Prouidentiam, quæ Canis & Vrsæ etiam (si dijs placet) caudatæ nomen in cœlum tulit. Quid Cani cum cœlo? quia herbas exurit. At neque exurit Canis, neque herbiuorum animal est. Atque uni quidem rei diuersa nomina imposita sint, ut Ventum à ueniendo dixerint Latini, à spirando ἄνεμον Græci. Esto: diuersi, inquiunt, affectus totidem nomina exegêre. At diuersas res quare ijsdem uocibus dissitæ nationes appellarunt? Quænam? inquies. Illyrica, Arabica, Iudæa, Germanica, Latina, Scythica. AIR, uocant Scythæ quam pro calamo aromatico circunferunt: at Veneti arborem quandam, quam puto esse albam populum, non enim memini, sed arbor est. ZITH oleum dicūt Arabes, at Græci ex hordeo potum. GELON, Hebræis migrans, at cùm migrabāt flebant: Græcis autem ridens. MANE est illis numerus, nobis pars diei. NVM, est nobis interrogationis particula, illis piscem notat. BAGOA nomen est Persis & Medis impurum: at in eo apud Hebræos est & celsitudo, & excellentia: Cantabri autem sic appellant glandem faginam: pulchræ uerò caussæ cohærentes ijsdem principijs, REX, GLANS, EVNVCHVS. Illyrij Fluuium eodem nomine uocant, quo Itali diuitem. Nolo dicere quid Mauris significet ZVB, sed longè diuersum est ab Illyrico significatu, Dentes enim sic appellant. ABBA est nomen quo Deum ueneramur, Syri appellant sic τὴν συλήν. RVB Liguribus Taurinis numerum significat uicenumquinū, Illyrij mappam intelligunt. ΓΑΣ Græcis quid sit, etiam pueri sciunt, Illyrij Canem sic uocant. Vaccam ijdem CRAVA uocant, at Ligures sic Capram. Agè uerò quot Latina aliter accipit Germanus: ARANEAM uocat SPINAM: VICEM, MALVM: ALTVM nominãt senem:

Digitized by Google

ſenem: ALBVM, quod nos medium: GLVT, appellant prunas, nos collan: carbonem, COLLVM. Quid quòd etiam contraria iiſdem uocibus ſunt comprehenſa? Nam Germanis eſt CALDVM, quod nos, frigus. Sed iam modus ſit. ut etiam intelligant certis nationibus Illyricis, & Cantabris notas affirmatiuas, aliis gentibus negare. quare etiam eandem uocem contraria ſignificare paſsi ſunt Latini, VESCVM & OBESVM, & alia. Et iidem Pythagorei mutāda nomina ſuaſere malefortunatis: propterea quòd cum eorum genio iam impoſita non conuenirent. In quo ſi nos illa prouidentia deſerit, quanto magis deſpicabitur, cùm matellam poſcemus?

CAP. LXVIII.

Vtrum nomina ſint penitus fortuita, an certo conſilio.

CVm igitur nomina à rerum natura non fluxerint, rectè definiuimus, notam eſſe rerum Dictionem, ut libuit inuentori. At libido duplex eſt uno modo, cùm impetu actus primum quodq; obuium ſumam: altero, cùm iccirco libitum mihi fuerit ita facere, quia id ratio quæpiam perſuaſit. Ergo cùm priores orta cum rebus nomina contenderent, ſunt exploſi. Alii conſultius accepere: Natura quidem non ortas, ſed arte, ac prudentia factas Dictiones. Nam ſubſtantia, inquiunt, ſenſu non apprehenditur, ſed affectiones: puta, Magnitudo, Qualitas, Motus, Actio, Paſsio. Quare his affectibus moti atque inſtructi nomina impoſita ſunt. Afferunt igitur exempla duo: Lapidis, & Petræ. Nam Lapis, inquiūt, à pede lædendo dictus eſt, habuit igitur nomen à duritia, & actione: Petra uerò, quia pedibus teratur: ab eo quòd patitur inuenerit appellationem. Hinc deinde digreſsi, multa millia monſtrorum conficiunt. Alii contrà, omnia caſu facta nomina, multò audacius affirmant: Nimirum quibus uniuerſi mundi compago, ſeries, temperatio, caſu, ac temere orta conſtituuntur, ſeruantur conſtituta. Atque hos poſteriores, poſtremos eſſe ſinamus: neq; enim merentur dici homines, qui

Digitized by Google

qui ipsi esse nolunt. Nam quod ad uocum attinet rationem, quis mentis compos, ab amando amatorem negabit esse dictum? Illis autem sic respondeamus: Principiò, non necessariò concludere tribus quatuor'ue exemplis omnium naturã uocum: Deinde, ridiculè attribuere pro caussis Latinas appellationes. Lapis enim, & Petra, utrunque Græcum fuit, λᾶς, & πέτρα: nam Laterem, pro quo solo barbarè petram capiũt, πλίνθον Græci uocant. Sic igitur censemus: Multa nomina temerè extitisse primùm, sine flexu, sine ornamento. quo tempore nondum rerum naturæ cognitæ fuissent: ab his multa simplicissimè ducta, ut flexiones: alia immutatis particulis, ut denominatiua, & alia eiusmodi: nonnulla distorta sunt cõpositione. Quòd autem in quædam principia deducantur, in quibus necesse sit sistere intellectum, id & ex rebus patet naturalibus, ubi nullum est infinitum, & in uocibus ipsis sic constabit. Amaritudo ducetur ab Amaro: Amarum à Mari: Mare unde deriuabitur? ab Hebræo, Marath. Quæro porrò, unde sit hoc. Vt fingas quod uelis, diuertendum est ad unum, in quo conquiescas, quòd aliorum caussa sit: ipsius nulla sit caussa.

CAP. LXIX.

Plures esse uoces primarias.

SI igitur ad certas uoces cæteras referimus, operæpretium fuit, quotnam essent illæ, inuestigare. Etenim si, quemadmodum res ab re, ita nomen à nomine procedat: ab hoc nomine DEVS, potissimum, omnia deducerentur: at ab hoc pauca deducuntur. Duo igitur modi restant principiorum: unus in Materia, & forma: adde etiam si uis τὴν στέρησιν, siue Carentiam, ut delicatiores, siue Priuationem, ut ex Topicis M. Tullij colligere potes, uoces. Verùm extra hæc omnia, inuenias multa, Calidum, Magnum, Filium, Armatum, atque alia eiusmodi. Alter modus est in decem prædicamentis: sed neque à substantiali nomine deducas substantiale, neque à relatiuo relatiuum, neque ab alijs generibus eiusdem generis

Digitized by Google

alia. Nam à Cæsare cum dicis Cæsarianum, potes tam prudentiam intelligere, quàm equum. sic à patre patrimum cum deducis, à filio eadem lege non potes. & quæuis dictio in prædicamento relationis est, est enim nota, cuius est. uerùm hoc ipsum nomen relationis, non est relatio: neque ab ipso relatiua ducta sunt. non enim quis, aut qualis, Quicquã cum uerbo refero, tanquam cum origine sui, habet affinitatis. Certus igitur atque finitus primogeniarum uocum numerus est: sed nunc quidem, non autem semper: multa enim finxere ueteres: ut etiam apud Pindarum inauditum aliàs conquerantur Grammatici, τὸ ἶνος, pro eo quod alij πῖσμα dicerent. Satis autem nobis sit, scire, multa à Græcis deducta esse, in quorum principijs sani fuerit hominis acquiescere.

CAP. LXX.

Non eodem modo rem ab re duci, & nomen à nomine.

QVæ uerò deducuntur, non necessario rerum ordinem seruabunt: ut quemadmodum res ab re, ita illius nomen ab huius nomine excipiatur. Nam quantum à quantitate est, si rem spectes. at contrà quantitas à quanto dicta est uox à uoce, non quantum à quantitate. Ratio huius rei est, propterea quòd cognitio nostra contrarium habet ordinem, quàm natura: prius enim natura notam habuit quantitatem, quàm eam poneret in quanto. Contrà, nobis ea, quæ concreta uocant, notiora sunt ijs, quę abstracta nominant. Itaque antiqui, QVALE, dicebant: QVALITATEM non dicebant. M. enim Tullius primus eam uocem commentus est. Et adhuc in multis abstracta desiderantur: ut in pingui. neque enim ferè ante Plinij tempora, PINGVEDINEM, legimus. Nunc quoque animum hostilem dicimus: HOSTILITATEM an dicat quis, non memini. Illud scimus, à probatis autoribus INGRATVM usurpari, INGRATITVDINEM explodi. Harum legum rationes cùm ignorarent recentiores, falsò putarunt, eundem ordinem deberi nominibus significantibus, qui significatis rebus inest.

CAP.

Digitized by Google

CAP. LXXI.

Dictionis affectus.

Dictionis affectus secundum definitionem sunt exequendi: ac primùm secundum materiæ rationem: nam sicut in syllabis literarum numerus recensetur, ita in dictionibus syllabarum. Accidit autem ut dictio sit uel monogramma, uel polysyllaba. Exempla autem sunt eo initio, atque ordine. A, AMOR, AMATOR, AMATORES, AMATORIE, ad superlatiuorum, atque adeo dithyrambicorum usque numerum: neque enim Græcorum audaciæ lex ulla certa posita fuit, qui uel ipsos pedes poëticos ad octonas syllabas produxere. Patiuntur quoque dictiones sicut & literæ, & syllabæ: commutantur enim, & appellatur in genere ἐναλλαγή: quemadmodum cùm ponitur declinabilis pro indeclinabili, & è contrario. Flos apprima tenax. &, μέμνησο καλὸς ὤν, pro εἶναι. &, καλὸς ποιῶν, pro καλῶς. Dico autem in genere: nam si particulas ipsas spectes, dicitur ἀντιμερεία: ut cùm nomina pro nominibus, uerba pro uerbis, & alia suo quæque in genere, suis congeneribus supponuntur, de quibus omnibus locis scriptum est. Item transponuntur, ut si quis dicat, PLEBIS TRIBVNVS, PATRIAE PATER, CONSCRIPTOS PATRES. Et quomodo syllabæ præponebantur dictionibus, aut postponebantur, aut interponebãtur: ita & dictiones orationi. Anteponitur à Iureconsultis, ECCE: sic, Precium ob caussam datum, caussa non secuta, condici posse. ut: Ecce Meuius decem dedit, ut tutò sibi in foro esse liceret. Citra illam uocem, ECCE, oratio perfecta erat. Sic adduntur pronomina sine emphasi: Ego amo, uos militatis. In medio, coniunctiones completiuæ, Tu quidem aberas, ego feriebam. Et in fine, apud M. Tullium ad Atticum: Triginta erant dies, ipsi. Geminatur, Ah Corydon, Corydon. Eximitur, Quos ego. Mutantur autem ut literæ ac syllabæ, quatenus illæ quoque mutantur. Ad hæc & diuiduntur, ut apud Ennium, –Cere, diminuit, brum. Et è contrario componuntur, MALESANVS. Et sicut lite-

Digitized by Google

ræ atq; syllabæ incolumes coniungũtur interdum, interdum uerò uitiatæ: ita & dictiones. Nam aut ex duabus integris una fit: ut, Manucapio. aut duabus corruptis: ut, Mãcipi. aut integra & corrupta: ut, Cumprime. aut è cõtrario: ut, Omnipotens. Hoc autem fit, aut in duabus Latinis: quales eæ sunt. aut duabus Græcis: ut, Menelaus. aut Latina & Græca: ut, Mustela. aut Græca & Latina: ut, Epitogium.

CAP. LXXII.

Dictionis species, qua ratione sint inuestigandæ.

SI igitur dictio rerum nota est, pro rerum speciebus, partes quoque suas sortietur. Videamus ergo in magna autorum controuersia, quot, quæ'ue sint. Quod Græci, ὄμ, uocant: apud nos autem usitato potius, quàm Latino caret nomine: id partim significat res permanentes: ut, equum, album, decempedam: quarum natura postquam perfecta est, diu perstat: Partim fluentes, quarum natura est, esse tandiu, quandiu fiunt: ubi uerò sunt absolutę, non sunt amplius. In hac partitione tota uis orationis nostræ consistit: complectitur enim etiam Deum: nam postquã perfectus est, diu est: hoc autem diu fine caret. Constantiũ igitur rerum notam, NOMEN dixere: eorum uerò, quæ fluunt, VERBVM. Nam tametsi nomina quædam rem fluentem significant, ut ANNVS, at non rei fluxum. Quin hæc uox, FLVXVS, quanquam uidetur actum fluendi indicare: non tamen mensuram ipsius fluxus connotat. id quod uerba ipsa faciunt. Quoniam uerò hæc omnia ad orationem comparata sunt, quæ quippiã alteri inesse ostendit, ut Amorem in Cæsare, id aliquando seiuncta nota signatur: ut, Cæsar currit. aliquando propius ac felicius naturam imitari instituimus: sicuti nanq; Cæsar ipse, & ipse cursus uno eodemq; corpore continetur: ita inuenta est à priscis nota idem efficiens suo significatu, quæ quasi insitione quadam unum statueret. Quare uelut ex Equa & Asino fit Mulus, seruatis utrinque aliquot utriusq; naturæ particulis: ita ex Nomine & Verbo confectum est Participium:

Digitized by Google

pium: quod sic appellarunt, ut hac quoque in parte Græcos, qui μετοχὴν dixissent, imitarentur. At enimuerò uocabulorum ratio diuersa est: nam Græca uox actionem significat: ut, ἐποχὴ apud Mathematicos, cœli pars, quæ sidera continet: & Pyrrhonis affectio, qua in dubitando mentis cursum inhibebat. Verùm participium nõ sic uidetur: Analogia nanque alia est in Mancipio, passiua scilicet quòd manu caperetur. sed fuit sicut Municipium. In oratione autem etiam pro modo usuq; loquendi deerat adhuc aliquid: interdum enim nomine nõ suppetente, aut iam semel dictum ne repeteremus, nutu aut digito indicauimus aliquid: exempli gratia, LANCEAM si petam, & imminentibus hostibus clade sociorum turbatus præcipitem consilia suppetiarum, nomen non edam: sed indicatam petam: huius quoq; rei nota inuenienda fuit, nutus scilicet ipsius, atque indicationis. Quare Pronomen inuentum est, quòd esset Notarum, id est nominum, nota: sicut indicatio digito aut capite facta, erat nota lanceæ. Nisi enim sic inuestiges, non potes, quin ueterum errorem committas. Quorum definitionibus nequeas Nomen à Pronomine distinguere. His positis, illud quoque ex rebus explicandum fuit: Nam omne quod est, aut fit, aut est caussa, ut Deus: aut est effectus, ut Ridere: aut utrunque, ut Homo. Caussarum igitur naturam per nomina indicabantur: at caussarum modus non potuit: itaque excogitandæ fuere notæ, quibus hoc quoque explicaretur: quas à situ nimis ruditer ueteres appellarunt Præpositiones: sed de hoc suo loco. Igitur Cato cùm esse posset efficiens caussa, & posset idem esse finis, hoc nomen Cato efficientem caussam indicauit sic, Cato ædificat, ratione uerbi intelligis ipsum esse caussam: at sine uerbo si sit, nihil intelligas: quare addita præpositione A`, statim efficientem declarabit: si autem apponas AD, aut PROPTER, finem explices. Porrò ut his notis Nominum modi declarantur, ita uerborum quoque modi, qualitatesq; temperandæ fuere: Nam cùm signantur eæ res, quæ dum fiunt, sunt: aut

Digitized by Google

temporis finibus certis præscribuntur, ut Hodie lego: aut qualitatis modum recipiunt, ut Bene curro. Iccirco hic quoque notas suas habuere, quæ cùm uerba ipsa moderanda suscepissent, uerbis ipsis appositæ, aduerbia dici meruere. Restabat etiamnum aliquid, quod in rebus positum deberet etiam notis insigniri. Nam res una est, aut forma, ut Animal rationale: aut accidente, ut Lac album: aut subiecto, ut Album & dulce in lacte: aut mistione, ut oxymel: aut cumulo, ut aceruus. Ergo quæ fierent unum, ut unum quoq; dicerentur, commenti sunt sapientes coniunctiones, quarum natura suo loco acutissime explicata est. Sic igitur in præsentia satis est dicere, Lac est album, & dulce. Atque his quidem septem partibus uniuersus rerum ambitus, modusq; contineri uidebatur: nisi animorum affectus quidam superfuissent, qui neque iunguntur uerbis, neque nominibus cohærent: sed eorum uis in animo tota sibi consistit. Nam uox hæc, DOLOR, affectum significat: sed HEV, non hoc ipsum, quod dolor est, quin dolore affecti animi nota est. Igitur cùm orationes indignatione, atque dolore, atq; alijs euentis interrumpi soleant, maluere interponere, unde & interiectio est appellata. Ac potuit quidem etiam anteponi, etiam postponi: sed qui anteponeret, temere nimis, non reddita caussa aut irasci, aut minitari uidebatur: qui postponeret, leuiter dolere. Itaque & consulto interposuere, & perturbationi animi seruiere.

Ex his ut patet partium numerus, ita excluduntur falsò ascripta: etenim Appellatio, idem quod nomen: Articulus nobis nullus, & Græcis superfluus, nisi cùm rem notam repetit subijcere intellectui. at tunc est relatiuum. Idem enim est, ὁ δοῦλός μου, quod δοῦλος ὃν οἶδα: alioqui otiosum loquacissimæ gentis instrumentum est. Infinita quoque uerba à uerbis receptis separanda non esse, ex definitione constat. Præpositiones autem idem esse quod Coniunctiones, negamus ex his, quæ diximus. Nam Vocabulum qui addidere, ne meriti quidem sunt, ut refellantur: genus enim est ut Di-

ctio

Digitized by Google

ctio, non nominis ſpecies, ut ineptiunt. Nihil enim diſtat à uoce Vocabulum, niſi quia flexus atque articulos in uoce habet. Idem enim eſt Mendicus & Mendicabulũ, Saburra & Sabulum, Statio & Stabulum. Erunt igitur Dictionis ſpecies octo: Nomen, Verbum, Participium, Pronomen, Præpoſitio, Aduerbium, Interiectio, Coniunctio.

CAP. LXXIII.

Qua ratione inueſtigandæ ſint ſpecies, quæ inflectuntur: & quare non plures ſint aut Perſonæ, aut Numeri.

HArum autem partium quædam cùm inflectantur, quædam eædem, eademq́ue facie perpetuò ſint: quæ & quare ita afficiantur, deinceps dicendum erit: ſi priùs inflexionis ipſius rationes, atque neceſsitates eruamus. Elocutio ab uno, pluribuśue proficiſcatur, nihil intereſt: ſed unum pluráue ſignificet: ſcilicet unius, pluriuḿue nota ſit. Forma enim orationis, Significatio eſt: Significatio autem, à re eſt, non à loquente: loquens enim efficiens eſt. Omnis autem numerus ternione continetur: nam Vnum numeri initium tantum eſt: Dualis primus numerus imperfectus: Ternio autem primus numerus uerus. Quòd enim æquales in partes poteſt diuidi, Finiti habet rationem: quod, non poteſt, Infiniti. Et Ternio ipſe & numerum continet, & numeri principium: at Dualis non niſi in principium, idq́ue unum, reſolui poteſt: itaque Potentialis potiùs numerus ſit: quippe numeri potentiam, id eſt, Vnitatem bis continens. Ternio autem actualis, qui quidem diuiſibilem fecerit indiuiſibilem. Quare Græci quoque περιττὸν nominauère: Nempe quem ſi diuidas, inuenias infiniti habere aliquam imaginem, quæ ſuperſit. Ergo in rerum natura ſeparatus in corporibus non reperitur puncti fluxus, ut lineam efficiat, quæ prima dimẽſione obtinet unitatis proportionem: neque lineæ fluxus, ut ſuperficiem ſeorſum deſignare nobis liceat, uerùm cùm ad Tertium perueneris, ut ſuperficiem ducas in ſeipſam,

corpus

Digitized by Google

corpus efficies, præter quod nihil est, quod, quo'ue metiamur. Videmus igitur omnia principio, medio, fine contineri: sanè hæc tria sunt. Motus præterea, aut est à centro, aut ad centrum, aut circa centrum: neque ab his ullus est alius. Nam qui in animali inuenitur uoluntarius, ex his compositus est. Sed & in sacris tam ueteribus, quàm nostratibus, ter pleraque aut fiunt, aut dicuntur. Et unam Dei substantiam tres, neque plures personas esse uerò credimus. Et grãmatici ipsi genus illud, quod tres caperet articulos, omne genus appellarunt. Quare cùm de duobus loquimur, dicimus, Ambo: cùm de tribus, Omnes. Hæc ita sunt Tria. Sed & hæc eadem tria, duo sunt. Nanque principium numeri unum est: Numerus autem ipse, plura. Ergo in oratione quod significatur aut unum est, aut plura: quare duo tantùm numeri inuenti sunt, quibus dictiones afficerentur. Nam Dualem Aeoles ut superfluum omisére. At ordo significandi accepit Ternionem, à caussa efficiente: ea enim cùm sit principium, rectè Prima dicta est: itaque cùm de se loqueretur, Primam constituit personam. Finis autẽ eius est, communicare quod sentit cum quopiam: ergo Secundam rectè dixit. Materiam autem ipsam, de qua loqueretur, Tertiam. Est igitur Prima efficiens doctrinæ: doctrinæ enim caussa oratio: Secunda Finis, docetur enim: Tertia materia, de ea enim agitur: Oratio autem Forma, sunt enim Propositiones forma conclusionis. Quarta autem sub tertiæ ratione comprehensa fuit, propterea quòd à prima semper esset tertia: pro materia enim habebatur. Verùm Personæ uocabulo abusi sunt ueteres: nam Primam quidem ut loquentem, Secundam ut audientem agnoscimus: hæ sanè personæ sint. at Tertiam quare personam dicam, quæ muta res sit: hoc factum est propter rei nobilitatem. Est enim Homo sibijpse omnium rerum regula quędam, si sese intueatur, quare etiam Paruus mundus appellatus est: itaque de seipso semper loquendum præcepit, quasi de re cognita sub ratione regulæ, cuius mensurâ cætera cognoscerentur. iccirco personæ nomen

men ad ea, quæ personâ carerent, non temere translatum est. Sanè Persona intelligitur status hominis ab animo, aut fortuna. Neque uerum est, quod aiunt, significare indiuiduam substantiam rationalem, ut uulgò utuntur, cùm Itali numerant turbam nomine personarum : sed accidens notat, ut seruum, liberum, ingenuum, Heroëm, Senatorem, fœneratorem, militem. Itaq; cùm definiuimus ab Animo, uirtutem & uitia comprehendimus : cùm Fortunam, libertatem, & dignitatem, & contraria. Sic enim semper locuti sunt probati autores. Nam M. Tullius in octauo ad Atticum in epistola ad Pompeium cùm dicit: Mea persona ad improborum ciuium impetum semper habuisse uidetur aliquid populare: non intelligit suum corpus simpliciter, sed uirtutem, ac fortunam suam, quæ meritorum nomine iam commemorat. Itaque in primo Rhetoricorum loca à personis explicat, nomen, naturam, uictum, habitum, & alia eiusmodi. & in oratione pro Sylla sic locutus est: Si mihi propter res meas gestas hanc imponis personã. Cùm dixit Mihi, intellexit substantiam : cùm dicit Personam, intellexit accidens: cùm dixit Res gestas, intellexit caussam personę, & circunscriptionem. Et, Suscipere personam boni uiri : &, Sustinere, idem alibi sæpe dixit. at neque suscipit substantiam, neque mutari potest sine interitu. Igitur idem est, si dicas, Persona Ciceronis: &, Status consularis: sic enim ad Atticum scribens, cùm negat esse è dignitate consulari, dicta quædam iacere in Clodium, posſis interpretari, Non pertinere ad personam eius. Vnde autem dicatur, contrà quàm Gellius senserit, quotq; significatibus aucta sit, in libris Originum amplissimè narratum est. Fuit & aliud imitandum, quod extabat natura: siquidem intererat, ut quod mas, fœmina'ue esset, & quod præterea neutrum, indicaretur. Quare quòd per marem fœminamq; propagarentur genera, genus id dictum fuit: quod autem extra hæc duo esset, non directo significatu generis nomine accipi debuit (ut iocatur super ineptijs Grammatici lepidissimè Ausonius) sed per negationem. Neutrum

Digitized by Google

enim, genus est, quia non est genus: ipsum enim nomen indicat, non esse genus. Hoc igitur est, quod nõ est. Hoc enim habent negationes, ut non ponendo ponant, ueluti cùm dico, Nullus homo uenit: hic actio est, sine persona: si enim non subest homo aduentui, non erit actio. Nam praeceptores mei hoc errabant, cùm more medicorum Neutrum genus ex utriusque participatione constituebant. Temporum autem rationem fuisse necessariam intelliget, qui motum, quid sit, scit. Sed illud fuit animi officium, opusq; perspicacis. Nam cùm affectus uarij sint in functionibus humanis, putà Optandi, Imperandi, ueritatem designandi, uerba ipsa, quae actiones significarent, inflexêre, eosq; flexus Modos appellauere: propterea quòd aliter, atque aliter animi propensiones temperarent. Videndum est igitur has dictionis affectiones, quae, quot'ue partes orationis, quibus'ue de caussis sibi uindicent.

Substantias, quae seipsis constant, easdem semper esse, qualicunq; animi affectu notentur, manifestũ est. Nam EQVVM pronunciaro uel optando, uel imperando, non mutabo: itaque cùm neque mei animi mutatione, neque temporis mensura mutetur, quin idem equus sit: neque nomina, neq; nominum notae pronomina, tempore aut modo uariabuntur. Simpliciores autem notae, quae uincula tantum essent orationis, non magis potuere mutari, quàm uinctio ipsa in rebus. Si enim Caesar cum Catone bellum gerit, neque personam possis ei hosticae conuentioni, neque numerum, neque alia apponere, ut uarietur: idem enim semper est τὸ ὑπάρχειν ἐναντίον. Sic reiectae sunt Coniunctiones, Praepositiones, Interiectiones: nudae enim, & simplicis rei notae sunt. Vnum uenit in controuersiam, Aduerbium: nempe cùm dico Heri, Cras, uideor tempora discernere. Sed non ita est, haud magis, quàm cùm dicam, DIES, ANNVS: tempus enim significat primo statim significatu: at uerbum non tempus, sed sub tempore. Itaque non una eademq; uoce, sed diuersis diuersa tempora sunt aduerbijs significata: itaq; etiam à numeris

Digitized by Google

meris exempta sunt: cùm enim essent temperamenta quædam uerborum, uerborum numeros sequi satis fuit.

Erunt igitur Nomina uariata per Numerũ, & Personam, sicut & Verba: peculiaria autem illis alia, alia his, de quibus suo loco. Nunc enim caussas declinabilium, & indeclinabilium ut perscrutaremur, satis hæc hîc habuimus declarare.

CAP. LXXIIII.

Affectus specierum dictionis alterius modi.

Atque his quidẽ affectibus rerum ratio explicabatur: sed & alij fuere potius, ut ita dicam, materiales: Figura, & Casus. Casus enim ad distinctionem intellectionis sunt inuenti, non ex ipsarum rerum mutatione. Figura autem non semper à re. Nam quoniam uel mistæ, uel compositæ essent substantiæ, composita quoque nomina fuere quædam, ut Tragelaphus, Vulpanser: aut substantia & accidens, ut Equiferus. At quædam fuere figuræ, quæ nihil ostenderent in re compositum, ut personare, insistere, & alia talia. De specie autem dubitari posit: nam quemadmodum qualitas intellecta per se, à nullo tunc dependet, puta IVSTITIA: at in Cæsare eam si contemplemur, uidetur ab eo & constitui & pendêre, ieccirco uideri quoque posit deriuatum nomen IVSTVS, substantiam ipsam tanquam sui principium consignificare. Illa omnino est in uerbo materialis, Coniugatio: nihil enim refert quodnam in elementum abeat, modò actio, aut passio significetur: quare diuersæ inuenias Coniugationis idem uerbum, LAVO, DENSO: LAVARE, & LAVERE: DENSARE, & DENSERE. Ordo uerò, neque à re sumptus seruatur, neque immutat orationem, nisi certis modis transponantur: neque enim eodem dicas modo, Omne uiuens est animal: &, Animal est omne uiuens: sed structura omnino non mutatur. An autem sit proprius affectus cuiuspiam, suo loco dictum est.

Hinc colligere possumus, cùm alij sint è rebus nati, alij mate-

riam ipsam uocis potius sint secuti, ex quibusdam constare necessariò ueritatem, ex alijs non necessariò: nanque uitiato tempore, falsa fit oratio: ut, Vergilius iterum nascetur. Si autem uities genus, non fiet falsa, Vergilius bona. Figura autem etiam falsam facit orationem, ut si dicas, Vergilius est poësis. Modorum autem solus Indicatiuus pertinet ad ueritatem. Sed de his suo loco.

CAP. LXXV.

Quòd Persona, & Numerus accidat omnibus partibus, & quomodo: & an Sexus Verbis addi debeat.

STatuæ intellectio non uniusmodi est, ita nec uoces: statuam enim interdum agnoscimus, ut est signum Cæsaris, interdum ut marmor est: posteriore modo, percipitur ut substantia: priore, ut refertur. Sic imago in speculo & res est quædam per se, & signum alterius rei. Eodem modo cùm uoces rerum signa sunt, earum quoque naturam imitantur: ubi uerò per se accipiuntur, ipsæ quoque tanquam res quædam intelliguntur. Quare tum Aduerbia, tum Coniunctiones, aliæque eiusdem modi, cum Nominibus Verbisque & secundas personas, & tertias obtinebunt: sed non eodem modo: nam Nomina Verbaque res significant, personas consignificant: Coniunctiones, atque cæteræ tales partes, rerum modos significant, personas non consignificant, sed ipsæ sub persona consignificantur. Exemplum rei huius hoc est: tractabo naturam huius coniunctionis QVANQVAM: in ea narratione semper apponam uerba tertiæ personæ. Exclamabo ad ipsam oratorum more: ut in fabulis, O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni: quæ nihilo melius respondebunt mihi: apponam secundæ: conficiam Prosopopœiam, addentur primæ. Eodem quoque modo uox hæc, PATRES, erit numeri pluralis, cùm significabit: cùm significabitur, singularis: qua ratione etiam pluralis numerus, dicetur

Digitized by Google

dicetur singularis. Sed restat quæstio, Quamobrem Verbo sexum nō addidere, id quod fecerūt Nominibus. At fieri debuisse uel ratione uidetur posse comprobari: Nam cùm Verbum sub tempore id significet, quod Appellatio sine tempore: sicuti Appellationes secutę sunt fixorum naturam, ita etiam Verba sequi debuere. At Appellationes sexum, iusta sexum nominum fixorum, id est, substantiuorū, mutant: igitur etiam Verba mutare debuere. Curro enim cursum significat sub præsenti tempore, & albesco, album. Si igitur rectè dictum est, mulier alba, quo in loco, album, mulierem sequitur: eodem modo ALBESCIT, quoq; mutare genus debuisset. Satis igitur est colligere, fieri potuisse: breuitati autem cōsultum esse, cùm factum non est. Quare Verbum, cùm transijt in Participium, facilè ipsum genus recipere quiuit.

Diuiditur igitur in Declinabilem, & in Indeclinabilem, quaternis dispositis speciebus: ibi Nomine, Verbo, Participio, Pronomine: hîc Aduerbio, Præpositione, Interiectione, Coniunctione.

Digitized by Google

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER QVARTVS.

CAP. LXXVI.

Nominis essentiam, tam ab appellatione, quàm à re ipsa, statuit.

HACTENVS post partes, dictionis Substantiam ipsam uenati sumus, eiusq; Affectus: tum Species, earumq; affectiones in cõmuni: quibusq; essent caussis in usum profectę. Nunc iam deinceps singulis libris singulorum ratio explicanda est, eodem ordine, quo res ipsas, quarum notæ habebãtur, sunt secutæ. Nomen igitur primùm exequamur: esse enim notam rei permanentis, ex ijs, quæ suprà diximus, satis constat. Itaque in ipsa appellatione comprehensa est uis quædam actionis: quasi ipsum esset caussa quædam notionis. Nam ut à Moueo, moui, motum, Mouimen, Momen: sic à Nosco, noui, notum, Nouimen, Nomen: est enim imago quædam, qua quid noscitur: instrumentum quasi quoddam cognitionis: ac ueteres quidem rectam uiam institêre, cùm dicerent, quasi notamen. Verùm minus rectè bonam sententiam explicarunt: Notatum enim posterius est, quàm Notum: sic Notamen, quàm Nomen: ut è contrario ab hoc illud potius sit. Fuit prius Noo, à quo Nosco: ut ἠρεμάω, à quo ἠρεμάσκω, apud Theocritum: Aeoles enim sic loqui consueuere. Multo minus audiendi sunt, qui à Græco ὄνομα, quod παρὰ τὸ νέμειν, sicut & νόμος, deduxere: quoniam quo pacto lex suum cuiq; tribuit: ita &

Digitized by Google

ita & nomen suam cuiq; imaginem rerum reddit. neq; enim recte deductum intelligas ex ipsa, quam temere auferunt, uocali. sed ὄνομα rei ut titulus fuit, à iuuando, quasi ὀνήομα: cuius usu rem agnosceres. Hæc est uocis origo. Res autem sic se habet in definitione. Dictio declinabilis per casum, significans rem sine tempore. omnes enim partes siue species dictionis, per genus suum, scilicet per dictionem sunt definiendæ: ut constet error grammaticorum, qui eam partem grammatices appellassent. Aliud enim est grammatica, aliud grammaticæ subiectum Dictio, siue Oratio. Sicut neque uerum est quod aiunt alij, qui Grammaticæ partes quatuor fecere, Literam, Syllabam, Dictionem, Orationem. neq; enim est grammaticæ pars Oratio, sed totum ipsum argumentum quod uocant ὑποκείμενον. Quis enim dicat Architecturam diuidi in ædes? Differentiæ autem illæ necessariæ sunt. nam Præpositio non declinatur: Verbum remouetur per casum, Participium per temporis priuationem: Hac tamen definitione non differt à Pronomine, nisi adhuc aliquid agas, sic primò, uel sine medio rem significans. Nam pronomen hoc, QVI, Cæsarem significat, sed non statim: primum enim refert ipsum nomen hoc CAESAR, deinde rem ipsam. ueteres autem ut in cæteris definitionibus, falsi sunt, cùm dixere significari, substantiam aut qualitatem, propriam, uel communem. Nam etiam aliud quàm substantiam significant, uel qualitatem: quippe quantitatem, relationem, situm, priuationem, τὸ ἔχειν, τὸ ποῦ. Illi uerò etiam ridiculi sint, qui in nominis definitione rem à corpore distinxere, nihil enim infelicius grammatico definitore. Nominis affectus etiam accidentia appellauere, quoniam Græci συμβεβηκότα. uerum ita intelligas, non κοινά, sed ἴδια, quæ Quintilianus rectè propria uocat: sunt autem sex, Species, Genus, Numerus, Figura, Persona, & Casus. Atque horum quidem quinq; à ueteribus confessa sunt, persona autem turpiter omissa. Principiò, si iccirco reiecere, quia eadem uox sine ulla uariatione, quamlibet consignificet personam, etiam à pronomine auferenda erit: neq; enim hoc pronomen

Digitized by Google

IPSE, ut primam aut aliam notet, uariatur: neque hoc pronomen EGO, aliam, quàm primam indicat. Sed hîc quoque acrius iudicandum est: nam Pronomina personam significãt. At aliud est significare, aliud consignificare: ut hoc nomen TEMPVS, significat mensuram motus, uerùm non consignificat motum. at nomen hoc PERSONA, id quod suprà diximus significat, sed personam certam non consignificat. sic Pronomen hoc EGO, personã significat quamlibet, pro quolibet enim nomine ponitur, sed primã tantum consignificat: quare cùm per personas non uarietur, non asignabit affectum personæ Pronomini. Postremò id falsum uidemus esse, quod de Nomine afferunt: idem enim nomen ut alio flexu casum, numerum, figuram mutat, sic & personam. Nam secundæ personæ quinti casus omnes sunt, quos dixere Vocatiuos. Verùm neq; hanc subtilem sententiam illi intellexere, & omnino tertiæ tantum personæ nomina putarũt, adeo ineptè, ut nisi adiecto Pronomine, negarint posse dici, Homo curro. At ò bone, quod Pronomen agit, uicarius quidam: herus ipse, Nomen scilicet, pro quo illud ponitur, non aget? ergo non Pronomẽ à Nomine, sed Nomen à Pronomine dependebit. At fuit aliquando, cùm nullum esset Pronomen: tum miseri mortales de seipsis nihil poterãt enũciare. Concedunt pudentiores usum uerbi substantiui, & similium, Homo sum, homo fio, homo nascor, homo dicor: at quid est, Homo curro, aliud, quàm Homo sum currens? Itaq; paulo modestius alij sunt nugati, Appellatiua huic usui concessere, Propria sustulere: ut non nomini in suo genere competat uariatio per personas, sed eius speciebus aliquibus: proprio autem non. Verùm qui intelligat, quid grammatica sit, facile eorum reprimat audaciam. Est enim Grammatica scientia loquendi ex usu: neq; enim constituit regulas scientibus usus modum: sed ex eorum statis, frequentibusq; usurpationibus, collegit communem rationem loquendi, quam discẽtibus traderet. Igitur cùm tam apud Græcos, quàm apud Latinos prima uerbi persona cum proprijs nominibus posita sit:
Digitized by Google

ſita ſit : idq; & à probatiſsimis, & frequenter factum ſit : debuere ab illis iſti leges accipere ſibi, non de ſuo fingere potius, quàm figere. Omitto illud Euripidæ, ἥκω πολύδωρος. & in oratione Demoſthenis contra Midian, παμμένης παμμένους ἔπαρχος, ἔχον χειδοχοεῖον, γνῶ ὦ, καὶ καταγίγνομαι ἢ ἐργάζομαι. Venio ad noſtros : Ouidius ſic loquitur, Hoſpita Phyllis queror: in epiſtola Heroina. In fine comœdiarum Terentij uerba illa ſunt: Calliopius recenſui. Suetonius C. Cæſaris uerba refert : Tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem. T. Liuius in primo, Romuli hæc: Hæc tibi uictor Romulus Rex regia arma fero. Idem in perſona Annibalis : Annibal peto pacem. Salluſtius in oratione C. Cottæ conſulis: En C. Cotta conſul facio. Neque uerò ſubeſt ratio, qua poſsis dicere, Homo lego : & non poſsis, Cæſar lego. Imò uero multo rectius: Cæſar enim ego ſum, non alius. at alius homo æquè, atq; ego. Quare in tertiam potuit transferri appellatiuum: proprium autem remanſit mihi in prima. Eſt & illud ualidiſsimum argumentum, Nomen eſſe notam rerum. ſiue igitur tempus inſpicias, ſiue dignitatem, primùm ſeipſum nominauit homo: at in homine, primo perſona, & ab eo alijs communicata. Quid illud? ſi Nomini, in communi, ut nomen eſt, competit caſus: & tamen caſuum uariatio defecit aliquot nomina : ergo quid dicendum? Reſpondebunt, & rectè : caſus quidem eſſe, ut in nomine CORNV, ſed per diuerſa elemẽta non eſſe manifeſtos. Ita etiam nos, perſonarum ordinem in nominibus eſſe indiſcretum, quem in uocatiuis apertè poſtea explicarent. Ex his conſtat Linacri lapſus, qui ita ſcripſit, Sine certæ perſonæ adſignificatione ſignificare : quintus enim caſus certam ſecundam præſcribit. Et ipſe in participij definitione dicit, Capere à nomine numerum & perſonam. Eſt autem perſona primò nominis affectio, ſecundò uerbi, quod ipſum ſit Nomen ſecutum, ut diximus, quod, Prima: ad quod, Secunda : de quo, Tertia. Efficiens, finis, materia. Hæc eſt igitur nominis eſſentia, ſignificare rem permanentem : at priſci id eſſe proprium eius ridiculè prodidere : qua

Digitized by Google

inſcitia etiam in alijs ſubſtantiam cum accidente confudere.

CAP. LXXVII.

Quo quiſque ordine affectus tractandus ſit.

ORdinem quoque horum affectuum ueteres inuertêre : nam ut quiſque à Nominis ratione enatus fluxit: ita debuit explicari. Ac nemo debet dubitare, quin & Numerus, & Perſona primas ſibi ſedes occuparint : ſed Numerus prior fuit. Nam primum & ſecundum, quod eſt in perſona poſitum, eſt relatiuum: prima enim dicta eſt, propter ſecundam. At Numerus non eſt relatiuus, ſed abſolutus: abſolutũ autem prius relatiuo. Poſt Perſonam autem Genus editum eſt : uidemus enim in pronominibus primitiuis genera cõfuſa. Poſt Genus emerſit Caſus, quem expreſsit ambiguitas: cùm primum ſic eſſent locuti, Cato interficit Cæſar. Itaque ut diſtinguerent orationem, flexum appoſuere. Vltimæ fuere Species, & Figura : ac Species quidem multo magis neceſſaria, itaque Figuram præcedet : ſine Figura enim conſtabit oratio, ſine Specie non omnis conſtabit. Neque enim dices, Cato eſt iuſtitia. Atque ipſo quidem Caſu Species fuit præſtantior: materiæ enim affectio ſimplex caſus eſt : Species autem etiam ipſi rei neceſſaria eſt ad ſignificandum : mutat enim Species modum ſignificationis, Caſus autem non mutat. Sed ſerò & à philoſophis ipſæ ſunt Species introductæ, Denominatiuorum, & eiuſmodi : at Caſus uſu tantum exorti facilè ſunt, ac propterea priores fuere. Sic igitur recenſebuntur : Numerus, Perſona, Genus, Caſus, Species, Figura. Sed priſci ita peruerterunt: ſicuti cùm ante Verbi, aliarumque partium definitionem, propria eorum narrant.

CAP. LXXVIII.

De Numero.

AC de Perſona quidem iam dictum eſt: coacti enim diſputatione id fecimus : de Numero autem eſt hîc agendum. Numerus eſt quantitas, quæ per ſe ipſa diuiſa ac cumulata

Digitized by Google

ultimo termino ab alijs distinguitur. Est enim Binarius numerus duæ unitates, Ternarius tres: quę sua natura non sunt simul, sed cumulatione, siue aggregatione, siue appositione dicas, nihil interest. Distinguitur autem omnis numerus ab alio numero unico tantum termino, eoq; ultimo: unam enim habet dimensionem quantitas discreta, quippe longitudinē: fluit enim unitas discontinuata: neq; enim rectè dicitur fluere. Cùm igitur omnis numeri unitas initium sit, non different numeri inter se hoc termino unde fluunt, sed eo in quo sistuntur. Hoc enim Quaternio à Ternione distat, unitate scilicet postremo apposita loco. Occupatum autem est consuetudine, ut Vnum, etiam numerus diceretur: quare id quoq; secutū fuit, ut numerus alius diceretur Singularis, alius Pluralis: neq; enim mediū ullum est inter unum & plura: quoniā plura ex uno frequentato facta sunt. Quare Iones non rectè fecere, qui Dualem numerum à plurali discerpsere: atq; iccirco seueriores Aeoles neq; recepere, neq; in Latinos transmisere. & nugacitas illa Ionum in multis temporibus uerborū personas aliquot non potuit eruere in eo numero: in nominibus autem pauculos casus expressere. His autem, quæ diximus, infelicissime grammatici obstrepunt: egressi enim è septis suis non possunt quin ineptiant. Singularis, inquiūt, numerus uerissimus numerus est, propterea quòd repetitus facit numeros, inq; eum ipsi resoluuntur. Principiò, hoc est disputatum in diuina philosophia, Vnitatem non esse numerum, sicut neq; punctum quantitatem: neutrumq; esse in prædicamento quantitatis, nisi tanquam principia. Multis autem argumentis deijciuntur de statu suo. Si enim numerus est quantitas discreta, id est quantitates diuisæ per superficies, & coniunctæ per comprehensionem, imò uero ipsa quantitatum ratio comprehensarum: non erit Vnitas numerus, non enim diuidi potest: idem enim est diuisum, & discretum: sicut idem concretum & indiuisum. Sumptis quoq; eorum principijs, directo aduersus eos colligamus. Numerus, inquiunt, singularis recte dicetur: quia geminatus, aut mul-

Digitized by Google

tiplicatus cæteros omnes creat. Ergo numerus non est: hac enim ratione punctum esset linea, linea superficies, superficies corpus. præterea Binarius, Ternarius, Quaternarius, nō esset unusquisque numerus seorsum: sed Binarius, duo numeri: Ternarius, tres: non esset igitur quantitas, sed quantitates: numerus enim quantitas est, ergo numeri quantitates. Nihil uerò mirum hoc errasse, qui eum male iam definiuerāt, Numerus est dictionis forma, quæ discretionem quantitatis facere potest. Principiò male asignarunt dictioni: neque enim competit dictioni, ut dictio est: omnibus enim competeret dictionibus: hoc autem est falsum. Deinde formam dixere, cùm tamen numerus sit accidens. Et male dixere, discretionē quantitatis facere: sed potius discretæ quantitatis modum, aut differentiam notare. neque excluduntur Aduerbia illorum definitione: Nam Bis, Ter, formam habent dictionis, qua distingui potest quantitas. Proprium autem est Singularis, finitum esse: id est, certum: quia scimus quantum sit hominum, cùm dicimus, Homo. At pluralis infinitus est, nō quòd fine careat, nihil enim in natura infinitum: sed quia sit incertus. Si enim dicas, Homines: quot sint, nescias: itaque additur aliquid præscribens, ut Decem, uiginti. Accidit autem interdum, ut eadem uoce diuersus numerus intelligatur: quemadmodum est in secundo casu singulari secundę inflexionis, & in primo plurali eiusdem: in neutris pluralibus tribus, ac singulari fœminino: ut, SACRA. In quibus autē eueniat, in capite de casu dictum est. Secutus autem est numerus grammaticorum, suijpsius naturam in rebus ipsis. par enim & dispar, ut diximus, non simul adsunt eidem numero: sic neque pluralis, & singularis: sed satis est alterutrum uni uoci inesse. Ac quemadmodum numerus quiuis addita unitate acquirit rationem pluris, ita aut numero syllabarum, aut temporum, plurales numeri nostri maxima ex parte, singulares superarunt: POËTA, POËTAE: DOMINVS, DOMINI: PATER, PATRES: CORNV, CORNVA: pauca enim aliter inuenias. Sed & in alijs casibus ferè

Digitized by Google

ferè idem inuenies. Quare cùm idem numerus nō possit esse unus, & plures, & idem nomen utrunq; significare queat, ut AMOR, AMORES, consultum est huic rei, ut per syllabarum aut temporum appositionem, idem nomen esset seipso maius, & aliquo modo à seipso diuersum. Hoc autem, ut diximus, maxima in parte nominum est, non in omnibus. Sermo enim temere inter agrestia ingenia primùm ortus refragatur aliquando legibus doctiorum. Igitur quædam sunt nomina eiusmodi, ut numerum utrunque obtineant, qualia diximus: nonnulla semper singularia: quædam semper pluralia: & in his quædam pro numeri natura numerum reddentia: quædam non: sed alia singulari numero plura significantia: alia plurali numero, singula. Semper igitur singularia, aut semper pluralia ut essent, effecit aut natura, aut usus. Natura sunt singularia, quæ certa sunt indiuidua, ut Sol, Cæsar. Item pluralia, quæ multa sunt, ut sunt hoc, quod esse dicuntur, ut Gemini, Pisces. Dico autem, Et sunt hoc, quod esse dicūtur: propterea quòd collectio illa plurium singularium maxima ex parte pendet ab intellectu: usus autem tyrannide extortum est, ut quædam sine ratione essent singularia, ut fumus: nam quare non dicam duos fumos? & duos sanguines? Hæc igitur sine ratione. Quin etiam contra rationem: etenim Puluerem, & Arenam dicimus, totum illum cumulum, cùm tamē ipsarum partium minutarum potius esse debuisset. Pluralia autem quare dicas unum diem, Saturnalia, Floralia, ratio subest. Comprehendit enim & ludos, & ioca, & mercatus, & comessationes, & alia. At Ceruices quare dicebant, cùm Collum quoq; dicerent: aut quare Colla, unius tantum hominis? Emendat tamen sese aliquando publicus usus tollendo quod statuerat, probatorum autoritate: quibus aliter placuit postea dicere: ut Ceruicem primus Hortensius pronunciauit: item Farra, & Mella, & Vina alij: & quibus placuit idem nomen proprium diuersis imponere: ut, mihi, & Iulio Cæsari Dictatori. Eadem quoque autoritate coacti sumus uerum singularem in plures diuidere. Vna

Digitized by Google

Gallia est, singulis utrinque montibus, totidem maris limitibus, & fluuio Reno præscripta. quare igitur in tres, quatuor'ue Gallias diuisimus? cùm una Græcia, una Italia diceretur. Ac sanè commodius Italia in plures potuit distingui: nam uetus Ausonia, quæ & Oenotria, & Italia nominata fuit, ne Tiberim quidem attingebat. Postea Romani ne Barbari essent, ui extorsere, ut ad Rubiconem usque fines extenderētur. Octauius rerum potitus, etiam nominum dominus esse potuit: atque etiam, si Dijs placet, ad Varum usque propagauit: ut Alpes ipsas quoque, quas natura fixerat communes, à barbarie uindicatas Latino nomini attribueret. Sanè uerò, qui Nicæam in Italiam transtulit, potuit Italiam ipsam, ad sociam & participem uel nominis, uel gloriæ Romanæ Massiliam prorogare. Sed de his aliâs. Est & illud contemplandum: Nihil referre, unum plura'ue sint: an unum plura'ue putemus. Ita cùm ex diuisione prouinciarū ac præfecturis, Transpadanam, Cispadanam, Cisalpinam, Transalpinam, Belgicam, Celticam, Aquitanicam dixere, propterea quòd ita esse arbitrabantur: sic philosophorum quidam cùm plures Mundos, Soles, Lunas intellexere: quod à nobis numero singulari prolatum fuerat, ab illis non est uitiosius in uerbis quàm in rebus multiplicatum. Itaque Ioues etiam dicimus, & Veneres, & Cupidines. Itaque scribunt, Orbem terræ: &, Orbem terrarum. Nam Terra nomen proprium est in singulari unius elementi, quæ Elementum est, atque idē semper in sui similes partes diuiditur. Cùm autē in plurali ponitur, est idem nomen literis, & materia, sed non substantia. Neque enim ex proprio fit appellatiuum, ut dixere: sed aliud est re, licet uoce cōueniat. Sicut in Casibus & Numeris idem quoque euenit: Nam, sacra generis fœminini, numeri singularis, non est eadem uox cum pluralibus neutris: accidit enim, ut ijsdem scribatur elementis. Terræ autem diuisionem auspicati sunt à familiaribus occupationibus, & ius ipsam iniuriā appellarunt: neque enim melius Terra debuit alij atque alij attribui, quàm aër. Itaque natura uin-

Digitized by Google

dicat sese, & mortuos Tyrannos non maiore tegit tumulo, quàm unum ex oppressis, sese omnibus æqualem ostendens matrem. Quæ uerò singulari numero plura significant, naturam ipsam in euētibus rerum sunt imitata: quippe unus cumulus, unus aceruus dicitur: at id unum, plura sunt: ita Populus, Turba, non sine ratione simplici numero, multiplicem significatum comprehendere. Nam Thebæ, & alia eiusmodi, secuta sunt conuentum libertatemq; ciuium: quorum omnium nomine, non unius gererentur res: alibi enim apertius hoc declaratur: ut in Commentarijs Cæsaris, Heluetij, Menapij, Aruerni. Multitudo enim in populis, non mœnia in urbibus explicantur. Harum autem urbium numerus cum singulari flexu profertur, ut apud Statium, Theba, sequitur unionem ipsam in significando. Quæ igitur pertinent ad numerorum naturam, affectus, usumq;, hæc sunt.

CAP. LXXIX.

De Genere.

NAturalia quosdam habent affectus propter se: ut, mouentur animalia, quia sentiunt: ergo ut euitent noxia, & ut commoda consequantur, mouendi facultate prædita fuere. Alios affectus habent propter alia, non propter se: ut excrementa, sunt, ut cuius sunt, ipsis exonerentur. neq; enim aliqui pili quibusdam in partibus hominis ullum propter se finem habent: nulli enim usui sunt: sed ut fumosis exhalationibus illis uacet intus ibi corpus. Est & alius modus, ut generatio. affectus enim animalis est non propter ipsum, sed propter speciem. Nisi enim indiuidua certa producerent sibi simile, interiret species ipsis deficientibus. Quare generandi facultas eis data est: atque alijs quidem alio modo: perfectis autem, per sexum: in quibus mas, & fœmina distinguerentur. His de caussis, quæ uoces sexus essent notæ, qua ratione id iudicarent, eam rationem Genus appellarunt, à potestate earum rerũ, quæ significarentur. Sexus enim est alterutra potestas generandi. Neq; rectè antiqui dictioni attribuere: Trium

Digitized by Google

re: Trium enim tantùm partium est, non autem Dictionis. Sed ipsi falsi sunt, cùm non esset nomen positum ei generi, quod peculiariter has tres solas partes capit. Alij addiderunt sic, Dictionis declinabilis: sed falsò: neque enim Verbi est. Est igitur illius subalterni: sic enim media uocant: generis affectus terminatione sexum notans. Sita enim est in fine uocis, ut Cæsar, Musa. Neque uerò impedimento est, quòd etiam masculina terminatio cum fœminina cõcurrat: ut Murena, Aurata, quæ sunt cognomina uirorum. Hoc enim accidit à cognominibus animalibus: sic Sylla, à prudentia, quasi Sibylla: & alia, quorum ratio fuit hæc secuta. Neque Barbara obsunt, Iugurtha, Iuba: illis enim ea fuerit terminatio ad hoc officium, ut nostra nobis. Quòd siqua est utriq; sexui communis, non destruitur iccirco definitio: ut, Legens, & Felix: intelligis enim utrunque genus includi: quod non facies in LECTVS, LECTA: aliter enim terminantur. Iccirco sapienter diximus, Notans, non autem distinguens: nõ enim semper distinguit, ob uerborum scilicet penuriam: sunt enim res plures, quàm uocabula. Cætera autem, genera aut non sunt, aut hæc sunt. Ac de Neutro quidem diximus: nomen enim hoc, Neutrum, negat ipsum esse genus. Cum enim dicis, Neutrum genus est, significas ipsum esse, quia non est. Sicut ἀνώνυμα quædam herbæ dictæ sunt: quæ quia nomen non haberent, nomen inuenere. Est autem Neutrum duplex: unum, quod utrunq; simul reijcit genus: ut, SCAMNVM, neque enim aut mas, aut fœmina est. Alterum, quod neque reijcit, neq; statuit: ut, Mancipium. Addidere autem, quod Incertum uocarent: ut, Dies: sed hoc ab ipsa re, neutrum quoque est. Sexus enim non nisi in animali, aut in ijs, quæ animalis naturam imitantur, ut arbores. Sed ab usu hoc factum est, qui nunc masculinum sexum, nunc fœmininum attribuisset. hoc itaq; nonnulli etiam Dubium appellarunt. At illud ferendum non fuit, cùm animalia quædam suis generibus non notarent: hanc negligentiam Græci uocarunt genus ἐπίκοινον, pessimè: nam κοινόν, id quod

Digitized by Google

quod Duo comprehenderet genera nominabant. hoc autem Alterutrum tantùm cùm recipiat, non potuit habere præpositionem ἐπὶ: addit enim quantitatem mathematicis. ut ἐπίτριτον. Nostri melius promiscuum, quòd differret à communi: quoniam commune idem æquè caperet utrunque sexum, & esset uox generica aut specialis capiens indiuidua: ut homo, cui aliquando fœmininum, aliquando masculinum apponeres adiectiuū. ut homo bonus, homo bona. At Promiscuo non item: sed alterutro sub sexu captæ uoci, utrunq; sexum assignares: ut passer albus, etiam de fœmella. Is autem defectus cùm in usum furtim irrepsisset, timiditate quadam fotus est. Nam ut Mulus, Mula, Ceruus, Cerua, quare non Aquilus, Aquila, & cùm haberes θύννος, θυννίς, quamobrem non dixisti, Thunnus, Thunna. Nam quæ admittunt communes terminationes, ausim ego communi quoq; genere insignire: ut hic & hæc ouis potius dicatur, quàm aut hęc, aut hic uel hæc, ut etiam ueteres pronunciabant. Atque illi quidem, cùm Taurum rectè dicerent, etiam ad conuicium TAVRAM, commenti sunt. Quare igitur uoluptatis diuerticula quæsiuere: necessitati autem nō inseruiere? uerùm nulla ars repentè perfecta extitit. Ille uerò in multis uocibus, sic in uocum terminatione fatalis defectus fuit, cùm tria genera unicâ unius uocis terminatione comprehensa sunt: ut, FELIX: una enim uox est, materiam si spectes: at si formam introspectes, tres sunt una facie. Illud quoque ex antiquis est cautius accipiendum: Nam cùm discrimen generum statuunt, per notam Pronominis, à posteriori accipiunt cognitionem: neque enim Cæsar, est generis masculini, quia ei præponitur hic: sed cognoscitur ita esse, quia ita præponitur: præponitur autem, quia est. Hæc de re ipsa, eorum autem uoces etiam sunt declarandæ. Nam MAS, Osca dictio fuit concisa, à Mamerte: Mamers enim, & Mauors, & MARS, fortem apud illos significarunt: non quòd magna uorteret, ut aiunt: neque enim Latinæ uoces fuere. Fœmina autem à fœtu: fœtus autem παρὰ τὸ φοιτᾶν: nam hoc

uerbo ueteres rem Veneream significarant pudenter: sicut Latini, Coire: quid enim purius, quàm comitem esse? item consuetudo: sic Græci συνεῖναι, & συγγίνεσθαι, & alia multa, quæ in libris historiarum diligenter annotauimus. Disputarunt autem Grammatici Mascula genera, an Masculina dicenda essent: & Festus in XII. Masculina mauult, quoniam Græci quoque ἀρρενικὰ καὶ θηλυκὰ, non autem ἄῤῥενα, & θήλυα. Idem Festus in primo, Fœmineum dicit Genus, non Fœmininum. Recentiores delicati malunt dicere, Generis neutrius, quàm neutri. sed antiqui sic inflexêre Vter, utri, utro: sicut, Vnus, uni, uno, unum, une: ut est apud Catullum. & Terentius, Mihi solæ. Et ut nomen generis differat à cõmuni illa uoce negatiua, prudenter, qua potuit, effectum est. Proprium autem Generum esse, pati mutationem, satis patet ex genere incerto, ut etiam Armentas, dixerit Ennius, quæ nos Armenta. Sed de his in historia originum satis dictum est.

CAP. LXXX.

Casus.

NVnc eo ordine, quem præcepimus, de Casibus agendum est, operoso sanè negotio. Casus igitur, per ueterum definitionem, quid sit, non satis cognosci potest: quippe, & Nomen per Casum, & Casum per nomen cùm definiant, neque hæc inter se sint relatiua, circularis erit cognitio: sic enim uocant philosophi, cùm ignotum per æquè ignotum explicatur. Nam si nomen est declinabile per casum: Quæro, quid sit casus. Est declinatio (aiunt) nominis. quare per hæc nihil notum mihi fit. Sed addidere, Vel aliarum casualium dictionum, quæ maxime fit in fine. At uerò Casus non est declinatio: Declinatio enim duo significat: Actum illum inflectendi primo suo significatu: motum enim notant eiusmodi uerbalia, ut ambulatio. Id non est casus: non erit igitur hoc modo declinatio. secundo, significat caput quoddã, ad quod reducuntur eiusdem flexionis nomina: ut primam, secundam

ſecundam, & alias dicimus: ne ſic quidem erit caſus, declinatio. Caſus enim ipſi ad ea capita reducuntur. Quod autem ad aliquid reducitur, non eſt cum eo idem. Reducere enim notat motum: at omnis motus ſtatuit priuationem: igitur ſi idem eſſent, idem careret ſeipſo. Voluit igitur intelligere declinationem ipſam mutationem terminationis: ſed Caſus non eſt illa mutatio, ſed hoc ipſum quod iam mutatum eſt: Caſus enim Vocatiui eſt, BONE, quod iam eſt mutatum à BONVS, non nunc mutatur. Itaque uox hæc, CASVS, eſt præteriti temporis, declinatio præſentis. Præterea Species eſt declinatio nominis, hoc modo per terminationem: ut à Iuſtitia Iuſtus: hæc enim eſt definitio Denominatiuorum. Quid, quòd illa uerba, Quæ maximè fit in fine: perturbant, non declarant. Nam uox hæc, Maximè, accipitur pro eo, quod eſt potiſsimum. At potiſsimum remittit interdum amplitudinem ſignificati: ut cùm dico, Potiſsimũ hyeme pluit: ſignifico nõ ſemper æquè pluere: quare oſtendunt ea uerba, euenire aliquando, ut Caſus non fiant in fine uocum, ſed alibi quoque. Quòd ſi eò confugiant, ut dicant, Maxime, idem eſſe quod, Semper: adderent potius uocem manifeſtam, Semper. Verùm ne id quidem faciunt docti: Definitiones enim ita ſunt natura comparatæ, ut hoc aduerbio ne egeant. In ipſis enim ſigna uniuerſalia, tum numerorum, tum temporum neceſſariò, & ſemper intelliguntur. Idem enim dicas, Homo eſt animal: &, Omnis homo eſt ſemper animal. Cùm enim à ſubſtantia conſiant definitiones, ipſaq́ abeſſe nequeat: & de omnibus, & ſemper dicentur: erit igitur caſus terminationis effectus diuerſus à prima impoſitione: eſt enim idem nomen alterius, atque alterius caſus, quia alia atque alia terminatione mutatus eſt. Is autem affectus eſt in prædicamento Qualitatis, in capite de figura. Intelligo figuram mathematicam, non autem iſtam falſam de qua mox. Eſt enim Figura terminus quantitatis: igitur hæc uox POËTA, quantitate certa, & figura eſt: A, enim uocali clauditur. At uox hæc POËTARVM, alia quantitas

Digitized by Google

alia figura terminatur. Est autem affectus is Nominum primò, & uerò: Pronominum autem, quatenus illorum uicarij sunt: Participiorum, ut in ipsis Nominum natura inest. Sicut ego sum calidus, quia ignis calidus est, qui in me est: ita proprium accidens alicuius, potest esse hoc modo commune: quoniam substantia illa, cuius est proprium, est substantia imperfecta, & comparata ad ulteriorem finem, quàm suum: cuiusmodi sunt elementa, quæ non sunt propter se, sicut neque materia prima. Illud in memoria habendum est: Siquæ uoces casu distinguuntur, quæ tamen non sunt mutatæ, ut MVSA, in Recto, & Vocatiuo, hoc defectu materiæ, non formæ euenire: Quæ fuit ratio, ut etiam æquiuoca nomina orta sint. Dico autem diuersam à prima impositionem: inuentores enim nomen indidisse Recto patet ex usu loquentium, qui præsentis temporis primã personam, θέμα, appellant, & Rectum ipsum θέσιν nominis.

Casus essentia hæc est: igitur de numero eorum, deq; appellationibus nunc agendum. Cadere dicimus moueri deorsum naturaliter: intelligo naturaliter, secũdum graue. Nam alia, quæ ingressu, aut uolatu, aut alio quouis modo deorsum mouentur, non feruntur naturali motu grauitatis, sed uoluntario: quo motu etiam sursum subeunt. At naturalis motus ad unum tantùm fit. Quare palus erectus, aut columna cum ruit, cadere dicitur: non quia tota deorsum feratur, sed quia plurima eius pars. Translatum est deinde, ut quoties aliter quid aut esset, aut eueniret, quàm aut prius erat, aut sperabatur, uerbum hoc usurparemus: ut, Cadere caussa, in qua erat: Cadere spe: Excidere memoria. Corporis enim solius interest naturaliter moueri: sed ad res corpore carentes translatum fuit. Huius uerbi origo tota Græca est à præterito medio τοῦ χάζεσθαι. quo sono integro præsentis etiam nunc Vascones pronunciant. Cùm igitur apud Homerum dicantur uerba excidere ab ore, à mente quoq; cadant necesse est. Quare cùm à cadendo Casus sit, passiua forma, ut Occasus Sol, quẽadmodũ suprà diximus, qui iam occidisset, in XII.

tabulis

Digitized by Google

tabulis legebatur: Casus appellatione etiam Rectum ipsum afficere ausi sunt, quia à mente caderet imponentis. Sed cùm nos de affectu nominum scribamus, non erit ea recta sententia: reliquæ enim quoque partes Casus dicerentur: igitur non esset nominum affectus ex mutatione finali, sed sine mutatione cuiusuis uocis: ut HEV: ut appareat, quàm negligẽter sibijpsis isti aduersentur. Sed ferendi eò erant, quòd uera dicerent, quanquam non secundum ea, quæ proponerentur. At contrà, qui ita sentiunt, Casus omnes esse Rectos, quia à generali cadunt nomine: sanè ineptiunt. nam quid est hoc, quod generale nomen appellãt? NOMEN ipsum? At quis dicat, CAESAREM à nomine cecidisse, in quo nunquam fuit: quis SPVTVM? cuius ne unam quidem habet syllabam. Materia igitur huius, ab illius non cecidit. Quòd si hoc ab illo contemplantur, quia illius species sit, sanè non cecidit: quis enim dicat speciem à genere cadere? in quo est ut pars comprehensa prædicatione: & in qua illud est ut pars constituens essentialis, ut omittam tempora uerborum futura casus, quoniam à uerbo generali cecidissent. Ergo alij subtilissimè dixere, Rectum esse Casum, quoniam ipse est qui cadit, cùm desinit esse Rectus, & fit Casus. Si enim Rectus est, qui declinatur, qui flectitur, nempe erit Casus. Itaque Aptota uocata nomina, in quibus rectus nõ caderet. Verùm ne hi quidem sunt audiendi: Nam quæro, Rectus antè quàm cadat, Casus'ne sit? si est casus ante quàm cadat, ergo sine caussa, id est, sine mutatione & flexione erunt obliqui casus. Sin hi casus sunt, ille non fuit: mutatum enim non est idem. Quidã ubi deiecti sunt his rationibus, ad alia commenta confugêre: eundem esse posse & Rectum & Casum: quia stylus è manu postquàm cecidit, rectus adhuc est. Hîc fallacia est Recti & Erecti: iccirco duplex fuit uox, εὐθεῖα, & ὀρθή. interpretamur primam uocem rectam, alteram erectam. Rectæ ratio est à partibus, ne extremorum tenorem egrediantur: nam qui sic definiunt, Breuissima extensio, per proprium, non per essentiam definiuere. Erectæ autem ratio est à situ, & relatione

uniuerſitatis: cuius ſcilicet partes extremæ non egrediuntur lineam mundi perpendicularem. Ita etiam curuus ſtilus poterit erectus eſſe, & ſtilus rectus, iacens: opponitur enim Recto Obliquum, Erecto autem Iacens. Iccirco dicimus in definitione Erecti, cuius extremæ partes non exeunt lineam mundi perpendicularem. quoniam etiam curua erecta eſſe poſſunt. Verè autem Erectum ſic intelligas: nam Nutans licet non ſit Iacens, non tamẽ uerè Erectus eſt: ſed eſt, ut aiunt, in fieri: definitiones autem rerum ſunt perfectarum. Hinc Nominatiuum uocabimus εὐθεῖαν Rectum, quia breuiſsima nominis extenſio eſt: ut linea recta: iccirco εὐθὺ apud Gręcos ſignificat ſtatim. ὀρθὴν autem, quia ſtat: neque dum flexa eſt: erectum dicas, ſi lubet. Cæteras autem partes inflexi nominis, à Recto quidem Obliquas, ab Erecto autem caſus. Sed rectius fiat, ut obliquorum nomen omittas: nullo enim modo poteſt competere ratio curuitatis. Caſum autem appelles illam terminatã mutationem, exemplo Ariſtotelis, τῇ πτώσει διαφέρειν τὰ παρώνυμα τῶν πρωτοτύπων.

CAP. LXXXI.

Enumerantur Caſus: explicatur uſus: recipiuntur Nomina.

CAſus, uoce largius cum recto quoq; communicata, uideamus quot ſint, & qui, & quare non plures, quàm à ueteribus traditi ſunt, neque pauciores. In omni actione eſt id quod agit, id quod fit, id quod factum recipit, priuatio, & finis cuius cauſſa fit. Quinque caſus fuere neceſſarij: Agens, Rectus: quod fit, Secundus: cui fit, id eſt finis, Tertius: quod recipit, Quartus: priuatio, Sextus. Agit enim faber, facit formam freni in ferro, facit Cæſari, recipit formam ferrum, quod carebat ea. Ita cõſtitues orationem, Faber cudit ferrum Cæſari ex catena. Interroges igitur, Quid facit ferro? Formã freni: ex catena. in catena enim non erat. Ac quanquam uidetur forma illa eſſe finis: impoſita enim forma, ceſſat artifex: tamen non eſt finis ultimus: eſt enim finis operæ, id eſt, actionis, non autem operis. fit enim propter equum Cæſaris.

Digitized by Google

Sic & super Quarti natura poterat dubitari: uidetur enim formam non materiam significare, cùm dicimus, Aedifico domum. At rudibus philosophiæ hoc ueniat in mentem: Domus enim & materiam dicit & formam: Vocabulum igitur hoc facit, non autem Casus. Cuius rei signum est, dicam, Cędo lapides: hic nihil est, præter materiam: Cęsura autem forma est, puta Iouis, aut Cæsaris. Ita in domo, si formam à materia intellectione distinguas, sic dicas, Lapides cuius sunt? Domus: à forma enim hoc habent, ut ne sint Pontis, aut alterius rei. Mutantur autem locutionibus Casuum rationes: aliter enim accipias in passiuis: sed simplex inuentio rerum talis ab ipsis principijs fuit. Quoniam uerò sermo institutus est, ut dicebamus, quo cum altero sententiam nostram communicaremus: iccirco Quintus casus inuentus est, cuius officium uocandi esset. Sapientius autem à nobis fit, quàm sit factum ab antiquis: cùm ordinis nomen indimus casibus, Primum, Secundum, Tertium, non autem officiorum. Nam cùm in uarios usus fusi essent, non solùm diuersa nomina, sed etiã superuacanea sunt sortiti. Quid enim Vxorium casum dixerunt Secundum? modestius alij Patrium, prudentius Possessoriũ. Nam Hectoris Andromache, non est Vxorius, sed Maritalis: sicut apud Valerium, Terentia Ciceronis. Ita cùm dicis Cæsar Syluij pater, Filialis sit, si sit Patrius ibi, Syluius Cæsaris. Sic enim Cicero: Cato, huius pater, qui Vticæ sese interfecit. Qua ratione etiam Genitiuum nominarunt. Quid? non'ne erit etiam Carpentarius, cùm dicam, Carpentum opus Epei? Sed grammaticis nullus finis ineptiendi. Datiuum non ineptè dixere, Acquisitiuũ melius: nam quòd contraria natura inuenitur: ut, Aufero tibi librum: hic etiam acquisitionem intelligamus: nam recipit ablationem. Accusatiuum pessimè Latini, Græci mitius, αἰτιατικὴν, ut caussa sit, non accusatio. nam sic oportet dicas Sextum casum, Defensorium: nam quemadmodum est, Contra Vatinium: sic erit, Pro Vatinio. Sed & ridiculum sanè: etenim ut est, Accuso Clodium: sic, Defendo Clodium: potior autem defensio

esse

Digitized by Google

esse debet. Salutatorium etiam Vocatiuum, non malè: sed hoc generalius: etiam salutans, uocas: neq; enim Vocare primo significatu fuit, arcessere, aut ciere: sed, uocem edere: postea fuit, nominare. Sic Clamare, uocem contentam edere, postea appellare: ut apud Plautum transitiuè, non absolutè, Clama hominem, καλεῖν. Ablatiui quoq; nomen non semper seruit, sed etiam dat: A' Cæsare datur regnum Antonio: nisi dicas, auferri ab eo quod dat, id quod datur, & rectè. Septimus autem à Sexto non magis distat, quàm Genitiuus à seipso, cùm aliud quàm gignere, & Datiuus aliud quàm dare significat. Is autem casus Septimus, ut uoluere, ut nos Sextus, habuit rationem instrumenti: nam hoc quoque inter caussas numeratum est. Ac Platonici quidem, inter quos etiã Galenus fuit, instrumentariam caussam ab alijs distinctam posuere: at Peripatetici (ut omnia) sapientius, ad genus caussæ efficientis: est enim Malleus efficiens Annuli: neque ipse sine Aurifice, neq; sine ipso Aurifex: sed ita, ut si Malleo non agat, agat alia re, quæ illius loco sit. Adeo ut Aristoteles etiã ipsam motionem inter efficientes numerarit. Igitur in recto nõ potuit esse, propterea quòd simplex est. In sexto casu fuit, quomodo est efficiens in pasiiua locutione: ut idem sit, A' Cæsare, & à Lancea uulnus factum est: utrunque enim est agens. Itaq; & à Lancea, & Lancea: quare cùm neque Cæsar sine Lancea, neq; Lancea sine Cæsare uulnus posit facere, & tamen Cæsar multo potior sit, quippe agens à seipso, tenuit priscus usus, ut prępositio hæc CVM, adderetur: sicut, Theseus cum Hercule. Verùm quia non erat societas ęqualis, sed uerus motus actiuus in agente, motus pasiiuus in instrumẽto, sustulerunt præpositionem, qua uerus comitatus in alijs indicaretur. Ratio igitur, & usus sequens rationem priscus ad hunc modum fuit. Nunc uerò cùm grãmatici negant inueniri dictum à doctis cum præpositione, falluntur. Nam in quarto Fastorum, in antiquis exemplaribus Florentinis sic scriptum fuit:

Hæc modò uerrebat raro cum pectine terram.

Verùm

Digitized by Google

Verùm ita in codicibus doctissimi uiri Gryphij emendatum inuenimus:

Hæc modò uerrebat stantem tibicine uillam.

Nec displicuit festiuitas priscæ uocis, fulturaq; casæ tenuioris. Sed is loquẽdi modus fuit peculiaris illi poëtæ: cùm alibi, tum in primo Transformationum,

–Concussit terq;, quaterq;

Cæsariem: cum qua terram, mare, sidera mouit.

Plinius quoq; in libro IX. de mollibus loquens piscibus, sic scripsit: Cæteri cirri, cum quibus uenantur.

Proprium autem est Sexti, & Secũdi mutuò subire sedes quasdam. Quædam enim uerba æquè ipsos respiciunt, ut Egeo, & eiusmodi: sed & alio usu loquẽdi: ut, Imperator miræ fortunæ: & Mira fortuna. Vbi si multa iungantur cola, idem casus ferè repetitur: Bonæ indolis, summæ spei, raræ fidei. Plinius uariauit lib. VII. Chormandorum gentem syluestrem, sine uoce, stridoris horrendi, hirtis corporibus. Alius dixisset, Stridore horrendo: ubi etiam uocem à stridore oris malè separauit. Sed & Cicero eodem modo elegantiam condiuit uarietate: Lentulum nostrum, eximia spe, summæ uirtutis adolescentem. Vbi semper inuenies adiectiuum: nam exemplum ex inuectiua in Sallustium falsò adducunt, sic, Quos protulit Scipiones, & Metellos, ante fuerint opinionis. legunt enim docti, Tantæ, & rectè.

Rectus autem, & Quintus apud Atticos idem fuit: quos etiam poëta imitatus est:

Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.

& in plerisq; uocibus tam Nominum, quàm Pronominum, atque etiam Participiorum adhuc ita est. Iccirco in oratione utrunq; simul iunctum inuenimus: ut apud Plinium in VII. Salue omnium primus, parens patriæ appellate. Nam ea uerba, Primus, & Appellate, simul coëunt in constructione. Illud autem ex Virgilio,

Nate, meæ uires, mea magna potentia solus,

Nate patris summi, qui tela Typhoëa temnis:

Digitized by Google

duobus modis aptari potest, ut eximatur ex eo modo dicendi: primò, ut solus sit magna potentia: secundò, qui solus temnis tela.

CAP. LXXXII.

Casuum ordo, quare talis sit.

EX his patet ordo: Nam efficiẽs, cùm sit omnium primum, Rectum habuit: & quia primam habuit posituram. Secundum locum forma occupauit: est enim statim in animo efficientis, ut materiæ eam imponat: quippe, uti dicebamus, operæ finis est. Proximam huic sedem uindicauit is, qui ultimum finem significauit. Reliqui erant duo: alter materialis, quem Accusatiuum dicebant: alter, qui signaret priuationem: iccirco merito huic illum præposuere. Vocatiuus autem postremo loco fuerat collocãdus: uerum Sextus cùm totus Latinus sit, atq; ab ipsis, cæteris additus, omnium ultimus fuit. Neque enim uerum est, quod aiunt, ἐμέθεν, σέθεν, Sextum fuisse Græcis: non enim flectitur: sed est, sicut apud nos, cœlitus. Itaq; etiam alios sic inuenias, οὐρανόνδε, οὐρανόθι. quare etiam plures casus sint. cæterum aduerbia loci sunt, ut θύραζε. Quid quòd illa addita terminatio non semper distinxit. nam etiam præpositio addita est, οὐρανόθι πρό. sicut & φι, quæ particula omnibus additur casibus, neq; ipsos uariat: & omnibus numeris: id quod ab Vrbano diligẽtissimè ex Homericis obseruationibus collectum est.

CAP. LXXXIII.

De ijs, quæ unico casu constant, & pluribus. & an Aptota inueniantur.

QVemadmodum igitur interdum uidemus nomen quodpiam, uerbumúe uoce conuenire: ut, face: neq; tamen eadem est natura: ita quanquam quidam casus eiusdem uocis, limitibus ijsdem contineãtur, nihil tamen impediet, quin sui quæq; uox Casus naturam usumq; seruet. Sunt enim quædam nomina per omnes Casus uariata, quæ iccirco Senaria dicta

Digitized by Google

dicta sunt, ut Solus. Quędam per quinq;, ut Pater: quæ, Quinaria. Quaternaria: ut, Puer. Ternaria: ut, Turris. Simplicia, quæ unum tenorem semper obtinent: ut, Frugi. Binaria autem, siue Bipartita quidam fecere, adduntq; exemplum à Genu: propterea quod in Secundo, & Tertio, & Sexto producat, in Recto, Quarto, Quinto corripiat ultimam syllabam. Apud poëtas tamen eam semper productam inuenias:

Nuda genu, nodoq; sinus collecta fluentes.

est Genu, Quarti casus, sicut & Sinus fluentes. Neq; necesse est inueniri defectus hos in omnibus numeris: ut quoniam sint, Singularia, & Ternaria, & deinceps, etiam Binaria statuantur. casu nanq;, non consultò hæc euenere: quin etiam si consultò factum esset, ad id non cogerentur. sicut in natura animaliũ, sunt Bipedes, sunt Quadrupedes, Sexpedes, Octopedes, Tripedes autem non sunt. neque in arte. nam culinarij Tripòdes sunt: quadrupedes ut essent, non placuit.

Antiqui igitur sic minutatim collegêre. Senaria Modum habent unicum, ut Solus. Quinaria duos, Rectum eundem cum uocatiuo: ut, Mater. is primus modus est: Alter, cùm idem est Tertius cum Sexto: ut, Marcus. Quaternaria sex: Primus, Genitiuum cum Datiuo, & Vocatiuum cum Ablatiuo: ut, Aeneas. Secundus, Nominatiuum cum Vocatiuo, Datiuum cum Ablatiuo: ut, Aper. Tertius, Genitiuum cum Vocatiuo, & Datiuum cum Ablatiuo: ut, Iulius: Genitiuum enim unico I, scribebant. Quartus, Nominatiuum cum Vocatiuo, & Genitiuum cum Datiuo: ut, Dies. Quintus, Nominatiuum cum Genitiuo, & Vocatiuo. Sextus, Nominatiuũ cum Accusatiuo, & Vocatiuo: ut, neutra, Sidus, Scamnum. Ternaria quoque sex fiunt modis: Primus, Nominatiuum cum Genitiuo, & Vocatiuo: Datiuum cum Ablatiuo: ut, Turris. Secundus, in ijs, quæ sunt sicut PORTVS. ubi antiqui Datiuum eodem sono, quo ablatiuum proferebant. Tertius in ijs, quæ sunt sicut POËTA: nihil enim habent præterea, nisi POËTAM, & POËTAE. Quartus in ijs, quæ sunt sicut THISBE: in quibus idem est Nominatiuus,

Digitized by Google

uus,Genitiuus,Datiuus,Vocatiuus,Ablatiuus. Quintus,in Græcis fœmininis in O, antiquorũ more. Sappho,Sapphonis,Sapphoni. Sextus,ut in neutris Secundæ,scamnum.

CAP. LXXXIIII.

Veterum dicta examinat diligentius.

HAs minutias omittere aliquãdo in animo fuit: sed nequid desideretur, apposuimus: simul ut ueterum errores castigaremus. Primùm,singulares tantum casus sunt prosecuti: at enimuero plurales aliter sonant: icciro tota hæc uia non solùm inutilis, sed etiam falsa. Præterea capita quoq; ipsa non omnia uera sunt,inter quæ illa emendes: nam Ternariorum secundus modus idem est cum primo: nam in Portu,& Turri, ijdem sunt casuum modi, si literas species, Nominatiuus, Genitiuus, Vocatiuus,unus: Datiuus, ut prisci, PORTV, & Ablatiuus unus. & Tertius,accusatiuus. At enimuero differt Genitiuus,Portus,à nominatiuo suo syllabæ finalis productione. Itaq; ad maiorem numerum referenda hæc erunt: ipsi enim Binaria agnoscebant, ex eiusdem uocalis diuersa quantitate. Quare Tertius quoq; modus Ternariorũ reijcietur in Quaternaria: nam DEA, aliter sonat in Nominatiuo, aliter in Ablatiuo. Quartus uerò etiam ridiculus est. Quis enim dicat in THISBE, eundem esse uel Genitiuum, uel Datiuum cum Recto? quem ab eo diphthongus longe diuidit: ut suspicari libeat,iam Diomedis tempore desitas esse diphthongorum pronunciationes. Quintus quoq; modus explodendus est: Nam si ueteres sequimur, ut Sapphonis, & Sapphoni dicamus: etiam Sapphonem,etiam Sapphone, addemus. integrum enim declinabant. Sin cultioribus sæculis obsequamur,in aliam mox formam erunt redigenda.

Hæc igitur omnes sibi habẽt casus, eorum enim usus omnibus præstò est.: at casuum formam desiderant: uerùm inueniuntur nomina multis defecta casibus. quædam etiam omnibus, præter unum: ut, SPONTE. is enim Sextus casus cùm sit, sui usum cum aliorum nullo communicat: quare hæc Græci

rectè

Digitized by Google

recte Μονόπτωτα dixere. alia uero quibus duo tantum relicti essent, Diptota: ut, Iuppiter, rectum tantum & uocatiuum habet, reiectis antiquorum, Iuppitris, Iuppitrem. alia, Triptota: ut, Iouis, Ioui, Iouem. reiecto Recto antiquorum, eo uersu,

Quem Iouis ipse tremit. In quo Apuleius secutus est uetus carmen, quod recitatur à Martiano,

Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Et Tetraptota, & Pentaptota, à numero quoque dicas, si inuenias: ut pronomen Ego, caret enim Vocatiuo. Hexaptota autem etiam παντάπτωτα nominauimus, quoniam omnes casus complecterentur.

Si igitur, ut ostendimus, aliud est, esse Bipartita, Tripartita, Quadripartita: & aliud Diptota, Triptota, Tetraptota: satis constat, ueteres non recte inuexisse, Aptotorum appellationem. Nam, Frugi, & Nihili, non carent casibus, ut dixere: sed Nihili, Monoptotum est, casus scilicet Genitiui: ut sit Homo nihili, sicut homo nullius precij: & Frugi omnium casuum est. omnibus enim casibus iungitur, licet uoce non uarietur. Si enim id tolleret casuum naturam, non posses dicere, Turris magnæ: quoniam Turris in Nominatiuo ius sibi certum occupasset, quo excluderet Genitiuum. Verùm, ut dicebamus, materia tantum, id est uoce sola conueniunt, forma autem distant: ut homo pictus, & homo uerus. Illa uerò etiam ἀπόδειξις est inuicta: Si nominis definitio est, per casus uariari: ergo casus est, aut essentia nominis, aut ab essentia fluens: Omni igitur nomini competet. His autem capitibus usi sumus appellationibus uulgaribus, Genitiui, Datiui, & aliorum, ne si Primum, & Secundum, & Tertium, ut polliciti fueramus, dixissemus, confusa esset oratio, in qua identidem eadem nomina inculcanda erant, Primus modus, Secundus modus.

CAP. LXXXV.

Singulorum casuum ratio, quæ pertinet ad terminationes.

Digitized by Google

CAsuum ortus, usúsq; is est. Verùm nondum acquiescit animus: reddenda enim caussa est ipsius terminationis: si quidem casus Terminatio est. ac pleraque sanè ad Græcos referre, nobis satis sit, à quibus penè uniuersa lingua fluxit. Tres igitur ordines declinationum potissimũ secuti sumus. Nam ex prima & secunda unam conflatam uidemus: ex eorum tertia, secundam nostram: ex quinta illorum, tertiam, quartam & quintam. Igitur tertium casum ut illi per diphthongum spuriam scribebant: sic nos per legitimam ποιητῇ, μούσῃ, poëtæ, musæ. Quartum casum, Aeolicè pronunciauimus, ποιητὰμ, θήβαμ. Poëtam, Thebam. Secundum autem quare non secuti sumus, sanè miror. Nam in V, ποιητῦ, ut Genu, esse potuit. Musas, autem in secundo, sicut Aeoles, non diximus, quia concurrisset cum plurali Quarto: atque illi distinxere sic, ut is ultimam produceret, Quartus autem corriperet. exempla sunt petẽda ex Pindaro, & Theocrito. Et sanè ueteres Latinos sic quoque locutos constat: quod etiam patet ex Vergilio in undecimo, -Nihil ipsa, nec auras, nec sonitus memor. Sic enim legendum: non ut imperiti mutarunt, Auræ. Cùm igitur ex duabus unam fecissent, quam ob caussam potius uocalem secundæ, quàm primę retinuere? propterea quòd rectius & facilius ex A, huius Recti POËTA, facies POËTAE quàm POËTV. Plurales autem casus duo integri sunt, Rectus & Quartus, ποιηταὶ, ποιητάς. Tertius autem abiecit e diphthongo priorem uocalem ποιηταῖς, poëtis. Cum tamen Aeoles ualde amarent diphthongum illam φαισὶ pro φασὶ, & Αἰσκλήπιός, pro Ἀσκλήπιός, ut diximus. Secundus autem casus, ut euitaret consonantiam cum quarto singulari, distortus fuit, ποιητὰμ, poëtam: ποιητᾶμ, poëtarum: propterea quòd accentu non potuere apud nos distingui: neque enim ultimas accentu afficimus. Itaque secuti sunt alterum modum eorundem casuum, ποιητάωμ: sed effugere hiatum illum dum uolunt, R, interposuere: maximè enim accedunt uestigia huius elementi ad hiatum: nam etiam qui ipsum non possunt plenè

Digitized by Google

plenè pronunciare, idem sonant, quod obscurus hiatus. Secundæ autem declinationis casus penè omnes Greci sunt: solus secundus effugit illam obscuritatem ipsius V, ut Homeri potius, quàm ὁμήρου diceremus: sed ita puto efferri solitum, sicut in OPTIMVS, ut aliquid esset, quasi etiam in OPTVMO. Nam in ueteri exemplari Terentiano, quod uidimus in manibus præceptoris nostri Cœlij Rhodigini, sic scriptũ fuit, APPOLLODORV. Quartum autẽ pluralẽ contrà euenit, ut pronunciarent: Cùm enim ex ὅμηρος fecissent Homerus, contrà ex ὁμήρους, fecere Homeros: sic enim proferebant, ut diximus, Aeoles ὁμήρως. Secundi autem casus ratio eadem quæ in prima, & altera longè maior. nam cùm dicerent, ὅμηρον, nos Homerum, & ὁμήρων in secundo, nobis non licuit seruare. eadem enim fuisset uox, itaque caudam illam addidere, Homerorum, sanè insuauem, quam etiam caudata litera explerent, R, scilicet. ac per initia quidem, ut Græci loquebantur, sic Nos locutos puto: ut censeam, & Meûm, & Deûm, & Liberûm, dixisse, pro Meorum, Deorum, Liberorum: adeo, ut contra omnes sentiam, non per Syncopen sic enunciari, sed integras fuisse uoces. Tertia maximè, ut diximus, à Quinta pendet, sed exilem literam maluimus nos: πατρὸς, patris: sicut etiam in Quarto patrem, ex πατέρα: addito illo mugitu ex priscis, ut opinor, opicis: sic enim Græca suauitas fuit contaminata. Pluralis autem secundus nõ coactus fuit exire in caudam illam, neque enim cum quarto singulari conueniebat. Sed ea infelicitas contigit Tertio plurali, ut PATRIBVS, barbaro sanè exitu dicerent. nam PATRIS, non potuere: erat enim iam occupatus sonus à secundo singulari. Quarta autem declinatio sub hac fuit per initia ipsius linguæ. Sic enim dicebant, Anus, anuis, anui: postea etiam breuioribus uocibus, Anus, anus, anu: sed mista fuit cum Secunda, Anum enim dicunt. Sic etiam in plurali cum Tertia conuenit, Anuum, anubus. At quinta longè diuersa fuit: nam terminatio quoque ipsius Recti, sua ipsius priscæ Italiæ fuit, Dies,

Fames

Digitized by Google

Fames, Spes. Secundo casu plurali secundæ declinationis terminationem est secuta. Tertio autem casu, Tertiæ: Diebus, ut Patribus: sicut etiam Secundo singulari, Secundam: Domini, Diei: quam tamen bis mutarunt: nam & Dies, & Die, in eodem casu dixisse, autor est doctissimus uir Gellius: ut uel hinc pateat, arbitrio loquentium & nasci nomina, & interire.

CAP. LXXXVI.

De Specie.

SPecere uetus uerbum fuit. In compositis nunc inuenitur, & in suis deductis: ut, Specula, Speculari: uox sanè ipsa militaris. Cùm positis insidijs aut è specubus contemplarentur agrestes olim Latini prælia lnituri: aut supra Specus ipsas, edito saxo stantes obseruarent, quid rerum agerent procul hostes. Specus autem Græcum est, σπέος. Inde Species, pro re uisa, sicut facies, pro re facta. Ipsa igitur imago rei quæ in specendi instrumentum reciperetur, Species dicta. Ergo si res erit primi status, eius imago species primaria dicta est: ut, nomen ILVS, Regem Troianum repræsentabat, qui primus ita dictus est: iccirco Primitiuam speciem appellarunt. Quæ uerò flueret à priore, Deriuatiuam, quoniam nomen alterum à priore per eius uim deriuaretur: ut, ab ILVS, IVLVS. Quòd si figura est decomposita, quæ à composita deducitur: erit sanè ultra speciem Deriuatiuam alia species, cui nomen non posuere, propterea quòd ad eam animum non aduerterant: à IVLVS, IVLIVS: & item alia, IVLIANVS: & alia porrò, IVLIANIVS: Verùm de figura illa, mox. Hîc autem consultius dicamus, multos esse modos, ordinesque in deriuatis, ut quædam primo sint: quædam deinceps. Duobus autem modis Primum dicitur: aut quod ante alia omnia sui ordinis est: aut ante quod nihil, licet post ipsum, nihil. Ita etiam primaria, seu primitiua: aliqua enim sunt à quibus nihil deductum sit. Quòd si hæc duo inter se comparentur, præstantiore ratione

dicatur

Digitized by Google

dicatur Primum, ante quod nihil est, quàm quod alia præcedit: prior enim ratio est absoluta, & longe ualidior. Deus enim antequam quicquam crearet, erat Primum, priore ratione. Nomen tamen tam Græcum, quàm Latinum posteriorem ratione indicat: & facilius Græcum πρῶτον (est enim πρὸ, τόν) etiam in duobus potest esse, unde & πρότερον, πρὸ ἕτερον, sic enim orta sunt comparatiua, ab, ἕτερον. Latinum autem morosius, superlatiuum enim est: nam Pri, uetus uox fuit, sicut NI. postea latiore uocali fusæ sunt, Ne, Præ: unde aduerbium, pridem: comparatiuum, Prius: superlatiuum, Primum: nam ab aduerbio Pridem, Primum qui ducunt, errant.

CAP. LXXXVII.
De Figura.

Γράφειν dixere, lineas ducere. Pictura primùm ab Sole & umbra orta est, unde μονογράμματοι: postea addidere lucem & umbram: à potiori Latinis uisum est denominare. ut à φέγγος, dicerent Fingere, & detracta aspiratione, Pingere. Est igitur Fingere, exprimere imitatione uerã rem: iccirco dicta Figura in signis, & tabulis: atque hinc porrò in grammaticis. Figuræ physicis sunt, quæ extrema quantitatis eiusdem subijciunt aliter, atq; aliter oculis, quatenus extrema sunt. Rei naturalis diuina definitio. Principiò in plurali definiuimus, ut facilius intelligeretur. Et diximus, Quatenus extrema sunt: quia colores aliter atque aliter etiam obijciunt quantitatem oculis. Et quãquam etiam tactu comprehenditur figura: tamen primarium obiectum oculorum est. In re literaria modus idem: Nam sicuti coniunctione certarum partium corpora coalescunt, ita notarum notionumúe coniunctione uoces componuntur, ita, ut alterius modi fiat alia uox. ex MAGNO, & ANIMO, MAGNANIMVS. quare MAGNVM, Simplicis figuræ dixerunt, item ANIMVM: at utrunque iunctum, Compositæ. Dubitatur: Si nomen est nota rei, an nomen com-

Digitized by Google

positum sit nota rei compositæ. Duplex est compositio: una uera, altera non uera: & prior huius posterioris regula est. Connectuntur enim interdum res duæ, ut Animus, & Magnitudo: ergo nomen compositum, coniuncta illa tanquam unum significabit. Alter modus est in ijs, quæ sunt, sicut INDOCTVS: significat enim compositionem, positionis & priuationis, quæ in re non sunt: intellectus autem eas non potest apprehendere, nisi aliquo componat modo.

CAP. LXXXVIII.
Non recte addi Decompositam.

HAec sic ueteres: quæ à nobis sunt perspicacius contemplanda. Igitur etsi crescit quantitas, nõ tamẽ necesse est, ut mutetur figura. ueluti cùm additur quadrato Norma, quam Græci γνώμονα uocant: augetur quãtitas: figura nõ mutatur. Interdum uerò mutatur, ut si eidem quadrato apponatur Triangulum. Eodem modo aliquando crescit uox eadem, neq; mutatur figura: ut Magnanimus, eadem facie est, qua magnus animus, licet maiore. Si autẽ addatur Animitas, fit diuersitas à diuerso: neq; enim semper compositio figura mutatur. Quod etiam in rebus liquidis, & in prima Elementorum mistione constat. Quare hoc quod appellarunt ueteres Figuram, mihi potius uocanda uidetur Species, id est facies quædam: quanquam enim usu, Animitas, non dicatur: at Analogia hoc non respuit, sicut Pietas, Felicitas, & alia. Quare duæ tantum erunt quantitates: Simplex, & Composita. Decomposita uerò, quæ à Græcis dicta est παρασύνθετος, non uideo, quare tertium faciat membrum. Neque enim Magnanimitas à Magnanimo deducitur: sicut neque ab Impio Impietas, sed ex In, & Pietas, factum est. Quædam enim simplicia non inueniuntur, quæ inueniũtur composita. Exemplo est Epitogium: non enim Togium dicitur. Igitur non erit compositum, cùm partium altera nusquam extet separata. Item alia multa eiusdem modi sunt: Mustela, Conspicor: quarum partes desiderantur. Sed fac ita

quadratum
norma

ita esse, ut uoluere: species erit quædam potius deriuata à Magnanimo, non autem Figura diuersa, si spectes compositionem: nihil enim priori uoci additum aut demptum est. Quare decompositum esset aliter: cùm priori compositioni, aliqua uox apponeretur porrò: ut, Incuruiceruix.

CAP. LXXXIX.

Redit ad superiora, ob Figuræ usum.

QVa ratione componerentur dictiones, inter earum affectus commemoratum est: is uerò affectus totus nomini competit, quanquam non soli. Euenit duobus integris: ut, Iusiurandum. Duobus corruptis: ut, Beniuolus. Integro, & corrupto: ut, Extorris. Corrupto, & integro: ut, efferus. Componuntur autem nomina & inter se, ut diximus, & cum alijs. cum Verbis, Lucifer: cum Participijs, Omnipotens: cum Pronominibus, Eiusmodi: cum Aduerbijs, Beneuolus: cum Præpositionibus, Imprudens: cum Coniunctionibus, Vterque: cum Interiectionibus, Væiouis. Partium autem numerus in compositis, à duobus ad plures, Semiuir, Imperterritus, Cuiuscunquemodi: & illa faceta uox, nulli Græcarum cedens, Incuruiceruicumpecus: unica enim dictio est, non duæ, ut putârunt: & illa uetus, Solitaurilia: non ut sunt interpretati malè ueritatem, Sue, Oue, Tauro: neque enim in uoce hac, Soli, est Ouis: sed sic fuit per initia, Sue, Soloce, Tauro: sic enim pecudem lana tectam prisci appellarunt, quam ad sacrificium egregiam habebant, id est è grege segregatam: integram, non tonsam: unde & nomen, quoniam cum tota lana esset. Solon enim Osci dicebant totum, ut Græci ὅλον. Igitur non in simplices solùm, sed in compositas quoque partes resoluentur: sicuti dictiones non in literas tantùm, sed & in syllabas: & naturalia corpora non in materiam modò & formam, sed etiam in Elementa. Quoniam autem tam Recti quàm Obliqui inter se promiscuò componuntur, Rectus flectetur, Obliqui non flectentur. Quare falsò excepere, ALTERVTER, quoniam in

Digitized by Google

secundo casu faciat, ALTERVTRIVS. Nam tametsi in Quinquaginta libris, itemq́ apud alios legitur, ut in libris Originum dictum est: at M. Tullium, & in Protagora & in Epistolis, ipsumq́ Catonē in oratione de Ambitu, alteriusutrius scripsisse constat. Itaque cùm dicimus, Alterutrius: uox illa Alter, hoc loco non est Rectus, sed Genitiuus casus, & prisco modo amputata uocali cum sibilo. Sarti' tectis, tecti' fractis. Ergo non debuit excipi ab ea lege, qua dicebāt, Rectum semper flecti. Illud quoque errarunt: sic enim aiunt, Obliquum hoc Alterutrius, siue fœmininus sit, siue à neutro Recto, necessariò exclusisse syllabas postremas prioris uocis, ALTERIVS, quoniam iam idem fecerant in Recto. sic Alterutra, & Alterutrum, non Alteraútra, & Alterum utrum. At enimuero hoc ridiculum est: Nam quòd in Rectis facta sit collisio, passa est uocalis, & consonans M, id quod patitur altera uocali subeunte: At dissimilis ratio in Obliquis: quod etiam sua ipsorū ratione debilitarunt. Nam in rectis ob hiatum euitandum, elisam aiunt uocalem, ergo in obliquis cùm nullus sit hiatus, nulla esse debuit elisio. Neque enim quia elides sic, Patrem eius, ut dicas in carmine, Patr'eius: iccirco pro Patris eius, eodem modo audeas, Patr'eius. Quid quòd hæ uoces duplici usu receptæ sunt: nam Alter fuit, & fuit Alterus: ἄλλος ἕτερος. Itaque in fœmininis etiam durauit, Altera, alteræ ut diceretur aliquando apud priscos: quare soni commoditati seruientes, mollissimam quanque flexionem sunt secuti, ut Alteruter, potius dicerent, quàm Alterusuter: & Alterutrius, ab eo quod esset Alteri utrius. Elisionis autem exemplum habeas ex Amphitruone Plauti, Culest qui donum dedit: pro, qualis est.

CAP. XC.

An alia sint nominum accidentia, siue affectiones.

HAec sunt ab antiquis Accidentia numerata. An uerò satis fecere? Atq́ equidem puto eos unum omisisse: Nam cùm

declinatio

Digitized by Google

declinatio sit affectus genericus quatuor partium: imò uerò differentia essentialis, habuit etiam aliam significationem. priore nanque modo communis est tam Nomini, quàm Verbo: est enim mutatio quædam terminationum. At in uerbo, & in nomine aliud quiddam est utrique suum & peculiare. Quorum alterum, quod esset Verbi, uocarunt Coniugationem. quod esset Nominis, Declinationem. Est autem declinatio non illa sola inflexio communis, sed certa & propria: ut aliter dicatur Poëta, aliter Dies declinari. Ergo affectus nominum quidam est, sicut & species. Quare cùm Verbo attribuerint coniugationem, & rectè: Nomini Declinationem cùm non assignarunt, inconsultò fecere: cùm frustra timerent, ne quod esset genericum, Nomini ascriberent.

CAP. XCI.

Nominum species uenatur ex Elementis philosophiæ.

STatim post definitionem Nominis, eius affectus posuimus merito, antequam species enumeraremus. sicut animalis affectus sunt, moueri uoluntariè, & sentire, priores ipsis speciebus, Homine, Ostrea, Leone: in quibus postea per differentias disponuntur. At ueteres more suo in hoc quoque nobis negotium exhibuere, cùm Species nominum prius, quàm ipsorum affectiones tractãt. Nos igitur his castigatis, eas deinceps, earumque origines atque caussas contemplemur. Rerum numerũ penè immensum totidem uocibus cùm assequi nequiuerit humana mens, necessario comparauit, ut non solùm quæ eiusdem substantiæ participes essent res, eodem quoque nomine signarentur, ut Equus & Homo animalis nomine, cuius natura constarent communi: sed etiam quæ re ipsa diuersa essent, ueluti, Canis cœleste sidus, & Canis animal. Quarum sanè rerum substantiæ apud Auerroëm, ut aiunt philosophi, etiam plus quàm genere differunt. Nos autem quid sentiamus, alijs libris dictum est. ὁμώνυμα Græci uocant: nostris recentioribus aptissimo uocabulo Aequiuoca libuit appellare: quasi uocis hæreditate æquali rem inæqualem re-

Digitized by Google

præsentarent. Siquis V nomina uelit dicere, nihil uetat, sed Græca appellatio magis sapit, ὁμῶς enim simul significat, non autem ἴσως. Nam profectò ut in re non sunt eadem, ita nominis significato alio, atque alio sunt. Itaque sic uerè possis dicere, Canis nõ est Canis: id est, res Cœlestis, nõ est res Terrestris: at nomen & materiam habet, ipsas literas, C, A, N, I, S: & formam, id est significatum: ergo Canis cœlestis materiã eandem habet Elementorum, quam Canis terrestris: formã autem, id est significatum, non habet: ergo non est idem nomen: à forma enim est, quod est: iccirco Græci ὁμῶς: at Latini non ita rectè, cùm æquitatem illam interseruere. Itaque cõmodius fortasse nos, V nomina: ut unà, sit aduerbium, simul. Hæc autem non uno modo orta sunt: sed quædam temere, atque ut fors tulit: qualia sunt Alexander, & Achilles, tam in Regibus, quàm in Nautis nequam. Alia autem consultò: ut, cùm cuiuspiam similitudo ad imponendum idem nomen alteri simili traxit: ea similitudo fuit aut Substantiæ: ueluti cùm dicimus, Xiphian piscem, & herbam ab instrumento bellico. Aut Quantitatis: ut est in prouerbio, Montes & maria polliceri: & apud Callimachũ, ὅς οὐδ' ὅσα πόντος, ἀείδει, in hymno Apollinis: & Mare Solomonis. Aut Qualitatis: ut cùm metallo & præuiæ diei parti, fulgoris nomen inditum est Græca uoce, αὖρον: prisca enim est, quod testatur αὔριον, scilicet sequens mane: quod & Germani imitati sunt, & Hispani, & Itali. Item ab aliis prædicamentis: ut cùm arbores masculas aut fœminas, & Thura mascula, & uires masculas, & nigra toxica, ab actione, & relatione: & Regem, diuitem quempiã, παρὰ τὸ ἔχειν: & Delphos, orbis umbilicum. Hæc omnia nomina sibi aliqua imitatione sunt consecuta. Ac reliquis quidem generibus euenire fatentur. Substantiam autem hoc ut admitteret, dubitarũt. Cùm enim non intendatur, non remittatur, non uidebatur dari gradus ad similitudinem in ipsa. Verùm facilè id intelligimus, eandem substantiam non intendi: sed genus commune multis, arctari in species multas: quare non potest fieri, ut æquales sint illæ: æqualitas enim in

Morgen.
Mañana.
Dimane.

substan

substantia, est idẽtitas. Quod & in octauo Historiarum dixit diuinitus Aristoteles: Species sub eodẽ genere cõiunctione quidem generis illius unum esse: differentiarum autem successione, hærere. Esse enim tum in materia, tum in forma, tum in compositis certas aut affectiones, aut differentias inter se uicinas, & inæquales. In materia, ut ossa in Homine, in Leone, differre per medullam: in Delphino paululũ abesse: in cæteris piscibus pro osse spinam: in Sepia esse aliud: in insectis aliud: quod nomine careat. Sic & in formis: Rationẽ in anima Hominis: Instinctum naturalem in Formicę anima. Sic in compositis: Artem in Homine: in Ape quomodo dicas uim illam fauificandi: in Psittaco mirificum nidum texendi. Itaq; species sunt æquales in genere: inter se autem comparatæ, inæquales ab ipsarum differentiarum inæqualitate. Adeo enim sunt inæquales, ut altera unum genus interdum constituat subalternum, altera in multa distribuatur genera. exempli gratia: Corpus diuiditur per differentias, Mortale, & Immortale: hoc cœlum tantùm constituit: Mortali autem cætera omnia comprehenduntur. Sic intelligas Vniuocũ, quod idem genus dispertit, æquè omnibus: ut animal. Analogum, quod non æquè, sed ordine quodã: ut sapere. Aequiuocum, quod nomen solum cõmunicat: ut, Prata ridere, Mare irasci. Hæc postrema diximus, quomodo appellarẽtur. Analoga autem à Latinis Proportionalia: sicut ciuium ius non idem omnibus, sed suum cuique attributum, Senatori, Equiti, Plebi. Quod C. Cæsar dicit, Pro rata: nos, Pro portione: Vt cuiusq; res fert: id est, rata pars, siue portio. Ditiores enim plus obibant muneris. unde apud Athenienses, ἀντιδόσις. Vniuoca autem à Græcis συνώνυμα, prudentissimè: cum nomine enim rem communicabant: non enim τὸ συν, coniungit ea sub nomine: sed nomen & nominis rationem. Latinè Cognomina rectissimè dicas. Cùm autem res non omnes eodem modo sint: sed aliæ per se, ut Substantiæ: aliæ in alijs, ut Accidentia: atque hæc dupliciter, ut hoc sunt, quod sunt: & quomodo sunt, quod sunt: nam Albedo etiam sine niue

niue aliquid est: intelligimus esse, quod est: & Albedinem appellauimus, percepimusq; esse Vniuocam, quia eadem genere esset in niue, & in lacte. Aliquãdo intelligimus ipsam esse, quomodo est: licet enim aliud sit à niue: tamen non potest esse sine aut niue, aut alio corpore. Is igitur est modus, per quem est, id quod est: quoniã inhęrentia, est essentia accidẽtis. hoc quoq; opus habuit nomine aliquo: iccirco ab Albedine, Albũ deductũ est: nã id quod est, posterius est, quàm id quo est. igitur etiã nomẽ hoc ab illo ductũ. unde orta sunt τὰ παρώνυμα, quæ παρὰ ἑτέρου deriuarentur, sola terminatione à priore differentia: Latini Denominatiua commodè uocitarũt. Contraria autẽ Aequiuocis quædã sunt: nã ut illa unã uocẽ multa habẽt: ita multas uoces in his, unum: Ensis, Spatha, Gladius. Græci hæc πολυώνυμα: quidã è nostris συνώνυμα falsò. fortasse autẽ explicatius essent locuti Græci, si μονώνυμα appellassent, quæ solo nomine extarẽt indicãtia res diuersas.

Igitur colligamus sic: Communes res, quæ aut sua natura per se sunt, ut Homo: aut licet sint in alijs, si intelligantur sine eo in quo sunt, ut Albedo, Vniuocis nominibus sunt indicatæ. Sin quomodo in alijs insunt, accipiantur, Denominatiuis: ut Album. πολυώνυμα autem eadem sunt quæ Vniuoca. Res autem singulares quarum natura ab alijs dissita est, si eodem nomine, quo illæ appellentur: nomen illud erit Aequiuocũ: ut, Cæsar: neque enim quicquam mei, in altero qui dicatur Cæsar erit: neq; solæ substantiæ, sed etiam accidentia, quæ in ipsis indiuiduis sunt, ut hic rubor, hæc cicatrix, Aequiuoca est, propria Cæsaris unius: sicut & substãtia in qua est. Quare tam nomen hoc Cæsar, quàm hoc, Cæsaris cicatrix, plurali carebit: sed eius pluralis numerus erit uagus: uelut cùm dicis, Homines: at, Hic homo, caret numero plurali: ἄτομα enim facta sunt, apud Græcos: apud nos, Indiuidua. Itaque in Declinationibus, quod præponitur pronomen nominibus, Hic homo, Hæc cicatrix, non est nota indicans, & præscribens indiuiduum, sed sexum tantùm. Nam quo modo hæc cicatrix indicata, potest fieri cicatrices? Quinimo ne in eodem quidẽ Cæsare

Digitized by Google

Cæſare ſi plures ſint, poſsis iccirco flectere ad numerum pluralem. Etiam fac ut cætera paria ſint, Tempus, Qualitas, Magnitudo: at loco different. Communia autem, ſiue Vniuerſalia loco non præſcribuntur. Hæc omnia tam Vniuoca, quàm Aequiuoca ueteres Subſtantiua, ſanè ambiguè, uocauere. Subſtantiæ enim appellatione abuſi ſunt, pro Eſſentia: ſicuti Græci nomine ὀσίας, in prædicamento. Nanq; ὀσία etiã conuenit rebus extra prædicamenta, ut Deo. At Subſtantia neq; extra prædicamenta, neq; in omnibus: ſed in ijs tantum, quæ ſubſtant accidẽtibus. quare nomẽ hoc Albedo, non erit Subſtantiuum, quia ſubſtantiã non ſignificat: iccirco alij Fixum dicere maluerunt, propterea quod rem indicaret, quæ non mutaretur alio atq; alio ſubiecto. Sed anceps ea quoque uox fuit: nã Fixum uideretur eſſe indeclinabile, opponitur enim Mobili. Itaque nos longè conſultius Eſſentiale nomen appellauimus: quippe quod tam ſubſtantiæ, quàm accidentis hoc ipſum quod ſunt, ſignificaret. Denominatiua autem eadem quæ Adiectiua: quæ etiam Accidentalia dicere poſſes, niſi nomina differentiarum impedirent: nam à Ratione, Rationale duces: hoc eſt Denominatiuum, ſed non eſt Accidentale. An uerò ſit Eſſentiale? Iccirco intelligendum eſt, ὀσίαν, ſiue Eſſentiam triplicem eſſe: Materiam, & Formam, & Compoſitum. Forma igitur dicitur Eſſentia, quia dat eſſentiam: Materia, quia dantem gerit: ſed proprie ὀσία eſt totum ipſum: à qua quod Subſtantiuum uocabant, nominauimus Eſſentiale. Denominatiua intellexere uariari, ac propterea Mobilia uocitarunt: ut conueniat idem nomen uiro & mulieri, ſi ſit uariatum: Albus, Alba. Hac de cauſſa in oratione ſemper Denominatiuum poſterius eſſe debuit Eſſentiali: uir fortis, equus celer: uerùm uſus obtinuit elegantiæ cauſſa, ut aliter quàm uulgus loquitur, loqueremur. Neq; uerò penitus temere factum eſt: nanq; ut equus poteſt celer, & non celer, ita celeritas eſſe poteſt & in equo, & in non equo: quare quod ſubibit, moderabitur. Quod ſi eſt Denominatiuũ proprium, ut Sentiens, eſt proprium animalis: nihil refert utrum præ-

Digitized by Google

ponatur: paria enim sunt, sed natura ipsa Essentiale prius est. ridiculè enim professi sunt, Fixum sequi Mobilis naturam, si præcedat Mobile. idem enim est, Animus peruersus: &, Peruersus animus. Sed ita intelligebant differre, si dicamus, Corrupta mente & corpore: &, Mente & corpore corrupto. Verum hoc non est, Fixum sequi Mobilis naturam: neque enim mutatur: sed ex duobus fixis diuersis genere, & numero, alterum apponi ipsi adiectiuo, quod ei simile sit. Verùm ridicule negatur posse dici æquè Corrupta mente: &, Mente corrupta. Neq; uerum est, Substantiua obsequi Adiectiuis: sed contrà, Adiectiuum prospicere ad utrunq; Substantiuũ, aut ad id, quod propius est: & ipsi contra hanc male explicatam sententiam etiam ex Ciceronis Philippica, dicendi modum obseruauere. An uerò Adiectiuum & Substantiuum sit affectus, aut species solius nominis, in sexto libro declaratum est.

Nominis igitur uel Fixi, uel Mobilis hæc ratio est. Fixum autem aliud Proprium, quod unius tantum est: aliud Commune fecere: atq; hoc Appellatiuũ quare uocarint, sanè nescio. Verùm neq; diuisio bona est, neq; nominis impositio. Nanq; etiam Mobilia, siue Adiectiua, partim sunt communia, ut candor: partim propria, ut hic candor qui in Cæsare est. Itaq; diuisio nominis in Fixum & Mobile, est sicut diuisio rei, in esse, & in modum quo est. Diuisio autem in Commune, & Proprium, non est Fixorum tantum: sed generica nominis: sicut diuisio rei in uniuersalem, & indiuiduatam. Appellatiuum autem quare dixere? an quia sub se uocat multa? at etiam Adiectiui id interest: nihil enim differt Concretum ab Abstracto, nisi modo significationis, non significatione: at etiam propria nomina suam rem appellant.

Hoc autem ipsum quòd sunt aut Propria, aut Communia, aut Fixa, aut Mobilia, recentiores Qualitatem nominis uocarũt: eaq; inter accidentia cum specie, & genere, enumerarũt. Item Comparationem, atq; alia eiusmodi, magno errore. Nam Homo & Cæsar, non differunt qualitate: neq; album ab homine

qualitate

Digitized by Google

qualitate differt, sed essentia: neque enim qualitatis qualitas est. Comparatio autem atq; alia eiusmodi non sunt nominis qualitates genericæ. omnibus enim nominibus conuenirẽt. At propria non recipiunt Comparationem: neq; substantialia: sed Denominatiuorum affectio est. Sicut Patronymicum, non est Nominis qualitas, ut nomen est: sed ut Nomen proprium.

Illud quoque contemplandum est, Nomen hoc, Sol, & Luna, & alia eiusmodi, Commune sit, an Propriũ. Nam species prior est indiuiduo: igitur si unum indiuiduum explet totius ambitum speciei, id quod facit Sol, erit nomen speciei, non indiuidui. Nomen enim priori inditur. Hoc sic sensere ueteres falsò: nam qui nomen imposuit rebus, indiuidua nota prius habuit, quàm species. Romanus enim qui unicum Elephantum primus uidit, ei nomẽ indidit, Lucam bouem: nihildum metitus animo uniuersalem naturam illam. Sic etiam Soli, quòd solus esset: & eius cõsorti operis, Lucinæ, quam postea concisa uoce Lunam diximus. Est igitur nomen hoc indiuidui indiuiduo impositum per se, speciei autem per accidens. Itaq; cùm dicas ex Democrito, Mundos, & Soles, & Lunas, fiet quasi cùm appellabis, & me, & Dictatorem, CAESARES. aut si speciei tunc uoles, ut fiat: erit. indiuiduis autem alia tibi erunt quærenda nomina.

CAP. XCII.

Quid quoque loco statuendum: deq; Propriorum natura, atque affectibus.

QVæ res, ut diximus, hoc habeant, ut sint aliquid prius, quàm sint alicuius: ea nomina quæ eas res sic significant, primo quoq; loco tractanda erunt. Quoniam autem Singularia sunt notissima: Propria item nomina, quibus significantur, notissimo, hoc est primo loco, explicanda sunt: ut, Cæsar, Bucephalus, Athesis, Roma. Igitur à Latinis quæ nomina bina, trina'ue sunt uni homini constituta, an propria sint appellanda? Hoc sic agamus. Voces, quibus Romana capita

Digitized by Google

recensebãtur, fuere hæ, Prænomẽ, Nomẽ, Cognomẽ, Agnomen. Horum autẽ natura, atq; origo sic fuit: raptis per initia Sabinarum uirginibus, atq; ea de caussa conflato bello, ipso in conflictu earum interuentu uterque populus conciliatus, non solùm animos mutuo beneuolẽtes conciliauit, sed etiam nomina communicauit. Sic aiunt: putoq; ita fuisse in aliquibus: nam in omnibus, non cõstat: quippe ipsi Hersiliæ unum nomen & fuit, & mansit solùm: item Romulo, & Tatio: Numæ Pompilio Sabino, & Metio Curtio item bina: Hostio Hostilio Romano totidem: Itaq; hoc sentio, à uirtute cuiuspiam nomen primum mutuatos, ut ab Iulio, Iulij dicerentur, quorum Iulus autor generis fuisset: iccirco, Nomen appellatum, unde Nobiles, id est noti essent. Inde ut dignoscerentur, additum aliquid notæ ab euentu: statimq; Cognomen ortum fuisse: ut Pompilij, à cerimonijs, Numæ: Hostilij, ab rebus gestis, Hostio: Curtij, à celeritate, Metio: Herdonij, à strenuitate, Turno: Proculi, ab euentu natalium, Iulio. Postea nobiliores cùm liberos procreassent, & neque Nomen possent, neq; Cognomen auferre uellent, aliam notam excogitarunt: quam quoniam infantibus imponerent, quos sola ea appellarent, præposuere: atq; iccirco dixere Nomen. Hoc inde satis constat, quòd quæ primo loco essent olim Nomina, postea secundo fuere: ut, Iulius Proculus: Iulius prius fuit: at, C. Iulius, posterius. Quæ Prænomina ab euentis quoque orta sunt, aut natalium, aut alterius fortunæ: à fortitudine, MARCVS: ab antiquitate, CAIVS, γάιος, à terra scilicet, quasi αὐτόχθονες essent: ab honore & dignitate, TITVS: ab generositate, CNEVS: à generis defraudatione, SPVRIVS: à numero liberorum, QVINTVS, DECIMVS: à decore, DECIVS: à cultu populi, PVBLIVS: à tempore natalium, LVCIVS: & item alia. Quæ sors etiã alijs obtigit nominibus. Nam MANIVS, à Mane dictum fuit. & habuit prænomen, QVINTVS. Aucta autem Republica, numeroq; ciuium illustrium, factum est, ut aliorum nominum nouæ caussæ extiterint. quæ nomina, quòd accederent ad priora

Digitized by Google

ad priora, cumq́ eis uni attribuerentur, Cognomina dicta sunt. Horum origo fuit, à corporis habitu, LABEO, CRASSVS, LONGVS, VARVS, VALGIVS, SEDIGITVS, BVCCVLEIVS, PLAVTVS, PLANCVS, VARIVS, PANSA, RVFFVS: ab euentis alijs, POSTHVMVS, PROCVLVS, GEMINVS: à rebus gestis, APHRICANVS, NERO, CELER: ab actis, SALINATOR, VENOX, SERANVS, & alia eiusmodi. Quæ posteri à maioribus suis honoris caussa accepta cùm retinerent, aliqui etiam auxere, additis alijs insignibus, ut PVBLIVS, à popularitate: CORNELIVS, à uiro forti, qui eam familiam primus illustrauit: SCIPIO, ab opera, quam patri præstitit seniori: addidit his uir summus ab Aphrica domita, titulum APHRICANI: hoc quoniam tandem accessisset, Agnomen merito appellauere. sicut Agnatos dicimus, qui familiam augent accessione sua: & Agnata membra, apud Plinium, quorum additamento corpus auctius factum est. Quidam recentiorum assentiti sunt negantibus uocem hanc AGNOMEN, probam esse, sed grammaticorum superstitione commentitiam: uerùm à M. Tullio in secundo Rhetoricorum posita est. Hæ sunt Romanorum caussæ nominum atque essentiæ, quæ sic definientur: Nomen, familiæ nota: Prænomen, proprium cuiusque: Cognomen, quod euentu accessit: Agnomen, quod euentus accessionem notat. Ordo patet ex ipsarum uocum ui: Materia autem Nominum sic pote est, ut cùm scribuntur, cætera omnia omnibus suis elementis explicentur, Prænomina non omnibus: sed aut singulis: ut, C. aut binis: ut, CN. aut trinis: ut, SEX. pro SEXTVS. Ex his patet, non rectè aliquos prodidisse, Nomen esse unius illius, cuius est: rectius ab alijs Gentilitium, & ab illis ipsis nomen Familiarum. Græci Prænomine carent: sed posito nomine unico, apponunt patris nomen. Ἀλέξανδρος ὁ φιλίππου. Hoc idem etiam Arabes faciunt: sed etiam autoris nomen subiicent, & patris tantum

Digitized by Google

ponunt: Auen, rois. Auen, pace. Auen, zoar. Græci uerò etiam cognomine usi sunt, sed rariore, ut Εὐπάτωρ, Φιλάδελφος, Κεραυνός, Χαλκέντερος. ut multi putent Πρίαμον & Ἀγαμέμνονα, & Ἄδραστον, & alia multa fuisse cognomenta à militibus excogitata: ille, quòd filij cadauer redemerit: alter, quia diu ad Troiam sederit: hic, qui re infecta ab obsidione reuersus sit, ut dicantur. Quin etiam Dijs ipsis à potestatibus quibusdam sunt attributa: ut, Ἀπόλλων, Παιάν, utraque appellatio τοῦ Φοίβου: Ἐνοσίγαιος Neptuni: Παλλὰς, τῆς Τριτωνίδος: Ἀργειφόντης, τοῦ Ἑρμοῦ. Hoc ἐπώνυμον Græci, Agnomen autem φερώνυμον appellarunt. Videamus nunc affectiones. Proprium est Prænominis in uiris ijs, qui sibi cognomen illustre compararunt, aliquando subijceri: ut, Cæsar Dictator: intelligis enim C. È contrario, positum, necessariò interdum aliorum appositione declaratur: ut, C. appones Cæsar: item addes, Dictator: aut, Dictatoris pater. Proprium item & id, certis familijs certa ascita esse Prænomina: ut, L. & C. Cæsarum: P. L. & CN. Scipionum: L. & M. Crassorum. Legimus etiam quædam quibusdam interdicta: ueluti M. Prænomine cautum fuit S. C. nequis Manliorum appellaretur, ob M. Manlij Capitolini mala merita in Rempub. quanquam Senatus Consultum illud postea abolitum est uetustate. Illud quoque patiuntur nomina & cognomina, ut sedem inter se mutent in narrationibus: inuenias enim & Cæsonem Fabium, & Fabium Cæsonem. Etiam in Pacuuij Epitaphio Prænomen postpositum est:

Hîc sunt Pacuuij Marci sita ossa.

Vt iam desinãt altercari paucæ lectionis grammatici super uerba Quintiliani, Victori Marcelle: an, Marcelle Victori scribendum sit. Illud etiam est obseruatum, multa Nomina facta esse alijs Prænomina: ut, Iulij Dictatoris nomen, mihi: cùm ita Paulus Mideburgius, qui postea Forosemproniensium Pontifex fuit, Mathematicus incomparabilis, Diuorumque Friderichi, atque Maximiliani & alumnus & altor, persuasisset patri. Verùm ab antiquis quoque factitatum fuit:

Nam

Digitized by Google

Nam Tulli, uox fuit Regi Hostilio Prænomen: at posteris in nomen recepta est. L. Sergium legimus: hîc Gentile est: at alijs Prænomen. Etiam Romæ in monumentis sic scriptũ, SER. Et in lib. XXXIII. apud T. Liuium, Pacuuius Calanius: hîc est Prænomen: at Nomen est poëtæ, post Prænomen: M. Pacuuius. Proprium & illud Cognominis, atque Agnominis, si post Prænomen, aut Nomen, patris Prænomen ponatur, postremum locum obtinere: sic, C. Iulius, C. F. Cæsar: C. Cæsar, C. F. Dictator. Item duo Prænomina præponentur uni Nomini, aut Cognomini pluralis numeri: sic, M. &, QV. Tullij Cicerones. Itaq; Prænomina uerè nõ queunt flecti numero plurali, cætera omnia queunt: sunt enim generis, non uiri: nisi sit Cognomen, aut Agnomen eius cui primum est attributum: eius enim solius est tunc. Agnomen autem ab Antiquis etiam Cognomen dictum fuit: Africani enim Cognomen uocat M. Tullius in Sexto de Rep. Proprium etiam Prænominis, ut idẽ & patris sit, & primogeniti: ut, M. Tullius, M. F. Quod autem ait Probus grammaticus, Prænomina non esse solita imponi pueris antequam togam sumerent uirilem, puellis antequam nuberent, falsum est: sed septimo die, quàm nati essent, cùm lustrabantur, Prænomen inditum fuisse constat. Sicut & apud Græcos, ut ait Aristoteles in septimo historiarum. Et ridiculum fuerit sex liberorum patrem unum appellare, omnes respondere: hoc enim faciant, nisi nomine distinguantur. Hæredes esse non possint, quos ille non possit nominare. Est etiam præter hos certos legitimosq; modos, usus alius quidam nominum communiorum. Maior, Minor, Superior. Quæ tempora perpendunt semper, uirtutem non semper: ut nolint dici Dionysium Tyrannum Maiorem, sed Superiorem. An uerò Inferior in ea significatione inueniatur, non sine ratione disceptatum est: Iuniorem enim dicimus, Inferiorem autem nondum memini. Ex his patet, Male à Seruio dictum, Iulo Ascanium fuisse Agnomen. patet id quoque, ἐπωνυμίαν etiam Latinis Dijs attributam

tam, ut Græcis: Marti, Gradiui: Romulo, Quirini: Hersiliæ, Horæ.

Si igitur uerum est carere plurali Prænomina, & Agnomina & Cognomina parta, excludentur etiam ab eiusmodi locutione, Alter Cæsar, Alter Tullius: uirtutes enim & fortunam possis innuere, at Nomen non erit idem: sed sic dices, Cæsar alter à Cæsare. διώνυμα autem & τριώνυμα non rectè dices: nullum enim nomen est Binomen: sed res ipsæ. Omne enim quod est, unum numero est. itaque Irum Ouidius, Ausonius Istrum binominem dixere. Ita Xanthum, & Alexandrum uoces. ut etiam quæ πολυώνυμα suprà dicta à ueteribus legas, male sint appellata: neque enim Ensis nomen est πολυώνυμον, sed ferrum hoc: quoniam & hoc, & alijs nominibus recensetur.

CAP. XCIII.

De Fixis, siue Essentialibus communibus, eorumque speciebus.

FIxa communia sunt, quæ uniuersalis, ut uocant, rei sunt notæ: ut, animal. Intelligo autem Commune, sicut suprà diximus, sumpta significatione à ciuili consuetudine. Quod enim aut opus aut officium faciundum fuerit omnium ciuium opera, aut impensa, id dictum sit, Communi studio factum iri: quoniam munia sua quisque in unum conferrent. Itaque id opus ut complectitur omnium ciuium functiones, Commune dictum est: ita nomina quæ eadem ratione uniuersitatis præditas res significarent. Hoc summum genus diuisere ueteres in multas species, non omnes necessarias, & temere digestas: Nam & falsò sub Appellatiuo posuere Adiectiuum: & incondito, ac tumultuario uocum numero rem difficilem effecere. Ac si omnia rerum genera, quę Subalterna uocant, sequi uelint, & nequeant, & confundant artem: sin nolint, ne congeriem quidem eam affectent. Eæ uerò sunt: Ad aliquid dictum, Quasi ad aliquid dictum, Gentile, Patrium, Interrogatiuum, Infinitum, Relatiuum, Demonstratiuum, Similitudinis, Collectiuum, Diuiduum,

Factitium

Digitized by Google

Factitium, Generale, Speciale, Ordinale, Numerale, Absolutum, Temporale, Locale. Has dixere esse Communes nominum & Principalium & Deriuatiuorum: proprias autem seorsum Deriuatiuorum has, Patronymicum, Possessiuum, Comparatiuum, Superlatiuum, Diminutiuum, Denominatiuum, in quo, aiunt, intelligimus cum multis alijs, Comprehensiuum, Verbale, Participiale, Aduerbiale. Hæc est eorum sarcina: quam ut introspiciamus, publicanorum more soluenda est.

Principio malè dixerunt, has omnes Species esse Appellatiuorum: nam etiam sunt Propriorum: Vafritia enim Vlyssis, Adiectiuo nomine indicatur, quę ei propria est. Item eius locus, in quo est, eius solius est. Et confundunt Adiectiuum cum Substantiuo: ergo malè diuisit nomen in hæc duo, tanquam in genera. Nam si Populus est nomen Substantiuum, &, Magnus Adiectiuum: quare Adiectiuum fecit speciem Appellatiuorum, Substantiuum autem non fecit? Species igitur attribuêre non suo generi: & species confudere cum suo genere, cùm dicunt, Patronymicũ, & Denominatiuum: est enim Denominatiuorum species Patronymicum: apertius autem, ipsum Comparatiuum: denominat enim gradum, sicut Positiuum, qualitatem. Sic etiam Absolutum cùm sit genus multorum, ut Factitij, Temporalis, Localis, in eundem ordinem cum suis inferioribus redegere. Nihilo felicius genus ipsum Ad aliquid cum suis speciebus miscuere: ut Ordinale, & Patrium, & alia. Sed & illud falsi sunt, cùm dicunt, Ad aliquid dictum: nanque apud Philosophos & Metaphysicos sic excogitatum est, alia esse Ad aliquid: alia non esse, sed dici. ut hoc ipsum, quod est, Esse pater: habet naturalem reciprocam Coniunctionem cum hoc, quod est, Esse filius: etiam si nulla extet oratio, quæ hoc dicat. hoc autem quod est, Esse caput: non habet ex seipso reciprocam Coniunctionẽ cum Corpore: sed ex eo quod est, Esse pars, ad Totum. Itaque hoc dixere, Dici ad aliquid: non autem Esse. Quare ut res sunt, ita notæ rerum: igitur nomina quæ

Ad aliquid significabunt, erunt Ad aliquid: quæ significabunt Ad aliquid dicta, erunt Ad aliquid dicta. Iccirco etiam bis errarunt: nanque idem est, Ad aliquid dictum: &, Quasi ad aliquid: quæcunque enim non sunt uerè Ad aliquid, sunt Quasi ad aliquid: per formam quandam accidentalem, attributam ab intellectu. Hoc autem est dici Ad aliquid: id est, referri per intellectum sub certo modo, quia reipsa per seipsa referri nequeunt. Quin uerò uidetur nihil dici Ad aliquid, sed esse. neque enim intellectus facit Caput, esse partem Totius: sed ipsum ex sua natura pars est. & quemadmodum Caput ipsum non refertur, ita neque Cæsar refertur: sed sicut illud quasi pars, ita hic quasi pater. Sed de his alibi: coacti enim sumus detergere horũ rubiginosam orationem. Præterea si ponunt Interrogatiuum, quare non Responsiuum? hoc enim nobilius illo est: constituit enim orationem uerum uel falsum significantem. Omnis enim Conclusio nobilior est ipsa Quæstione. Numerale posuit, quare non posuit Dimensionale? Continua enim quantitas nobilior est, quàm Discreta. Numerus enim accidit quantitati discretæ. nanque quodcunque est, unum est: neque enim discreta quantitas est genus distinctum re ipsa à quantitate continua, ut philosophi ueteres putauere: sed affectus quantitatis. Igitur hanc per Quantum, illam per Quot, explicamus. Temporale quoque cùm dixissent, addiderunt Aduerbiale: at Hodiernus, est Aduerbiale & Temporale: non igitur sunt species distinctæ, sed Temporali accidit, ut ab Aduerbio deducatur. Locale recensuerunt: quare non Situale? ut Supinus, Pronus, Ingeniculus, quem Græci ἐγγόνασιν dicunt? Quare nõ memorarunt alia necessaria? Nomen Grammaticum: ut, Deriuatiuum, Genitiuus, Modus, Figura: Nomen Logicum: ut, Consignificatio, Conclusio: Nomen Mathematicum, Nomen Metaphysicum, & alia? quæ alia alio modo significant, quàm hæc uulgata nostra. Postremò pessimè sensere, cùm dicerent, priores illas species esse, tam Primitiuorũ, quàm Deriuatiuorum. Quis enim dicat, Patrium nomen, aut

Digitized by Google

aut Gentile, Græcus, Romanus, Latinus, Atticus, esse Primitiua? Vbi error maximus eorum patet, qui putarunt diuersum esse Denominationẽ à Deriuatione, propterea quòd sic in aliquibus inuentum esset: ut à Iusto Iustitiam deducebant. At hoc accidit contra rei naturam: nam Iustitia prior est, quàm Iustus. sed sicut res à re, ita uox à uoce: quare ut Roma prior fuit quàm Cæsar, ita à Roma Romanus dictus: ubi & Patrium, & Deriuatiuum, & Denominatiuum unum sunt.

Has nebulas Grammaticorũ cùm discussimus, duo supersunt, quæ agamus: primum emendabimus eorum definitiones, quà opus sit: deinde exactiore iudicio ad certa capita reducemus. Adiectiuum, inquiunt, quod adijcitur proprijs, uel appellatiuis, & significat laudem, uel uituperationem, uel medium, uel accidens, unicuiq;. Principiò definitio hæc non est ab essentia, sed ab accidente. Essentia enim Adiectiui est, significare aliquid alicui quod insit: ad hoc, quod est Adijci, accidens est: potest enim uel adijci, uel non adijci: accidit enim uoci ut construat orationem: quanquam hoc accidens est proprium fluens ab ipsa essentia. Sanè etiam extra orationem hæc uox BONVS, dicetur Adiectiuum: nec tamẽ adijcietur. Itaque peruersè quoque data est definitio hæc: cum præpositum fuit hoc quod est Adijci, huic quod est Significare. Peruersa uerò etiam alia ratione. Cùm enim Laudem & Vituperationem posuere, addiderunt Accidens: quasi uerò ea accidentia non sint: atque est, ueluti si dicas, Coruus est crocitans animal, nigrum, coloratum. Accidens igitur siue significet σύμπτωμα, siue συμβεβηκῶς, siue ἐνδεχόμενον, genus est comprehendens Laudem, & Vituperationem, non minus quàm Album, & Nigrum, quæ ipsi pro exemplis apposuere. Malè etiam apposuere Vnicuique: non enim dantur definitiones indiuiduorum, sed solæ species definiuntur. Verùm post hæc maiorem errorem commisere: nam (omitto aliàs ineptias) sic statuunt, proprium esse Adiectiuorum, suscipere Comparationem: At hoc est

Digitized by Google

falsissimum: nam quis audeat dicere hoc nomẽ MEDIVS, intendi posse, & remitti gradu Comparationis? Quis nescit, HODIERNVM, esse Adiectiuum? quis alia multa? Negligentia quoq; illa non parua: etenim de ijs, quæ Quasi ad aliquid dicuntur, ubi scripsere, interponunt de Synonymis nescio quæ, & Dionymis, atque eiusmodi, & falsò ut diximus suprà, & non suo loco. Interrogatiuum, aiunt, est quod cum interrogatione profertur. Leuiter sanè nimis: quippe & Verba cum interrogatione proferuntur. Deinde dixere, Infinitum esse Interrogatiuo contrarium. profectò inanem modum docendi: Nihil enim est contrarium interrogationi: nisi non interrogare: aut sanè Responsiuum appellandum sit, ut aliquid assequamur: Responsio nanq; non est uerè contraria Interrogationi: quippe aliquando eadem: ut, Venit? respondebis, Venit. Neque forma ipsa interrogandi est uerè contraria formæ respondendi: alioqui quæstio esset contraria conclusioni. At quæstio nihil affirmat: ergo non contradicit. Sed usus tenuit, ut dicamus: Contrà respondit: quia ex altera parte item eum esse dicimus, qui respondet. Infinitum uerò quomodo contrarium faciant Interrogatiuo? neutrum enim quicquam ponit: alterum quærit, alterum nescit. Quid quòd Infinita dixit esse Relatiua? qua oratione nihil turpius. Relatiua enim omnia Finita sunt. Fiunt autem infinita appositis uerbis non finientibus: ut, Nescio qui sit is, qui tam indoctè scribit. sed ipsa Interrogatiua sunt Infinita: nihil enim statuit, qui interrogat. Diuiduum, inquiunt, est, quod à duobus, uel amplioribus ad singulos habet relationem: uel ad plures in numeros pares distributos: ut, Vterque, Alteruter, Quisque, Singuli, Bini, Terni. Omitto barbariem, cùm posuere, Amplioribus, pro eo quod esset, Pluribus. Rem ipsam agamus. Malè expressere uim horum exemplorum: neque enim hæc uox, Vterque, habet relationem à duobus ad singulos: sed à singulis ad duos transfert significatum. nam cùm dicas, Vter? unum intelligis ex duobus. Itaq; colliges ambos in respon-

Digitized by Google

sione

sione, sic: & hic, & hic, per coniunctionem, QVE: Vterque. Itaq; non est Diuiduum, sed Diuiduo contrarium. Diuiduũ potius erit, Alteruter, Vtercunque, Vteruis. Præterea nõ pu duit distinguere hæc, tanquam in specie, diuisa à specie Numeralium. Imò uerò Numerale est genus, complectens duas species, Diuiduum: ut, Alteruter: & Indiuiduum: hoc autem rursus duas: Distribuens, ut Singulus: Non distribuens, ut Vnus. Itaq; potius affectiones numerãdi, quàm species sint: sicut & Ordinale. Hæc ita se habent. Nos autem hæc incondita prudentius digeramus, recepta prius nominum significatione. Omne quod est, aut est Absolutum, aut Relatiuum. Absolutum est, quod à nullo dependet. Relatiua, quæ mutuo naturæ nexu constant. Est autem Absoluti nomen minus consultò positum. quod enim aliquãdo uinctum fuerit, cùm desiit uinctum esse, Absolutum dictum est. Verùm uerborum inopia interdum premimur: utemur autem receptis, ut intelligamur. Videamus igitur, an ullum nomẽ rectè dici queat Absolutum. Absolutum pluribus modis intelligitur: Absolutum à caussa: ut, Deus: à materia, ut motrices mentes orbium cœlestium: à subiecta substantia, ut substantiæ omnes: à relatione, ut quæ ad aliud non referuntur. Igitur ipsius nominis natura nullo horum modorum absoluta est: caussas enim habet, primum sui autorem: pro materia, uocem, scripturam'ue, aut quid simile. Cùm autem rerũ notæ sint, siue signa quædam à relatione, non erunt Absoluta. Nomina igitur omnia in prædicamento Relationis sunt quatenus significant. Verùm omni in relatione est ratio referendi, & termini ipsi relationis, & res subiectæ quæ deferunt relationem: ut, Cæsar si Catonis filius est, tria hæc ostendentur: nam ratio qua Cæsar ad Catonem ut filius, & Cato ad Cæsarem ut pater, est uis illa procreandi tum actiua, tum passiua. Res deferentes relationem, sunt duæ, substantiæ indiuiduæ. Terminus relationis filij, est Cæsar: patris, est Cato. Igitur filius in prædicamento Relationis est: sed connotat secum rem absolutam scilicet substantiam. Non longe dissimili ratio-

Digitized by Google

ne Nomen dicas ipſum quatenus ſignificat, eſſe Relatiuum. quatenus abſolutam rem ſignificat, eſſe Abſolutum. Sic dicas, Cæſarem eſſe filium militarem: ut relatiuum filius, etiam militiam conſignificet, rem abſolutam. Ergo ſic Nomina certis generibus partiamur: aut à Re ſtatim deducuntur, aut ab alia uoce. A' Re, aut abſoluta, aut relatiua. Si à uoce, ut Hodiernus, ab aduerbio, Hodie, uocis illius naturam ſequentur. Quæ autem à Rebus deducentur, rerum naturam retinebũt. Oportet enim ſignum æquari rei cuius ſignum eſt. Itaque ſi ſubſtantiam indicabit, aut quantitatem, aut qualitatem, aut alia, inde ſumet appellationem. Perſequi autem tot ſpecies, easq́ certis nuncupationibus aſſequi, difficile eſt. Summa autem genera Relatiuorum ſunt hæc: aut ęqualia, ut Socius, uicinus: aut inæqualia, ut Seruus, Dominus.

CAP. XCIIII.

Abſoluta ſubſtantiua, & eorum genera, ac ſpecies.

ABſolutorum genera hæc ſunt: quędam ſubſtantiam ſignificant: ut, Enſis. Quædam quantitatem, eamq́ duplicem: Continuam: ut, Magnitudinem, corpus: locum, Forum: tempus, Annus. Et Diſcretam: ut, Numerum, Vnus, Duo. Alia ſignificant qualitatem: ut, Candor, Facies. Ex quibus ducas nomina generum, ac reddas ſuum cuique: Temporale, Locale, & quæ ſuprà. Factitia autem ad genus qualitatis, quatenus ſic ſonant, Murmur, Turtur, Sibilus, Fremitus: quanquã ſignificatus ad alia genera referatur. Sic etiam Aduerbialia dicta, non quòd aduerbium ſignificent: ſed ab origine: quo conſtat, has denominationes non ſemper à ſignificato produci. Generale autem & Speciale potius ad dialecticũ ſpectant. Sic Corporale & Incorporale reduces ad ſubſtantiam, & alia genera: ut, Deus ſubſtantiale eſt, incorporale: Candor qualitatis incorporalis. An uerò id, quod aiunt, uerum ſit, Orationem eſſe incorporalem? Nam de uocali, aut ſcripta oratione ſi ſic ſentias, falſò intelligas. Eſt enim orationis Forma, ſig

Digitized by Google

ma, significatio: Materia, papyrus, atramentum, aër ipse: Figura, structura illa.

CAP. XCV.

Absoluta diminutiua.

HOrum affectus quorundam, Diminutio est: ita ut res ipsæ quibant aut intendi, aut remitti. Quare in substantia non uidebatur inueniri posse significatus Diminutionis. Verùm ab affectibus, siue accidentibus circunstantibus effectum est, ut reciperet Diminutionem. Sicuti etiam dicimus, Maiorem equum: est enim quod ad quantitatẽ spectet, non quod substantiam. Igitur sic resoluimus, ut dicatur, Plus quantitatis in equo, non autem plus equi. Ita dicimus Homuncionem, & Homulum, quantitatem respicientes in homine, non hominis substantiam. Atq; is sanè error à uulgo, non à sapientibus profectus est. Puellus autem ætatem significat, non substantiam: ætas autem sub tempore collocatur. Composita etiã ex utroq; inuenias. ut, Pumilus, & Pumilio, ex Puero & Homulo conflatum fuit. Abusi autem sunt ueteres nomine Diminutionis: nam Minuere, est tollere quantitatem: Diminuere igitur, utranq; quantitatem statuit in diuersa: at ab Homine cùm ducis Homulum, decurtas potius, quàm Diminuis. Quæ fuit caussa, ut alij consultius Deminuere dicant. Est enim Diminutio affectus consequens Diuisionẽ. Omne enim diuisum ita minuitur, ut eadem quantitas minor dicatur, quoniam partes separentur: at in nominis Diminutiui significatione nullę extant partes: sed Deminutiuum est quod significat minus quàm Primitiuum. Quoniam autem est species Deriuatiuorum, & Deriuatio est Figura, & Figura est affectus nominum generalis: igitur etiam Deminutio generalis nominum affectus erit: iccirco & Absolutis, & Relatiuis, & Appellatiuis, & Adiectiuis, & Cõmunibus, & Proprijs cõpetit. Quare non inter genera nominũ, sed inter accidentia ꝓpria recẽsendũ fuit: ut, Homulus, Pulchellus, Romulus, Meliusculus est, Antonilla. Nunc igitur de Absolutis.

Quantit

Digitized by Google

Quantitatem quædam imitantur, quædam non, sed ei cohærent tantùm. Quare Deminutiua secundũ hæc tria dicentur: competit enim maius, uel minus soli quantitati. Dicimus tamen maiorẽ calorem analogia quadam significationis. Igitur primò indicabunt quantitatem: secundo loco id, quod cohæret ei: tertio, quod eam imitatur. Quantitatem statim dicunt, Tantulus: & proxima huic in ipsa substantia, Auicula, Capitulum, Fraterculus, quæ ei cohærentia sunt. Sic Anniculus, non diminuit annum, sed notat paruitatem substantiæ, cuius motum, anni quantitas metitur. Ea uerò quæ quantitatem imitantur, sunt sicut Regulus, cùm Regem paruum significat: propterea quòd qui uasto corpore sunt, cæteros anteire robore uidentur, item imperio: ita ij, quorum in potestate populares sunt, eam magnitudinem imitantur: atque iccirco deminutione notantur.

Cùm autem uarijs terminationibus præscribantur, eæ non sunt præsentis operæ. Sed illud animaduertendum, quædam quibusdam flexibus Deminutiuorum efferri, quæ ad ipsum genus nulla ratione adduci possint: ut, Cuculus, & Cœnaculũ, Aliaque eiusmodi aliquot: nam quæ ueteres afferunt exempla non omnia uera sunt. ut Auunculus Deminutum ab auo est: Abba enim auum appellabant: item patrẽ, & patris ac matris fratrẽ. Illi igitur cũ patrui nomen quasi patrẽ alterũ attribuerẽt, matris fratrẽ quasi remotiorẽ pusillum auum appellarũt.

Finis igitur Deminutiuorum is, Tollere quantitatem, aut alia quæ remitti possunt: sic Regulus, paruum regem imperio. Veraniolum dixit Catullus urbanitate: sicut Romulum, & Sergiolum, pueros: non adulatione, ut aiunt, qui id à Græcis sumpsere: Romani enim non fuit adulari. Fraterculũ quoque gigantum ijdem malè dixere ab urbanitate: sed respexit ad Gigantum uastitatem. Probro: Meretricula, Pusio. Imitatione: ab Angui, Anguilla. Minus rectè etiam, qui contendunt, à Recto Fidis, & Apis, Fidiculam, & Apiculam, ducta: falsa enim ratio est. Si à Fides, esset fidecula. Primùm uidentur negare mutationem uocalium in deductis: Deinde satis

constat

Digitized by Google

constat commodius fieri si Rectus à secundo casu differat. Itaq; si non inueniatur apud autores FIDIS, rectius facias, si neges unquã fuisse. Et Ouidiana APIS, ex deteriore deprompta usu sit. Verùm ego arbitror inter utrunque sonum pronunciari solitum: ut in NISE, NISI: HERE, HERI. Itaq; cùm Aedes, non Aedis: Sedes, non Sedis in recto legatur, tamen Aediculam, & Sediculam dictum legimus. His autem non erat hic locus, nisi huius quoq; rei caussa nobis reddenda fuisset.

Ex his, quæ diximus, constat, Nomina in ASTER, à ueteribus rectè inter Deminutiua esse collocata, temere à recentioribus ablata. Eorum argumenta sunt hæc: Si essent Deminutiua, non fuisset à Terẽtio addita altera nota paruitatis, apud quem legimus, Parasitaster paruulus. Item Pullastra, grandiusculam potius significat pullam: Præterea Apiastrum est miræ altitudinis. non igitur erit deminutiuum: quare Imitationem non Deminutionem dicent. Ad hęc sic respõdemus: omnem imitationem indicare deminutionem: quare quod tollunt, id ipsum statuunt. Et quod additur à Terentio paruulus, significat corporis quantitatem ætate imperfectam, ut sit deminutio corporis: at parasitaster est artis deminutio: ut is sit, qui haud magna cum re parasitatur: & quia agit, siue imitatur parasitum, citra parasiti modum est. Apiastrum autem non est diminutiuum ab Apio, sed ab Apibus ductum, unde etiam μελισσόφυλλον, id est Apifolium dicitur à Græcis, Citraria enim est: quin ea Apium neq; imitatur, neq; similis eius est. At quod Apiastrum est ab Apio deminutum, sanè eo longe minus est. Verba Plinij sunt in XX. libro: Nasci in Sardinia herbam syluestrem Apij similem, quod sit Apiastrum, Apio minorem. E' Sallustij historia sumptum uidetur. In Sardinia, inquit, herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, Apiastri similis: hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Pullastram autem omnino minorem Pullam intelligimus: quippe Pulla, est Gallina iuuencula: idq; tam contra eos, quàm pro eis facit: neq; enim Pul-

Digitized by Google

lastra, aut syluestris est, aut pullam imitans: ut quid enim minorē maior imitetur? aut quomodo imitatio in substātia, aut in quantitate naturali sita sit, quæ affectus animi, aut in ipso affectu posita est? Surdaster quoq; qua ratione surdum dicetur imitari? sed enim idem est, quod subsurdus. Caussa autem huiusce terminationis à Græcis constituta est: φιλιππίζειν, ἀντωνιάζειν, est Philippum, aut Antonium agere: sic παρασιτάζειν, unde Antoniaster, & Parasitaster: sic ὀγκυσὴς apud Galenum παρὰ τὸ ὀγκίζειν: sic πῦρασπλαστὴς, & Aeolice uerso sibilo in literam uibratiorem. Qui igitur imitationem tantùm attribuêre, non meminerant surdastri: qui sustulere deminutionem ob Terentium, non uidebant duas paruitates eidem posse euenire, corporis, & artis: qui omnino non putarunt esse Deminutiua, nesciebant imitatione significari inæqualitatem duorum, quorum minor sit is altero, quem imitatur.

Proprium Deminutiuorum habere deriuata, non à primigenijs, Hortulanus.

CAP. XCVI.

Collectiua, & Comprehensiua.

IN Genere quantitatis, quæ reliqua sunt, ponemus ea, quæ uocant Collectiua. uerùm uox à definitione dissentit. Colligere nanq; est aliquo modo unum ex multis facere: at, Populus, aut, Vulgus, quod dat signum nobis colligendi? potius, Vterq;, & Ambo, & Omnis, sunt signa Collectiua: illa autē, quæ sic ab antiquis sunt dicta, Comprehensiua potius iudicabuntur. At ipsi Comprehensiua dixere his non absimilia: cuiusmodi est, Vinetum, Rosetum, & eiusmodi. Verùm hæc nihilo distant, nisi modo ipso significationis: nam Pòpulus rem unam è multis constantē notat: at, Vinetum, unam rem multas comprehendentem. Non est Collectiuis dissimile, Arena, Scopa, Scala, & eiusmodi, quæ frustra plurali duntaxat numero dici debere contenderunt iccirco, quia multa essent. Neque illis in mentem uenerat, quodcunq; est, unum esse. At quod est, aut est unum Substantia, uelut dicebamus, ut Homo

Digitized by Google

ut Homo & Equus: aut Accidente, ut Homo & Album: aut Subiecto, ut Albũ & Dulce in lacte: aut Mistione, ut Posca: aut Aggregatione, ut Aceruus. Igitur in singulari si pronuncies, rectius designes unum esse: ut, Cumulus, Grex, Turma, Thesaurus: ut etiã in plurali diuersis locis posita significes: ut, Cumulos arenæ, Italicæ & Aegyptiæ: Greges, tuum & meum. Est præterea unum Mathematicum: ut, quadrantalis figura unum est ex multis lateribus: sic Quadrigam debes dicere, ut & Alcibiadis, & Hieronis Quadrigas possis. Est etiam unum Dialecticum, uel Metaphysicum, ut Definitio, quæ constat ex genere & differentia: & Species quæ constat ex ijsdem designatis à definitione: quæ tamen singulari numero proferuntur. Quare multo usui nomina hæc Comprehensiua fuere. Multoq; cõsultius est hoc excogitatum, quàm sit admissus mos pluralium, ut Thebæ, Pisæ: nam si sic necesse sit dicere, illud quoq; necesse fuerit, ut ciuitates, non autem ciuitas appelletur. Sic grege legato, una res legata est, ut ait Paulus, neq; pars potest recipi, pars sperni.

CAP. XCVII.

Relatiua substantiua.

RElatiua aut sunt Substantiua, ut seruus: aut Adiectiua, ut libertinus. Itaque affectio est nominis aut genus utranque complectens speciem, substantiuorum, & adiectiuorum: neq; mirum: neq; enim substantiam significant, sed essentiam referendi: itaq; accidentis semper notæ sunt. In priore genere cõtinentur Ordinalia, Primus, Secundus: aut his similia. Centurio, præfectus: & alia talia quæ diximus, ut Ciuis, Vicinus: Nepos, Filius: quę unum tantum terminũ significant. Videntur autem & Gentilia, & Patria ad hæc referri sub adiectiuorum specie: neq; enim dicas Græcum, sine Græciæ intellectu: sed tamen Græciam, sine Græci intellectione, posse dicere uideris. Verùm non ita est. Plato Græcus fuit: Regio Attica, Græca: si substantias ipsas respicias, non referes: si nomina imposita, quæ gentem significent, non possis, quin referas.

Digitized by Google

feras. Terra illa non est alicuius terra: sed patria est alicuius patria: Græcia autem Græcorum est, & Græci Græciæ. Itaq; omnium nobilissima fuere Patronymica, quæ in uoce substantiua, adiectiuorum plenitudinem sunt consequuta. Adiectiua enim significant accidens, & modum quo inhæret substantiæ: quare aliqua ratione etiam ipsam connotant substantiam. Hoc etiam amplius Patronymica, quæ etiam certã substantiam consignificant: nam incertum quidem filium uel nepotem, at certum uel patrem, uel auum, tanta ui, ut etiã propria nomina referri penè cogant. Videtur enim Priamus referri ad filios hoc nomine Priamides: uerùm non ita est: nam tametsi terminum nominat, non tamen eum refert ad hunc quem primario significat: significat enim filium Priami, quẽ ad Priamum refert: consignificat Priamum, sed ad filium non refert. Cæterũ eo præstant cæteris, ut diximus, quòd utrũq; terminum relationis simul statuunt uoce ipsa, non solùm significatu. Illud quoq; mirum fuit, à proprio ductam uocẽ per denominationem, non esse Adiectiuam, sed Fixam: id quod non potuerũt obtinere Possesiua. Appellatiua autem fuere amisso iure proprietatis. Neque enim potius Hector, quàm Helenus intelligetur eo nomine PRIAMIDES. Non propter eam rationem, quam afferunt, Singularia non referri: hoc enim falsò dixere philosophi quidam. Nam Relatiua quoq; sua habent indiuidua: ut, hic filius huius patris.

Proprium uerò cùm fuisset per initia Patronymicorum, Grecis tantùm in nominibus fieri: usus Romanus ad sua transtulit commoda, ut Romulides. Falsò enim dicebant quidam Patronymici loco usos tum Possesiuo: nemo enim hoc legit nunc. Auxere quoq; inscitiam, cùm Latinorum tantùm esse dicerent possesiuum: qui si Græca ignorabant: at meminissent ex poëmate, quod legerent asiduè, Troïa, & Typhoëa, & Euandrius. Quoniam uerò etiam Mater ita refertur ut tum ea, tum Pater unico nomine Parentis complectantur: idcirco ab ea quoque ducta sunt: ut Coronides, Aesculapius apud Ouidium. Item eodem filo ab auis maternis, quo à paternis

Digitized by Google

ternis trahebantur: Atlantides, Mercurius. Post hæc à sororibus quoque, Phaëthontiades, sorores Phaëthontis. Horatius etiam à factis, non ab sanguine Tyndaridem dixit eam, quæ Clytemnestræ more diffidisset bipenni caput uiro. Moderatiùs ueteres, qui ciues omnes, tametsi non erant à principe ciuitatis geniti, ab eo appellarunt: Cecropidas, Athenienses.

CAP. XCVIII.

Mobilia, siue Adiectiua absoluta.

QVemadmodum suprà diximus, Mobilia sunt alia Absolutarum rerum, alia Relatiuarum notæ. Absoluta sunt, Viuus, Exanimis, Anniculus, Sesquipedalis, Albus, Calidus, Frigidus, Circularis, Forensis, & eiusmodi: genera ipsa rerum si spectaueris. Habent autem affectus hos, æqualia esse ei, unde sunt denominata: ut à Iustitia, Iustus: iustus enim est, qui iustitiam æquauit. Secundus affectus fuit, minus significare: ut, Bellus. Tertius, augere significatum: ut, Gloriosus, Populabundus. Proprium autem fuit Mobilium, transire in naturam Fixorum: ut, Pluuia: fuit enim per initia, Aqua pluuia. id quod etiam ex L L. libris deprehenditur, De aqua pluuia arcenda. Eadem analogia fluuius, ut possis dicere, Fluuium Renum. Ducta enim sunt, aut à nomine, ut Candidus: aut à uerbo, ut Bibax: aut ab aduerbio: ut Hesternus. Fluere igitur cum significaret ipsum accidens per se: ducta est ab eo uerbo uox, quæ in alio esse indicaret, Fluuius. Itaq; uehementer falsi sunt, qui scripsere, quædam Nomina esse neque Substantiua, neque Adiectiua: ut Verbalia, & alia quædam: cuiusmodi est, Ciuis, & Seruus: quæ propterea ipsi Ambigua appellarunt. Verùm res se aliter habet: Verbalia enim fuere Adiectiua, nihilosecius quàm Participia: sed breuitatis caussa omissum est Substantiuum: quis enim neget ποιητὴρ, fuisse primum appositum, τῷ ἀνδρί: sicut & Homerus dicit, ἰατρὸς ἀνὴρ: sicuti πλούσιος ἀνὴρ. si enim Bellare habet naturam Adiectiui, nonne Bella-

Digitized by Google

tor item habebit, significat enim bellandi scientiam in Cæsare, aut alio. itaque uariatum fuit, ut etiam Bellatricem diceremus Camillam, & Arma uictricia. Sic Seruum, & Seruam, Dauum, & Syram: & Seruum imperium, quod alij parêret. Sic pauper Irus, Ilia, Regnum. at seorsum ponitur ab Ouidio, Pauper ubique iacet. Non sunt igitur Ambigua: nihil enim medium inter ea, quæ diximus, in rebus: ergo neque in nominibus: sed sua natura Adiectiua fuere: usus autem non mutauit, ut efficeret Substantiua, sed Substantiua sustulit: non ut hæc essent, sed ut illa subintelligerentur. Sic dixit per initia, Pluit Deus: postea sustulit Nomen. Sic dixit, Amatur à Cæsare: postea tacuit nomen, & passus est uerbo nullam certam attribui personam. Quòd autem addunt his, Ciuem, & Regem: ut dicatur, & uir Ciuis, & Ciuis bonus: & Populus Rex, & Rex bonus. hoc sic increbuit, quemadmodum apud Græcos quod per articulum declaratur, ἀνὴρ ὁ πολίτης, λαὸς ὁ βασιλεύς. quanquã Rex quoque fuit Adiectiuum primò, & Consul, & Prætor. Nam quòd unum tantum genus obtinuerit, id nõ ipsius nominis, sed rei quam notaret, caussa factum est. Cùm enim hæc accidentia non nisi in uiris inuenirentur: non nisi uirili genere potuere enunciari: quanquam etiam Reginam dicas. Sic Autor, utrunque genus complexum est, cùm terminatio masculini tantùm analogia præscripsisset. Sic Græci per initia dixere, πτῶχα λαγωόν, pauidum leporem: at usus τὸ πτῶχα dixit, λαγωόν, subticuit. sic φοῖβον ἀπόλλωνα, Phœbum perditorem: at simpliciter ἀπόλλων, substantiui sui nomen obtinuit. sic σκάμανδρον ξανθόν, quòd pecora flauescerent eius potu: at Xanthi sola appellatione Scamandrum intelligebant: ut hoc sanè magis mirum sit, ex Adiectiuo factum Proprium substantiuum.

Secundum rerum genera cùm Adiectiua distinguantur, non pauca eorum certis terminationibus insignita fuere. Quæ igitur substantiam significarent, multas facies sunt sortita: in ACEVS: in ITIVS: in INVS: in EVS. In

Digitized by Google

ACEVS, materiam significant: Panis hordeaceus: Interdum totam: ut Messis triticea: &, Pila cretacea. Aliàs partem: ut, Ptisana hordeacea: nam etiam ex aqua constat, non solo hordeo. Etiam fusa significatio ad cohærentia, ut acino contentum granum, Vinaceum: quemadmodũ imitatus est Gallinaceus: quoniam ex gallinæ materia ac satu esset. Huic proxima terminatio, Cratitius paries, & Cæmentitius: idem significauit. item materiæ conhærentia, ut Multitia uestis: neque enim Multitudo materia est, sed Linum, aut Lana: sic Multatitia pecunia, quæ ex Multa: at Multatio materia non est, sed forma potius, qua pecunia exigatur. Vt & hoc errarint, qui solam materiam, non etiam formam dicerent significari: & malè scripserint, ICIVS, non ITIVS: nam ut est à Iusto, Iustitia; sic fuit à Crate, Cratitius. Atque hæ duæ terminationes Latinis sunt peculiares: Alteræ duæ à Græcis profectæ, Cedrinus, Cupressinus, in INVS: & in EVS, Ferreus, σιδήρεος, Aeolicè, exempto, ut diximus I, ex diphthongo. Abiegnus autem fuit paulò coactius dictum, ab Abiete. Ianthinus uerò & Amethystinus uidetur colorem, nõ substantiam significare: uerùm ita fuit, ut quasi ex ipsa Viola, & Amethysto confecta esset uestis: quoniã ex succis herbarum tincturæ perficiebantur. Quæret aliquis, An TRIBVNITIVS, atque alia eiusmodi in superiorem ordinem redigantur? Sanè ita est: etenim Tribunatus quasi materia est eius loci in Republica, qui Tribunitijs debebatur: sic Patritius Ciuis, cuius dignitatis materiam præbuerint patres.

Quæ uerò qualitatem significant, alia exeunt simplici, communiq; finitione: ut, Bonus, Celer. Alia Græco flexu denominatiuorum: ut à Pythagoræ sapientia, Pythagoreus, & Pythagoricus. Sunt etiam duo alij modi uerbales, πυθαγορισής, ut Grammatista: & πυθαγορικτής, ut πύκτης: & συρικτής, Aeolicè. Sic nescio quo felicissimo commento Franci etiam nunc poëtam, patria lingua, FACTISTAM dicunt. qua uoce nulla meliore analogia Græcam potuit & excipere, & exprimere

Digitized by Google

exprimere. Enarratores Theocriti agnoſcunt inter eas terminationes differentiam ad ſignificandum, quam qui uolet, inde petat. Sunt & alia quæ ipſam qualitatem ſub exceſſu quodam notant, exeuntq́ in OSVS: ea habuere originem à Græcis, ut Vinoſus, οἰνώδης, eſt enim οἰνώδης, qui plus uini appetit, quàm par ſit: aut qui plus uini obtinet. ſcilicet aut ſubſtantiæ, aut ſaporis, aut odoris, aut coloris: ut apud Homerum alia terminatione, οἴνοπα πόντον. Sic duo quoque modi ſignificandi apud Latinos fuere: Ingenioſus, qui multum ingenij haberet: Mulieroſus, qui multum mulierum uellet habere. Trahunt autem originem à nominibus, Græcorum eorundem exemplo: non à uerbis, ut putarunt: his exemplis, Stomachoſus, Studioſus, Quæſtuoſus, Sumptuoſus. Sed à Stomacho: quod apertius patet in alijs: nam à Studio, non à Studeo, habet uocalem ſuam ſtudioſus: & à Sumptu, & Quæſtu, ſuam cætera. Itaq́ M. Tullius ſic loquutus eſt: Non ut mihi ſtomachum facerent, quem nullum habeo. Quare à Criticis notatus fuit Nigidius Figulus, qui Biboſum, dixit. ſuam enim habent à uerbis terminationem pari ſignificato, Edax, Bibax, Emax, Vendax, Loquax, Dicax: à nominibus raro, Linguax. Et aliam infrequentiorem, Bibones, Comedones, Calcitrones: & à nominibus, Catillones, Popinones: quanquam à Catillando & Popinando quoque duci poſsint, ut à Lurcando Lurcones. Sed quædam omnino ſunt à nominibus, ut Ciliones à Cilijs, & Labeones à Labijs. Horum item Græca origo fuit: ſic enim effingunt illi nomina Comprehenſiua: ut, ὀρνιθῶνα, δαφνῶνα, πλαταvῶνα: loca plena Auibus, Lauris, Platanis. & unum facetum ſanè, κενεῶνα, partem corporis, quæ Ilia à quibuſdam putata ſunt. quoniam igitur plus uacui ibi eſſet, quaſi multo uacuo plena eſſet, κενεῶνα ſuperiorum analogia appellarunt. Eorum autem ſignificatus alius actiuus, ut Studioſus: alius paſsiuus, ut Formidoloſus: alius indifferens, ut Montoſus: quæ fuit cauſſa, ut à uerbis deduci poſſe putarit Nigidius. Habuere autẽ modum

Digitized by Google

dum significandi, ut diximus, excessum. Excessus autem omnis uitiosus: Virtus enim aut medium, aut in medio. Verùm nominum quorundam ui factum est, ut etiam uirtutis limitibus continerentur: eius rei caussa fuit, propterea quòd omne bonum difficile paratu est: ut est apud Hesiodum, & Vergilium, & Platonem, & Aristotelem. Ergo conatus ille frequentium atque affectatarum actionum intra laudis metas constitit: ut, Studiosus: nemo enim satis pro re studere possit. Quin media quoque uocabula, ut Fama, & Dolus, in deteriorē partem flexa fuere. Famosam Mœcham, Dolosum mercatorem: propterea quòd facilior habitus, deterior est. Iccirco diuinus poëta Famam, malum definiuit. Hæc pertinent ad caussas & Originis, & Significationis. Materia autem sic se habet: Quædam simpliciter deducuntur, ut à cerebro, cerebrosus: quædam cum additamento uocalis, ut à cura, Curiosus: quanquàm non sine ratione: Sabina uox fuit, non ut ineptiunt, quia Cor urat. Quirites dixit Plebem Romulus, se Quirinum, Senatum Curiam: omnes eodem uocabulo, uario flexu. Inde Curiosus dictus, qui satageret Consultorum Senatus. simul Curæ nomen deriuatum qua diligentiores patres uocarentur. At apertissime assumpsit Formidolosus à Formidine: Monstruosus, autem quod dicunt quidam, puto esse barbarum: nam in manu scripto Martialis exemplari, quod de præda Fontarabiæ nacti sumus, sic scriptum est, Montosæ decus Vmbriæ. Tortuosus quoque & Saltuosus nihil assumpsere: sed à Tortu, & Saltu, ducta sunt: sicut à fastu Fastuosus. quanquam igitur uidentur quantitatem significare, tamen non ita est, sed intentionem qualitatis: nam tametsi Mons significat quantitatem, at Montosus, habitum illum montium notat. Sic euenit etiam in alia terminatione, VNDVS: Magnitudinem nanque indicat: Cæterùm non solius Quantitatis, immo uerò, ut suprà dixi, Habitum quendam. Neq; uerò dubium est, quin à maris excessu naturam nacta sint, quippe ab VNDIS. Nam MARIS nomine antiqui pro magno

Digitized by Google

usi sunt. hinc Pelagus, quia πέλας ἄγει. Iam enim τὸ πέλας significat tractum ipsum. Et Callimachus quasi prouerbio utitur in Apollinis hymno:

οὐ φιλέω τὸν ἀοιδὸν ὃς οὐδ' ὅσα πόντος ἀείδει.

Et apud Latinos, Maria ac montes polliceri. Vulgò etiam dicimus, Maria, de re immensa. Sic Catullus cùm multa proposuisset etiam maiora fide, subdidit, Cætera sunt maria. Sed de his alibi. Eorum autem Materia talis est, ut quædam B, habeant, alia C. Populabundus, Iracundus, Rubicundus, Verecundus: quorum origo à futuro uerborum ducta significatum expressit perpetuationis: ut, Populabundus, non solùm qui populatur, sed etiam populabitur. Pauca ad præsens respexere: ut, Iracundus ab eo quod est, Irasci, exempto sibilo, quasi qui semper irascatur: Rubicundus, qui semper rubricet: nõ, ut uulgo utimur, actiua significatione transitiua, sed absoluta, aut μέσῃ, quemadmodum cùm dicimus Lauat, id est, Lauatur. & apud Poëtam, Iam uenti posuere. Verecundus autem originem paulò habuit obscuriorem, propterea quòd abolitum uerbum est Verescor: sicut contrà, Adipiscor, suum primogenium amisit. dicebãt enim Apere, παρὰ τὸ ἅπτειν, unde Apex, & Apes, & Examen, cuius simplex non inuenitur sic uoce primaria, sed in Amento. uerum de his alibi. Continuationem igitur dicimus, quia Rubicundum non dicam me, sed Silenum, cuius facies multi atque aperti ruboris sit: Nireum non dicam iracundum, Achillem dicam, multæ iræ, & quam ipse præ se ferat. Facundus literam mutauit, si à fando, non ab efficacia ductum sit. Fœcunda à fœtu, per concisionem. Rotundum quoque, si ab eruditioris iudicio concedatur mihi, uidetur non abhorrere. Neque uerò habitum illum cum excessu solùm indicant, sed etiam uehementiam quandam, atque extantem præter modum exuperantiam in rebus inanimis: quasi cùm dicas Mare fluctuabundum, uel ut ait Gellius, Vndabundum. In rebus autem uoluntate præditis, etiam Ostentationem, siue Professionem, atque etiam, ut ita dicam

Digitized by Google

cam, Satagentiam. nam quemadmodum differt Verbale à Participio, ita à Verbali genus hoc nominum. Pugnare potest quiuis, atque erit Pugnans: Pugnator longè alio modo idem significat: addit enim habitum sciendi pugnas. Sic, Populans, & Populator: at Populabundus hoc apponit insuper, ut palàm præ se ferat animum ac spiritum Populatoris. Iccirco ueteres non malè dixere: cùm imitationem quandam his nominibus attribuêre, simul & similitudinē: quippe gestuosa quodammodo quæ sint. Propterea dixit Sallustius in Iugurthino: Quasi uitabundus: id est, quasi is, qui præ se ferret metum, ut hostem eliceret, quem uitare simularet.

Est alius modus eiusdem terminationis in INVS: nam suprà correpta uocali pronunciabatur, Faginus axis: & Materiam indicabat. at in quibusdam producitur, & Qualitatem consistentem significat: ut, Libertinus. Et in ILIS, Seruilis, Herilis. & unum correptum Pugil. fuit enim Pugilis per initia, sicut Ciuilis. Et quemadmodum suprà in ITIVS Materiam notabant, Cęmentitius, Cratitius: ita etiam Aedilitius, & Tribunitius, quasi materiam, non ueram: analogicè enim Tribunatus dicitur materia dignitatis, ac status hominis. Qualitatem igitur indicant, id est conditionem, à materia, aut quasi à materia, sub ratione quadam passionis: ut Ascriptitius, qui est ascriptus: Fictitius, qui est fictus: Dedititius, qui est passus deditionem: Deditio enim quasi materia quædam est Capitediminutionis: est enim affectus deditionis, amissio libertatis. Eiusdem modi sunt in ALIS: ut Triumphalis, qui ex Triumpho gradum adeptus est in ciuitate: Furialis, furijs captus: Mortalis, eadem ratione dicitur, qui morte affectus est: nam quòd ad aptitudinem translatum sit, hoc usus occupauit. Cæterum de mortuo primùm sic sunt locuti, Mortalis fuit: deinde etiam cùm ad uiuentes respicerent, propterea quòd essent eiusdem naturæ, eosdem quoque Mortales uocauere. sic etiam Capitale crimen dixere, quod capite lui meritum esset: quo significato

Digitized by Google

etiam quæ nondum uocata essent in iudicium, intellexere. His similia in ORIVS: Censorius, Prætorius: hæc sequutum illud fuit, Vxorius. Nam Censura ac Prætura acta certis limitibus uitæ præscribebant ciuibus: ita uxoris imperio qui cohiberetur, eodem uocis flexu significatus est. Verùm quia certa nomina eam terminationem nõ admittebant, aliam eundem in usum excogitarunt, in ARIS: Consularis, uicino sono superiori, quæ erat in ALIS. Verùm huius modus latè fusus est: dices enim Robur militare, etiam in Remige, qui nunquam miles fuerit, quoniam in milite repertum iam est. uerum etiam à caussa efficiente ducta sunt: ut Viam militarem: etiam in prædicamento τοῦ ἔχειν, ut Sagum militarem. A' Singulo quoque Singularis dictus. & alia quædam, quæ ad philosophum spectant: de quibus exactissimè in primo historiarum à nobis est disputatum. Alia natura eorum est, quæ in ATICVS, habitum à natura inditum notant, Venaticus: aut etiam substantiam, ut Aquaticus: siue, ut malis, habitum in aqua, aut propter aquam agendi. Mutuatica pecunia apud Gellium, quæ actione mutui condici potest: Mutui enim naturam induit ex stipulatione, aut pacto, aut eiusmodi. Alia eorum, quæ in TIMVS, in prædicamento τοῦ ἔχειν, ut Patrimus, Matrimus, qui patrem & matrem habet: Aeditimus, qui ædem: at Legitimus, potius passiuè, qui à lege constitutus est. Finitimus uidetur relationem notare, uerùm id non à terminatione, sed à significatione nominis huius finis, factum est: & significat eum qui suos fines habet. Hæc omnia corripiunt terminationem. At Bimus, Trimus, Quadrimus ab anno ducta, non facile est dicere, salua uerecundia ineptiendi, quare producant, nisi propter concisionem. In ARIVS, eundem habitum ad agendum: Sagittarius, qui sagitta uti scit: Bustuarius, qui busto præest. Quædam etiam passionem notarunt: ut, Tumultuarius, qui tumultu sit conscriptus. Etiam ad ætates usus transtulit, Sexagenarius, ubi neque actio, neque passio, sed τὸ ἔχειν: sicut Centenaria usura, de qua

Digitized by Google

ſuo loco. quomodo Binarius, Ternarius. At carpētarius etiā opus facit: carrucarius non, ſed facto utitur, ut Armentarius. Nunc alia duo uideamus: Quod aptum natum eſt quippiam aut agere, aut pati, id πεφυκέναι dixerunt Græci: propterea quod rei ipſius φύσιν ſequeretur affectus ille. Duas autem habuere apud Latinos, totidem apud Græcos terminationes: in IVVS, actiuam: in ILIS, paſsiuam: ſic Græci αἰσθητικόν, id quod aptum natum eſſet ad ſentiendū aliquid: αἰσθητόν, id quod aptum natum eſſet ad ſentiendum ab aliquo. praue à Barbaris eæ uoces translatæ ſunt in Latinitatem: ſic enim interpretati fuere inſcriptionem libri Ariſtotelici, de Senſu, & Senſato. nam αἴσθησις ſenſus eſt: αἰσθητικόν, quod ſenſu præditum eſt, eoq; aptum eſt uti: αἰσθητόν quod ſenſu percipi poteſt. De Senſiuo & Senſili, dicendum fuit: aut molliore, ſi reperias, uocabulo, ſed ad hunc modulū apto: ut in libro de Inſcriptione à nobis declaratum eſt. Nam etſi Senſio paſsio quædam eſt, tamen ſub actionis rationem recepta eſt eius ſignificatio: ut Tango, & Guſto, & Audio: ſed de his alibi. Actiua igitur terminatio Grǽca maxima prudentia conſtituta fuit. affinitate quadam coniuncta cum uerbis illis, τυπτέω, αἰσθητέω, ut affectus à uerbo, & aptitudo à nomine τυπτικόν, αἰσθητικόν habeant cognationem. Mollius tamen ducas à præterito, quaſi ſit à τυπτίζω, τυπτικόν. Noſtri in IVVS, ut diximus, hoc expreſſere, ſumpta occaſione ab Aeolenſibus. nam quædam nomina deducta communi pronunciatione interpoſito proprio elemento pronunciabant. ἈΡΓΕΊΟΣ alij, ipſi ἈΡΓΕΊϜΟΣ. Igitur ut ab eo quod eſt νότος, dicitur νότιος, qui Auſtri uim habet: ſic ab eo quod eſt, Actio dicetur Actiuus, qui agendi habeat poteſtatē. Exempla ſunt multa: Interneciuum bellum, quod utrunq; bellatorem necat. Fugitiuus ſeruus, qui fugit, quoniam ſuapte naturâ ad id propēſus fuit: Genitiua membra, apud Ouidium, τὰ γεννητικά. Tempeſtiuus quoq;, non, ut dixere, ſignificauit occultiorem actionem: ſed ſanè fuit is, qui tempore temperaret. At enimuero paſsiuum qua ratione dictum fuit? Termi-

Digitized by Google

natio actionem, passionem notat significatio. Græcos male secuti sunt, qui παθητικὸν, potius παθητόν. nam passiuum erit id, quod faciat aliquid pati: hoc autē fuerit potius actiuum. actio enim & passio cùm unum tantum sit, sed differat ratione: ut uulneratio actio sit Achillis, & passio Telephi: passiuum & actiuum idem erit, quoniam & significatio est eiusdē rei, & modus idem: Nam & terminatio in IVVS, significat actionem, & ipsa passio ab actione non distinguitur re ipsa: igitur significabit rem ipsam in agente. uerùm Grammatici sero sapientiam cum uocabulorum usu coniunxere. Quæ uero significant passionem, in ILIS, exeunt, præeunte secundum uerbi naturam consonante: ut, Habilis, Facilis, Agilis, Plicatilis: in quibus elementum uerbi anteit: Habeo, Facio, Ago, Plico. Quædā autem à futuris ducta sunt: ut, Amabilis: & à supinis, Pensilis, Flexilis, non sine ratione: aptitudinem enim significarūt, quæ, non est necesse, ut in actum producatur. At recentiores audacter nimis iam actus significationem attribuêre, idq; friuolis sanè argumentis. Fictile, inquiunt, uas, quod est iam fictum: coctiles lateres, qui iam cocti: atq; alia multa eiusdemmodi. Auxere errorem pertinacia: Nauis, aiunt, Agrippinæ solutilis, quia non bene erat cōsuta, sed soluta. hoc autem ridiculum est. scimus enim & satis Nautarum continuisse: & diu cursum usq; in altum tenuisse: sed quia solui poterat, solutilis dicta fuit. Sic Versatilis scena, quæ uersari potest machinis, qualis illa Marcelli fuit: quòd si est Versatilis, quia uersatur: cùm non uersabitur, uersatilis non erit. Sed Aristoteles in nono Metaphysices disputat hoc aduersus Euclidæ sectatores, quos ibi Megaricos uocat: ij sic profitebātur, Non posse nos moueri, nisi cùm mouemur. Verùm de his amplius in Oratione de Endelechia pro M. Tullio. Qua item ratione facient, ut upupæ crista ipsis faueat? neq; enim semper plicata est, sed quia aliquando postquam fuerit erecta, plicari potest. Fictile autem, atque alia eiusmodi, si talia sunt, nonne talia fieri potuere? Omne enim quod est, ab eo quod uerè est, factum fuit: Omne quod est,

Digitized by Google

præter Deum, ab aliquo factum fuit: omne quod factum est, ab aliquo fieri potuit. Coctiles lateres dicuntur, quia crudi sic primum sunt appellati. quoniã coqui potuere. Sic Rasiles calathi, & Tapetes, & alia. Lychni pensiles, antequam pendantur: potestatem enim pristinam significant: sic Vua, Balnea, Horti, quoniam in superiora eorum usus transferri potuit. Flexiles rami, lenti: quia possunt flecti. hæc uox etiã additamentũ passa fuit in formatione, Flexibilis. Aurum, aut æs ductile, quod ex massa in lamellas duci potest. Sessiles lactucæ, quarum natura est ad sedendum postquam creuerint: ubi absoluta significatio est, non transitiua ad pasſionem, quasi quas sedere cogat natura. Ansa tortilis, quæ inter fabricandum ex directa, torta facta est. Apertile latus, quod quiuit aperiri. Altiles gallinæ, quæ possunt & ali, & non ali. Horum igitur ratio duplex: nanq; potestas hæc, aut à Natura est, ut flexilis iuncus: aut ab Arte, ut coctiles lateres: ergo naturalis illa uis nunquã deficit: nam etiam cùm flexi sunt iunci, retinent nihilominus pristinam flectendi facultatem: cõiungitur enim actus cum potentia, & tales sunt, quia possunt esse. Huius rei ratio est, quia ab essentiæ principijs fluit potestas illa. Scire potest infans Musicam. Adultus scit. nunquis dicet tunc amisisse sciendi potestatem? Quæ autem ab arte proficiscuntur, non sic se habent: neq; enim cocti lateres possunt coqui: quoniam coctio accidens est, extrinsecus adueniens, non à primordijs laterum. Sed hæc quæ arte fierent, secuta sunt rationem eorum quæ fluerent à natura. Sic enim consultius fiet quàm quod à recentioribus factum est. ut quia lateres coqui nequirẽt, idemq; in ipsis & coctum & coctile esse uideretur: iccirco flexilem ramum eundem putarent & flexum: Et fissile robur idem cum fisso. Nam cùm Plinius inquit, Alia fissilia, alia celeriora frangi, quàm findi: non'ne intellexit, aptiora, quorumq; natura præuerteretur citius fractione, quàm fissione? Sic etiam Theophrastus, unde ille χιστὰ, θλαστὰ, θραυστὰ. quæ ipse acceperat à præceptore diuino suo ubi loquitur de crustis ac testis Aquatilium. &

in octauo

Digitized by Google

in octauo Metaphysices. Poëtica licentia dictum est, Penetrabile, actiuè: sicut Porrum sectiuum, uulgus contrà passiuè. Hinc constat malè reprehendi Boëtium à curiosis recentioribus, qui γελαστικὸν, Risibile interpretatus est. fecit enim exemplo eodem & analogia, qua Sessilis lactuca dicitur, absolutè.

Quantitatem autem quædam simpliciter declarant, quædam non: Nam tempus, & locum sub quantitate cùm intelligamus: Tempus simpliciter quædam significarunt: ut, Bimus. at locum non simpliciter, id est sub quantitate, sed sub ἔχειν. neque enim Montanus, eum significat, qui montis instar est: sed qui montem habitat. sicut Intestinus loci habitum. Hæc multas cũ alijs cõmunes habuere terminationes: in ANVS, Syluanus: cuius affectus proprius fuit, ut ex adiectiuo fieret substantiuum: Cœlestis: Terrestris: addito elemento, sicut Palustris: nam Paludestris, asperum est, & fortasse barbarum. Suprà posuimus, Aquaticum, à qualitate non malè: sequitur enim qualitas substantiam, & loci rationem. Cognatio enim est inter locum & locatum. ac sanè ipsum hoc genus, τὸ ἔχειν, alij cum qualitate, alij cum relatione miscuere: quidam neque habitum speciem qualitatis à relatione: sed hæc sunt alterius operæ. Habes etiam alia: Litoralis, Marinus, Maritimus, Pelagius, Fluuialis, Fluuiatilis, Aquatilis, Tartareus, Aërius, & eiusmodi. Et à partibus terrarum, in quibus etiam id diuersum fuit: in ENSIS, ut peregrinum incolam, non indigenam declararet: sanè Martialis mauult librum suum Hispaniensem, quàm Hispanum: ut Romanus sit, qui in Hispaniã animi gratia diuerterit. In aliquibus tamen Natiuum est: ut, Veronensis. longe diuersa ratione dictus est Cato Vticensis, cùm Vticæ perijt, non est natus. Et ampliore limite, ut Pratensis. sicut Subcinericius panis, non ex cinere, sed sub cinere: adiuuatur autem à præpositione. Græca sunt, Tarchaniota, & Crotoniata. Prisci ita constituêre, ut animaduerterent, quædam excedere nomen loci: Creta, Cretensis: quædam non, sed alia æquare: Macedonia, Macedonicus: quædã superari,

Digitized by Google

superari, Italia, Italus. Hæc à regionibus. Ab oppidis autem negarunt. Itaque à Venetia, Venetus: à Venetijs, Venetianus maluere. At Barbari quidam nihil discriminis faciunt inter Venetiam, & Venetias. uerum ut illorum consilium placet, Venetiani enim à Venetis distinguendi sunt, sicuti Patauini à Venetianis: Veneti enim Patauini quoque sunt: ita regulæ seruitus displicet. Idem enim ab oppidis quoque euenit: à Roma, Romanus: à Tiferno, Tifernas: à Camerino, Camers: quare à Lauinio oppido, & Lauina & Lauinia rectè ducas. neque à grammaticis utrum legendum sit apud Vergilium, sed quemadmodum poëta scriptum reliquerit obseruãdum. Proprium horum est pati concisionem. Sarsinas, quod fuerat Sarsinatis: & literas transferre: ut à Velitris, non Velitrenus, sed Veliternus: quanquam demptam potius iudicarim, ut fuerit Velitrerinus, deinde usu uox expolita sit. Ex his colligitur non esse uerum quod aiunt, in ENSIS ea esse, quæ à Græcis οἰκῳωματικὰ uocantur: nam etiam sunt indigenarum, Coloniensis, Lugudunensis, denique Pratensis.

Tempus autem & Temporis partes, sic: Extemporaneus. nam Tempestiuus, ut diximus, potius temporis habitum significat. sicut Intempestus: quod fuit cõcisum tempestiui. Hora, habet Horariũ, cùm diei partem significat: at Græci quaternas anni partes sic appellarũt. unde Latini Hornum, quod huius anni esset, neque in alienas transisset ὥρας anni sequentis. Diurnus, à die: Nocturnus, à nocte: Vespertinus, Matutinus, penultima producta. itaque etiam Diutinus & Serotinus pronunciandũ est, contra quàm prodidere. À Conticinio, & Diluculo, & Crepusculo, non sunt deducta. sed Aduerbiorum forma utuntur. Perdius, & Pernox, compositione adiuta sunt, quò minus cogerentur in communem terminationẽ: sicut ἐφήμερον animal dictum ab Aristotele. À Mense uulgaris uox Menstruus, dura sanè: itaque emolliuit illam Cicero, & Mensurnum fecit. Annuus non solum anni habitum significauit, ut reditum statum indicaret: ueluti cùm dicimus, Annua sacra: sed etiam totũ tempus, idque unicum: c ut apud

Digitized by Google

ut apud Iureconsultos, Annua, Bima, Trima die. Anniculus ætatem sub tempore, sicut Quadragenarius, & eiusmodi. Discretam autem quantitatem significant his terminationibus, Centenarius, Binarius, Ternarius, quæ etiam sub ἕξιν reduximus: neq; enim solùm numerum, sed etiam habitum ponderis, aut ætatis, aut ordinis connotat: res enim ualde sunt complicatæ: neq; nisi à philosophis dignosci planè possunt. sicut Bini, Quaterni, & eiusmodi: quæ iccirco carent numero singulari, quia plura comprehensa, ad totidem referunt: sed licentia poëtica pleraq; torsit.

CAP. XCIX.

Relatiuorum species recensentur.

RElatiuum significat, ut diximus, aut Aequalitatem: ut, Vicinus, Propinquus: non enim Locum: ut falsò scripsere: sed Relationem in loco. Aut Inæqualitatem: hic sunt species tres, Possessiuum, Comparatiuum, & Superlatiuum. Deminutiuum autem comparatiui species est: de quibus omnibus iam est dicendum.

CAPVT C.

DEnominatiuorum species censentur Possessiua: sunt enim Possessiua quæ id denominant, cuius sunt: ut, Ensis Cæsarianus. Ac quæsitum quidem aliàs à nobis est, quamnam ad caussam reducerentur: nam Cæsar ensis sui neque materia est, neq; efficiens, neq; forma: uidetur igitur potius esse finis. Sic Pompeianus ager, Seianus equus, in usum Pompeij, & Seij. Sic Olympij ludi in honorem Iouis eo cognomento: sic Circenses, & Megalenses, ad Possessiua redigendi sunt: sic Florales, & Robigales, & Saturnales primùm fuere, siue Dies, siue Ludi, siue Vacationes. deinde tenuit consuetudo, ut potius Robigalia, & Saturnalia dicerētur. propterea quòd honestiore consilio Sacra, quàm Dies intelligerētur. Quæsiuimus illud quoq;, An à materia: ut, cretaceus: à forma: ut, statua Herculea: ab efficiente: ut, Venus Apellæa: dicerētur.

Et non

Et non uidetur: sed simpliciter Denominatiua sunt: ac quanquam uidetur quædam relatio, tamen non correspondent. Neque enim Creta Cretacei est, sed pars totius. Haud enim ferè inuenias præter Deum, quod non aliquo modo referatur. Omnia enim saltem ab illo dependemus: Solus enim uerè est.

Differunt autem à Patronymicis Possesiua: primùm, quòd Patronymica fixa dicuntur, hæc mobilia: illa patrum, aut auorum, aut omnino generis habent significationem: hæc cuiusuis rei notæ sunt: illa à proprijs, hæc à communibus. Ex quibus colligi possunt rationes, & caussæ reponendarum specierum, quæ sunt à ueteribus proditæ. Neque enim aut Cardiacus, aut Mathematicus, aut eiusmodi, sunt Possesiua, ut putarunt, sed Denominatiua: sicut & alia quæ sunt suprà declarata.

CAP. CI.

Comparatiuorum Superlatiuorumq; natura, & caussæ, & usus.

EST hoc receptum è scientijs tam quæ Magnitudines, quàm quæ Naturam contemplantur: è nihilo nihil fieri. Ita è rebus, quæ carent corpore, coniunctis, nunquam quicquã corporis fieri. Nam ne coniungi quidem possunt. Coniunctio enim extremorum, extrema autem corporum. Quare si incrementa fiunt ex Quantitate, & omne Quantum diuisibile est in semper diuisibilia, incrementa quoq; ipsa diuidentur: igitur quæ significarũt quantitatem, primo receperunt modum tum incrementi, tum diuisionis. horum imitatione item ea, quæ indicarent Qualitatem: propterea quòd intendi ac remitti posset. Iccirco Denominatiuorum, quæ referũtur, duæ fuere species constitutæ, Comparatiua, & Superlatiua, quæ Quantitatis, Qualitatis´ue dicerent incrementum: & Deminutiua, quæ incrementi dicerent certam ablationem.

Occurrunt autem primo loco Deminutiua: si rei naturam spectes. posito enim nomine Iustitiæ: siquid adiungatur acces-

Digitized by Google

ſionis: per propiores gradus aſcendemus ad exceſſum. Verùm quia non ſunt ſpecie diuerſa à comparatiuo, ſed modulo tantùm quodam, atq; iccirco poſterius excogitata, poſteriore loco tractanda iudicauimus. Etenim ſi dicas Meliuſculum eſſe Triticum Siligine, etiam Melius, poſsis dicere. Comparatiuum autem & Superlatiuum ſimul ſtatuemus, haud enim abſimili ſunt natura: neque enim diſtant niſi quatenus pars à toto. ut quemadmodum Deminutiuum modus ſit Comparatiui, ita Comparatiuum Superlatiui: ut qui ſit Doctiſsimus, etiam Doctior ſit. An uerò etiam poſsit dici Doctiuſculus? Et uidetur. Toto enim partem contineri uerum eſt. ſi enim qui ſit doctiſsimus, etiam doctus eſſe dicitur: etiam doctior: quare non etiam doctiuſculus, quod inter doctum & doctiorem intercipitur? Verùm res aliter ſeſe habet, Deminutiuum enim non ſolùm partem notat, uerùm etiam ei certos præſcribit limites. Neque uerò ſolo hoc differunt: ſed & alia cauſſa ſubeſt. Nam Superlatiuum etiam abſolutè poni poteſt: ut, Cæſar fuit fortiſsimus. Significat enim, adeptum fortitudinem, omnes eius numeros abſoluiſſe. At ſi dicas, Doctiorem, neceſſariò quempiam, quicum comparetur, aut ponas, aut intelligas. Prius autem comparatiuũ inuentum eſt.

Eſt igitur Comparatiuum ſpecies dictionis exceſſum ſignificans ad alterum relatum. Dico autem quantumcunq;, & qualemcunq; exceſſum: non, ut dixere, mediocrem: neque dico ſpeciem nominis, ut nomen eſt: ſed ut nomen eſt ſpecies dictionis. Nam & Participium & Præpoſitio & Aduerbium comparantur. Hi duo errores ueterum fuere: quorum alterum mox explicabimus. qui uerò contaminauit definitionem, ſic conſtat: Omnem exceſſum, totumq; etiam à Comparatiuo ſignificari, non autem mediocrem. Primùm, falſum eſt mediocrem eſſe. poteſt enim ſaltem citra ſummum, ſed proximè conſiſtere: ut doctior tantum ſit, cui illud tantùm deſit, quo ſit doctiſsimus. Deinde hoc quoq; falſum eſt. Nam qui ſit doctiſsimus, idem etiam doctior dici poteſt. ut Nigidius aut Varro, ſi ſit doctiſsimus Romanorum omnium, nonne doctior

Digitized by Google

doctior cæteris Romanis esse poterit? Quare Cõparatiuum à Superlatiuo non distat specie, ut diximus: sed est aut sicut pars in toto, siue ad totum: aut idem cum ipso in re, diuersum autem in modo: relatione ipsa scilicet. Igitur si eius naturam acrius contemplemur, haud sanè pro re nomen inditum deprehendemus: neque enim satis est ipsum dici Comparatiuum: multa enim sunt nomina Comparatiua, quippe notæ Comparationis: multa Aduerbia: ut, Similis, Dissimilis, Propinquus, Qualis, Quantus, Velut, sicut, & alia eiusmodi. Neque uerò omnis Comparatio excessum significat: quare ab hac differentia potius nomen consequi par fuit, quàm à communi cum multis natura illa. Itaque commodius ὑπερθετικὸν quàm συγκριτικὸν appellari potuit. Neque enim superlatiuum rectè à Græcis ὑπερθετικὸν dictum fuit. Nanque τὸ ὑπὲρ non significat τὸ ὅλον, sed ipsum habet suos gradus: sed consultius ὁλοθετικὸν, aut ἀκροθετικόν. Latini autem hoc etiam amplius errarunt, qui neque præpositionem emendarunt, & uerbum FERO, immiscuerunt, quod motum significat. Græci sapientius constantem qualitatem aut quantitatem, per uerbum, τιθέναι. ita etiam constat, minus prudenter θετικὸν dictum nomen unde hæc fiant, ut Iustus: nam etiam Iustior, τίθησι: statuit enim Iustitiam. Cuius rei signum est, quòd etiam superlatiuum dictum est, τιθέναι ὑπὲρ τὸ θετικόν. præterea qui Iustus est, potest esse Iustissimus. Omnem enim Iustitiæ habitum habet. Itaq; ἀόριστον potius dici debuit, Indefinitum. neque enim declarat graduum præscriptionem. Comparatiuum autem, ὑπερθετικὸν superatiuum. superlatiuum autem, ἀκροθετικὸν à Græcis, à nobis aliquo nomine, quod ultimum excessum indicaret.

Ex his definitionibus uidemus, ueteres non rectè dixisse, Comparatiuum significare positiuum, cum Magis. Primùm pessimè locuti sunt. Neque enim Denominatiuum significat nomen, unde ducitur, sed rem alio modo: sic Comparatiuum rem, non nomen significat. Deinde, MAGIS, est Comparatiuum: quare idem resolueretur in seipsum, atque esset re-

Digitized by Google

ſolutio infinita. In quod enim reſolueretur ipſum Magis? ubi ſiſteret reſolutionem? Neque uerò prudenter negarunt, Magis, eſſe Comparatiuum. Nam Magnus, fecit, Magnior, Magnius, & Magius, ac tandem Maius. Aduerbium autem uoluerunt uariare, retenta litera priſtina, ac fecere, Magis. At quod argutant, non differre Aduerbium à neutro in aliis: fatemur. Quod addunt, ne in hoc quidem eſſe faciundum: ridemus. Libenter enim in aliis item feciſſent, ſi quiuiſſent. Fecere, ubi potuere, uſiq; ſunt & libertate, & commoditate. Errarunt quoque in Superlatiuo, in eius intellectu ineſſe MVLTVM, aut VALDE. Nam multum magnus eſt, cum qui maior, quàm qui maximus. At Valdè, quid eſt, niſi Validè? Igitur Validiſsimus erit ualidè ualidus. Bis igitur ualidus. At Superlatiuum ter ualidum potius ſignificat. Id quod Galli necq; temere neque imprudenter in patriam linguam receptum, etiam nunc retinent. Hæc igitur ipſorum Nomina, atque Naturæ: nunc Cauſſas, ac tandem Affectus uideamus.

Ergo materiam à Græcis mutuati ſunt Latini in Comparatiuis, imitati ſonum ſub R, litera: σοφώτερος, Sapientior: & in Aduerbio adhuc propius, Sapienter. Superlatiui autem terminationem Græcam repudiarunt propterea, quòd conueniebat cum paſsiuo participio. Nam ut à σοφὸς, σοφώτατος, ſic ab eo quod eſt Incitus, deduxiſſent, factum eſſet ſanè Incitatus. Itaque alius flexus placitus eſt. Geminarunt autem ſibilum ſic, Incitiſsimus: iccirco quia etiam Græci produxere mutatam uocalem, quæ eſſet breuis poſt breuem, ut ſuperiore in exemplo patet. Tractus enim uocis longioris id exigere uidebatur. Quare eodem exemplo etiam aliam terminationem conſtituère, Vberrimus: tanto facilius, quòd iam alteram literam ex geminatis ibi inueniebant. At in tertia terminatione, quare recentiores unica tantùm liquida pronunciarunt, ſic, Similimus? cùm tamen proprium eius fuerit geminari ob ſoni lenitatem, & producatur apud poëtas ſemper; & in antiquis exēplaribus omnibus

bus ita ſcriptum ſit, & ſubſit, tum analogia, tum analogiæ cauſſa, quare ſit geminanda. Communis autem terminationis cauſa etiam à Græcis quandam habuit originem: πρόσφιμον enim eſt altile, quod ſcilicet nactum ſit naturam, ut alatur. Naturam igitur eam cùm plenè poſsideret, mutuauit ſimilem ſonum alijs, quæ ſummum illud adepta eſſent. Fiunt igitur à nominibus incrementum ſuſcipientibus. Quare à ſignificantibus ſubſtantiã non fient: nam αὐτότατος, & Ipſiſſimus., mera licentia poëtica fuit. Nationem uerò indicantia ita demum exorientur, ſi non ſtatum hominis, ſed gentis oſtendent mores: ut quia Pœni perfidi, legemus Pœniorem apud Plautum. aut etiam ab alio ſignificato. Quare &, Neronior, non à Neronis ſubſtantia, ſed à ſæuitia comparabitur ad ſignificandum. Confeſſum etiam ab omnibus eſt, Comparatiua duci ex aduerbijs quibuſdam: ut, Doctus. Nec deeſt ratio: uerborum enim qualitatem ſignificant Aduerbia. Ab cæteris autem partibus negant. À participijs non fieri, quia tranſeant in nomina: neque à Præpoſitionibus, quia amittant uim, qua caſibus præponuntur. Nos cum his aduerſus ueteres dicimus, à uerbis non duci. Exempla enim falſa ſunt: Nam à uerbo Potiri, eſt ridiculè deductum Comparatiuum Potior, & Superlatiuum Potiſsimũ: neque enim ſignificata ualde cohærent. ſed à Potis, ſiue Pote, fiunt. Par inſcitia, cùm Detero uerbum ex ſeſe aiunt gignere Deterior: quippe Deterior, paſsiuam habet rationem ſignificandi, ut quod ſit plus detritum, deterius ſit. & uox uetuſta fuit, Deter: ſicuti, Dexter, Citer, Exter, apud Catonem, & Statium: quæ nunc exoleuere. Contra hos autem cum ueteribus uiciſsim ſentiamus, À Participijs duci: ſiquidem non omnia participia in nomen tranſire poſſe. nam Expugnare ſignificat actionem ſub tempore: Expugnator, ſine tempore: Expugnans, ſub tempore. Cui ſi addas caſum nominis, non uerbi, amiſſo tempore nomen fit, retenta ſola Participij terminatione: ut, Expugnans urbium, ſicut Expugnator urbium, nullum tempus deſignat. At Partici-

pia

Digitized by Google

pia pafsiua quomodo nominum naturam afcifcant? neque enim fimili ratione cafus nominis apponi poteft: itaq; Expugnatum, femper præteritum indicabit. Et Honoratiorem, atque Honoratifsimum, nunquam de alio tempore, quàm de præterito pronuncies. Immo uerò quibufdam horum nominum etiam cafus uerbi additur: ut, Expugnatus à Cæfare: ita etiam Expugnabilis à Cæfare: tantum abeft, ut Participijs ipfis derogari id ius pofsit. Sic locutus eft M. Tullius ad Cornificium: Cæteris, inquit, omnibus rebus habeas eos à me commendatifsimos: id eft, qui maxime à me commendentur. À Præpofitionibus quoq; deriuari, multis exemplis conuincuntur, in quibus manet uis Præpofitionis cafum exigentis: ut apud Liuium in primo: Duo corpora propius Albam. Neque fine ratione: Interuallum enim in partes fecari poteft: Cuius interualli conditionem ipfa Præpofitio declarabat. Ex quibus, ut diximus, acutius contemplanti conftat: Comparationem effe differentiam, qua genus fub dictione conftitutum complectitur non folùm Nomen, fed etiam Aduerbium, & Præpofitionem, & Participium, quæ inter fe differunt fpecie. Idemq; de Superlatiuo intelligendum.

Affectus autem eorum ufu continetur, uerùm non fine controuerfia. Cùm enim neget nemo, cafum Sextum deberi Comparatiuo, Secundum Superlatiuo, & pluralem femper numerum: Dubitatum eft, An pluralis cafus Secundus Comparatiuo apponi poffet. Quare non defuere, qui Comparatiuum inter duos tantùm, cum Secundo cafu poni poffe contenderent: idq; Horatij exemplo, qui dixit: Ò maior iuuenum. Sextum autem inter plures duobus diuerfi generis: ut, Cæfar fortior Gallis. Nos uerò fic fentimus: Comparatiuum cum femper aliquo modo referatur, non femper tamen ad fequentem referri cafum: fed ad eum, qui fubintelligitur. Igitur fi dicas, Ò maior iuuenum, directa oratione ad duos Pifones, non redditur cafus ille fecundus Comparatiuo. Neque enim fieri poteft, ut alter Pifo maior fit, quàm fint

Digitized by Google

sint iuuenes : sed refertur ad fratrem alterum sic, O' alter iuuenum, qui altero maior es. Sic etiam dicimus explicatius: Elephantorum Indici maiores Afris : etiam si Afris, subticeatur, constet oratio. Exponitur autem ad hunc modum: Elephantorum alij Indici, alij Afri: quorum Indici maiores Afris. Sicut ergo casus ille, Quorum, non est Comparatiui, sed Distributionis : ita erit in exemplo quoque superiore. Ex hac natura constat ratio, Quare poni queat cum præpositionibus INTER, &, ANTE: ut, Inter alios doctior. Ac sanè cùm in comparatiuo duo sint, Relatio, & Excessus: præpositio ANTE, non abhorreat ab eius natura. Altera uerò quæ est, INTER, languidiorem operam præstat: nisi enim multa suppleantur, non exprimit uim excessus, sed potius æqualitatem: ut, Cicero inter ciues suos doctior: potius enim tendit ad Naturam absoluti, quàm Comparatiui : nisi subintelligas distributionem ad singularia, quemadmodum in Secundo casu exemplorum, quæ suprà diximus : cuius Secundi casus natura partitionem item dicit in constructione Superlatiuorum : quæ fuerit caussa, ut semper inter congeneres fiat significatio. Quę uerò partiũtur, quæq; distribuuntur, eiusdem generis esse necesse est: quemadmodum si dicas : Cæsar clementissimus Romanorum : intelligitur Cæsar unus è Romanis, qui alijs clementior sit, quoad fieri potest. Quare uidemus eorum fallaciam, qui negant, Dictionem OMNEM, cum Superlatiuo poni posse. Si enim dicatur, inquiunt, Cæsar doctissimus omnium: Cæsar non excluditur ab ea uniuersitate, quin unus omnium sit: igitur fieret, ut se quoque esset doctior. Atque hi falsi sunt: cùm non intelligerẽt Secundi illius casus partitionem. Idem nanque est, Doctissimus hominum: &, Doctissimus homo. Comparatiuum uerò cum Sexto casu ne sic statuas, quemadmodum poëtæ tum Græci, tum Latini ausi sunt: Cunctis doctior. hic enim fit relatio doctrinæ ad cunctos: non autem sola partitio sine comparatione. Itaque uocem excludentem addendum est, cuius ui res comparata excipiatur. Id quod

Digitized by Google

fecit doctissimus poëta: – Ante alios immanior omnes. addidit enim ALIOS, ne sub uoce OMNES, Pygmalion quoque comprehenderetur. quanquàm idem alibi subticuit, cùm scripsit: – Sed cunctis altior ibat Anchises. Præpositiones igitur ipsæ attulerunt uim partitionis, non solùm ANTE, & INTER, sed etiam EX: ut apud Liuium primo: Sextus filius eius, qui minor ex tribus erat. non enim potuit dici, Minor tribus. Tres enim tantùm erãt: ipse enim secum compararetur: essetq; seipso minor. Illud etiam aduersus ueterum sententiam est animaduertendum: Si ad secundum illum casum referatur Superlatiuum: aliam quoque ab ijs, quas suprà posuimus, caussam esse, propter quam illi superlatiuum male interpretati sunt per MVLTVM, & VALDE: neutrum enim horum aduerbiorum refertur. Postremò id quoque falsò eos prodidisse constat, Græcos arrogantia quadam commisisse, ut non nisi ad idem genus Superlatiuum referatur: quoniam præ se unis, cæteros omnes barbaros appellassent. At enimuero in sua tantùm gente id obseruassent: nunc uerò uidemus etiam inter Barbaros legis rigorem tenere. Sed id in caussa, ut diximus, fuit, Partitio ac Distributio. Itaque hoc loco, uox hæc GENVS, non solùm gentem aut nationem indicauit: sed etiam diffudit significatum ad alia multa: puta mores, artes, & eiusmodi. Dicam enim, Epeum solertissimum fabrorum. Sic in primo de Oratore M. Tullius, de Crasso, & Scæuola: Alterum parcorum elegantissimum, alterum elegantiũ parcissimum. Neque enim ad diuersa genera relatum est: in utroq; enim erat elegantia cum parcitate. At Martialis in duodecimo, multo effusius:

Non es, crede mihi, bonus. quid ergo?
Vt uerum loquar, optimus malorum.

Inter bonos enim & malos nullum commercium est, contraria nanque sunt: sed suo more lusit. Ne illud quidem recte prodidere, Comparatiuum poni aliquando absolutè: semper enim habet aliquid, saltem occultæ, relationis. Sic seniorem Acestem dixit

Digitized by Google

xit Poëta: aut quàm alij, aut quàm fuerat, aut quàm uideretur: tantum abest, ut minus significent: contra quàm scripserũt: exemplum enim Vergilij, Tristior, de Venere, significat eam plusquàm tristem. declaratur id tum lacrymis, tum dolore qui exprimitur in conquestione. Multo uero minus significabunt contrarium: relatio enim est inter participãtia: igitur, Mare Ponticum qui dicunt esse dulcius cæteris: non intelligendam proponit amaritudinem, sed dulcedinem mistam in omni mari, in Pontico autem maiore fluuiorum incremento, neque enim mare extremæ amaritudinis est: igitur contrarij, hoc est dulcis admistione remissum. Quòd autem in mari sit aqua dulcis, in quarto historiarum declaratum est. καὶ ποτίμῳ τρέφεσθαι τοὺς ἰχθῦς. Sic etiam Theophrastus sensit, & uerum est. Eodem modo locutus est Philosophus in eodem quarto: πλατύτερον γάρ ἐστι τὸ ὀξὺ τῶν πυθῶν. Nisi enim τὸ ὀξὺ haberet latitudinem, non dixisset πλατύτερον. Et idem λευκότερα dixit, quæ essent minus nigra, colores enim inter se mutuo congressu diluunt nitorem. Et in octauo, comparauit ὀξύτερον, cum οὐκ ὀξύ.

His ita constitutis, intelligemus euenire posse, ut Comparatiuo Superlatiuum excedatur: non sua natura quidem, sed ob fortuitas rationes: cùm enim Cæsar unus è Gallis non sit, non dicam Cæsarem Gallorum fortissimum. Igitur si non omnes numeros fortitudinis expleuerit, nisi inter Romanos, sic dicam, Cæsar Romanorum fortissimus fuit: Maximinus autem fortior. Fit enim hoc, non natura Comparatiui, sed quia additur Natio. itaque siquis apponat genus, quo professio siue ars, siue scientia, comprehendatur, non poterit ab ullo excedi Comparatiuo: ueluti cùm dicam, Bellatorum omnium fortissimum Maximinum. Huius rei caussa est in Radicibus philosophiæ. Siquidem primum, perfectumq; duplex est: quippe aut uerè, & quod aiunt ἁπλῶς, ut Deus: aut in genere, ut circulus: est enim suo tantùm in genere figurarum perfectissimus: iccirco extra genus suum alteri comparatus inuenietur inferior. At professio

Digitized by Google

fessio est affectus genericus, complectens uaria accidentia, uel gentium, uel nationum: itaque comparari porrò non poterit. Nam Bellator, est affectus hominis, neque coërcetur potius limitibus Romanis, quàm Germanis, ac propterea totam summam exhausit. Quoniam uerò, ut dicebamus, hi tractus incrementorum gradus habent suos, iccirco etiam notas excogitarunt, quibus uel Comparatiuum, uel etiam Superlatiuum ipsum augeretur: ut, Longè, & Multò. Nam etsi Superlatiui significatus summus est, non tamen in puncto uersatur. Vt etiam hinc appareat leuissima pugna Grãmaticorum, qui ex poëta litigãt, an potuerit ab eo dici, Diomedes Danaûm fortissimus: quoniam Achilles fuerit fortissimus. Nam etiam Aiax fuit fortissimus: etiam alij esse potuere. Quare illud quoque à ueteribus omissumranciamus: non solùm in diuersis generibus, sed in eodem quoque duo Superlatiua posse ita comparari, ut alterum redactum in Comparatiuum superet: sic, Fortissimus M. Manlius, & fortissimus Sicinius Dentatus, & fortissimus Scæua Centurio C. Cæsaris: at Sicinius utroque fortior. Vtrum uerò è re ipsa ita ortum sit, an usu occupatum, quærere operæpretium est. Nam si fortissimus est, qui omnem ambitum expleuit fortitudinis: multi esse poterunt fortissimi, sed nemo alio fortior. Quare consuetudine potius, atque opinione factum est, ut ita loquerentur: neque enim statim erat omnibus nominibus fortis, qui fortissimus creditus est. Ergo alterum cùm animaduertissent meliorem, non omisso priore iudicio, comparationem addidere. Nam sanè aut prior non erat fortissimus, aut secundus non erit fortior. Non solùm autem gradus ipsi conferuntur, ut doctior, & multò doctior: fortissimus, & longè fortissimus: sed etiam diuersa significata inter se: possum enim esse fortis, & non tam doctus: ergo ero fortior, quàm doctior. Interdum igitur ex æquo ponuntur per interrogationem: interdum non ex æquo per affirmationem: nam Interrogatio dubitat: itaque ex æquo proponit iudicandum, non statuit: affirmatio autem non quit duo

Digitized by Google

duo Comparatiua inter se collata æqualia facere. Primo modo locutus est Cicero in secunda Philippica: Impurior'ne, qui in senatum: an improbior, qui in Dolabellam, & cætera. Alio modo omnes loquuntur, Cæsar clementior, quàm iustior. Nam quod addunt MAGIS, sic: Clementior magis, quàm iustior: nullum autorem habent, quem adducant. In hunc enim modum soluitur oratio, Clemens est, & iustus est: sed Clementia est maior quàm Iustitia: Iustitia non est maior, quàm Clementia. At Comparatiuum si, ut aiunt, significat Positiuum cum magis, resoluatur Comparatiuum in eorum oratione, fient sanè ridiculi: Cæsar Clemens magis est, quàm iustus. Nam quòd poëtæ dicunt, Magis, atque magis: id fit per ἀναδίπλωσιν: sicut, Etiam atque etiam. hic autem hoc non quærimus. At non addidit Liuius in libro duodetricesimo: Vt propius fastidium eius sim, quàm desideriũ.

Quoniam uerò usus & affectus rerum, substantiam earum naturamque demonstrant, manifestò colligimus, MAGIS esse Comparatiuum, contrà quàm, ut diximus, sint arbitrati. Id enim ex orationis usu patet, cùm dico: Hoc uolo magis, quàm illud. Est enim idem modus comparationis, qui in Philippicis apud M. Tullium: Hoc citius, quàm hoc. & quo uulgò utimur, Hoc potius, quàm hoc. Ex quo usu illud quoque à ueteribus, tanquã peccatũ animaduertamus: qui negarint, Complures, esse comparatiuũ: dicit enim Terentius in Heautontimorumeno: Nemo meliorem agrum habet: nemo seruos complures. Et ratio etiam iubet: compositũ enim est à præpositione, & Plus. Quòd si Compluria dixere prisci contra Comparatiuorum analogiam: flexionem nouam inuexerint potius, quàm uocis naturam deprauarint. Propriũ autem est Comparatiuorum pati ut Aduerbia sonum mutẽt neutrorum: Maius enim, ut diximus, factum est Magis. Interdum etiam ut deficiantur positiua, & aliunde penitus mutuentur, tam in Aduerbijs, quàm in nominibus: ut, Parum uirium, Minus audaciæ: Paruus census, Minore pudicitia. Item quomodo à Nominibus Aduerbia fiunt, & eorum affe

Digitized by Google

ctus comparandi: ita è contrario ab Aduerbijs, Nomina superlatiua: ut apud Catonem Nepotem, Sæpissimam discordiam. Et sicuti quæ à Præpositionibus ducuntur, casus seruant suos: ut, Proxime pontẽ: ita etiam quæ à Nominibus, eorum Nominum casus admittunt: ut, Moræ patiens, Moræ patiẽtissimus: Similis Neronis, Simillimus Neronis. Proprium est autẽ Superlatiuorum, fixa fieri: ut, Proximus, pro cognato: Et apud Liuium libro primo: Pro indignissimo habuerant se patrio regno tutoris fraude pulsos. Et in secundo: Nec ambigitur, quin Brutus, qui tantum gloriæ Superbo rege exacto meruit, pessimo publico facturus fuerit. Iccirco etiam comparationem suscipient: ut apud Vlpianum, Proximior. Sicut autem sunt comparatiua sine Superlatiuis, ut Anterior: ita è contrario apud Plautum, à Penè, Penissimè. Priuatim autem proprium est huius comparatiui, Prior, etiã poni pro Primo: ut in Titulo, de Re militari: & apud Varronem, cuius uerba refert Gellius hæc, Quoties magistratus plures essent Romæ, quis prior esset. Sed ita accipiẽdum est, ut tota summa in duo diuidatur. Primus enim unus est, qui præit: cæteri quasi unus, qui præitur. Malim tamen abstinere. de, Potissimum, etiam nonnihil obseruauimus.

Restant Deminutiua, quæ cognoscere facile est: comparatiua enim sequuntur, ut pars totum. Deficiunt tamen in pluribus nominibus, ueluti in eo, quod modo dicebamus: à, Prior, enim non ducitur Deminutiuũ: neq; ab alijs eiusmodi. Hæc est eorum forma & origo. Quod autem pertinet ad caussam materialem, non inutilis quæstio est. Quare à neutris potissimum orta sint, ut non potius Doctiorculus, quàm Doctiusculus. haud sanè patet ratio: nisi ab Aduerbijs primùm ducta intelligamus. Fortiuscule fecit, ut sit origo uocis militaris.

CAP. CII.

Nominum Affectus communes.

NOminum igitur Species, Naturæ, Caussæ, Affectus hi: generales autem Affectiones multæ in ipsa accidentium mutatione.

Digitized by Google

tatione. Mutatur autem aliquid multis modis : sed ad duos reducuntur. Nam aut Substantiam amittit, ueluti cùm è terra fit herba: aut Accidens. Idq; fit aut in Quanto, unde est augmentum: aut in Quali, quod ἀλλοίωσιν Græci nominant, nostri Alterationem, uoce noua quidem, sed elegantissima, & maximè necessaria, sunt interpretati : aut secundum locum, qui dicitur Motus. Ergo sic euenit ei, quod mutatur. Aut ipsum fit quod non erat, cùm mutatur substantia: aut in ipso fit, quod non erat, in cremento, & ἀλλοιώσει : aut ipsum fit, in quo non erat, scilicet in loco. Sunt etiam mutationes in alijs generibus prædicamentorum. Quin etiam mutatur aliquid non propter suam, sed ob alterius rei mutationem. ut mortuo Catoni unico filio, desit ipse Pater esse. Et equus qui ad dexteram Cæsaris est constitutus, si ad læuam transmoueatur : ipse Cæsar qui sinister equo erat, fit dexter. Quibus igitur modis nominum mutentur accidentia uideamus.

Species quidem ipsæ non mutantur, ut quæ primitiua esset, fiat deriuatiua: sed alij atq; alij comparatæ, eo modo mutari intelliguntur. Amator, deriuatiuum ab Amo, est. Primitiuum autem est ad amatorium. ut Philippus Amyntæ filius, idem & Alexādri pater. Quoniam uerò Primum dicitur, aut cùm anteit, ut unitas : aut cùm etsi non anteit, tamen ne anteitur quidem : quippe Primogenitus etiam unicus dici potest filius : iccirco Primitiuū quoq; sic intelligi queat hac ratione: non à quo deriuatiuum sit, sed quòd ipsum à nullo: hoc enim necesse est aliquando fuisse, ut ab amore nihil duceretur. Ita postea mutauit speciem, ut ex primitiuo absoluto relatiuum primitiuum fieret. Et quemadmodū primitiua uera non mutantur, ita ut fiant deriuatiua : ita ne deriuatiua quidem ultima: ab his enim nihil fit, sicut illa à nullo.

CAP. CIII.

Nominum Genera quo modo mutentur.

NOminum quoq; Genera mutātur adeo, ut priuatim libros super hac re ueteres confecerint. Alterum argumentū est ex ijs, quæ Dubia, siue Incerta uocāt: sic enim dictum est, hic

uel

Digitized by Google

uel hęc Dies. Tertium testimoniũ est in quibusdã. nam Plautus collum masculino dixit. item Iubar, Palumbem, atq; alia diuersis, quàm nos utimur Generibus esse à priscis pronunciata. Fit etiam alio modo, cùm attribuitur genus ei, ad quod minus spectat: ueluti cùm Masculam Sappho diximus. Sic cùm fœmina sola possit esse pręgnans: tamen Grauidũ equũ Troianum, & Prægnãs Iouis cerebrum, & Fœtum eiusdem femur dicimus. Sic in quinto historiarum de Cicadis Aristoteles, εἰσὶ δὲ ἄῤῥενες οἱ ᾄδοντες ἐν ἀμφοτέροις τοῖς γένεσι. θήλεις δὲ οἱ ἕτεροι. dixit enim θήλεις non θήλειαι. ut significatum esset fœminæ, uocis autẽ modus Masculi, quoniã dicuntur οἱ τέττιγες.

CAP. CIIII.

Numerorum mutatio.

NVmeros mutant, ut apud Homerum θήβην, Thebas nos: & Quadrigam, Quadrigas: & Hortensius primus Ceruicem dixit, ut suprà scriptum est. Vascones etiam sua lingua Iecora dicunt, quod nos Iecur: & Dorsa, non dorsum: sicuti Pulmones Latini.

CAP. CV.

Figuræ mutatio.

FIguram mutari, ex ipsa Figuræ definitione manifestum est. è Simplicibus enim Composita cum fiant, mutari oportet necessariò. Compositum autem nõ uno modo intelligimus: nam & fascem dicimus è uirgis compositũ: sicuti Andriã, & Perinthiam ijsdem ferè compositas orationibus. Is modus loquẽdi est uulgatior: alter uerior, cùm dicimus uirgas esse cõpositas ad conficiendos fasces: uirgæ nanq; sunt simul positę. Sic Antenorem dixit doctissimus poëta compositum quiescere: quia quibuscũ degeret, eius imperium ijs nõ esset durum. Primo igitur modo non fit mutatio in figuris: nunquã enim quod simplex est, fit Compositum: neq; enim Simplicis partes nomina sunt. Sed altero modo: ut Magnũ, & Animum dicemus Composita in Magnanimo, ita ut è Simplicibus facta sint Composita. Nam quanquã Magnanimũ Compositum

Digitized by Google

positum dicimus: tamē non est ita mutata uox, ut prius ipsa fuerit simplex: at ipsa Simplicia, ex Simplicibus mutata sunt, ut fierent Cōposita, id est simul posita. Vbi illud quoq; ueterum incuriæ ascribas, qui Simplex Composito cōtrariū fecere: nā Simplex Multiplici aduersatur: est enim Simplex sine plica, unde Duplicatū dicimus procidētis Turni poplitem. Hoc autem, quod laxè nimis Compositum appellamus, constat ex ijs, quæ quia sunt simul posita, Composita erunt: quia ex multis non constant, erunt Simplicia. Nobis autem utendum est uocibus acceptis ab antiquitate. sapientis uerò partes sunt, illam sibi saltem emendare.

CAP. CVI.

Personæ mutatio.

PErsona ita mutatur, ut facies maneat in plurimis, uis autem mutetur. ut poëta cano, canis, canit. Neq; enim uera mutatio est: sed communis terminatio transfertur, atq; accommodatur, non mutatur. At in quinto casu mutatur: astringitur enim legibus secundæ tantum.

CAP. CVII.

Casus mutatio, & Ordinis.

CVm terminatione casuum constituti sint Ordines, atque dispertiti, ut alia atq; alia Inflexio, siue Declinatio dicatur: altero mutato, alterum quoq; mutari necesse est. Mutabitur enim à Casu Declinatio, Casus à Declinatione: sed ita ut ad cognitionem nostram tantūmodo spectet hæc reciprocatio. scilicet cognoscemus quem casum intelligere debeamus, si proposita fuerit Declinatio. Sic Declinatio mutabit casum. Nam uerè casus mutat Declinationem, non mutatur ab ea. Verùm ne id quidē semper: nam Fructuis, quod fuerat, Fructus, factum est: neq; tamen mutauit Declinationem: at Tumultus, cùm factum fuit Tumulti, mutauit. Sic Fames, Famis, nunc dicitur: olim quintæ fuisse, Famei, manifestum est ex Sexto casu, Fame, cuius finalis syllaba producitur. Pro-

Digitized by Google

prium autem est Casuum etiam alio mutari modo. Quemadmodum ambigui uitandi caussa, cùm aiunt Fæci, diphthongum impositam, quò differret à uerbo Feci: eamque inde toti nomini communicatam, Fæx, Fæcis.

CAP. CVIII.

Omissæ à ueteribus Affectiones.

SVnt & aliæ Affectiones: neque enim solum ratione nominis deriuati, Primitiuum dicitur nomen: sed etiam aliarum partium caussa. A' Nomine enim Nomen, Orbis, Orbicularis: Verbum, Sylla, Syllaturit: Aduerbium, Doctus, Doctè: Interiectio, Infandus, Infandum: Præpositio, Circus, Circum: Coniunctio, Verus, Verùm.

CAP. CIX.

Nominis usus loco aliarum partium.

A Caussa quoque finali alium affectum nacta sunt Nomina: ueluti cùm eorum usus ad alias partes transfertur. Pro Verbo enim ponitur, ut apud Plautum: Quæ, malùm, tibi isthanc tactio est? Sic ex Thucydide Demosthenes frequenter loquitur. Pro Participio: Magnificus, pro magna faciẽs. Pro Aduerbio: Lucretius, Asper acerbà tuens. Nam timida tuebatur, quippe incutiebat pauorem: itaque est pro acerbè. Pro Præpositione: Virgil. Plena secundum flumina. Pro Coniunctione: Verò. Pro Interiectione, apud Catullum, Doctis, Iuppiter, & laboriosis. Hanc ueteres ἀντιμερείαν appellarunt, alij μεταλλαγήν. subticetur etiam: ut apud Sallustium in Iugurtha: Quæ postquã gloriosa modo, nec belli patrãdi cognouit. subticuit enim CAVSSA, Græco more, τοῦ ποιεῖν: subticent χάριν. Transmutat etiam in sese alias partes, quod Dialectici Positionem materialem uocant. cùm dico, PROPTER est præpositio. Vox hæc Propter, nomen est. patet apud Græcos, qui præponũt articulum, τὸ διά. sic Ouidius, Sæpe, uale, dicto.

Digitized by Google

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER QVINTVS.

CAP. CX.

Ordo partium. Nominis uox, à forma. Verbi uox, à materia. Tum autem Verbi Ratio uniuersa, & Diuisio.

POST Nomen, Verbi natura ponenda est. Non defuere tamen, qui statim secundum Nomen ponerent Pronomen, secuti ratione ciuilem: eadem enim potestate erat Proprætor, & Prætor. Proconsul in prouincia, & Consul Romæ. Verum aliter contemplatur philosophus: Res enim necessarias primò quoque loco statuit: accessorias autem, & uicarias mox. Igitur si partes hæ comparatæ sunt propter orationẽ, & orationis finis, est animi interpretatio: Interpretatio autem Nomine & Verbo explicetur: & Pronomen post hæc inuentũ est: sanè Verbum anteibit. Quinetiam Verbo unico stabit oratio, atq; affirmatio, Pronomine autem nullo. Quare uerbi natura potior est. ut, Amo, Lego, Scribo. ac tantum abest, ut Pronomine posterius sit, ut etiam ipsum secum referat. Verba quoq; multa sunt adeo absoluta à Pronomine, ut mirum sit hoc genus hominum ita scripsisse. Nam, Pluit, Grandinat, per Pronomen nunquam interpretere. Dei enim certa sunt nomina, Pronomina nulla ipsi Deo, sed nobis crassiore ingenio mortalibus. dicit enim nobis Deus sic, EGO: quia hoc quod est, EGO intelligimus: hoc quod est Tetragrammaton, non intelligimus. Præterea Impersonalia, Scribitur,

Digitized by Google

Pugnatur, non'ne plena sunt significatione? nec tamen propterea ullum nomen explicatur, nedum ut præsit Pronomẽ. Omisso igitur horum errore, Verbi ipsius substantiam uideamus. Duabus his uocibus Nomine, Verboq́, communi appellatione omnia significantur. Nomine enim cõprehendi suprà docuimus. Sic etiam Verba dicimus data, cùm oratione decepti sumus. Ac de Nomine quidem, ut usus ita sentiret, suasit ratio: à notione enim ductum est, quæ est cognitio: ut etiam interpretatur Vlpianus, qui emendat prætorem in Titulo de Re iudicata. Itaq; uox nominis, à forma ducta est: est enim Forma dictionis Significatio: Signum autem, & Nota, idem. At Verbi uocabulum ab ipsa aëris materia, quæ uerberaretur, propterea quòd uox esset aëris impulsi sonus. sic Plautus in Amphitruone uoce facit uerberari aures Mercurij. Igitur cùm, uti diximus, res duplices sint: aliæ, quæ constarent: aliæ, quæ fierent: illas merito per excellentiam Signi, Notæq́ uocabulo indicarunt: has autem fluentes ipso aëris fluxu. Quasi uerò, id quod sanè ita est, nihil esset partiũ præter istas duas: cætera autem omnia ab his duabus ducerẽtur, & ad hæc reducerentur. Cæterum ipsum Verbum non solùm earum rerum nota est, quæ fierent: uerùm etiam quæ essent, sed ita, ut ipsum hoc esse significaretur: dicimus enim Cæsar est: per Nomen declaratur res, quæ est: per Verbum indicatur ipsum esse. Tertius quoq; modus in ipso uerbo reperiri uidetur: nam cùm dico, Cæsar est Clemens: ipsum Est, non uidetur aliquid significare, sed esse nota coniunctionis, qua Clementia in Cæsare prædicetur. Ex his patet, falsam esse definitionem ueterum, qui Verbum præscripsere agendi, uel patiendi significatione, atq; ad hunc modum definiendum esse: Verbum est nota rei sub tempore. Hæc autem res aut fit, aut est: ut Curro, dicit cursum nondum expletum: & Gigno, dicit imperfectum animal. at si dicam, Cæsar est: perfectum hominem intelligam. reducitur autem illud ad hoc. dum enim Curro, cursus ipse aliquid est. Verba autẽ Priuatiua, ut Deest: & Negatiua, ut Nego: etiam aliquid significant.

significant. Rectum enim est mensura Obliqui. Sic Affirmatio est mensura Negationis. In Verbis autem imperfectæ significationis est res ipsa quæ fluit: ut in Scribo, Scriptio: at Scriptio accidens est: ergo in aliquo, & ab aliquo: quare & Actio & Passio comprehendentur, ubi acrius intuenti, aliter eueniat usu, quàm euenit antiquis. Nam si dicam, Scribo librum: non rectè uidentur accepisse librũ pro passiuo: non enim huius actionis receptio est in libro: tria quippe sunt: quod scribit, quod scribitur, quod recipit scripturam: at liber nõ scribitur, sed scriptura. Itaque prisci Attici huius rei gnari dixere, Seruire seruitutem, Viuere uitam. Recipit igitur liber scripturam: scriptura autem recipit actionem scribendi. Intelligo nunc scripturam opus ipsum, scriptionem operam, scriptorem L. Flauium, Membranas uerò, siue Tabulas, in quibus opus ipsum extat, scripturæ nomine, puta ipsa elemẽtorum lineamenta. Verùm enimuero qui primi sermonem inuenere agresti animo mortales, ut quæque sese dabant, ita excepere. Sapientia uerò uix tandem serò cœlitus demissa est: uel ad hanc usque diem quanta latitauere? quot adhuc latent, quæ posteritas eruet adiuta? Ac ueteres quidem simul & recentiores non malo consilio in uarias distraxere terminationes, diuersaq́ genera constituêre. Nobis autem satis sit, uniuersum Verborum ambitum in duo diuidere, quæ Actionem, & quæ Passionem significent: atque eò cætera omnia, tanquam ad signa, recipere: quemadmodum horum utrunque ad unum, quippe ad ipsum EST: nam tametsi non significat ἐνέργειαν, tamen nota est ἐντελεχείας, quę est finis Actionis & Passionis. Agimus enim, ut tandem sit: & dum agimus, hoc aliquid iam est. Actio autem duplex est. Quod enim fit, aut transit ab eo, qui facit, in aliud: atque hæc uocabimus Transitiua: ut, Amo te. Aut non transit, sed remanet in eo, qui agit: ut, curro: quæ uocabimus Absoluta. Ita eodem modo Passiua intelligentur: cùm explicabitur à quo fiat transitus, & cùm non explicabitur: unde Impersonalia orta sunt. Est autem

Digitized by Google

ſuprà declaratum, Actiuum actionem dicere, & actionis modum: at Paſsiuum paſsionem ſignificare, ſed non paſsionis modum. Nam actiuum indicat id, quod facit paſsionem. Paſsiuum autem oſtendere debuit id, quod recipit paſsionẽ, ut paſsibile potius ſit. Sunt igitur omnia Actiua, quæ declarant actionem: Paſsiua, quæ paſsionem. Quibus manifeſtum eſt, uerba Neutra non eſſe ab Actiuis ſeiuncta, niſi ob formationem, propterea quòd ab ſeſe paſsiua non edunt: neque Deponentia, niſi ob diuerſam terminationem. Hanc autem diuiſionem ne illi ipſi quidem negabunt, qui tot genera ſunt commenti. Etenim communium appellatione cùm terminatio nihil impediat, quominus tam Actiua quàm Paſsiua recipiantur: duo tantum erunt capita, quibus promiſcuæ terminationes comprehendantur. Hortor enim cum in OR, deſinat, neque fiat ab actiuo, Paſsiuum tamen dicitur: & Actiuum, cùm Paſsiuum gignat nullum. Hæc igitur uera Verborum eſſentia eſt, ueræq; ſpecies. Deſinentiæ autem ſunt accidentia materiæ: id quod conſtat ex eo, quod abolentur, reſtituunturq́;, incolumi tamen Verbi priſtina natura. Idem enim eſt Comperio, & Comperior. Quædam autem falsò Actiua, quædam per analogiam dicta ſunt. nam quæ uerba Senſiones ſignificarunt, ut Viſionem, Auditionem, Tactionem, & eiuſmodi, ea paſsiua eſſe decuit: Senſio enim paſsio eſt. Analogia autem dictum eſt illud, Laudo Deum, neque enim Deus patitur: ſed exemplo dictum eſt illius, laudo Cæſarem: & potius ad Dialecticum, aut Metaphyſicum ſpectat. Non bene igitur recentiores Actiuum ſic definiuere, quod tranſmittit in alium actionem: neque enim qui olfacit, tranſmittit olfactum in roſam. Et ſi dicam, Amo me: eſt actio reciproca: & tamen Actiuum eſt. Item poteſt abſolutè proferri, Cano, Curro. Quædam igitur uerba ſunt, quæ omnino non tranſmittunt: ut, Viuo. Quædam, quæ omnino tranſmittunt: ut, Ferio. Quædam, quæ etſi trãſmittunt, tamen abſolutè proferri queunt: ut, Amo Lucinam: &, Amo. Amamus enim aliquando imprudentes, ipſo

Digitized by Google

primo ingressu. Quare quæ sunt absoluta semper, non rectè Neutra dicta sunt: quasi uerò in his nulla esset actio. Nam qui Viuit, hoc ipsum, quod Viuit, agit: unde, Agere uitam, dicimus. Quoniam uerò quodcunque constat ex materia, dum agit, patitur ab eo, in quem agit? hoc autem in philosophia probatum est: iccirco si actio transmittatur, fiet reciproca pasio aliquo modo. Quam ob caussam sapientissimè Attici uerbis Pasiuis etiam ad actionem significādam usi sunt. Si non transmittetur, nihil uicissim redibit: sed in agente residebit: ad actionem tamen reducetur, sicut alia ad pasionem: ut, Ditesco: necesse enim est ad illud prædicamentum reduci: aut ad prædicamentum τοῦ ἔχειν. Sed hoc haud ualdè ab illo diuersum est, ac fortasse idem. Pasio autem non uno modo intelligatur: nam quædam est perniciosa: ut, Occidi: quædam perficiens: ut, Creari, Gigni, Laudari. hoc genus pasionis est, quod residet in agente: ut, Viuo. atque id fit dupliciter: aut palàm, ut hoc exemplo: aut occultè, ut suprà monuimus. Verba enim sensum significantia, habere uidentur modum quendam actionis: instrumento enim agimus. Sed tamen occultam pasionem significant, quæ residet in eo, cuius actionem Verbum ipsum significat. Quæret porrò aliquis: Si actio & Pasio sunt correlatiua, & Absoluta ponuntur à nobis inter Actiua: ubi erit Pasio? Iam est responsum: Pasio hæc perficiens est, & residet in agente: eiusmodi sunt Gaudeo, & Lætor, & eiusmodi. Hunc igitur Verborum affectum Latini Genus appellarūt. Quos equidem ab incuria defendam, si posim. Sanè hoc ausi sunt: quia actionis species, esset generatio, & pasionis. Græci cōmuni nimis uocabulo πάθος. Omnia enim accidentia πάθη dicta sunt. aut nimis speciali, neque enim solum significant πάθειν, sed etiam ἐνεργεῖν. Commodiore autem nomine, διάθεσιν. afficimur enim ad agendum, uel patiendum. Neque nobis solis displicuit ueterum licentia: itaque qui non probarunt consilium, quo Genus dictum fuisset: maluerunt Significationē appellare. Verùm ut illos hi, ita hos reijciendos

Digitized by Google

dos censemus nos. Significatio enim, omnium dictionum forma est. τὴν διάθεσιν igitur noluimus Dispositionem interpretari: ordinem enim significat, non propensionem. sed ita censebamus, magna difficultate posse indicari unica uoce affectionẽ hãc: propterea quòd ne philosophi quidẽ actioni & passioni unum commune nomen inuenissent, quo summum id prædicamentum declararent. Constat hinc à uerbis omnibus in O, passiua posse fieri: modo ne ipsa illa recipiãt residentem passionem: ut, Egeo, & eiusmodi. Argumentum nostræ sententiæ sumitur è multis, Aro, Seruio, Viuo, Curro: quæ ueteres delicatè nimis actiua dicere metuerunt: propterea quòd obscuriusculè in quibusdam passionis extaret uis. Sed sanè in tertijs personis quin sit, negari non potest: id quod satis esse potest ad Verborum naturam constituendam: neque enim deest hoc uerbis his, sed res quæ ipsis sint applicandæ. Fac terram loqui de se, Inuenies illico primam passiui personam. Quis horum non putet Eo, uerbum esse neutrum? at passiuum ex sese format non solum in compositis, sed etiam in simplici: amatum ire, amatum iri. Sic nihil impedimento est, quominus uerbum Pluit, primam personam habere dicamus, si modo loquatur Deus. Quare, uti diximus, res ipsæ potius, quàm Verborum naturæ defecere. Igitur ut quæ sint Actiua aut Passiua intelligamus, minutiores antiquorum sectiones sunt retractandæ. Inter Neutra, statuêre Neutropassiua: ut, Exulo, Vapulo: ac Neutra quidem, quoniam ex sese Passiuum non crearent: Passiua autẽ, quia significatio recideret in eum, de quo uerbum dicebatur. Igitur ab accidente, hoc est, à uoce, Neutra: à forma, hoc est, à significatione, Passiua dicta sunt. Quare non rectè alij Transgressiua nominarunt. Tantum enim abest, ut transgrediantur, ut in seipsa residant. Quòd si intelligant transgredi naturam neutrorum: multo plura, ac penè omnia, Neutra talia inueniat: ut, Egeo, Gaudeo. Quinetiã Actiua: quid enim est Amo, nisi patior? Item Intelligo, Video, Tango, Audio, Gusto, Sentio, & alia innumera. Etiã

Deponentia

Digitized by Google

Deponentia transgrediuntur: quippe in OR, passionem, non actionem significare debuerunt. Alteram speciem posuere, ἀυτοενεργητικόν, ut μάχομαι, quasi quod suapte natura actiuum esset, si per uocem liceret. Cui contrarium statuunt ὁλοπαθὲς sub ἐπιμέσῳ tanquam sub genere communi speciem contradistinctam, propterea quod passiua tum uoce, tum significatione sit. Item αὐτοπαθητικὸν, ut πάσχω, quod per uocem stat, quominus sit Passiuum: in eo enim est, ut censeatur per significatum: & αὐτοουδέτερον, ut πλουτῶ, quia uoce Actiuum uideatur, at sit Neutrum. Et alteram neutrorum speciem ὁλοενεργητικόν. iccirco quia quarti casus habeat constructionem, quæ Actiuorũ propria uidetur esse. ἐπίμεσον autem & ἐπίκοινον uoce passiua, communi utriusq; significato. Atque hæ species si ueræ sunt: tamen ad actiua passiuaq; reducuntur. Verùm & frustra, & inconsulto commentos esse hæc, uideamus. Constat igitur per duo nomina tractas hasce compositiones, ὅλον, & αὐτό, quorum natura ubi perpensa erit, eorum constabit cõsilium. Igitur ὅλον est, cuius pars extra ipsum nulla est: hoc autem duobus modis inuenitur, aut simpliciter: ut, Mundum ὅλον dicimus, quippe extra quem nihil est, aut in genere: ueluti cùm quippiã adijcimus: Hominem enim non mancum. Totum dicimus, id est, Integrum. Iccirco uoces hæ modo quodam differunt: ut neutro genere ὅλον, significat ipsum uniuersum: in alio genere ὅλος adiectiuum est. Sic etiam πᾶν & πᾶς. Ergo homo integer non dicetur esse Totum, simpliciter, sed Totus, aut Totum suum. Non igitur uerum erit nomen τῶν ὁλοενεργητικῶν. Nam id si est Actiuum, quod & uocem habet, & significatum, ut aiunt: ergo totum Actiuum tanto magis utrunque obtinebit. Sic enim ὁλοπαθὲς dixere, cuius omnes partes essent passiuæ, quippe & uox, & significatus: ut, γίνομαι. igitur ὁλοενεργητικόν non erit Neutri species. Omnis enim species totam generis naturam continet: ergo si neutrum genus ab actiuo genere distinguitur, quomodo alterius species sub altero, etiam addita differentia perfectionis,

 colloca

Digitized by Google

collocabitur? ἡμιενεργητικὸν potius dixissent: constructionem enim quarti casus, & uocem actiuam habet. sed quia ex se passiuum non formabat, non erat ἐνεργητικόν. tanto ergo minus ὅλον ἐνεργητικόν. quod enim non est aliquid, tanto minus illud esse totum potest. αὐτὸ autem significat substantiam: & id, quod hoc ipsum quod est, per se est. ut αὐτοκράτωρ, αὐτοαναιδὴς, & apud Aristotelem, αὐτοετὲς, quod anni circunscribit spatium, aut quod per se agit hoc, quod agit: ut, αὐθέντης. Quare αὐτοενεργητικὸν, non sunt commenti probe: ut, μάχομαι. non enim ab se habet agendi formam αὐτοενεργητικόν. neque enim est ἐνεργητικόν, per formam: caret enim terminatione, quam ipsi Actiui formam statuunt. Commodius & uerius, ἑτεροενεργητικόν. ab alio enim habet uim actiuam, scilicet ab usu. Iisdem rationibus αὐτοπαθητικόν, ut πάσχω, eorundem excludet superstitionem: αὐτοουδέτερον uerò, quare non sit idem cum οὐδετέρῳ, non uideo: nam si uocem hanc αὐτὸ, addiderunt ἐνεργητικῷ, quòd haberet passiuam terminationem: & παθητικῷ, quòd haberet actiuam: quare addunt οὐδετέρῳ, quod alienam terminationem nullam habet, quodq́ue gerit naturam totam οὐδετέρου? Ineptiunt autem qui Pluit, & eiusmodi putabant αὐτοουδέτερα. cùm tamen sit Actiuum uerissimum. Pluit sanguinem, & lapides dicimus in historijs, & terra compluta est. Diomedes uerò cùm hæc Supina uocat, ueteres recitat sine ratione loquentes, atque ipse nihil aliud, quàm loquens. Fuit & tertia uox, ἴδιον, quam adderent uni speciei, quæ uocarent ἰδιοπαθητικά: ut Ferueo: nō sanè inepte: significarunt enim passionem intus manere. Sed tamen cautè sunt intelligenda: neque enim à seipso quicquam patitur: neque propria est passio agentis ab sese patiente. Omne enim quod mutatur, ab alio mutatur. Distinguuntur autem multis modis: Loco, ut Ensis à Cæsare mouetur, & loco distat: aut Substantia, nō loco: idq́ue multis modis. Aut enim duæ sunt substantiæ, ut materia & forma: aut substantia & accidens, ut Cæsar & Calor accessorius. Materia autem non una: aut enim prima est, aut

Digitized by Google

aut ſecunda. Itaque anima mouet corpus per ſe, differunt enim eſſentia perfecta: at forma ignis materiam primam mouet alia ratione, quæ in octauo Phyſicorum eſt declarata. Igitur Cæſar ſi feruet, à ſole, aut ab igni feruebit: aut ſi intus cauſſa eſt, puta bilis: omnino quod feruebit, & quo feruebit different. quare non erit paſsio ab ſeipſo. Latini conſultius Neutropaſsiua, qua compoſitione & terminationem & ſignificationem ſunt complexi. Ex his ſatis conſtat, noſtrorum uerborum nonnulla ſapere aliquid è μέσοις Græcorum. Cùm enim dico, Lauo, Tondeo, & eiuſmodi, idem repræſentatur, quod in λούομαι, & κείρομαι, & λουόμενος, cùm Lauaret: ſubintelligimus enim, Se. Ita etiam Nigidius loquebatur apud Gellium: Syllaba mutat, pro mutatur.

CAP. CXI.

Quare Actiua Paſsiuis præponantur: & de materia Verborum.

CVm igitur omnia uerba, aut Actiua, aut Paſsiua ſint, ad hæc duo principia omnes illæ ſpecies, emendatis tamen priſcorum nominibus, referentur. Priora autem ſunt Actiua Paſsiuis, non ut dixere, quia is, qui agit, incipiat: qui patitur, ſequatur: actio enim & paſsio ſimul adeo ſunt, ut unum multi exiſtimarint. agens quoq; ac patiens ſimul ſunt ſecundum formam. Quin etiam ſecundum ſubiecta corpora, non neceſſario præit agens: neque prius exiſtit, quàm patiens. Trabs enim antè quàm ignis excitetur, naſci poteſt: ſed nobilitate naturæ id factum fuit. Eſt enim Agens pro cauſſa: Patiens autem, ut diximus, aut perficitur, aut malè habetur ab agente: igitur utrouis modo nobilius eſt. Itaque etiam Grammatici id fecere, ut Paſsiuum ab Actiuo ducerēt. Hæc igitur eſt eorum ratio à forma, & fine ſignificandi. Materia autem uaria fuit iccirco, quia non eſt neceſſaria: ſed ad arbitrium tum primi inuentoris, tum ipſius uſus inſtituta, ut in O, aut in OR, deſinerent. Habuere tamen Actiua originem terminationis à Græco in O, τύπτω. Paſsiua autem Latini aliter formarunt, ne accederent aut ad orationem, aut ad

Digitized by Google

similitudinem nominum. Si enim, ut est τύπτομαι, sic dixissent Amome, uideretur oratio ex Verbo, & Pronomine. Si autem fuisset cum diphthongo: eadem erat nominis desinentia in prima declinatione. Quare expeditius addito R, negotium confecere: Doceo, Doceor.

CAP. CXII.

Verbi SVM, ES, EST, declarat necessitatem.

IGitur Verbum eorum nota est, quæ sunt, aut fiunt in tempore. Omnis autem Quantitas partes habet: Motus autem & Tempus, Quantitates sunt: partiuntur igitur. Calefactio enim habuit, frigidum non esse, unde cœpit primum: itemq; calidum esse, quò tendit: ergo etiam medium. Iccirco uerba quædam inuenta sunt, ut hunc motum dicerent: quare necessaria quoque fuerit inuentio cuiuspiam, quod illud extremum significaret: quodq; formam illam non amplius fluentem, sed iam consistentem indicaret. Fluentes autem formæ illæ duplices fuere: alteræ accidentales, ut Candor: alteræ substantiales, ut Humanitas: iccirco duplicis quoq; naturæ Verba extitere, quibus eæ declararentur. Candor enim acquiri dicitur à uerbo, Candesco. Humanitas autem, id est forma hominis, aut Equi, aut plantæ, aut metalli, aut alterius substantiæ, indicata est subire in materiam per uerba generationis, ut Fio, Gigno, & eiusmodi. Quæ etsi possunt etiam accidentia significare, ut fit albus, fit pater, tamen primo significatu pertinent ad substantias. Generatio enim primo dicitur de substantia: secundo loco de accidentibus. Ac formarum quidem fluxus his Verbis ostenditur: consistentia autem unico SVM, ES, EST, tam accidentalium, quàm substantialium. Dicimus enim, EST albus Cæsar nunc, qui heri albescebat, aut fiebat albus. Et dicimus, Est nunc CARBO canis qui his diebus fiebat canis. Quare hoc uerbum tam accidens quàm substãtiam cùm significet, pessime à Grammaticis Verbum Substantiuum dictum est. Est autem suprà dictum à nobis, duobus modis poni

Digitized by Google

poni Verbum hoc: aut Nomini ſoli ſolum adiacere: aut inter duo extrema quaſi ſequeſtrum. Exemplum prioris modi ſic habemus, Cæſar eſt: exemplum ſecundi ſic, Cæſar eſt albus. Ac primum quidem modum ſignificare exiſtentiam in rerum natura, ab omnibus receptum eſt. Altero autem modo Diuinus uir Ariſtoteles animaduertit nihil ſignificare. ſed quaſi nexum, & copulam eſſe, qua albedo iungeretur Cæſari. Hæc eſt forma & finis huius uerbi: Vſus uerò etiam latius patuit, ut etiam uerba alia quaſi animaret: ita additum fuit etiam Paſsiuis uerbis: Doctus ſum, Doctus fui: τετελεσμένον ἐστω, cum perfecti operis ſummam declarandam inſtituimus. Sicut incohatum idem opus alio uerbo motum, ut diximus, ſignificante notabamus: ſic enim locuti ſunt ueteres, Pugnatum ire, Amatum iri: ſumpto à Græcis uſu loquendi, ἔρχομαι, ἐρέων. Galli quoque hodie ſic utuntur per uerbum EO, IS, IT, cum uolunt dicere, Fit diues, Fit phthiſicus. Materia autem huius uerbi duplex fuit. duplex enim eſt. nam à φύω, Fuo noſtrum, & ipſum Fio. Sum, autem ab εἰμί. Es, totum Græcum eſt, abiecta uocali, ἐσί.

CAP. CXIII.

Temporum Natura, Numerus, Ratio, Nomina.

TEmporis igitur partes diuerſas diuerſis Verbis ſignificauimus: uerùm quia etiam harum partiũ minutiores quoq; partes ſunt: hac de cauſſa diuiſa ſunt Verba certis momẽtis: quæ Grammatici rectiſsimè tempora nominarunt. Diuiſere igitur ad hunc modum: In partem, quæ iam abijt: in partem, quæ iam ſubibit: & in id, quo hæc duo coniunguntur. An uerò id ita ſit in natura: & utrum tempus ſit, cuius partes nõ ſint, necne, non eſt pręſentis operæ: ſed ad philoſophum ſpectat. Cùm igitur tres hæ temporum partes ſint: eam quæ abijt, quare paſsiua uoce dixere ueteres Præteritum? nam ſanè Græci Actiua παρῳχηκός. An uero ita dixere, quia huius uerbi Prætereo, non habebant Participiũ actiuum in eo tempore, ſicut Græci? An quemadmodum in teſtamẽto dicitur,

Digitized by Google

Præteritus filius, cuius nullam fecit mentionem pater, quasi eius fuerit oblitus: ita nobis quod exciderit tempus, Præteritum dictum est: ita, Præteritum Lateranensem in comitijs, ait Cicero: qui non esset creatus Prætor: quasi non fuerit in memoria tribuum. An subtilius contemplabimur? Itio motus quidam est: tempus autem non mouetur, sed est ipsa mensura motus: at nos mouemur, ac mutamur. Itaque dicimus, Fungi uita, & Obire mortem, & Abire ex humanis. iccirco ipsum tempus permanere, nos pręterire, illud pręteriri. Quæ uerò nondum esset pars, eam Futurum tempus appellarunt: Græci μέλλοντα. Tertium quod has interiaceret partes, partem nequeas dicere. indiuiduum enim est, Præsens est dictum: non sanè commodè: nam si est, Præ, relationem notat: ergo cùm utrunque coniungat & Præteritum, & Futurum: non potius debuit accipere appellationem ex eo, quod futuro præesset, quàm quod præteritum sequeretur. Quinetiam certior natura Præteriti est, quàm Futuri: à quo Præterito consultius nominaretur. Iamuerò si posset diuidi, prior eius pars esset præterito iuncta, posterior autē futuro. quare ratio eius coniunctior est præterito, quàm futuro. Verùm ita intellexere. Præsens, esse Præ, id est, ante oculos: non autem ante Futurum. Alij uerò Instans, appellarunt. sed quidam sunt malè interpretati, quasi instabile esset, & abiret momentaneum. Sanè à Græcis mutuati sumus qui ἐνεστῶτα, dixere: quòd instaret cedenti Præterito: non autem quòd non staret. Imò uerò cætera tempora non stant: sed Præteritum iam non est, Futurum autem nondum: unum Pręsens semper est: nam etsi abit tempus, tamen hoc quod est, præsens est. Hoc autem in libris naturalibus est commodius declaratum. Igitur hoc Tempus, quod esset indiuiduum, non diuisere. Duo reliqua cum latissimè pateant: Græci alterum, id est, futurum secuere in eam partem, quæ mox esset subitura, μετ' ὀλίγον μέλλοντα, dixere. Nos quoniam incerto ferretur euentu, non diuisimus. Nisi putemus in modo Subiunctiuo extare uestigia, & uim huius significatus: ut, Fecero. Hoc autem etiam in Promissi-

Digitized by Google

uum partiti sunt:

Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar.

Verùm nunquam desinent nugari Grammatici. Sic enim dicas etiã, Minatiuum, Cædam te: &, Adulatiuum, & alias nugas. At affectus non mutant species. Præteriti autem amplitudinem, quantam memoria latè metiri poteramus, partiti sunt ueteres in partes treis, Perfectum, Imperfectum, Plusquamperfectum: ac perfectum quidem παρακείμενον malè uocatum fuit à Græcis: quod enim abijt, non est. at παρακείμενον species est τοῦ παρῳχηκότος: quonam igitur modo, si non est, potest παρακεῖσθαι? differt enim τὸ κεῖσθαι, πρὸς τὸ κινεῖσθαι: tanto magis, πρὸς τὸ μὴ εἶναι μετὰ τὴν κίνησιν. Nostri dixere Perfectum, propterea quòd absolutam actionem ostendit, cuius pars supersit nulla: ut, Pugnauit: nihil eius pugnæ reliqui factum est. Mutuati autem sunt appellationem hanc ab ijsdem Græcis, qui alterum tempus, quod adderet huic spatium, ὑπερσυντελικὸν nominarũt. ὅπερ ὑπὲρ τὸ συντελικὸν ἦν ἄν. Nostri hoc Plusquamperfectum: utrinque male. Nam Perfectum, etsi recipit comparatiuum, & Superlatiuum: hoc rerum generа patiuntur: ut, Cane homo perfectior est: at quouis tempore aliud tempus perfectius non est. Defendẽdi tamen sunt sic: ab actionibus tempora denominasse: ut quod agerent, neque dum perfectum esset, Imperfectũ tempus, sub quo ageretur, denominarent. Verùm Græci cautius, qui Præpositione notarunt tractum, ὑπὲρ, quod esset Transperfectũ, id est, præscriptum tempus: nostri rudiusculè per Comparatiuum Plus: melius Vltra, aut Super, aut Trans. Quippe ita differunt, ut Perfectum nihil præterea notet, Scripsi: Transperfectum indicet & ipsum Perfectum, & tractum interponat inter ipsum, & aliam non cohærentem actionem, Scripseram, cùm Cœnabam: non cohæret cœna scriptioni, quæ scriptio est absoluta. Igitur non, ut aiunt, Perfectum & Transperfectũ distant inter se temporis longinquitate. Dicam enim, Risi iam quinquaginta tribus annis: & dicam, Legeram uersum heri antequã biberem. Est igitur idem cùm Perfecto, tanquã species

Digitized by Google

ſpecies cum genere, non diſtinctum tanquam ſpecies à ſpecie, ut fecere: ubicunq; enim pones Tranſperfectum, poneres etiam Perfectum. Imperfectum autem Græci commodiſsimè, παρατατικόν: protenditur enim inter præſens, & quod ſequitur: operæq; ſignificat continuationẽ: ut, Legebam, cùm ueniſti: nihil enim interualli inter lectionem, & aduentũ fuit. Iccirco philoſophi hoc uſi ſunt ad declarandam ἐντελέχειαν, quæ perpetuationem naturæ deſignaret: ἦν ἄνθρωπος, Erat homo: ut ſignificet etiam eſſe. Et doctiſsimus poëta: Laurus erat: id eſt, Lauri ipſius uera ſpecies. Quod Plinius quoque eſt imitatus. Cicero in Re etiam penitus infecta uſus eſt: ſic enim ſcripſit in quarto ad Atticum: Ad eum poſtridie manè uadebam, cùm hæc ſcripſi: & Perfecto pro Pluſquamperfecto. Alius ſic dixiſſet, Poſtridie quàm hæc ſcripſiſſem, iturus eram. Præterita autem prima aut ſecunda, quòd eſſent ad uſum magis uocum, quàm ad ſignificationũ diſcrimen inuenta, non ſumus imitati: temperatam breuitatem immani copia ditiorem arbitrati. Vnum eſt tempus, quod Præteritum infinitum appellarunt Græci, ἀόριστον. hoc ueteres putarunt à Latinis ignoratum: extat tamen in quibuſdam, ut in Paſsiuis: nam, Cæſus fuit: id eſt quod, ἐτύφθη: Cæſus eſt, τέτυπται.

Ex his conſtat, Inſtans cùm indiuiduum ſit, non rectè definitũ, eſſe ſic, cuius pars præterijt, & pars futura eſt: ad hunc enim modum non eſſent tria tempora, ſed unum tempus: ſed & Præteritũ, & Futurum Præſentis partes. Sed falſi ſunt Grammatici, cùm dicerent, Scribo uerſum: neq; iam expletus eſſet uerſus ſcribendo. Viſi igitur ſunt intelligere Præſentem ſcriptionem habere partem in parte uerſus perſcripta, & partem in ſcribenda, quas partes ſcribendo coniungant, cõtinuentq;. At uerò hic non unũ præſens eſt, ſed multa Pręſentia, quemadmodum cùm dico, Flumen fluit: quis dicat hoc eſſe præſens, cùm iam annum aut amplius fluxerit? Quare ſicuti dicimus Præſentem diem, Præſentem annum: ut multa inſtantia complectar animo; ita dicam, Scribo: quod icirco præ-

ſentis

Digitized by Google

sentis temporis est, quia cùm hoc dico, sub eo sum tempore quod huiusce uerbi esse intelligo. Non enim significat partẽ præscriptam, neque eam quæ scribetur: sed hoc, quod scribo. Dicimus autem Scribere uersum, quoniã eius partes scribimus. Constat etiam hoc apertius in extremis actionum. sic præsens erit initium currendi, cuius tamen pars nulla antecessit: sic finis, cuius pars nulla futura est. Instans igitur semper adest, unde & Præsens dictum sit: Futurum & Præteritũ semper absunt. Icciрco de Præsenti possumus tria tempora pronunciare: Præsens est, erit, fuit: de alijs non nisi sua tempora: Præteritum, fuit: Futurum, erit. Nam si dicas, Quod futurũ erat, fuit: de Præterito loqueris, quod post fuerit, quàm esse potuit. Sunt autem quædam uerba, quæ propter Materiam carent temporibus, quædam propter Formam. Materia enim repugnauit huic uerbo Labasco, quin haberet præteritum: nam Labaui à Labo: at Labascaui, non decuit admitti. In quibus autem Forma repulit tempora, fuere ea, quorum significatus aduersatur certis temporibus: ueluti, Expugnare, significat rem absolutam. Non dices igitur, Expugno urbem: nisi capias modum ac διάθεσιν præcedentem ultimum momentum captiuitatis: quod usui magis, quàm rationi concessum est. sicut cùm dicimus Morior, nam mors temporis momento præscribitur. Inter Habitum enim & Priuationem nullum medium interiacet. Antequam pronuncietur totum uerbum, præterierit res de qua loquamur: sic enim personis deficiuntur. Quis enim puncto illo temporis loquatur, ac dicat? Morior. Ita Rei in caussis dicuntur Peracti, quoties sunt damnati: quoniam agebantur ab accusatore ad iudicem, sumpto à Græcis exemplo, qui ἀγῶνα disceptationẽ iudicialem dicebant. ergo cùm non redibant nisi damnati, dicebantur peracti ab accusatore. quis igitur orator unquam dixit, Perago Reum? Sic etiam Perficio, si acutè intueamur, non potest dici, sed Perfeci: sed, Facio, ut perficiam: Quæro, ut inuestigem: Oppugno, ut expugnem: Ago, ut peragam Reum. In alijs modis tempora hæc admittuntur, ut in uoto, & condi-

Rei peracti.

G tione,

Digitized by Google

tione, Vtinam peragam, Si peragam: & infinitiue, Volo peragere. Impurè tamen multi aliter sunt locuti.

Ex his percipimus Grocinum acutè admodum tempora diuisisse, sed minus commodè. Tria enim constituit, ut nos: sed quæ bifariam secat, Perfectum, & Imperfectum: sic, Præteritum imperfectum, Amabam: Præteritum perfectum, Amaueram. Rectè sanè. Et Præsens imperfectum, Amo. Rectè hactenus: continuat enim amorem, neque absoluit. At Præsens perfectum, Amaui: quis hoc dicat? Amaui ego triginta abhinc annis. Quis annum iam tricesimum præsentem dicat? De futuro autem ut non malè sentit, ita cõtrouersum est: Futurum, inquit, imperfectum, Amabo: Perfectum, Amauero. non malè inquam: significat enim Amauero, amorem futurum, & absolutum iri: Amabo perfectionem nullam indicat. Controuersum autem dixi, propterea quòd doctiores sentiunt, non absolutionem illam, sed celeritatem quandam, ut sit ἀόριστος Aeolensium, τίσαιεν Δαναοὶ ἐμοὶ δάκρυα. Mihi Grocini sententia plus placet. Meo more solens fecero: nullam celeritatem declarat, sed operis perfectionem præscribit: id expressit diuinitus aliquando summus poëta:

—Τὸ δ' ἔτοι τετελεσμένον ἔστω.

Temporum forma, ac finis, atque affectiones ad hunc modum sese habent: Materia autem quæ, qualis'ue sit, uideamus. Ac sanè in libris naturalibus docebamus, pro formæ ratione materiam à natura institutam: neq; enim equi pedes, à pedibus leonis differunt, nisi propterea quòd eorum formæ sunt diuersæ: neq; canis catuli aliam ob caussam carent equi membris, quàm quòd equi quoq; forma carent. Iccirco Præsens quod erat breuissimum, breuissimo quoque tractu signatum est, Amo. Præteritum & Futurum longiora, longiore: Amaui, Amabo. Alterum præteritum adhuc prolixius, prolixiore, Amaueram. Quæ quanquam non omnibus in uerbis sequuntur nos, tamen in his hæc caussa fuit: alia usus inuertit partim, partim differentiæ gratia aliter sunt pronunciata. Varietate enim decora naturæ, atq; artis cõstant. Ordo autem

aliter

Digitized by Google

aliter est, quàm Natura eorum: quod enim præterijt, prius fuit, quàm quod est. Itaq; primo loco debere poni uidebatur. Verùm quod primo quoq; tempore offertur nobis, id creat primas species in animo: quamobrem Præsens tempus primum locum occupauit: est enim maximè commune omnibus animalibus. Præteritum autem ijs tantùm, quæ memoria prædita sunt: Futurum uerò etiam paucioribus, quippe quibus datum est prudentiæ officium: quare tum quia nondum erat, tum quia obscurum, & paucis obiectum postremo loco positum fuit.

CAP. CXIIII.

Modorum origo, caussæ, rationes, usus.

EOrum, quæ agunt, naturam eiusmodi esse intelligimus, ut antè quàm agant, appetant: aut saltem appetendi habeant uim. Motionis enim appetentia caussa est: appetentiæ priuatio. Quæ uerò appetunt, aut inconsultò appetunt: eaq; ad unum tantùm naturalem habent propensionem: uelut ignis ad urendum. Aut consultò: atq; hæc ad duo contraria æquè inclinantur, ut homo ad eundum, & non eundum. Quare necesse est, ut in his aut sit Deliberatio, atq; Electio: aut proxima quædam uis quem instinctum appellarunt. Est enim deliberatio, affectio animi de libertate sua eliciens rationes ad eligendum. Intelligo autem subtilius, Eligere, etiam cùm non eligimus: eligimus enim hoc, non facere, sicut alibi diximus: Suadet etiam qui Dissuadet: suadet enim, non agendũ. Hæc uis electionis in homine solo est. Nam nugati sunt quidam historici naturales potius, quàm philosophi, Canes quoque deliberare cùm feræ uestigijs amissis absistunt à persequendo, atq; aliorsum sese dant: neq; enim componunt hæc, Hàc non iuit. Sed ut aguntur in odorẽ, ita eum ubi amisere, quærere instituunt. Hanc ob caussam necesse fuit, ut quæ deliberando, quæq; post deliberationem fierent, declararentur certa uerborum facie. Itaque ea quæ iam certa, atque constituta essent, Indicata, & Definita uocauere: uerbi autem lineamẽta

quibus ea repræsentarentur, Indicatiuum, siue Definitum: sicut Græci ὁριστικά. Quæ uerò ante electionem fierent, aut ab ea dependerent: idcirco Subiunctiua, aut Coniunctiua: ut, cùm uenero, scribam: &, Si ueneris, scribam. Quæ autẽ non dependerent, sed absolutè dicerentur, essentq; posita in aliena potestate, ea referrentur aut ad maiorem potestatẽ, aut ad minorem. quare Optatiua expressere uotum à maiori: Imperatiua exactionẽ officij ab inferiori. Erat autem etiam aliquid præterea, quod ad summam orationis deesse uideretur: sunt enim uerba quædam posita in significatione uoluntatis, aut potestatis nostræ: ut, Volo, Cupio, Iubeo, Video: ergo obiecta quæ offeruntur huic uel uoluntati, uel potestati, aut sunt expressa simpliciter, aut sub tempore: sic, Volo cibum, Cupio imperium: Video cursum. Simpliciter apponitur cibus uoluntati, uoto imperium, cursus uisui. At si hæc eadem sub tempore, atq; etiam actione uelim constituta, necesse habeo aliquid excogitare, cuius ui hoc explicetur: itaq; Infinitiua cõmenti sunt, Volo comedere, Cupio imperare, uideo te currere. Has uerborum quasi facies, ut diximus, quasdã, ἐγκλίσεις dixere Græci, ueluti inclinationes animi, prudentissimè. Sic etiam loquitur Liuius: Hos ut sequar, inclinat animus. idem ac si diceret, Sequor hos. Est enim inclinatio indicatiua, re deliberata. Sic usus est Cicero. Nostri, quoniam declararentur animi temperationes, Modos appellarunt, fusiore quàm Græci fecissent appellatione: propterea quòd etiam ad res animo carentes transferrẽtur: ut, Ignis urit: ureret. De his autem sigillatim dicendum est.

Indicatiuum sic definiunt: qui rem indicatam, narratamúe significat. Verùm neq; nomen explicat uim modi, neq; explet definitio: multa enim dicimus sine indicatione: res enim absentes frequentius narramus: hac enim de caussa sermo est institutus. Nam præsentia sensu sæpius percipimus, quàm sermone cõmunicamus. Præterea tollunt omnia tempora, præter Præteritum. nam etiam quæ indicatur, etiam quæ indicabitur, explicamus Indicatiuo. quare qui Definitiuum nominarunt,

Digitized by Google

narunt, optimè sensere: modò accipiamus definiendi uim, non illam exactam Metaphysicorum: sed constitutionem. Iccirco Positiuum rectius diceres: θέμα dixere Græci primam uocem Indicatiui, quoniam prima posita sit: nos autem totum θετικὸν, quia ponat, ac statuat rem, qua de agitur: unde etiam definitio eliciatur, Modus quo quid certis temporibus statuatur. Imperatiuus est nota animi inclinati ad eliciendum actionem aut passionem ab alio: hoc habet commune cum Optatiuo: sed differunt, quòd Imperatiuus respicit personam inferiorem, Optatiuus, potentiorem: item Imperatiuus semper exigit personam, Optatiuus non semper, sed & absolutè: ut, Vtinam uerè uiuerem. & ad Fortunam, aut Fatum, aut Euentum. Euenit autem aliquando ut actio illa etiam in nobis ipsis exprimatur, propterea quòd animi nostri uis, aut est recta, cùm alia ab seipsa cognoscit: aut reflexa, cùm seipsam contemplatur. Itaq; & imperamus nobis ipsi, & optamus de nobis, quod in nostra situm est potestate: ut, Vtinam efficerem me bonum. Subiunctiuus autem non est dictus, quia subiungeretur, ut scripsere: sed quia subiungeret. id quod & ex ipso nomine, & ex natura eius constat: nam Optatiuus, quo optamus, Subiunctiuus, quo subiungimus. Dicimus enim, Si pugnaris, uinces: uictoria pugnæ subiungitur. Quin etiam seipsum subiungit sibi: ut, Equitarem, si ualerem. Infinitiuus autem Modus non est, nullam enim animi inclinationem ostendit: sed omnes ipse sequitur modos, atque cum ipsis coalescit ad significandum, quæ fuit caussa eius nominis: non, ut dixere, propterea quòd neque personas, neque numeros finiat. Itaque Græci rectè ἀπαρέμφατον appellarunt, quippe quòd nihil indicaret. Nam quòd personas numerosq; nullos definit, hoc habet commune cum Verbo impersonali, quæ tamen non sunt ἀπαρέμφατα. Intelligo autem nihil definire, non quemadmodum Optatiuus nihil definit, sed optat definiendum: sed hoc intelligo Infinitiuum, quod æquè in omnes abit modos: suus igitur non est, sed aliorum: Scio pugnare: Incipe ui-

Digitized by Google

uere: Scirem adulari: Velles uincere.

Verùm acutiores alios his modis adiecere: atque Indicatiuo quidem subiecere Promissiuum: ut, Connubio iungam stabili. Verùm Minatiuum, ut dicebamus, etiam adderes. etiam Narratiuum: ut, Fuit Ilium: nihil enim hic statuitur: quin tollitur quoque. Apposuere quoque Imperatiuo Precatiuum: ut, Da propriam Thymbræe domum. Deo enim nemo imperat. Subiunctiuo autem etiam Coniunctiuum attribuêre. Cum simul sunt: sic, Cùm ueneris, feres. etiam Dubitatiuum possis assignare: ut, Si pugnaris, uinces. Et Potentialem: sic, Si pugnes, uiceris. & αὐθυπότακτον: ut, Eamus: quem ita nominarunt, propterea quòd subiunctiua uoce, significatum haberet Imperatiui. Verùm quemadmodum de Casibus dicebamus, sic conuenit de Modis intelligere: eiusdem Modi usus esse diuersos, eiusdem tamen rationis. ac Indicatiuum quidem quî decuit discerpere in Promissiuum? Futuri enim uis ea est, id est, temporis, non Modi: aut enim speramus, aut timemus: omnino expectamus. idq; ex ui Verborum quoque nascitur: nam Dabo, efficit ut uidear promittere: quoniam eò respicit Verbi significatus. Propius ueritatem fuere, qui Interrogatiuum apposuerunt: non enim temporis, aut Verbi ui fit, sed Modi separati præbet speciem, nihil enim definit, qui dubitat: dubitat autem qui interrogat. Verùm ita intelligamus: præter paucula principia intellectus nostri, quæ Græci, quòd digna essent credi, ἀξιώματα nominarunt, mirifico uerbo, quo uno duo conciperentur, & existimatio, & dignitas: præter talia inquam, quæ sanè paucula sunt, cætera omnia antequam statuantur, cadere posse in quæstionem. Itaque non inconsultò factum esse, ut eadem uox esset interrogantis, & respondentis: Amas? Amo. Quare tot Modos quærendi, quot essent sciendi, in libris resolutorijs disputatum est, inueniri. quemadmodum igitur affirmatio à negatione non differt per Modum, sed per contradictionem sub eodem Modo: ita nec interrogatio à responsione. Nam tametsi inter affirmationem

& nega

& negationem nullum medium existit, tamen interrogatio locum quendam sibi poscit: neque enim aut negat, aut affirmat. Neganti tamen propior est, qui non credit: Affirmanti, qui credit: quare ab Indicatiuo non est Interrogatiuus dissipandus, sicuti neque ab Imperatiuo Precatiuus. Etenim si iccirco alius est, quia Deo non possumus imperare: atque dicimus, Da propriam Thymbræe domum: ita etiã Amo, uerbum non erit actiuum, cùm dicam, Amo Deum: Deus enim non patitur. Sanè modus ille rectius Postulatiuus dictus esset, cuius ratione comprehendatur etiam Hortatiuus. Ipsum autem αὐθυπότακτον, quare posuere? Imperatiuus enim uerus est. Iubet enim alijs, & sibi, qui dicit, Eamus. ut se iturum quoque ostendat. Quin etiam in singulari, mihi iussero, Hoc age Cæsar. Homo enim penè semper secum pugnat, ratione & appetitione. Affectiones autem non uariant modorum substantiam: sed eorum ἴδια, ut Græci uocant, quædam sunt. Tanto igitur minus particularum defectus in oratione uariabit. Itaque cùm Iuuenalis ita loquatur, Græculus in cœlum, iusseris, ibit: non erit à Subiunctiuo diuersus: quoniam omisit Coniunctionem, Si. At enimuero ueteres multa exempla inculcarunt, quibus alium modum ostenderent ab Subiunctiuo. Cæterùm semper inueniemus aliquid uerborum subtractum, tam apud Ciceronem, quàm Vergilium, Terentium, atque alios. Diceret: &, Euerteret arces. Sanè: si duceretur à sanguine Troiano, aut cùm duceretur. Sic Dido, Implessem flammis: scilicet, si præscissem. Atque hi etiam addunt huic Interrogatiuum: Quò me contulissem? Sed idem laborant: pendet enim oratio sic, Si mori noluissem: aut aliquid tale.

CAP. CXV.
Modorum Tempora.

Modorum classem, naturam, officia, usus, caussas sicpote explicauimus, ut omnia animi affectibus subijceremus: qui affectus quoniam in actionem tendunt, actio autem tempori

Digitized by Google

pori subijcitur, Tempora quoque pro affectuum ratione alia alij modo sunt attributa: igitur perfectissimus modus omnia tempora complexus est, quippe Indicatiuus. Imperatiuus Præsens obtinuit meritò, nihil enim præsentius imperio, nihil inflammatius imperante, omnia ei in mora sunt. Græci Præteritum attribuêre pessimè. Nemo enim potest absoluisse, quod nondum cœpit agere: nondum cœperit, qui nondum accepit imperium, quomodo simul imperium accipiat, & iam fecerit: uerùm usus sic obtinuit: ut præcipitem animum imperantis exponeret: id quod Plautus festiuè dixit, Cùm te illic esse putauero, hîc sis. Latini maturius abstinuere, nisi ex Subiunctiuo mutila oratione mutueris, sic, Feceris hoc. uerùm uti diximus, aliquid desiderat, sic, Mihi morem geres, si feceris. Sic, Facias, & alia ἀνυπότακτα. Quidam autem sic maluere, id quod non pessimè cessisset, nisi errorem adderent: negant enim futurum attribui posse Imperatiuo: apponunt caussam satis ridiculam: Imperatio, aiunt, semper præsens est: non animaduertebant, aliam esse personam loquentem, aliud de quo loquatur. alioqui non esset in uerbis nisi una persona Prima. Igitur qui loquitur atque imperat, præsens est: at res imperata non est præsens. igitur & nunc fieri possit, & mox, & cras: ut Græci, quos isti nimis ubique sequuntur, à prudentia Latinorum hac quoque sint in parte superati. Plusquam perfectum uerò cùm addunt, etiam coacti sunt quasi colorem addere moderationis: itaq; permissiue hoc appellarũt, exemplo Vergilij:

Verùm anceps belli fuerat fortuna: fuisset.

Cùm tamen, Fuisset, Subiũctiuus sit eodem, quo superiori, modo. Si fuisset, mallem, quàm sic: cùm nulla belli fortuna uincor, & morior. Optatiuus autem & Subiunctiuus inter se similes, ab Indicatiuo non differunt, nisi quatenus hoc quod hic statuit, Optatiuus non ponit, & poni uult: Subiunctiuus ponit, si ab alio ponatur. Iccirco tempora omnia sunt consecuti, uerùm non omnibus in uerbis: neque enim par est, ut omnia optemus, quæ possunt euenire. Igitur Futurum

Digitized by Google

turum ab Optatiuo non tollunt doctiores: cùm hoc tempus uerissimum, ac maxime proprium huius sit modi: non discreuere tamen à Præsenti Futuri uocem: propterea quòd in ipso quoq; Præsenti abest optata res, ueteres autem illud putarunt Futurum Optatiui:

Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.

Quod quidem ualde placet. Sic igitur erit Optatiuum & illud, quod suprà dicebamus:

Verùm anceps belli fuerat fortuna: fuisset.

CAP. CXVI.
Modorum Ordo.

INdicatiuum autem nobilitate, ac rerum natura primarium intelligimus: nobis non item: statuit enim id, quod post appetitum, ac deliberationem euenit. Neque uerum est, quod autumant, Rem certam re dubia priorem esse. Quin antè, quàm scias, quæras. Quî nanque sciam, Hominem esse animal: nisi quid homo sit, quæram? Præterea quà ratione res certa, erit prior seipsa dubia? Etenim postquàm adeptus es scientiam, non potes amplius dubitare. Scis enim per caussas primas, immediatas, necessarias, notas, immutabiles: quarum contrarias putas falsas: alioqui non scis. Sed ob nobilitatem præiuit Indicatiuus, solus modus aptus scientijs, solus pater ueritatis. Cæteri sermoni accommodatiores, quemadmodum suo loco dictum est: ij ut quisque nobilissimus fuit, ita potissimum locum occupauit. Itaque Imperatiuus princeps eorũ extitit: mox Optatiuus, quasi seruilis ingenuum est hunc sequutus: Subiunctiuus autor multiloquentiæ postremam in sedem reiectus est: composita enim simplicibus posteriora. Infinitiuus autem sanè adeo Modus non est, ut etiam Verbum ne esset, sit dubitatum.

CAP. CXVII.
An Infinitiuus sit Verbum.

AC Modum quidem non esse ipsum, superioribus rationibus satis constat: Verbum autem esse, Verbi definitio cla-

Digitized by Google

mat: significat enim rem sub tempore. Qui autem ipsum exclusere, adducti sunt, ut sentirent ita, propterea quòd sui uerbi esset significatum: sic enim interpretatur Verbum suum, Socrates exulat, dico Socratem exulare, Socrates est in exilio. Præterea nominis habet constructionem. apud Græcos enim etiam articulos recipit, τὸ στρατηγεῖν καλόν, ut Vergilianum illud,

–Pulchrumque mori, succurrit, in armis.

Verùm hæc argumenta leuia sunt: neque enim magis ipse est Verbi significatum, quàm Verbum ipsius: neque magis exprimit Indicatiuum per interpretationē, quàm ab eo exprimitur; mutua enim esse quit explanatio utriusque orationis sic, Dico Socratem exulare: id est, Socrates exulat. Articulus autem non tollit significatum sub tempore: nam apud me, τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἔστι καλόν: sed τὸ ἐστρατηγηκέναι. Itaque sibiipsi subiicitur, tanquam Verbo, plusquàm Verbum, sic, Video te meditari currere. Itaque contrà Stoici solum Infinitiuum, Verbum esse professi sunt: cætera autem κατηγορήματα, id est appellationes, καὶ συμβάμματα, id est, accidentia: quippe in Infinitiuum tanquam in formam suā, & quasi animam resolui cæteros modos. Igitur Græci etiam pro aliis supponunt modis, quorum naturam expleat, σιωπᾶν θεωρεῖν. Sic etiam nunc Itali loquuntur, cùm negatiua utuntur oratione, Non legere, pro, ne legas. quæ caussa fuit, ut cadē sit forma actiui Infinitiui, & Imperatiui pasiui apud Latinos. Quin etiam pro Indicatiuo: Ille rubere, tergiuersari, abnuere. Cæterum apud Græcos deest δεῖ, in superiore oratione: apud Latinos, Cœpit, aut tale quid. Quinetiā pro Participio & Gerundio usum subiit tam apud Græcos, quàm apud Latinos: ut apud Poëtam: –Dederatque comam diffundere uentis. Et in tertio de Natura Deorum: Magnā molestiam suscepit Chrysippus reddere rationem uocabulorum. Proprium autem est Infinitiui, receptum in Futuro suo Participium sibi simile efficere, ut genus amittat, & numerum: Amaturum esse, tam de fœmina, quàm de plu-

Digitized by Google

ribus: exempla petes de Gellio, Valerij Antiatis, Catonis, Q. Claudij, M. Tullij ex quinta in Verrem: Hanc sibi rem præsidio sperant futurum. Illud quoque habuit peculiare, duo uerba sibi ut asciscat, Esse, & Ire, quorum societate formet Futurum suum: Amatum ire: Amatum iri.

CAP. CXVIII.

Temporum, Modorumq; inter se mutatio.

PRoprium autem est Temporum Modorumq; inter se mutatio, cùm affectui seruimus. Liuianus Annibal: Si tales animos in prælio habebitis, uicimus. Nam quod sperabat, pro certo iam afferebat: quasi dicat, Tam certa est futura uictoria, quàm iam extitisset. Nihil enim Præterito certius: ne à Deo quidem mutari potest, quia simplex eius uoluntas est: tantum abest, ut sit contraria sibi: non potest, quia non uult: neque uult posse, neque potest uelle esse dissimilis sibi. Modus item Subiunctiuus, pro Indicatiuo: In sexto de Repub. Et quòd de uia fessus essem: dixisset, Cùm de uia fessus essem. Quemadmodum autem illud Iuuenalis sit accipiendum,

Græculus esuriens in cœlum, iusseris, ibit: suprà diximus. Sic est, cùm Græca oratio per ἂν δυνητικὸν exprimitur: ut in tertio Officiorum: Malè etiam Curio, cùm caussam Transpadanorum æquam esse dicebat, semper addebat, Vincat utilitas: potius diceret, non esse æquam. id est, ἔλεγεν ἂν: dicere poterat: aut, debuerat. Horatius Indicatiuo pro Subiunctiuo usus est: Metuentis illapsus cerebro sustulerat: nisi Faunus ictum dextra leuasset. Et quod suprà diximus, ex secundo Georgicôn, Laurus erat. quod & Plinium imitatum monebamus.

CAP. CXIX.

Personarum usus, & affectus.

QVid esset Persona, quotq; essent, & quare non plures tribus, iam dictum est. Nunc earum affectiones in Verbis

Digitized by Google

uideamus: neque enim rectè ueteres dixere, Primam & Secundam finitas esse, quia præsentes demonstrantur: Tertiam infinitam, quia absens est: caussa enim quam afferunt, nulla est. Non enim omne absens infinitum: neque semper Secunda præsens est: & Tertia præsens aliquando est, & semper esse potest: non enim aduersatur sermonis usui, ut adsit semper id de quo loquamur. tametsi hoc in rebus positum est. Ita igitur intelligendum est, Primam, & Secundam finitas esse, quia certæ designentur: lego, signo me: Legis, signo te: Legit, nullum certum signo, nisi quippiam addatur, Cato, Cæsar. Illud quoque errarunt, cùm dicerent, opus esse Pronomine ad præscribendam Tertiam. Nam etiam si dicas, Ille legit: non intelligas qui sit, nisi aut referat, aut demonstretur coràm: ergo non fiet ui Pronominis, sed Relationis, aut Demonstrationis. Sed & Primam, Secundamq; Pronominibus tantum iungi, iam est suprà refutatum: Vocatiuis nanque etiam secundæ adiungitur: ubi si non subintelligitur pronomen TV, ne in cæteris quidem subintelligetur. Est præterea aliud argumentum: Licet, inquiunt, dicere, Cæsar sum: ergo Cæsar, est personæ primæ: neque enim Verbum uariabit Nomen, sed Nominis rationem Verbum sequitur: Numerum scilicet, & Personam. Quoniam igitur Cæsar, est personæ primæ: potes dicere, Sum. nam si in eo Verbo ea esset potestas, ut Persona Nomini attribueretur: esset etiam ea, qua numerus quoq; asignaretur, & liceret dicere, Cæsar sunt.

Proprium autem est Primę non dependere ab alijs. Caussa huius rei est, quia ipsa loquitur semper: ergo & utranque sibi addicet: ut, Ego, Tu, & Ille facimus. & seorsum alterutrũ: ut, Ego, & Tu: Ego, & Ille. Falsum est igitur, quod dixere ueteres, Secundam sibi coniungere Tertiam: illo exẽplo, Tu, & illi facitis: & Tertiam seipsam, sic, Ille, & ille faciunt. Sed est Prima quæ coniungit Secundæ Tertiam, & Tertiam sibijpsi: ea enim coniungit, quæ loquitur, licet non exprimatur: cùm de alijs loquitur, non de seipsa.

Google

CAP.

CAP. CXX.

Numerorum Ratio, & Caussa.

NVmerus idem qui in Nominibus, sicut & Personæ. Cùm enim Verbum sequatur nominis rationem, & à ratione proueniãt affectus: affectus quoq; eosdem esse par est. Significat enim Verbum aut accidens, aut substantiam Nominis: Cæsar currit, Cæsar est. Ergo necessario aut à Nomine dependet: aut etiam idem repræsentat. Proprium autem Verborum est, nullam uocem utrique numero communem habere. Hoc apud nos: Græci imprudentius, qui tantam copiam haberent Temporum, defecere in discernendis Numeris, & Personis. nam in duali cōfudere personas: τύπτετον, τύπτετον. In Prima singulari, & Tertia plurali confudere numeros, ἔλεγον. Soli Aeolenses, quorum pars fuere Dores, pluralem sine incremento posuere. In Nominibus autem & Pronominibus non idem est: ut, uiri: sui. item Participijs passiuis: ut, lecti. Hoc autem dicimus de Verbis eodem in genere: nam in diuersis generibus uoces inuenias communes: Docere passiuum Secundæ personæ: Docere actiuum Indefinitæ: caussam autem suprà diximus. Infinito enim Græci pro Imperatiuo usi sunt.

CAP. CXXI.

Affectuum ratio, & ordo.

HOrum affectuum quatuor tantum necessarij (sine ijs enim uerbum non est) Tempus, Modus, Persona, Numerus. ac Persona quidem & Numerus, quemadmodum dicebamus, propterea quòd Verbum à Nomine dependet, necesse fuit ut aliqua in re conuenirent: conuenirent autem in Persona, quia à Persona proficiscitur oratio. Item in Numero eadem de caussa: aut enim unus loquitur, aut plures: & aut de uno, aut de pluribus. Quærebamus igitur uter affectus esset prior: ac Numerus quidem amplior est, complectitur enim omnes Personas: præterea accidit Numero Persona. Equidē

Digitized by Google

unus sum: potest igitur, ut & Primæ, & Secundæ, & Tertiæ personæ subeam munus. Tempus autem non uidetur esse affectus Verbi, sed differẽtia formalis, propter quam Verbum ipsum, Verbum est. Modus autem non fuit necessarius: unus enim tantum exigitur ob ueritatem, ut dicebamus, Indicatiuus: cæteri autem ob commoditatem potius. Genus autem an sit necessarium? nam uidetur, seclusa omni tum actione, tum passione, constare Verbum primarium ipsum, EST: neq; enim solum per Participium resoluimus, Cæsar pugnat, Cæsar est pugnans: sic enim poneretur uerbum Pugno necessarium, quare Genus ipsum quoq; esset necessariũ, in multa uerba distributum, non intra unum contentum: non igitur sic resoluetur, sed in Nomen, Cæsar est in pugna. Hæ rationes acutiores sunt à philosophis profectæ. Verùm non fit uera resolutio: poterat esse in pugna, nec pugnaret. At Verba ipsa Adiectiua necessaria sunt, sicut & Substantiuum: quemadmodum Accidentia, sicut Substantiæ. Vter uerò affectus sit prior, Genus'ne, an Modus? Ac genus sanè prius est, ut aliud significet Actionem, aliud Substantiam: Modus autem generi accidat. Tres reliqui affectus cuiusmodi sint uideamus: nam Coniugatio est, quod Nomini Declinatio: certa meta ac facies terminationis. Hoc autem cõpetit quatuor speciebus declinabilibus, ut suprà dictum est. Competit igitur Verbo, ut dictio est declinabilis: sicut & Species quoque, & Figura. Coniugationes autem quatuor fecere: sed & Prima cum Quarta in multis eadem fuerat, Audibo, sicut Amabo: adhuc enim dicimus Ibo. Et confusa indifferenter Secunda cum Tertia: Ferueo, Feruo. & Prima cum Tertia: ut, Lauare, Lauere. Et nonnulla extra ordinem: ut, Sum: cuius neq; Præsens, neq; Futurum, neq; Infinitiuus cum cæteris conuenit, ut ad caput certum reducatur: solum præteritum gerit aliquam speciem, FVI: sed incertam. nam dicimus, & Explicui, & Docui, pari cum illo analogia, sed inter se diuersa.

Digitized by Google

CAP. CXXII.

Figura, eiusq; caussa.

FIguram nominarunt partium compositionem : orta autem est ab ipsa oratione, & celeritate: ut Versus facio, quod fuerat, fieret Versificor. igitur prior fuit, quàm Species : ex ipsa enim oratione quæ esset ex primitiuis nata est. Placuit autem ut eodem modo quod non esset compositum, Figuratū diceretur: cùm tamen satis cōstat per initia, antè quàm Compositio inuenta esset, Simplicia ipsa nullius fuisse Figuræ: quare per relationem potius sic dicta sunt. Proprium Figuræ est, mutare interdum genus: ut, à Facio, Versificor: à Specio, Conspicor. Item Coniugationem : Sternere, Consternare: quod etiam sine compositione fit: ut, Legere, Legare. Si à Fio pasſiuo, ducas Suffio actiuum, etiam significatum mutari constat.

CAP. CXXIII.

Species, earumq; significata, & caussæ.

VErborum Species, ut diximus, duæ: Primariorum, & Deriuatorum : sic enim melius, quàm Deriuatiua dicere: deriuantur enim, non deriuant. Deriuata duplex: altera in qua non mutatur modus significationis: ut, Albeo, Albico. Altera in qua mutatur: cuius sunt species hæ, Incohatiua, Meditatiua, Frequentatiua, Desideratiua, Deminutiua. Inter hæc Deminutiua non sunt controuersa : nemo enim dubitat in L O, desinentia esse Deminutiua : qualia, Sorbillo, Conscribillo. Error autem antiquorum est, qui dicerent mutari significatum: non enim uerum est : idem enim significant, sed alio modo. Caussa autem huiusce terminationis fuit Græcus sonus : sic enim quædam Deminutiua sua pronunciarunt, μεγαλύλλιον. At Incohatiua, quæ in S C O, facerent: ut, Feruesco : recepta quidem sunt ab omnibus : sed recentiores in ipsis negarunt Incohationem, idemq; uelle, quod ea, quæ à Fio componuntur: ut sit Calesco, quod Calefio: quorū Præ-

terita

Digitized by Google

terita exponantur per Factum esse: sic, Macruit, macrefactus est: quæ Præterita, si sint à Primitiuis, per Fuit, interpretemur: sic, Macruit, id est, macer fuit: quoniam Macreo sit, Macer sum. Igitur non significare Incohationẽ, propterea quòd apud Virgilium sit, Incipiunt agitata tumescere. Cæterum eorum sententia sic est perpendenda: Tumere, alio modo accipitur, alio Tumescere: nanque Mons tumet, non tumescit: at Fluctus & tumet, & tumescit. Item Ignis calet, non calescit: at Ferrum igne calescit: ut sint uerba, quæ habent significatum μέσον, quale θερμαίνομαι, calesco. Ergo, quemadmodum dicebamus, Qualitates, aut Accidentia illa, quæ his uerbis significantur, interdum sunt in fluxu, &, ut ait Plato in Cratylo, ἐν τῷ ἰέναι: interdum iam fixa. Quare per Primitiua dicuntur, cùm sunt fixa: etenim in monte tumor iam non mouetur, iccirco eum tumere dicimus. At dum fluunt, per Verbum in SCO, explicantur: iccirco ubi erit Verbũ in SCO, poterit esse etiam Primitiuum, & non è contrario: propterea quòd habitus iam introductus est, quem habitũ ipsum Verbum significat: sed non est idem modus: nam motus ille augescendi, aut procedendi, à Primitiuo declaratur. Igitur fluctus, & tumet, quia in eo est tumor: & tumescit, quia tumor tendit ad alium gradum: sic Crescere, est Creascere, id est, accipere augumentũ in Carne, παρὰ τὸ κρέας. Ex quibus constat, non ineptè dicta à ueteribus Incohatiua, nondum enim explerunt ultimum significatum. Quod & in quibusdã uerbis Græcis satis perspicuum est: κύω, est Vterum gero: at κυΐσκω, est Concipio, quasi, Incipio gerere uterum: significat enim incohatam κύησιν. quo uerbo & Hippocrates usus est in quinto Aphorismorũ, & Aristoteles in sexto historiarum. Quòd autem tam pertinaciter asseuerant, ut per FIO, interpretentur, id adeo mutilum est: Si enim hoc uerum esset, ergo uerba actiua hac terminatione penitus carebunt, significatio enim eis nullo modo cõpetet: at extant tum apud alios, tum apud Terentium in Adelphis, Atque edormiscam hoc uilli: quare per Fio, non sunt exponenda: sed continuatio,

& aug

Digitized by Google

& augmentum potius in eiusmodi agnoscenda sunt. Plinius autem in libro XXV. etiam mollius loquutus est, Radix uasta, rubescẽs, tenera. quasi Centaurij radix non sit uere rubra, sed incohata rubedine. Carent autem Præteritis, non propter significationem, ut aiunt, nam & ipsum Incoho, habet præteritum: sed quia non patitur formatio: & cùm mutuantur à Primitiuo, facilè confunduntur interpretationes: ut, Macruit, Macer fuit, & pro eo, quod est, Macer factus est. Virgilius autem addidit Incipiunt: ut Plautus dixit, Pergis pergere. Et Medici initium quarundam ægritudinum diuidunt etiam in initium, & augmentum, & statum: & multa similia inuenias iterata, Ergo igitur: Adeo ad eum: Longè fortissimus: &, Caue ne neges: apud Terentium, Sallustium, Catullum. Desideratiua quoq; damnãt, aiuntq; corporis motum significare: ut, Viso, eo ad uidendum: quale illud, Nam memini Esionen uisentem regna. Non enim cupiebat, quod agebat iam: ea nanq; cupimus, quibus caremus: unde Corpora desiderata, quæ cæsa essent. Et qui Lacessit, plusquam Lacerat: & qui Vexat, plusquam Vehit: non igitur desiderat is, qui plus agit: Non sunt igitur quale apud Græcos, ὀψείω. Nos uerò ita censemus: uerba hæc parum differre à Frequẽtatiuis, habent enim eandem & originem, & terminationem, à Supino enim fiunt, uehementiam igitur actionis significare: quorum aliqua explicent eam per actionem continuatã, cuiusmodi dicta sunt à ueteribus Desideratiua, propter affectum animi intentioris: aliqua per actiones iteratas, cuiusmodi sunt Frequentatiua. Indiderunt igitur nomen consequenti rei ab antecedente desiderio. Recentiorum autem quidam Incohatiua etiam ausi sunt appellare: quoniam Viso, dicat, eo ad uidendũ. Sed quomodo incipiat uidere, qui eat ad uidendum? nondum enim uidet. Sed gestum, ut diximus, significat animi corporisq; ad id propẽsioris: sic Cicero ad Petum, Vt uiderem te, & uiserem, & cœnarem etiam. Quoniam uident inter se etiam qui nolunt uidere: at uisunt, qui cum cura. At, Vexasse rates canibus marinis; quo modo tantum in-

Digitized by Google

cohasse exagitationem, cùm incohare imperfectionem dicat, horum autem sententia etiam cum augmento sit. Alia autem frequentatiua in TO, sunt: quoniã eorum Supina eandẽ nacta sunt terminationem, Ventito, Vecto. neq; frustra à supinis ducta sunt: nam alterum significat terminum unde fit motus, alterum quo fit motus. Itaq; Vecto, significat Veho, sed ita, ut semper in ipsa sim actione, quæ ad finem tendit, quasi Vectum eo: nunquam igitur absoluit, sed iterat actiones. Dormito autem non est frequenter dormio: sed leuiter dormio: cuius significati causa est, quòd qui leuiter dormit, repetit somnum interceptum, aut interruptum.

Meditatiua autem optimè sic sunt à ueteribus appellata, quæ in RIO, exeunt: ut, Esurio, Cœnaturio apud Martialem: quibus formis tantum affectum ostendimus, tamq; intensum, ut nihil aliud meditari uideamur. Non igitur nomen mutandũ est, quod fecere recẽtiores, ut Desideratiua potius uocentur. Nam desiderij caussa cognitio est: meditatio autem repetita cognitio ex memoria. Desideramus ea, quæ in potestate nostra non sunt: at Meditamur etiam ea, quæ in nobis sunt, ut ea exequamur. Itaque non desiderabat Cæsar proscribere, poterat enim: sed gestiebat. Iccirco dixit M. Tullius ad Attic. IX. Ita syllaturit animus eius, & proscripturit iandiu. Horũ aũt caussam, & originẽ æquè ignorarunt: neq; enim à Supino ueniũt, sed à Futuro participio actiuo: Quò tendis Gnatho? ad Pamphilum: Cuius rei ergo? Cœnaturus. inde Cœnaturio.

Fuere uerò etiam alia uerba huius ordinis, non ignota quidem illa antiquis: sed in hanc classem cùm non redegere, minus rectè ab ipsis factum fuit. Sunt igitur ea, quæ Imitationem quandam significant, de quibus suprà diximus, A Græcis orta, in ZO. Tres autem modos in ipsis animaduertimus: Aut enim significãt apertam imitationem: ut, Atticisso. Aut minus apertam: ut, φιλιππίζω. neq; enim Aeschynes potius imitabatur Philippum, quàm sequebatur. Tertius modus est cùm dicimus Cyathissare. neque enim aut imitamur, aut sequimur Cyathum: sed translatum est significatum à caussa effic

efficiente in instrumentum.

CAP. CXXIIII.

Impersonalium Natura, Ortus, Caussa, Vsus.

QVæ prisci tam Latini, quàm Græci dixere Impersonalia, uideamus cuiusmodi sint. Ac primum quidem constat, cùm & Numero carere dicantur, & Persona: atq; Numerus, ut ostendimus, quàm Persona potior sit: dubitandum esse, an cõmodius Innumeralia, quàm Impersonalia dici debuerint. Verùm illud maioris momenti est: cùm uerbum sit species dictionis declinabilis per Numeros, & Personas, ab ipsis definitum, tamen uerbi speciem commenti sunt, quam utroque carere putarint. at Generis substantia tota in qualibet specie est, igitur & genericæ differentiæ, & accidentia propria inerunt. Qui error ut clarius pateat: priuatim de his, quid illi senserint, uidendum est.

Impersonale, inquiunt, duplex, unum Actiuæ uocis, quod imitetur actiuorum tertias, ut Placet: alterum passiuæ, quod repræsentet tertias passiuorum, ut Amatur: utrunq; autem carere tum numeris, tum personis: neque enim primæ, aut secundæ, aut tertiæ esse, sed nullius. Hæc igitur ut refutentur, paucula repetamus: Ostendimus Verba aut transmittere significatum in appositum, aut proferri absolutè: sic, Cæsar amat Lucinam, transmittitur hic actio amandi in Lucinam: eodemq; modo passiuum quo pacto proferretur inuentum est, Lucina amatur à Cæsare. Absolutè autẽ sic, Cæsar amat: &, à Cæsare amatur: nam tametsi sciam quid amet, tamen non edisseram: itaq; euenit, ut aliquando nulla explicata persona signaretur: at enimuero neque prima, neq; secunda, neq; tertia excludebatur, possum enim intelligere sic, Cæsar amat Me, Te, Illum. Tantum uerò abest, ut in passiua uoce nulla persona intelligatur, ut etiam necessariò tertia subsit, sed incerta. Alij igitur ut hoc euitarent, plus errarunt, Impersonale dici, propterea quòd nulla persona, à quo id fieret, explicaretur: cùm contrà constet apud omnes, neq; sit digna sententia

Digitized by Google

quæ refellatur. Nam à Parmenone dictum est de se, Statur: & à Vergilio de Aenea, Ventum erat ad limen: & à Liuio de Tarquinijs, Reditum Romam. Præterea hi non rectè respexerunt ad obliquum: ut, quoniam actio, à quo prodiret, non indicabatur, personam subiectam negarent. Non enim cum Obliquo uerbum conuenit, sed cum Recto. Igitur cùm Rectum subintelligamus, subintelligitur & Persona. Neque uerò ad neutra confugiendum est, qualia agnouere, Statur, Curritur: nam Stare statum, & Currere stadium, & Vitam uiuere, & Ire uiam dicimus: & Decursa spatia, & Vitam euitari, & Mortem obitam legimus. Alia enim etsi uidebuntur absurda consuetudine reclamante, suapte tamen natura talia sunt. Quin etiam legimus Tellurem inaratam, & Pyros insitas. Quare quæ Verba non patiuntur eiuscemodi constructionem, ne hunc quidem loquendi modum admisere, qualia sunt, Egeo, Gaudeo. Cùm enim Obliquum postulent, non potuit dici, Egetur: quod postulat Rectum: quòd si aliter reperiatur, hoc fiat, propterea quòd prisci aliter quoque sint locuti, quemadmodũ Cato, Careo pecuniam. Si igitur subiecta Persona intelligitur, Numerus etiam intelligetur: qui etsi non præscribatur, tamen ad singularem referretur: ut, Quid fit Gnatho? Editur. licet multa esitet, tamen singula disponas ad intelligẽdum. Quòd siquis à uerbis in OR, aliqua ducta pro exemplo habeat, is animaduertat, quod est à nobis dictum suprà, Verborum mutata esse genera, Opperior, Nutrior, Pascor, & alia, quæ à Nonio in libellum redacta, recensitaque sunt.

CAP. CXXV.

Actiuæ uocis Impersonalia.

ACtiuæ uocis Impersonalia eodem ferè modo irrepsere. quando Rectus, cuius auspicijs Verba in Numeros, atque Personas circumaguntur, latuit nos. Nam hoc, Placet mihi lucubrare: idem sit atque hoc, Placet mihi amor præsens. Iam τὸ φιλεῖν, & τὸ φίλημα, idem esse docuimus: quare satis patet, ne hæc

ne hæc quidem uocanda esse Impersonalia. Aliquot tamen sunt usu potius distorta, quæ integra nihilominus aliquando fuisse necesse est, inter quæ ea numerantur, Pœnitet, Piget, Pudet, Miseret, Tædet: nam Obliquis coniunguntur: sicut etiam distorsit Plautus in Captiuis, Nam postquam Rex meus est potitus hostium. Nos eam asperitatem in meliorem receptam legem emolliuimus, & interpretamur uerbum Potitus est, passiuè: subintelligimus, ui, aut opera: sicut χάριν subintelligunt Græci & Sallustius, ut suprà diximus. Ita, Miseret me fortunæ tuæ: id est, uis tuæ fortunæ facit me miserum. Sic fuit in uerbis integris, Misereor tui: miser fio tui gratia. Argumentum huius rei maximum est, quòd horum uox singulari numero remansit, ut sit τοῦτο ἀρέσκει μοι, ἤγουν τὸ φιλεῖν. Duorum autem naturam malè sunt ueteres interpretati, ut Interest, & Refert, cùm sexto casu putarint statui, cùm pronominibus adderentur: Interest mea, ut esset, In re mea est: &, Mea refert, ut esset, Fert re mea. nunquam enim fuere Impersonalia: nimis enim delicate potuit uenire in mentem istis, ut uerbum Substantiuum facerent Impersonale: quod tamen necessariò semper aliquid uerè statuit. Sed ita fuit, Interest mea legere, ut Meæ partes sunt legere: Inter mea hoc est quoque, legere. Et alio uerbo, Legere fert mea, id est repræsentat mea negotia.

Sic igitur tam actiuæ, quàm passiuæ uocis hæc uerba sese habent, uerùm in utrisque est quæstio: nam dubitarunt an dici posset, & quomodo, Videtur mihi te fuisse Romæ. Multi enim magis docti ratione, quàm exercitati lectione, Latinè dici posse negarunt: uerùm ea loquutio & apud Græcos, & apud Latinos inuenitur passim, & habet rationẽ: tota enim oratio illa infinitiui dependet ab articulo, sic, Videtur mihi hoc, te fuisse Romæ. Ita Liuius de Gallis: Eam gentem traditur fama, dulcedine frugum, maximè uini noua tum uoluptate captam. Xenophon quoque, τὸν δὲ κῦρον πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι, λέγεται. Ita loquutus est Aristoteles quoque in x. historiarum. Altera dubitatio est in his uerbis, Pluit,

Digitized by Google

Tonat: non defuere enim qui Impersonalia ausi sint dicere, nimis sanè leuiter: eodem enim more subtracta persona est, idque facilè, unus enim est qui id agat, quare absolutæ potestatis appellata sunt ab alijs. Proxima his sunt Germinat, Florescit, quæ ad terram referunt, atque alia inanima, quæ seipsa in primam personam recipere nequeunt: sed de his suprà quoque amplius dictum est.

CAP. CXXVI.

Affectus uerborum communes.

PRoprium Verborum est, non solùm mutare Genus, Coniugationem, Modum, Significationem, & Numerum, ut τὰ ζῶα ἔστιν ἔμψυχα: sicut suprà dictum est: sed etiam Casus: Ausculto seni, & senem. Item ut confundunt Personas, Statur: sic confusas explicant, Cæsar scribo, Cato scribis, Lælius audit. Proprium etiam creare ex sese alias partes, ut Nomen, Creo, Creator: neque semper pleno significatu, nanque à ποιῶ ποιητής, coarctatur ad carminum tantum autorem, Latinum uerò, Factor, ad eum qui oleum faceret, solummodo. Aduerbia, Ferè, Agè. Item creari à Nomine, Strues, Struere: Imperium, Imperare. Sed & creare alius generis nomina, quæ uerbalia nō dicantur, ut à DO, DOS. Illud etiam obseruauimus eorum peculiare accipere significationem ex alia actione, σιτιῶ, est cibum capio. At quia è cibo oritur sitis, iccirco Latini ea occasione id uerbum recepere ad significādum quod sequebatur, quippe, τὸ διψᾶν. Igitur patitur etiam ἀντιμερείαν. Et ponitur pro Aduerbio, Age, Sodes, Amabo: pro Coniunctione, Licet: & in compositione, Quamuis. pro Nomine, ut diximus ex Ouidio, Sæpe Vale dicto.

Digitized by Google

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER SEXTVS.

CAP. CXXVII.

Pronominis sedes inter partes, Ratio, Diuisio.

Ronomen quidam ante Verbum posuere, alij etiam post Participium tractauere: utrique male. Priores eò redarguũtur, quòd Verbum necessaria uox est in oratione, Pronomen non est necessaria: nullum enim Vicarium necessarium. Igitur si Pronomen semper loco Nominis ponitur: posito Nomine, Pronominis usus nullus erit. Quòd autem Pronomen præcedere debeat Participium, sic demonstramus: nam Participij significatio ad Verbum reducitur, modus significationis ad nomen: Pronominis autem & significatio, & modus, ad Nomen referuntur: plus habet Participium Verbi, quàm Nominis: Pronomen penè totum nomen est: at Nomen est prius, quàm Verbum: igitur & Pronomen, quàm Participium. Definitionem autem more nostro ex ui Nominis eliciamus. PRO, præpositio, ut in libris Originum plenius narratum est, cùm multa significet, id habuit genuinum, ut uices indicaret. Pro Milone dixit M. Tullius: id est, obijt munus, quod Milo debuerat exequi. Fuit eius & origo, & usus à Græcis. Nam tametsi frequentius significat ANTE, τὸ πρό: tamen apud Herodotum in Polymnia legas etiam πρὸ σπάρτης: sicut nos pro castris, & pro patria pugnare. Ergo uidetur è nomine oriri definitio, ut Pronomen sit, quod pro nomine ponatur. Nam quemadmodum

Digitized by Google

dum dicebamus, quædam rerum notæ sunt: ut, Nomina: quædã notę Nominum. quippe ad hanc uocem NOMEN, si quæramus ut aliquid reddatur: sic, Cedò mihi Nomen aliquod: continuò dabo unum quippiam, Cæsar, Equus, Ensis. Item Cedò Participium, Orationem, ratiocinationem: ad hæc non res, sed uoces reddentur. Ab horum igitur natura non uidentur abhorrere Pronomina: nam si dixero, IS, aut ILLE aut, EGO, non statim interpretentur per res ipsas: sed per Nomina, sic, IS, Cato: ILLE, Antoninus: EGO, Cæsar. Græci autem rem ipsam hanc eandem expressere, sed paulò licentiore uoce usi sunt. Etenim ἀντωνυμία nõ est ipsum hoc quod pro Nomine ponitur: sed actio quædam, qua ponimus Nomen pro Nomine. Cæterùm acrius, profundiusq́ intuenti fortasse aliter res sese habere uideatur: tantum enim abest, ut pro Nomine poni quis putet, ut etiã prius, uetustiusq́ intelligamus Pronomen, quàm Nomen. Cùm enim quædam sint demonstratiua, ut HOC: etiam ignoranti rei Nomen demonstratæ aliquid significabit. multæ res carent nomine, per Pronomen demonstratiuũ intelliguntur: ergo pro Nomine non ponitur, quod Nomen sanè nondum extat: eodemq́ modo significabit, quo modo significant Nomina hæc, Res, Ens: ut communis nota quædam sit. Dico autem, eodem modo: quia communi quadam æquè circunferuntur significatione: nam modo alio diuersa sunt: quoniam illa simpliciter significant, Pronomen autem HOC, per demonstrationem. Non igitur pro Nomine ponetur, nihilo magis quàm Res, aut Ens: sed τὸ τὶ statim ac sine medio notabit. Præterea Ego, & Tu, indiuidualitatem statuunt magis, quàm nomen Cæsaris, & Catonis: neque enim cùm dico, EGO, potes alterum intelligere, neque cum altero communicare: cùm dico, Cæsar, etiam in alterum transmitti potest intellectus: ut non solùm non ponatur EGO, loco nominis huius Cæsar: sed etiam è contrario, nomen ipsum Cæsar, per Pronomen ad certam substantiam præscribatur. Vt etiam plus errarint, qui sic sentiunt

tiunt, Ego esse Pronomen, quoniam pro Proprio nomine ponitur: sic enim etiam nomen Appellatiuum esset Pronomen, cùm dicam, Homo loquor: poneretur enim pro Cæsare: sed substantiam meam statim significat, nõ nomen meũ. Præterea sibi ipsi contradicunt: negant enim posse sic me loqui, Iulius scribo: sed sic, Ego Iulius scribo. ergo pro Nomine non ponitur ut uicarium, sed ut primarium. Neq; uerum est, quod aiunt, Appellatiuum in Propriũ resolui. sunt enim nomina quædam generica, & specialia seorsum à proprijs, quæ nunquam resoluuntur: ut, Piscis, Auis, Homo: quibus potest attribui oratio, & ad ea etiam conuerti: ueluti cùm humani generis miserias fleam, sic instituam, O` homo, genus infelix, Tu tibi paras infortunium. Pronomen Tu, est speciale. Eadem ratio sui comparis, EGO: respondere enim faciam hominem pro tota specie, sic, Deus me talem creauit. Sed & alia exempla sunt commodiora, ut in nominibus Collectiuis, Audi tu populus Albanus: Hæc dicit populus Sabinus: Ego non cedam tibi lare patrio. Quid igitur? aut nihil intererit inter Nomen, & Pronomen: aut etiã Pronomen erit præstantius Nomine? Minimè: sed nomina inuenta sunt, quia res nobiscum ferre nequimus: itaq; semper significant sine adminiculo. At Pronomina, aut referunt Nomina iam posita, aut egent præsentia loquentium: & per se nihil statuunt, nisi aut Nominibus adiuta: aut præscripta demonstratione: iccirco communis hæc natura est indaganda. Sic itaque alij definiuere, Dictio inflexa casibus, indiuiduam maximè essentiam significans, sine ulla quidem temporis, sed nunquam sine definitæ personæ differentia. Verùm nequaquam Aduerbium Maximè, inserendum fuit: æquabilis enim est omnis definitionis uis: neque recipit intensionem, aut remissionem: neque plus significat essentiam indiuidualem Pronomen Ego, quàm Nomen hoc indiuiduum, nequis dicat Aduerbium illud positum esse ad Nominis discrimen: Neque essentiam significant potius, quàm ipsum ens. cùm enim dico Ego, non significo meam huma-

Digitized by Google

nitatem : ideſt, hominis formam, qua homo ſum: ſed totum hoc quod ſum : neque potius eſſentiam, quàm eſſentias. habent enim etiam pluralem numerum. & relationem æquè multa ſignificant,non eſſentiam: immo etiam plura. Nam ab EGO, duo habes, MEVS, & NOSTER: à TV, totidem: à QVI, item duo, CVIVS, & CVIAS. Præterea cætera relatiua, QVALIS, QVANTVS, atque eiuſmodi, omnia dicunt accidens, non ſubſtantiam. Quin etiam Obliqui caſus illorum relationem notant, ſic, ENSIS ILLIVS: non ſignificat hic enſem, ſed poſſeſsionem, & enſem conſignificat. Tertius error, cùm negant unquam Indefinitam perſonã à Pronomine ſtatui. Omitto quòd uocẽ hanc NVNQVAM malè inſeruerunt definitioni: nam definienti ſatis eſt, dicat, Eſt hoc, aut hoc: ſic, aut ſic: definitio enim intelligitur competere per ſe, & omni, & uni, & ſemper. Sed demus hoc Grammaticorum ſupellectili curtæ. at illud falſum eſt, Multa ſunt Pronomina, quæ cuiuis adhæreant perſonæ, Is, Ille, Ipſe. Ille ego, qui quondam: Ipſe ſubibo : Is ſum Quirites, quem me eſſe uoluiſtis. Ergo non definiunt perſonam, ſed ab aliјs definiuntur. Item Meus ſum, Meus es, Meus eſt, & ut ait feſtiuè Plautus, Noſter ſum: in quo nihil à nominibus differunt, quæ non uariata uoce uarias recipiuntur in perſonas. Igitur aliter quoque definitum eſt: Quod certiùs, quàm Proprium nomen ſignificat. Hoc autem falſum eſt: certiorem quidem rem poteſt ſignificare, ſcilicet præſentem : at certiùs non poteſt : Etenim ſine medio Proprium nomen ſignificat indiuiduum ſuum. præterea non cuiuis competit Pronomini : quis enim dicat, MEVS, TVVS, certiùs ſignificare, quàm Dauus, Syrus? Immo niſi aliquid apponatur, nihil ſignificant : Cùm enim relatio non in una tantùm re inueniatur, ſed inter plura, niſi aliquid addas ad quod illa referantur : eorum ſignificatus uix extet. Nos igitur aliter ſentimus : Pronomen à Nomine non differre ſignificatione, ſed modo ſignificandi. Hæc autem differentia eſt triplex : ac quemadmodum, Par

Digitized by Google

& Impar, non cuiuis numero utrunque simul, sed certo alterutrum competit: ita hi affectus, quos Modos significandi diximus, alius alij competit Pronomini. Primus est, quòd rem præsentem indicant loquenti: id quod non facit Nomen: ut, Ego: aut etiam ei, quicum loquitur: ut, Tu. Atque hæc possunt poni, nullo nomine subintellecto: rem enim ipsam statim per speciem intellectui repræsentat, non per nomen. Alter est, quòd pro Nomine ponuntur, ut Relatiua: Cæsar bellum gessit, is uicit: idem est, Cæsar uicit. Tertius est quòd non solum pro Nomine ponuntur, sed etiam cum Nomine, ut ipsum repræsentent: Ego Cæsar. Ex quibus ipsa Definitio colligi potest: atque ex Definitione Diuisio certas in species, quæ de manu ueterum asserendæ sunt nobis, atque uindicandæ: ipsi enim Relatiuum QVI, negarunt Pronomen esse, pessimo quidem consilio: cùm secundum eorum definitionem, quæ nihil aliud statuit, quàm pro Nomine poni, totam eam naturam, ac multo melius quàm EGO, & TV, sibi assumat. Nam si IS, Pronomen est, quare QVI, non erit? idem enim Vsus utriusque, & Forma, id est significatio, & materia: nam fuit κοὺ ὅς, QVIS: κοὺ ὅ, QVI. Par error etiam cùm Relatiuum substantiæ appellarunt, refert enim etiam accidentia: ut, Colorem, quem uides, contraxi ex ira. Quare alio modo ex diuisione nuncupandum erit: non sicut fecere, quibus Prouocabulum potius dicere placitum est. Nam Vocabulum est quodcunque in uoce consistit: etiam ipsa Verba Vocabula sunt: quis hoc neget: nisi superstitio Grammaticorum? potius nutus quispiam, aut ostensio aliqua Prouocabulum dicatur, quibus loco Vocis, & Vocabuli utamur.

Diuisio autem fiet, sicut & Nominis: nam alia dicentur Substantiua (utemur enim uocabulis receptis) alia Adiectiua, non quæ Substantiam tantum significent, sed etiam Accidens: ut, Is color. Sed quia non repræsentant modum accidentis, alia autem statuunt ipsum modum, ut MEVS: nam sicut Seruus significat possessionem, & consignificat sub-

Digitized by Google

stantiam: sic etiam MEVS. Quare etiam Relatiua, alia dicta sunt Substantiæ, ut QVI, IS: propterea quòd siue substantiam siue Accidens referrent, modum ipsum apponerent Substantiæ: cùm enim dico, Is color: tametsi color in corpore est, tamen nõ indicatur à me, quatenus est in corpore. Alia dicta sunt Accidentis, non solùm quæ Accidẽs notarent, sed etiam quæ consignificarent Substantiam. Nam QVALE, significat Accidens ut est in substantia. Recentiores autem leui nimis de caussa QVI, inter Pronomina recensuere: propterea quòd, inquiunt, quorundam Pronominum declinationem sequeretur. Hoc autem est ridiculum, Affectus uariare Substantiam. accidit enim Declinatio Pronomini. Itaque etiam usu mutantur. nam quod dicimus Alterius, fuit olim, Alteræ, in secundo casu fœminino. Prçterea multa Pronomina Nominum sequuntur Declinationem, Nomina igitur erunt. Ego, Mei: Tu, Tui: Meus, mei. Et contrà, Nomina Pronominum: Vnus, Vnius: Solus, Solius. Ex quibus constat Pronomina Relatiua accidentis resolui in substantiuum cum ipso accidente quod referunt. Nam Tantus, est nomen confusam significans magnitudinem. Sic Tantus Astyanax, Tantus Hercules: id est, hac, uel hac magnitudine. & subdam, Quantus Syluius, Quantus Cæsar: id est, qua magnitudine. Eadem ratio & in cæteris: Qualis, quo colore: Quotus, quo ordine, & reliqua. Proprium Relatiui substantiui est flectere naturam suam in oratione, sicuti de modo Indicatiuo dicebamus: id fit ei tribus modis: Interrogatione, Qui estis uos? Negatione, Nescio quam in gentem ueni: ubi occulta est quædam Relatio. Occultior autem etiam in illo, Quid hominis es? ubi uim quandam Nominis subiisse aiunt: sed usus hæc flexit. Hinc etiam elicimus, quod ueteres omisere, Adiectiuum & Substantiuum, non esse Nominis affectiones aut differentias, ut Nomen est, sed ut est Dictio: competit enim etiam Pronomini. Atque error antiquorum patet, qui putarunt Pronomen à Nomine differre: quoniam Nomen nullam

Digitized by Google

lam

iam personam determinet: Pronomen autem certam statuat. Nam & Vocatiuus Nominum certam ponit: &, Ipse, Ille, atque alia non certam. Illud quoq; contemplandum est, quod aiunt, Pronomen sine Demonstratione, aut Relatione nihil significare. Ac sententia quidem uera est ipsa, sed oratio minus bene composita: usi enim sunt uoce demonstrationis, pro repræsentatione. Neque enim qui dicit, Ego, semper demonstrat: nam quemadmodum me absenti tibi demonstrabo, qui nunc me nullus uides?

Ambigitur autem & præter hæc, Alter, & Neuter, atque eiusmodi, sint'ne Pronomina. nam quidam ipsa uocarunt nomina Partitiua: sicut Omnis, nomen Distributiuum. uerùm enimuero siquis eorum ortum spectet, inueniet esse Pronomina. Est enim Neuter, nõ uter: & Alter, alius uter: at ipsum Vter, Pronomen esse constat: non enim differt à Qui, nisi per modum: quoniã duobus tantùm apponitur Vter: Qui, uerò pluribus. Quare etiam ALIVS, pronomen erit: differt enim ab ALTER, sicut QVI, ab VTER: atq; exponuntur per nomina sic, Vter fecit? Cæsar? Non: Alter fecit. Quis ille alter est? Cato: neq; enim alio modo ponitur, quàm si dicas, ille fecit, non hic. Est autem Vter, ὁ ἕτερος: Alter, ἄλλος ἕτερος: item cæter, καὶ ἕτερος. Quare etiam Omnis, & eiusmodi erunt Pronomina, sunt enim signa Nominum: neq; numerum significant, essent enim Nomina, ut Vnus, Duo: sed notæ tantùm sunt Nominum. Cùm enim dicis, Quis homo disputat? & respondes, Omnis. hoc significat, atq; si singulos homines nominatim redderes, usq; ad unum ultimũ. Videbitur autem quibusdã absurdum hoc, propterea quòd significet Quantitatem: sed non ita est: imò uerò significat Distributionem actionis, aut eiusmodi in quantitatem. Itaq; per Pronomina quoque cæteræ propositiones explicantur, Quidam, Aliquis. Dubitabit autem quispiã, Nullus, Nomen'ne sit, an Pronomen, etenim ab Vno, ducitur: at Vnus Nomen est, quantitatem enim, siue principium eius significat. Ad hoc sic respondemus: Nomen esse, & inopia sermo-

Digitized by Google

nis usurpatum pro eo quod esset, Non quisquam. Est autem origo ipsius Omnis, Graeca, ὁμῶς, ut Collectionem, & Distributionem, non Quantitatem accipi intelligamus.

CAP. CXXVIII.

Pronominum affectus.

PRonomina afficiuntur quibus & Nomina, Specie, Genere, Numero, Figura, Persona, Casu. Primae Speciei, Ego, Tu, Sui. Deriuatae, Meus, Tuus, Suus. Genera in quibusdam distincta, Meus, Mea, Meum. In quibusdam conueniũt, Ego, bonus, bona, bonum. Numeri duo, Ego, Nos. Personae tres, Ego, Tu, Ille. Figurae duae: Simplex, Ego: Composita, Egomet. Casus alij alijs, neque numero aequali. Ac de Specie quidem, Genere, Numero, Figura satis conuenit: de Casu autem non in omnibus. Circa Personam quoque non idem sentiunt omnes. Ad haec igitur intelligenda, usus, ac ratio eorum exactius sunt perscrutanda. Signantur igitur duae personae, Prima, ac Secunda duobus tantum Pronominibus: at Tertia pluribus. Non quia Prima, & Secunda praesentes sunt, ut dixere: non enim id uerum est: nam quamobrẽ Epistolae sunt institutae? Sanè in his absentes loquimur de Tertia etiam praesenti alterutri scribentium. Sed quoniam & qui loquimur, & ad quem loquimur, unico intelligimus modo: at tertiam non uno: nam aut monstramus, aut absentem referimus: sic enim distinguimus, ut alia sint Demonstratiua, alia Relatiua, quae sine discrimine utriusque naturae uices subeant. Demonstratiua autem laxa, ut diximus, uoce: nam aut praesentem sensibus, aut intellectui: Non, quemadmodũ scripsere, sic, praesentem aut ad oculum, aut ad sensum: quasi uerò oculus sensus non sit: quasi uerò si de uoce loquar, oculo percipiatur. Itaque demonstrato colore, aut sono, aut sapore, aut odore, aut re tactili, sensu constitui ostensionem dicemus. si dicam, Hic motor, cuius uoluntate orbis rotatur: intellectui praesens demonstrabitur. huius generis est HIC. Sub quo etiam alius modus cõtinetur: Interdum enim quod non

non uidemus nos, alteri, quicum loquimur, demonstramus. quippe rem ipsius præsentē sensibus, aut notam intellectui: huius generis est ISTE: absenti enim sic scribam, Ista tua cura, quæ te angit: Istud Musæum, in quo scriptitas. Neque enim prisci rectè scripsere, Pronomen ISTE, significare præsentē personam: sic enim scribam, Istud tuum prædium, in quod diuerti fessus de uia, abest ab utroq; nostrum mille passibus. Præterea ipsi sibi contradicūt: aiunt enim, Primam & Secundam non uariari per genera, quoniam præsentem rem semper indicarent: ergo ISTE, quomodo per genera uariatur, si semper præsentem personam indicant? Alter quoq; eorum error, cùm HIC, appellarunt Pronomen præpositiuum, iccirco, quia significet primam rei cognitionem: id est, quod reddatur interroganti, sic, Quis fecit? HIC. Iam omitto pessimum loquendi modum, neq; enim significat cognitionem rei, sed nota est cognitionis, significans rem. At enimuero etiam subiungitur relatiuè, sicut etiam IS, frequenti usu Cæsaris, & Sallustij, nimirum utriusq; origo eadē est. ὅσκε, Isce: ὅκε, Hice, à quo per Apocopen, Hic: nam Iones ὃ, pro, ὅς, dixere.

An uero, quod aiunt, uerum est? Primam & Secundam non uariare uocem per genera, propterea quòd præsentes semper sint: Tertiam uariare, Ille, Illa, Illud: quia non sint præsentes, quæ sub tertia circunferuntur. Atque hoc iam à nobis reiectum est. Nanq; quod appellant Pronomen Demonstratiuū Hic, Hæc, Hoc, uariatur, ac pręsens tamen ab ipsis semper ponitur: itaque suis ipsi telis pereunt: pereunt uerò & nostris: non enim semper præsentes inter nos loquimur. Quid enim ex ultima Germania scribat ad me puella, atq; ego rescribā? Amo te, inquiet? iam hic genus necessariū est: ut sciam, amicus'ne an amica bene de me sentiat. Quærunt etiam, cùm Prima, & Secunda certis feratur numeris, quamobrem Tertia non distinguatur. Quoniam, inquiunt, ex antecedenti numero moderamur sequentis personæ intellectum, sic, Ipse se interfecit: ipsæ se interfecere. At enimuero ratio hæc nulla est: nam

Digitized by Google

est: nam primùm dicam, Græcos non carere numero plurali, ἑαυτόν, ἑαυτοὺς. Deinde hoc modo soluentur omnes quæstiones: Mobilia enim Nomina, non erit necesse uariare: intelligimus enim sexum ex præcedenti substantiuo, & Casum, & Numerum: sic & uerborum ratio unica uoce eadem sit, qualis qualis præcedat. Caussa autem huius rei fuit Græcorum imitatio: nam tametsi in composito distinguãt, ut posuimus: tamen simplex uox, ἑ, unde nostrum Se, communis utrique numero fuit: id quod non tam consulto fecere illi, quàm euenit forte, ut etiam in multis: Nam quid simile inter ἐγὼ, & ἡμεῖς: σὺ, & ὑμεῖς? defectu igitur multa sunt innouata, suis destituta, aucta alienis. sic apud Latinos, Ego, Nos: Tu, Vos. Quare ut eum errorem emendarent, addidere alterum Pronomen, quod afferret & numerum, & genus. Græci, αὐτός, nos, ipse. ἑαυτόν, seipsum. Quod autem hic afferimus, uerum esse satis constat, cùm in casibus quoq; non inuenere uocem, qua differrent. Nihil enim intelligas diuersum, cum dicis, Se interfecit Cato: &, Se autore uoluit Cæsarem interfici. Orationis enim ui percipias Casuum differentiam, uocis autem flexu non percipias. Assignent igitur rationem, quare duorum Casuum, maximè diuersorum, idem sit sonus.

Relatiua autem sunt Is, & Qui, uno modo: referunt enim rem iam positam. Alter modus est, cùm relatio fit per reciprocationem. hæc unicam tantum uocem habuit in Pronominibus, SE. Exemplum utriusq; esto sic, Cæsar optimus imperator, atque uir fuit clementissimus. is Gallos pugnando, & se ipse ignoscendo, uicit. Inter hæc connumerarunt etiam ILLE. Non pessimè sentiunt. sed exemplo utuntur non bono, è septimo Aeneidos, —Sic Iuppiter ille monebat.

At enimuero in exemplaribus legitur IPSE, non autem, ILLE: neq; enim refert Iouem, cuius nomen ibi nusquam positum est: est enim ILLE, ISLE: non dicas igitur hoc loco, Sic is Iuppiter monebat. Qui tandem Iuppiter? nullus enim ibi est. Quod si in quibusdam scriptum inueniatur, ut uolunt, Emphasim intelligamus: ut, Thais illa Corinthiaca.

Digitized by Google

Est autem mistæ naturæ, atque indifferentis, tum ad Relationem, tum ad Demonstrationem. primi exempla frequentissima.

–Teretes sunt aclides illis. &, –Ille & terris iactatus.

Ostendit autem in Sexto,

Ille triumphata capitolia ad alta Corintho.

demonstrat enim Mummium. Differunt autem Demonstratiua ab Relatiuis, quòd Demonstratiua statuunt primam cognitionem: ut, Iste tuus animus C. Cæsar te perdidit. Relatiua autem eam iterant, sic, Is te reddet immortalem. Nam quod aiunt, hoc Pronomine ISTE, propinquam rem significari: hoc Pronomine ILLE, longinquam: non planè uerum est. sed ita accipiamus, ut ISTE, semper referatur ad rem, aut personam, ad quam loquimur, ut in Secunda in Antonium, Istis faucibus, ista gladiatoria firmitate: id est, tua. Istam urbem appellabo eam, in qua agit is, ad quem scribo: illam autem, ab eo remotam. aut istam urbem de qua locuti sumus. Quoniam eius origo, IS, parem usum habet. Sed & aliquid præsens ISTVD, appellamus, ut apud Quintilianum, Iste iuuenis. Et de eodē paulopost, Hic iuuenis. Secundo modo usus est Gellius: Brundusium ueni, atque isthic offendi quendam: pro, Ibi: atque si dicat, Isto in oppido offendi: ut, æquè dicatur, Isto oppido, & Eo oppido: quoniam ISTE, fit, IS, TE. At IPSE, commune omnium personarum est: dicimus enim, –Ipse feram tenera lanugine mala. &, Ipse uides: &, Ipse ratem conto subigit. Quare cùm Tertiam assignarint, minus uerè à Prima, & à Secunda amouere. neque enim rectè probant sic: Dicimus, inquiunt, Ego feci, Tu fecisti, Ipse fecit: quare sicut Ego, est primæ: Tu, secundæ: sic Ipse, Tertiæ. Huic nos ad hunc modum & respondemus, & obijcimus: Si Ipse, non esset omnium personarum, non iungeretur Primæ, sic, Ego ipse. Neque ullam figuram esse in toto ambitu literaturæ, qua Prima cum Tertia iungi possit. Item dicimus non esse uerum, sic posse dici, nisi prius aliquid subsit quod referat: exempli caussa, Quærit Antonius de Octauio, & Lepidum alloquitur: Quis patrauit par-

L ricidium

Digitized by Google

ricidium Ciceronis? non poteſt dicere de Octauio, Ipſe fecit: niſi Octauium nominarit. eſt enim relatiuum: ſed cōmodius etiam ſi ſe non nominat, poteſt dicere, Ipſe feci. Sed nugantur etiam cum dicunt, Verbum ipſum Primæ perſonæ habere intellectum Pronominis Ego: quoniam ſi ſic dicas, Feci: neceſſario intelligas, Ego. igitur poſſe poni cum prima Verbi, quia prima Pronominis ſubſit. Verùm de Tertia quoque idē intelligas, Fecit, habet intellectū pronominis Tertię. Pręterea ſicut Relatiua cætera omnium ſunt perſonarū: ſic etiam hoc: nam eius origo eſt ab IS: ſic, IPSE. at, Is ſum, dices: &, Is es: &, Is eſt. Addunt alterum argumentum. interroganti, Quis fecit? nunquam reſpondebimus, Ipſe: pro, Ego: aut pro, Tu: ſed pro Tertio. Hîc eſt fallacia ſimul & falſitas: Fallacia eſt, quia ſi dicas Ipſe, & oſtendas Tertium, rectè dicas: ſed & rectè ſi te oſtendas, aut eum quicum loqueris: Nutus enim & oſtenſio ſtatuunt primam cognitionem, quam iterat Ipſe. Si autem nullum oſtendas, falſum eſt, ſic poſſe loqui nos: Quis enim eſt Iſte Ipſe? Acutius etiam intuenti apparebit ratio: nam interrogatio eſt in tertia perſona uerbi. itaq; facilè reddas Ipſe, ſine uerbi repetitione. At ſi dicas ſic, Tu'ne feciſti hoc? poſſim reſpondere, Ipſe ſanè: etiam nullo uerbo repetito.

Præterea quis neſcit, Affirmantis, & Interrogantis, & Reſpondentis orationes non differre niſi modo quodam? igitur Aeneas cùm dicit –Quæ'que ipſe miſerrima uidi. non'ne interroganti Reginæ ſic, Vidiſti ipſe? reſpondeat, Ipſe. Reſpondemus tamen certius, & commodius per alia, Hic, Iſte, Ille, ſicut & Græci. οὗτος, ὁ δεῖνα, ἐκεῖνος. Prudentiùs igitur fecere, qui ἐπιταγματικὸν appellauere, propterea quòd omnibus ſubiungeretur perſonis, quaſi ordinarium additamentum intelligas. Conſultiùs autem etiā, qui ἐπιτατικὸν, propterea quòd intenderet ſignificatum. certam enim rem ſtatuit, atq; circunſcribit: plus enim eſt, Egoipſe, quàm Ego. Iccirco pro Solo, etiam ſunt interpretati: at id euenit pro ſtructura orationis, atque ui uerborum: ut eo uerſu è Sexto diuini operis, Ipſe

ratem

ratem conto subigit. Cùm enim neminem, præter Charontem, nominasset, retulit eum in singulari. quare etiam solum intellexit. Sed si duo aut plures fuissent, poterat etiam sic, Ipsi ratem subigunt. ubi nihil esset solitarium. Sed nunquam Grammatici desinent ineptire: ueluti cùm ausi sunt dicere, esse hoc uersu Nomen, nõ Pronomen: & tamen est loco eius nominis, Charon. Sed æquè est, atq; si dixisset, Idem. Interdũ uerò etiam additum nihil addit: ut apud Ciceronem, Qui ante teipsum Consul fuit. Vsos autem fuisse ueteres aliter hoc Pronomine, quàm ab istis sit obseruatum, ostendimus in Originum libris. ut aliquando quasi loco Aduersatiuæ, aut Subdisiunctiuæ capiamus: uelut apud Catullum eo uersu,

Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum: uersiculos nihil necesse est.

Et apud Vergilium in Tertio,

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens,
Ipse: sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.

Eodem modo in primo Achilleidos Statius,

-Vacuisq; reliquerat antris
Ipsam: sed catulos asportat.

Plinius quoque id obseruauit, ususq; est libro decimoseptimo: Vites, inquit, Aquilonem spectare debent ipsæ: sed eorum palmites Meridiem. In uicesimotertio Liuius non cum Aduersatiua, sed cum Copulatiua iungit: L. Posthumium consulem designatum, ipsum atque exercitum deletum. Est igitur trium personarum communis uox, tam sola, quàm addita: tam Relatiua, quàm Demonstrans.

CAP. CXXIX.

Pronomina deriuata.

DEriuata Pronomina, à Prima & à Secunda, bina sunt, à singulari, & plurali, eaq; distincta uocibus, quia origines distinctæ: Ego, Meus: Nos, Noster: Tu, Tuus: Vos, Vester. Vbi secundæ facilior esse uidetur analogia, à Tu, Tuus. At Primæ non item, sed ab obliquo Mei, non à recto, Ego. In

 hoc

Digitized by Google

hoc Græcos sequuti sumus, ἐμῦ, ἐμός. Illi autem non temere possessiuum pronomen à possessiuo casu deduxere: neque enim distat ἐμῦ ab ἐμός, nisi sicut Albedo, & Album: quare neq; Tuus à Tu recto, ut putarunt, sed ab obliquo secundo casu ortum est. À tertia uerò persona non fuit deductio propter numeros uariata. propterea quòd ne primitiuum quidem uariabatur. caussa autem propter quam ab utroq; Numero deriuentur, hæc est, Quod Græci dicunt, πρός τι, nos relationem: significat duo, rem ipsam, & terminum quendam ad quem refertur: igitur possessiua pronomina & rem possessam, & possidentem consignificabunt. quare numerum pronominis possessiui accipiemus à numero rei possessæ: & numerum pronominis primitiui, unde illud possessiuum ductum est, à numero possidentis. Igitur cùm dicamus, Ego possideo libros: dicam, Libri mei sunt. &, Vos possidetis librum: dicam, Liber uester est. Hinc liquet qua ratione à pronomine primæ personæ ductum sit pronomen tertiæ. Equus tertiæ personæ est: itaq; Meus equus, si dicam, tertiæ quoque erit. at à, ME, quod est primæ personæ, ductum est. quoniã relatio est, ad primam: significatio, ad tertiam.

CAP. CXXX.

Natura, & usus pronominum, Sui, Suus, & reliquorum.

QVanquam non est presentis operæ, de constructionis usu, aut legibus scribere: tamen quia natura primitiui, & deriuatiui Tertiæ personæ multa præclara ingenia uexauit: alia etiam elusit: à multis confusè, aut perplexè tractata sunt: uideamus hîc quæ eorum sit ratio. Relatio duplici modo intelligitur: nam aut habet terminum extra rem, quæ refertur: ut Dominus refertur ad Seruum. Aut habet terminum eundem cum re quæ refertur, ratione tantummodo differentem: ueluti cùm dico, Cato se interfecit: Pronomen Se, refert Catonem ad Catonem, ratione ab sese differentem, non substantia: propterea quòd differt à seipso tanquam agens, à patiente. Iccirco Græci ἀνάκλαστον, quasi refractum dixêre: sunt enim

ἀνάκλασται,

ὀκλαδίαι, sellæ plicatili in seipsas reciprocatu. Verùm ea uox duriuscula est, redit enim in agentem passio integra, nō fracta. Itaque alij αὐτοπαθεῖς. sed & communis hæc nimis: sunt enim uerba quædam talia, taliꝙ; nomine censita, ut Pereo: & alterum tantum terminum dicit, Passionem. Nostri autem melius, Reciprocum: qua appellatione mutuam rationem referendi complexi sunt: semper enim redit uis rei relatæ in seipsam: Ipse sui memor: Ipse sibi hostis: Ipse se amat: Ipse de se hoc exigit. Aetas nostræ proxima in cæteris casibus optimè usa est: in tertio casu frequentissimè hallucinata: apud plerosꝙ; enim inuenias sic, Ego dedi sibi: etiam in oratione diserti uiri Agricolæ. Græci autem ueteres abusi sunt in poëmatis suo σφὲ, eodem modo non reciprocè, sed transitiuè.

Cum igitur idem sit modus orationis, & narrantis simpliciter, & referentis narrationem: eadem quoque erit ratio dicentium sic, Portia se interfecit: & sic, Portia rogauit, ut se interficias. Refertur enim in priore exemplo, Interfectio: in posteriore, Rogatio interfectionis: at Interfectio semper in Portiam recidit. hæc est natura Primitiui.

Quod autem ab hoc deriuatur SVVS, parem naturā, usumꝙ; est consecutum: ut quocunque loco primitiuum poneretur, in eum locum ius suum haberet: sic, Portia se interfecit: & sic, Portia suam uitam intercepit. Differt autem à Primitiuo, sicut Adiectiuum à Substantiuo: Itaque etiam reciprocatio differt ab illius reciprocatione: nam in deriuatiuo redit reciprocatio nō in rem à qua procedit actio, sed in ea quæ ipsius rei sunt. sit hoc exemplum: Vidi Cæsarem hominem: hîc substantiam ipsius Cæsaris intelligo: at, Vidi Cæsarem humanum: intelligo hoc, quod ipsius hominis est. Sic in Pronominibus, Vidit se Cæsar: Substantia reciprocatur: at, Vidit sua Cæsar: reciprocantur ea, quæ Cæsaris sunt. Ac quanquam hoc quoꝙ; modo potest Substantia reciprocari, ut si dicas, Vidit Cæsar sua crura: tamen non per modum substantiæ refertur, sed alio prædicamento, τοῦ ἔχειν,

Digitized by Google

per possessionem sanè: quare Possessiua hæc dicta sunt. Intelligo autem possessionem, quæ aut fuit, aut est, aut etiam futura est: ut suum regnum hæres dicat, quo nondum potitus est. atque ipsam negationem: ut apud Vergil. -Non sua poma. Iidem tamen Græci licentius usi sunt: ut Hesiodus, σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι. suum, pro, uestrum.

Sed loquendi usus maximus Tyrannus est: Surrepsit enim etiam Latinis, ut ubi poneretur uerbum Substantiuum, eò quoque subiret Pronomen hoc: ut apud Verg.

-Sua semper apud me
Munera sunt Lauri. Et alibi,
-Sunt hic etiam sua præmia laudi.

Neque abest ratio: per uerbum nanque Substantiuum nihil extrà effertur, sed in eodem quiescit: itaque par est reciprocationi, quasi κατὰ στέρησιν: sicuti dicimus quædam membris carentia, Sedere: quia non mouentur. Paulatim tamen inualuit, ut ad alia uerba transferretur: Nam cùm dicendum esset, Suo gladio se ipse iugulat: tamen Terentius, Suo gladio iugulo, dixit. Est apud Martialem apertius:

Et sua riserunt sæcula Mæonidem. Id autem paulisper medio quodam loquendi modo inuectum est, qualis apud Catullum:

Suus cuique attributus est error. est enim ibi & Substantiuum, & Participium. Quare potuit præterea dici, Suus cuique innascitur error. Ita scriptum est in inuectiua in Sallustium: Quòd si istius uitam memoria uicerit, aliam P. C. non ex oratione, sed ex moribus suis spectare debetis. Eiusdem modi est & illud Ouidianæ Penelopæ,

Aspice Laërten, ut iam sua lumina condas. Itaque ridicule nimis ausi sunt accusare solœcismi Diuinum poëtam eo uersu:

Nanque suam in patria antiqua cinis ater habebat.

Est enim eiusdem rationis cum superioribus. Nemo uerò dixit unquam solœcismum eum, quo docti uiri uterentur. Sic enim omnes sunt loquuti, ut purè, non rusticè loqui putarentur

Digitized by Google

rentur: quemadmodum M. Tullius pro Sylla: Sylla, si sibi suus pudor, & dignitas non prodesset, nullum auxilium requisiuit. quem dicendi modum temere nimis inusitatum appellarunt: cùm etiam Plautus, qui Romanæ linguæ lex quædam fuit: etiam Terentius, qui ueteris nouiq; Latij lima quædam habitus est, ita & scripserint, & scripta totius urbis iudicio approbarint. Plautus in Mercatore sic, Iubet saluere suus uir uxorem suam. Terentius autem etiam sine ullo responsu mutuo, sed absolutè, neq; solum deriuatiuum, uerùm etiam primitiuum, Suo sibi gladio hunc iugulo. Quare feretur illud Vergilianum eadem prudentia:

Viuite felices, quibus est fortuna peracta
Iam sua. Id est, iam sua cuiq;. sicut est clarius in Sexto:
Quisque suos patimur manes.

Tria hinc colligimus: Primogenium nunquam sine aperta reciprocatione poni, præterquàm modo illo Terentiano: Deriuatum autem occultiore, sic, Sylla si suus pudor sibi non prodesset: id est, prodesse intelligeret. Alterum est, nullum esse discrimen, siue uulgarem teneat significatum, siue pro eo, quod est Proprium ponatur: præterea rectè dici, Suus Cæsaris, & Cæsarum: quoniam primitiui uox à numeris non uariatur. & Suus Cæsari: quoniam uerbum orationis obliquæ dux est, atque ipsam regit.

Est & illud manifestum, Distributiuo Pronomini additum circumagi per omnia Genera, Personas, Numeros, & Casus, idq; fieri ui distributionis. Non solùm igitur cum Quisque, ut dixere: sed etiam cum Omnis, & Quicunque, & Quisquis, & eiusmodi: Suum omnes Nationes tuentur morem: Quemcunq; suæ originis pœnitet, eum oportet esse ineptũ: Suus omnibus Asiaticis dicendi mos est: & alia talia. Sic etiam additis Præpositionibus: Suarum fortunarum ergô nauigat Lusitanus. Etiam in Sexto casu, contrà quàm sensere: Suo quiuis genio potest acquiescere.

Hoc etiam eliciemus, cùm SE, intelligamus esse semper reciprocum, si duæ sint personæ, tollendæ ambiguitatis caussa, alio

Digitized by Google

alio Pronomine usos ueteres. Diligenter itaque obseruatum est in declamatione Quintiliani: Non sic nuper repugnasset, si illum Tribunus uoluisset occidere. Si enim dixisset SE, haud intelligeret Marius, utrum acciperet, Reum'ne, an Tribunum. Par exemplum est, Rogauit Nero Epaphroditum, ut se occideret. Nescias uter sit occidendus, Nero, an Epaphroditus. Verùm hoc loco si ILLVM, pro SE, subdas, minus commodè loquare. Ita est: Rogat Philumena te Pamphile, ne se deseras. Ergo idem erit: Rogat Philumena Pamphilum ne se deserat. Verùm hæ orationes maximè sunt fugiendæ. Cuius consilij modum in primo libro de exemplis eloquentiæ à nobis dictum fuit: qui liber mihi unà cum duobus posterioribus iam perfectis aut à Carnuto, aut à Prouinciali surreptus est.

Est etiam animaduertenda locutio illa, Inter se: sic, Fratres Thebani inter se dissident. Græci non tam feliciter: ἀλλήλους, alius alium: non enim complectuntur illum mutuum responsum ultro citroq́ue: at nos, Inter se, quasi dicas, Medium inter eos dissidium est. Itaque SE, est casus pluralis, utrunque componens simul ad dissidium: iccirco distribuitur deinde ad duo singularia partitum hinc inde. Animaduertimus autem Ciceronem in primo Officiorum sic locutum: Homines autem hominum caussa esse generatos, ut ipsi inter se, alij alijs prodesse possint. Declarat enim, Inter se, per ἀλλήλους. Et in eodem alius loquendi modus est, Qua societas hominum inter ipsos, & uitæ quasi communitas continetur. Idem enim est, Qua homines inter se sociati continentur.

Colligitur etiam lex dicendi hæc, Sua caussa feci: rectè. Sui caussa feci: non rectè: non enim reciprocat. Sed, Mei caussa feci: Sui caussa ut facerem, rogauit. Quæram igitur, an dicam, Tui caussa feci: Mei caussa fecisti. Et sanè potest: non enim sunt reciproca, sed personam tantum designāt: sed passiuè semper accipiuntur. Tui amor, quia tu amaris: Amor Tuus, quia amas: ut apud Ciceronem: Quòd desiderium tui ferre non posset. Et in proœmio sexti Quintilianus, sic,

Amore

Amore mei uicit etiam matrem suam. quòd plus amatus fuisset à filio, quàm à matre. Et Vergilius in XII. Victus amore tui— Quare ubi erit reciprocatio, nihil erit ambiguũ: ut Narcissus Ouidianus, Vror amore mei— Est enim ibi αὐτοφιλαυτία.

Atque hæc quidem natura horum Pronominum est, ut suum quodque obtineat locum: quòd si eandem sine discrimine sedem ineant, id non ipsorum natura fit, sed ui partium aliarum, quibus oratio constituitur. Sunt enim quædam Nomina, ut Caussa, Fama, Imago, quibus utrum addideris, idẽ sonat: Caussa mea fecisti: &, Caussa mei: propterea quòd uox hæc Caussa, uim habet tanquam passiuam. sic, Imago mea, & mei. quia Imago uno tantùm accipitur modo, de eo, cuius est: & habet unam tantùm rationem relationis: sic & Fama. At non sic Potestas, non Memoria, non alia eiusmodi: nam habet Potestas duplicem relationem: alteram ad me, qua possum: alteram ad alium, qua in me potest. sic & Memoria, & Vsus, & Copia. Copia mea, quam possideo, qua sum diues: Copia mei, qua quis in me utitur. Sic Facultas, & Vtilitas, & alia talia: ut, Accusatio mea, qua διώκω, ago enim reum: Accusatio mei, qua φεύγω, agor enim reus. Sunt & alia Nomina, quorum natura nõ repugnat, sed usus tantùm non admittit: ut, Seruitus. Nam si Dauus est meus, eius seruitus mea est: ille autem sic loquetur, Mei seruitus: & tamen correlatiuum eius non respondet pari ratione: dico enim, Meus Dominatus: & Dauus ad me, Tuus, inquiet, mei dominatus. Caussa autem est, quia sunt relatiua inæqualitatis. Verùm, ut dixi, uulgus non sic loquitur, ut Dominus dicat, Mea seruitus: sed seruus. At Philosophi orationi usum illi concedunt, sibi reseruant sapientiam. Quædam autem apertiùs etiam cum nominibus iuncta eandem naturam declarant, ut apud Sallustium, Metus Pompeij: non, quem metueret: sed, quo metueretur.

Quemadmodum igitur Nomina sunt, quibus sine discrimine assignentur: ita & Nomina, in quibus unum pro altero po-

netur. At non è contrario, ut ubicunque erit Primogenium, esse posſit etiam Deriuatum. Ea uerò ſunt, Pars, Totum, Dimidium, & eiuſmodi. Hæc enim tam ad corpus meū, quàm ad alia transferri queunt. Quoniam uerò duplicem habent relationem, unam qua declaratur poſſeſsio: alteram, qua ſuis correlatiuis reſpondent: iccirco duplici quoque Pronomine præſcribi ſeſe patiuntur. Eſſentia partis eſt ad Totum, & Totius ad partem. igitur per eſſentiale Pronomen ſtatuetur: ut, Pars mei: ego enim ſum totum per partes. Poſſeſsio autem partis accidentalis eſt: itaque mei pars poteſt eſſe non mea, puta unguium reſegmina: aut, os è cicatrice, quod ſeruauit ſibi Chirurgus, ut operam oſtentaret. Quo in loco falſi ſunt, qui hoc negabant: pars igitur bouis, qua ueſcor, mea eſt poſsidentis: non ut pars, ſed ut res poſſeſſa. Sic Ouidij parte fruimur nos nunc, ipſe non fruitur: id eſt Nomine: itaque ſic ſcripſit,

Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar.

dum uiueret, poterat dicere, Parte mea, & Mei: nunc non poteſt dicere, Parte mea, quam nullam habet: ſed mei, quæ pertinet ad totum hominem, cuius pars Fama eſt, quaſi anima rerum geſtarum.

Atq; hoc quidem uſitatum ac frequens eſt. Quod uerò è Plauti afferunt Pſeudulo, non probant: id eſt eiuſmodi: Duorum hominum labori parſiſſem lubens, Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi: aiuntq; dicendum fuiſſe, Meo, & Tuo. afferuntq; à Cicerone pro Gabinio exemplum: Dico mea unius opera ſeruatā Rempub. & pro Murena: Ex tuo ipſius animo coniecturam ceperis. Ego uerò puto Plautum non ſolùm Latinè, ſed etiam purè locutum: neque defuiſſe illi, aut uſum pro duce, aut rationē pro ſuaſore. Principiò Græci ſic loquuntur, πόνος μου. Deinde lepor nitidior eſt orationis: Tum priſcos uſos eſſe primitiuo priùs, quàm deriuatiuo, uerum eſt. Poſtremò Cicero quoque ſic ſcripſit ad Curionem, Eam unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido. neq; enim eſt Librariorum mendum, ut aiunt: temerè enim nimis

Digitized by Google

nimis expungunt, si quid non arridet. Neque uerum est, quod profitentur, cum Nominibus numerum præscribentibus sic faciundum esse: sed qualecunque apponatur, ordinem esse autorem diuersitatis, seruitumq; auribus ex ipsa concinnitate. Si præcedat Pronomen, consueuere admittere Deriuatiuum, sic, Tuo ipsius studio: si sequatur, ponere Primitiuum, Vnius tui opera. quoniam nomen Vnius, uagum est ad plures, circunscribitur essentiali pronomine subeunte: ut quærenti quis sit ille Vnus? intelligo, Te. Cùm autem præcedit Possessiuum, sic, Tuo studio: circumscribitur Studium, & exemptũ è multis attribuitur uni. Tuo studio unius, exclusa opera aliorum. In tertia uerò persona etiã si præcedat Pronomen, primitiuum sit: Cicero aiebat sui unius opera seruatam Rempub.

Quoniam autem asseuerabant, passiuè semper accipi eum casum sic terminatum, Mei, Tui: conati sunt alias terminationes reddere actiuis, MIS, TIS. Verùm longè falsi sunt: sic enim dicerent Tertiam personam SIS, etiam actiuè intelligi: id quod nemo auderet: est enim, ut dicebamus, αὐτοπαθὴς. citant porrò uersum Ennianum:

Ingens cura mis est concordibus æquiperare.

Vt sit μοῦ. Sed sic sanè esto: non cõtinuò illa passiuis tantum addicent. Maiore quoque curiositate negarunt posse dici in plurali, Milites nostrum: sicuti, Milites nostri, à Noster: sed facilè redarguuntur ratione. Adeo enim rectè dici putarunt, ut casum eundem Primitiui duabus efferrent terminationibus, Nostrum, & Nostri: quorum alterum esset à Græco, ἡμῶν, alterum idem esset cum deriuatiuo plurali. Quare etiam Sallustius in Catilina, Maiores uestrum: pro Vestri, posuit: sic enim legit Gellius. Et Plautus in Mostellaria ostendit Vestrum, esse concisum: ut ὑμῶν, cùm dicit: Verum illhuc esse maxima pars uestrorũ intelligit. Sicut Aeolenses dicunt, ὑμέων: postea factum est ὑμῶν, & uestrum. Cæterum usus obtinuit, ut Ego, Tu, Nos, Vos, significarent quiddam totum, quod distribueretur: non autem pos-

Digitized by Google

ſeſsionem: ut, Vnus ueſtrum, qui tamen non eſſet ueſter: Vnus ueſtrum ò Romani occupabit Rempub. Cæſar non erat illorum, ut res poſſeſſa: ſed ut pars totius. In plurali quoque eandem inueniemus uariationem, apud Ciceronem in tertio de Oratore, Veſtrum omnium uolũtati paruit: pro, ueſtræ. Sic enim loquitur idem ad Brutum ſcribens, Veſtris paucorum reſpondeat laudibus.

Sicut autem dicimus, Ego Cæſar uideo te Catonem: ita dicam, Ego Cæſar tui egeo ò Cato. Sic etiam igitur, Tu Cato eges mei Cæſaris. nam quid hoc prohibet? aut quare negarunt id poſſe dici? Neque enim ſatis probant ſuam ſententiam illo exemplo Vergiliano,

Siqua tui Corydonis habet te cura, uenito. eſt enim per Apoſtrophen à ſeipſa in aliam: qua figura frequẽter utimur. exemplum ergo ponit hoc, illud non negat.

Non eſt autem uerum, quod aiunt, differre Deriuata à Primitiuis, propterea quòd Deriuata uerbis iuncta imperfecta ſint: Primitiua perfecta. Sed, quemadmodum dicebamus, Adiectiuum, & Subſtantiuum ſunt differentiæ non nominis ſolius, ſed dictionis genericæ, communes Nomini ac Participio: Nomini quidem ſimul utraque, Participio autem altera tantum, Adiectiuum, Pronomini autem utraq;: nam Primitiua ſubſtantialia ſunt, Deriuata accidentalia. De perfectione autem orationis amplius iudicãdum eſt: poſſum enim ſic dicere, Meus ſcribo: ſanè oratio perfecta eſt, ſicut, Fortis pugnat. Et Soſia Plautinus feſtiuiſsimè, Certè noſter ſum. Tertia autem Primitiuorum adeo imperfecta eſt, ut nihil magis: neque enim poni poteſt ſine adminiculo: Cæſar ſe macerat: ſi enim dicas, Se macerat: quid intelligas? Quare ſi iccirco imperfecta ſunt Deriuata, quia egeant adiumenti: hac quoq; ratione illud erit imperfectiſsimum.

CAP. CXXX.

Alia duo deriuata Noſtras, Veſtras.

MIra uerò deductio duorum aliorum: Nam ueteres Aruſpices atque Augures cùm terram diuiderent auſpiciorum

Digitized by Google

rum caussa, sic instituêre: Agrum omnem esse aut Romanum, aut Gabinum, aut Peregrinum, aut Hosticum, aut Incertum. Iccirco Amatam doctissimus omnium Virgilius fecit iudicare Turnum externum, qui Latini agri non esset: & Cæsar, qui id non ignoraret, Gallias diuisit in partes treis: exempta ex ea partitione Prouincia, propterea quòd continebatur agro peregrino tunc: Galliæ autem tres, Hostico. Id ea caussa fecit, quia eadem essent auspicia in Peregrino, & Gabino, quæ etiam in Romano. Ergo iidem Augures agrum, qui nondum esset dispectus, quibus auspicijs designaretur, Incertum uocarunt: ubi liqueret Romanum esse, non satis habuêre sic dicere, Noster est: nam multi agri pacati peregrini ita ab ipsis poterant appellari, cùm eorum esset populus positus. Itaque excogitarunt uocem à uoce, qua coarctarent significationem ad Regiones: quæ fuit caussa, ut esset analogia terminationis communis cum nominibus regionum: Sarsinatis à Sarsino: sic Nostratis, à Noster: & per exemptionem duorum elementorum, Nostras. Neque sine ratione à plurali duxere: quoniam de Ciuibus dicitur, & ad ciues refertur. Ita habes caussam & uocis, & terminationis, & numeri. Vsus autem obtinuit postea, ut etiam ad familias transferretur: etiam ad sectas Philosophorum, quæ sanè familiæ quoque dictæ sunt. itaq; Nostrates Peripateticos poterimus appellare. Cicero etiam uerba uulgaria, Nostratia dixit: non quasi Romana, omnia enim Romana erant: sed quasi ex sua supellectili.

Quæremus autem nos more nostro, quam ob caussam à Tertia persona nullum deriuarũt: quis enim neget rectè à nobis sic excogitatum, Romani suates captiuos Annibali dedendos censuere. Imò uerò & concinna oratio est, & necessaria. Verùm duo in caussa fuere, quominus id factum sit: Incuria gentis illius, quæ manu promptior per initia, dicenda facere, quàm dicere maluere: Et uasta, atque inexplebilis animi libido ad Imperium: inuitus enim Romanus hoc pronomen Suum, agnoscebat: omnia per Meum, aut Nostrum, metiri

Digitized by Google

cupiebant. His autem duobus deriuatis etiam Græcorum copiam superarunt.

CAP. CXXXI.

Articulus.

HIs declaratis, satis constat, Græcorum articulos non neglectos à nobis, sed eorum usum superfluum. Nam ubi aliquid præscribendũ est, quod Græci per articulum efficiunt, ἔλεξεν ὁ δοῦλος: expletur à Latinis per Is, aut Ille: Is, aut ille seruus dixit: de quo seruo antea facta mentio sit, aut qui alio quo pacto notus sit: additur enim articulus ad rei memoriã renouandam, cuius antea non nescij sumus, qui ipsum ponimus: aut ad præscribendam intellectionem, quæ latius patere queat, ueluti cùm dicimus, C. Cæsar, is qui postea dictator fuit. Nam alij fuere Caij Cæsares. sic Græcè, Καῖσαρ ὁ αὐτοκράτωρ.

CAP. CXXXII.

Numerus.

FVit autem numerus necessarius, uti suprà dicebamus, propterea quòd rem referrent pro eo nomine, quo illa res significatur. à numero autem uno, numeri duo deducti sunt, propter relationem. Nam Vos, pluralis est: deducitur autem ab eo singularis, Vester: quia significat rem singularem ad multos relatam, ut dicebamus.

CAP. CXXXIII.

Personæ.

PErsonæ quemadmodum distinguerentur, iam dictum est. Et differt modus personarum in Pronominibus, à modo in Nominibus. Nam in Nomine omnes personæ quinque casibus continentur: in uocatiuo autem una. At in Pronomine una tantum persona in prima, & una in secunda. Itaque in Nominibus uariantur propter casus: in Pronomine non uariantur. Tu, enim omnibus in casibus secundæ personæ est: &, Ego,

Digitized by Google

Ego, primæ. caret enim uocatiuo. Se, solam habet tertiam: Deriuata, omnes.

CAP. CXXXIIII.

Casus.

CVm hoc ita sit: igitur Quintum quoque casum non solum habebunt ipsorum aliqua, uerum etiam quædam constituent: ut, Tu, Vos, Vester. In Possessiuis autem non immerito dubitatur. Nam sicuti Ego, caret Quinto casu singulari, quia nemo seipsum uocet: ita Meus, quod ab eo ducitur, carere quoque debuit. è contrario Tuus, casum illum habebit, quia Tu, ipsum habet: & SVI, quia caret, Suus, quoque desici debuerat. At enimuero quemadmodum aliter contingat, uidendum est. Omnis Vocatiuus casus duas personas designat necessariò: significat enim Rem in secunda persona, & consignificat primam loquentem: atque tanta facultate est, ut uideatur solus constituere orationem. Si enim uoces, Daue: Dauus respondeat: igitur res uocata nisi distinguatur ab re uocante, eius casus nulli usui erit. Meum seruum igitur cum appello, eum alloquor, qui alius est à me substantia: accidente autem refertur ad me, iccirco potest à me uocari, quia est alius. & uocatur per pronomen deductum à me, quia est quodam certoque modo quasi unum mecum. Est enim unum, relatione: ideo relatiua alterum sine altero nullum esse quit. At in, Tuus, non idem esse potest. Nam etsi est diuersa persona uocata à uocante: tamen significatam rem appello, & terminum relationis ad alteram personam dirigo. ita distractus sermo, ad seruum tuum uocatum, & ad Te, ad quem refertur ille, non potest cohærere. Videamus uerò subtilius, an huic quoque casus ille attribui possit, ac sic dicamus: Possessio excludit aliam possessionem, iure enim meo ius alienum tollitur. Meus enim ego sum, non alterius: quare Ancillam manumissam sic uocabo, ò Tua. quia etiam sic possim, cùm eam libero: Abi, iam tua es. Vsus tamen infrequens non posuit legem hanc loquendi sic. De Suus, autem sic statuamus.

Digitized by Google

mus: Contradicere ſibi ipſis, qui hæc duo dicant, Suus, ſemper reciprocum eſſe debet: Suus, habet uocatiuũ. quæ enim reciprocatio poſsit interuenire inter uocantem, & uocatum relatum ad aliam perſonam ab utroque? Itaque nos & affirmamus, habere uocatiuum: & negamus, ſemper eſſe reciprocum: ſed recte dici, Sui ſerui eum ſuſtulere: &, Sui ſerui eum ſuſtollite.

CAP. CXXXV.

Figura.

SImplicia, Hic, Is, Ego, Tu, Sui. Componuntur autem partim ſecum, ſcilicet geminatione pura: partim aliquo interpoſito: ut, Identidem: quod etiam mutauit naturam. Item cum diuerſis: ut, Iſthic. Etiam cum alijs extra genus ſuum: ut, Tute, Egomet, Idem, Suapte, Hocce. Sic cum Præpoſitionibus, Nobiſcum, Mecum. Cum nominibus, Reapſe, quod aiunt pro, Re ipſa, poſitum ab antiquis. Ipſe, quoque compoſitum eſſe diximus, & Iſte, & Ille, ab Is, Dores imitati, qui τυ addebant, & Iones κε. Aeoles etiam dicebant ψε, pro σφὲ, & eorum pars, Dores. Sic Theocritus in quarto Idyllio: ἦπάψε κρύβδαν. At enimuero cùm inflectantur Illius, Iſtius, Ipſius, non uidebantur compoſita. Sicut Tute non flectitur, neque Hocce, niſi interius, Huiuſce. Compoſita ſunt tamen, quæ uſus ſuo arbitratu deflexit. Cum his autem alia quoq; inuenias: Egoipſe: & numeroſius, Egometipſe.

CAP. CXXXVI.

Excludit à præſenti opera, conſilia antiquorum.

MVlta alia de Pronomine ab antiquis dicta ſunt, quæ alterius operæ indigent. partim enim pertinent ad eam contemplationem, quæ docet inflexiones: partim ad constructionis leges: quæ omnia ſimul coaceruata minus rectè ueteres confudere.

CAP. CXXXVII.

Materialis cauſſa Pronominum.

Digitized by Google

QVorundam materia patet, aliorum non item. Nam obliqui quorundam secuti sunt nominum tertiæ declinationis terminationem, MIS, TIS, SIS. Quædam pronominũ, Huius, Eius, Illius. Obliquus autem Tui, Atticos secutus est, τοῦ: additum ἰῶτα, ut τυ τοί. Tibi, interposuit consonantem, non aspiratione͂, ut Mihi, Toi, Moi. Nos, & Vos, non habent elementa, quæ sequantur Græcam originem: sed Nigidius conatus est deducere materiam à caussa, non penitus inepte. eam, qui uolet, è Gellio petet. Inter Primitiua est Is, & Hic: alterum sine aspiratione, alterum sine sibilo, ab eo quod Græcè erat, ὅς, addito κε, & adempta uocali prioris obliqui aliam sibi uocalem asciuere. Is, Eius, Ei. In quibusdam communem habuit. In plurali, Ii. In caussa est sonus affinis uocalium, quem sonum soli Belgæ hodie incolumem, ut pleraq; alia, seruant.

CAP. CXXXVIII.

Contrà, quàm fecerunt Prisci, qua de caussa prius de Pronomine, quàm de Participio egerit.

ETsi huius libri initio factum est, ut declararemus ordinem, quo esset Pronomen statuendum: tamen hîc quoq; nonnihil consilij capiamus. Pronominis intellectione͂ esse priorem Participio, sic satis constat: Si nomen anteit alias species, etiã Pronomen præponetur. Nam si partes anteponuntur toti, ea quoque quæ partium uices gerunt præibunt id, quod totum sit: ueluti carnium, ossiumq; substantia primo loco nota sunt: item Pedis, Cruris, Oris ratio notior quàm totum animal: puta Homo, Leo, Canis: ita etiam harum partium uicariæ partes, quæ ἀνάλογα, uocant Græci, antegredientur intellectionem animalis ex ipsis constituti: ut, quæ loco sanguinis sunt in Insectorum genere, & à Græcis dicuntur, ἰχῶρες: quæ pro osse sunt in Piscibus, & uocantur, Spinæ: quæ pro ore sunt in Plantis, & nominãtur Radices: hæc omnia ante erunt cognoscẽda, quàm aut Insecta, aut Pisces, aut Plantæ. Quamobrem cùm Participium quiddam sit è Nomine, Verboq;

Digitized by Google

conflatum: non tantùm post Nomen, Verbumq́ue, sed etiam post Pronomen exhibet sese nobis intelligendum. Præterea (utar enim quibusdam falsis, sed quæ illi ipsi pro ueris habuere) oratio perfecta esse sine Pronomine nulla potest: constitui enim personas à solo Pronomine arbitrati sunt, saltem primam, & secundam: at sine participio potest: ut etiam Pronomina sint ad orationem, quàm Nomina magis necessaria.

CAP. CXXXIX.

Affectiones quædam.

PRoprium Primitiuorum uagari, ac distribui in multa, putauerunt. eo exemplo:

Ne ue tibi ad solem uergant uineta cadentem.

aiunt enim omnibus dictum eo Pronomine Tibi: uerùm res sese aliter habet: Alloquitur enim Mecœnatem: libri enim didascalici maxima ex parte certis nominibus discipulorum nuncupātur. Ita etiam aiunt ad ornatum orationis poni apud Ciceronem ad Brutum, Ecce tibi Pomponius noster: nam tum aberat Brutus. Ego uerò aliter censeo: Aduerbium potius Ecce, positum ad ornatum, sicut & apud Iureconsultos: at pronomen Tibi, seruire legenti epistolam Bruto.

Proprium autem Pronominum etiam alia ex sese parere Pronomina, ut Is, Ille. Et Aduerbia, Illò. Quod uerò scripsere, oriri ab ipsis etiam Nomina, falsum est: neq; enim Nostras, nomen est: sed ut Noster ad possessionem communem, ita Nostras, ad communionem possessionis. Non ne dicis, Meus ciuis, & Meus popularis? Sic dicet Sosia, Nostratem Getam, apud Terentium. Itaque ij, qui nomen putauere, etiam inter Pronomina recēsuere: sed alio exemplo utendum fuit. Nam à Quisquis, Quisquiliæ dictæ sunt. fuit enim quicquid, τὸ τυχὸν. uile, & obuium forte, non consilio.

Proprium etiam, ut diximus, & inter se & cum alijs iungi, & geminari, & inter se construi ad orationem: Mea tu. Etiam inter se referri: Is, qui uenit. Item amittere significatum pro casus ratione, more Aeolico: τύ. interdum enim nihil significat

Digitized by Google

ficat apud Theocritum. Sic nos, Tute ſolus loqueris. Plautus in Milite etiam amplius, Tute ſcis, ſoli te tibi. ut poſsis arbitrari eſſe potius additamentum, ut in alio pronomine, Iſte.

Proprium quoque, poni pro nominis ſignificato: SVVS, pro proprio, & agnato. apud Iureconſultos. at exemplum quod adducunt, non ſeruit, –Sunt etiam ſua præmia laudi. hîc enim eſt poſſeſsiuum. Sic falluntur altero exemplo: Is, pro Talis: Non ea uis animo– & apud Ciceronem, Pro eo quanti te feci: imò pronomen eſt relatiuum. Pro Aduerbio etiam ponitur: Quid maiora ſequar. eſt etiam aduerbium interrogandi: non, ut putarunt, Coniunctio. Coniunctio potius illa ſit, Quod ſcribis te uenturum, ut uoluere: mihi uerò acutius uidetur eſſe relatiuum, Hoc, quod ſcribis, te uenturum. ſcripſiſti enim hoc, Veniam.

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER SEPTIMVS.

CAP. CXL.

Non rectè seruatum à ueteribus ordinem in disputando de Participio.

VEMADMODVM perturbarunt ordinem partium, ita quæstiones non suo quanque loco tractauere. Duo enim soliti sumus quærere. prior quæstio est: utrum sit, nec'ne? Altera hanc sequitur, Quanam sede id de quo quæsitum est, sit collocandum. hæc illi cohæret, tanquam effectus caussæ: ex ipsa enim substantiæ notione eliciuntur rerum prærogatiuæ. Quare peruersè tractauerunt prius sedem Participij: posterius autem, an Participium esset pars, & species dictionis. At enimuero si Participium res nota est, quorsum tantæ congeries argumentorum: si non est nota, imò uero si nonnullis ne pars quidem orationis ulla ab alijs separata iudicata est, quo cõsilio ei rei, quæ nusquam extat, sedem statuunt? Quoniam uerò nullus artifex probat suum subiectum esse: sed superiore scientia prolatum, pro certo statuit: iccirco uideamus, qua ratione participium, quod subiectum est libri huius, esse probetur. Triplex modus est probandi, per caussam, per effectum, per redargutionem. Primus modus est per demonstrationem, sic: Dictiones quædam sunt declinabiles, quia omnis sermo eget aliqua uariatione. Alter modus est, per conuersionem demonstrationis, sic: Variatur sermo, quia dictio

Digitized by Google

dictiones sunt declinabiles: caussa enim hìc probatur per effectum. Tertius modus est, cùm à pertinacibus negatur subiectum ipsum esse: ueluti cùm dicimus, Ideas esse nullas. Aut subiecti ratio formalis: ueluti cùm dicimus, Metalla quidem esse, sed transmutationem non inueniri arte humana, quare Alcumia nulla erit. Aut cùm agnoscimus quidem & subiectum, & rationem formalem, sed negamus pertinere ad eam scientiam, cui attribuitur: ueluti cùm Grammaticus de uoce uult disputare. Horum modorum duo priores non admittuntur ad probandum subiectum esse, sed solus Tertius. Ratio autem huius legis est alijs libris à nobis explicata. Nunc autem aduersariorum rationes perpensas diruamus.

CAP. CXLI.

An Participium sit Dictionis pars ab alijs separata.

QVi Participio partium numerum non augent, appellant ipsum ἀντανάκλαστον προσηγορίαν, siue ἀντιστρέφουσαν. id autem sonat, reciprocam, itidemque altera ex parte respondentem appellationem: quoniam sic dicatur, Currens est cursor: &, cursor est currens. Præterea nullum deriuatum aliam à primogenio naturam sortiri: nam si Pater Nomen, etiam Patrius nomen: Ferueo Verbum, etiam Feruesco. Quare cùm Participium à Verbo fiat, sub Verbi ueniet rationem. Vt horum argumentorum uideamus uim, quid Reciprocum sit, & quemadmodum fiat, & quomodo deriuetur aliquid à primitiuo, intelligendum est. Ac quanquam superiore libro de Reciproco diximus, id tamen eò spectabat, ut Nomen acciperemus: meliusque à nobis, quàm à Græcis expressum esse. Nunc autem paulò accuratius contemplemur. Reciprocatio, est par priori ex eisdem, aut ex contrarijs transpositio. ex Eisdem: ut, Consul est, qui consulit senatum: &, Qui consul est, consulit senatum. Ex contrarijs: ut, Philosophia est, eloquentia disputatoria: eloquentia est philosophia elocutoria. Oratoria est, dialectica diffusa: dia-

Digitized by Google

lectica est, oratio pressa. Palma est pugnus apertus: pugnus est palma clausa. Hinc dicta reciproca, quoniam procentur retrorsum: id est repetant. Sic respondere opinioni, atque expectationi: cùm par est opera indoli. His constat, non recte dictum reciprocam appellationem. Neque enim pares hæ sunt orationes. Cursor est currens: &, currens est cursor: nam Cursor designat nobis naturam, ingeniumque ad currendum: Currens autem dicit actum currendi nunc. At non omne currens est habile ad currendum: habilem autem dico ad celeritatem, non ad conatum, τὸν πεφυκότα. Currit suo modo testudo, non Cursoris. Id autem manifestius alijs nominibus apparet: Non enim omnis Pugnans, Pugil est. Et cùm Orare, sit ore pronuntiare: ueteres uerbum illud omnibus concessere: oratoris autem nomen sui unius in L. Crassi persona agnouit Cicero. Neque carent ratione hęc: uis enim horum nominum inde manauit, quòd ex frequentibus actibus habitus fit. qui igitur uicit ursum semel, fortasse casu factum est, ut debellaret: at Carpophorus Domitiani, & Vergilianus Picus debellatores appellabuntur. Si igitur essent eiusmodi appellationes eiusdem substātiæ, uniuersali enunciatione ultro citroque efferrentur, atque referrentur. Deriuatum autem uel sequitur Primogenium, uel excedit, exceditur'ue. Si sequitur, eiusdem speciei est (intelligo nunc speciem contentam sub dictione, tanquam sub genere) ut, quia Rex Nomen, etiam Regius: non excedit enim, neque exceditur. At à Bono, Benè cùm deriuetur, exceditur numero, & alijs. Quare Participium cùm excedat casu, & genere Verba, nullo modo esse Verbum poterit. Falsò igitur negabant, desciscere Deriuatum à Primogenij ratione: quin etiam Deriuata quædam uel manciora sunt, uel ampliora, ut ipsorummet utar placitis. Aiunt enim TVVS carere casu Quinto, quem tamen casum TV, constituit. contrà SVVS, & MEVS, Primitiua excedunt sua: hoc Quinto casu, quo caret EGO: illud & casuum, & numerorum uariatione, qua caret SE. Ad hæc si à, cantando, erit cantor, Verbum erit

erit, non Nomen. Quòd autem Participium, Nomen nõ ſit, inde colligimus: habet enim Verbi conſtructionem: Legens librum. At Nomen nullum his legibus frui poteſt: ſed ſiquem caſum nanciſcuntur, id euenit aut ui orationis, aut uerbi cuiuſpiam merito: ut, Potens Lyræ, poſſeſsionem quandam ſignificat, ſicut, Dominus Lyræ. Quòd ſiquis dicat, Appetens gloriæ, non ſignificare poſſeſsionem (quod enim appetit, non poſsidet) is intelliget eo modo dici, quo Auidus gloriæ: eſt enim διάθεσις ad poſſeſsionem. Alij autem caſus attribuuntur Nominibus per defectum ſupplementi: ut, Amicus illi: id ſic eſt, quoniam ſit amicus, adſit illi, ac faueat: Superbus pecunia, factus à pecunia. Debile autem eorum eſt argumentum, quo excludunt à Nominis ratione, cùm dicunt, Quia non ſignificant actionem. Malè enim elocuti ſunt, quod rectè ſentiebant: nam etiam Nomen hoc Actio, actionem ſignificat. Ergo Participium ab alijs ſecreta erit orationis pars. Neq; impedimento ſit, quòd nomen ſuum acceperit à portione Verbi ac Nominis: Tertium enim quiddam factum eſt. Neque enim ex uerbi nominiſq; coitione facta eſt Tertia ſubſtantia: ſed ortum à Verbo traxit ſecum tempora & ſignificationem, adiunxitq; generi & caſibus: plus enim Verbi quàm Nominis obtinet: id quod ſanè non potuit exprimi ipſo nomine, quod nomen actiuè intelligi uoluere, quia caperet. At Mancipium, aliam ſequutum eſt analogiam, ut ſignificaret, quod manu caperetur. Sed Participium cum Municipio conuenit. Minus uerò bona oratione uſi ſunt, qui ſic dicerent, Partem capit à Nomine, partem à Verbo, partem ab utroque. Quis enim ſic, Partem à Cæſare, partem à Lælio, partem ab utroq;? non'ne iam ab utroq; accepit? Sed ita intelligendum eſt, Accidentium quæ ſunt Participij, partim eſſe à Nomine ſolo, partim à ſolo Verbo, partim utrique communia: dummodo illud quoque meminerimus, ipſum habere: cum Nomine communem differentiam Adiectiuorum, Subſtantiuorum autem nullam.

Digitized by Google

CAP. CXLII.

Participij Necessitas.

AT uerò ne ad orationis quidem uoluptatem solam inuenta ea species est, quemadmodum partes quædam coniunctiuæ: sed necessitate quadam, ac ui naturæ. Cùm enim declaratum iam sit, Verbum significare aliquid, quod significato Nominis adijciatur, sic, Cæsar pugnat: coacti sunt sapientes aliquid excogitare, quod non solùm recto casui adnecteret, ut hoc exemplo: sed etiam Obliquo. Neque enim si dicas, Video Cæsarem: addas eiusmodi Verbum nisi addito relatiuo, sic, Qui pugnat. Quare Participium commenti sunt, quod & significationem obtineret, & adderet modum adiectionis: quasi cùm dicas, Cæsarem pugnantem: eadem sit ratio, ac si sic, Cæsarem pugnacem. Quòd siquis obijciat ita dici posse etiam per Verbum, Video Cæsarem pugnare: sanè intelligat Verbi illius ui factum esse, non infinitiui: si eius loco substituat aliud, sic, Verbero Cæsarem: neque enim similiter apponere queas infinitiuum. Est præterea caussa alia non ignobilis. Quo modo res una diceretur, suprà docuimus te: nunc qua ratione una sit oratio, uideamus: Quædam enim est una, Natura: ut, Cæsar amat Lucinam: quædam Coniunctione: ut, Cæsar amat Lucinam, & pugnat. atque huius quidem modi species libro Vndecimo declaratæ sunt. Quæ uerò Natura una est, unum de uno dicit: quę Coniunctione una, secatur in plures. Nam & Amor, & Pugna in Cæsare, & de Cæsare dicitur, nihilo secius, quàm si dicas, Cæsar amat, Cæsar pugnat. hîc sunt seiunctæ orationes duæ, carent enim tam Artis, quàm Naturæ coniunctione. Quare manifestum est, Artem coniungere in oratione, quæ Natura coniunxit in corpore subiecto. Hæc autem aut seriatim sese consequuntur, aut disiuncta sunt. Si sunt dissita natura, ut Candor, & Dulcedo in Lacte, per ipsum corpus, quo deferuntur, coniunguntur quoque. Ita in oratione per copulam coaguntur, sicut per corpus

Digitized by Google

pus in re. Si ſeſe conſequuntur, ea ſunt, aut Subſtantia, aut Accidens. Neutrum uerò eget artificioſa coniunctione: ſed quemadmodum natura unum ſunt ſibiipſis ſubeuntia, continentiaq; alia aliud, tanquam cùm eſt Triangulum in Quadrangulo: ita etiam earum rerum notæ unum ſunt, hoc modo: Corpus Animatum, Sentiens, Rationis capax, una res eſt: ita una oratio hæc, Homo eſt corpus animatum, ſentiens, rationis capax. Nihilo ſecius in accidente, ſic, Aptum natum admirari, diſcere, ſcire: neque enim ſcimus, niſi diſcamus: neque diſcimus, niſi admiremur: quæ hæc ad hunc modum unum ſunt: neque ullius artis egent ad coniungendum. Quæ uerò diſiuncta ſunt, ea per copulam coniunguntur: ut, Lego, & Scribo. quamobrem ſicuti per ſubiectum à natura coniunguntur: ita factum eſt, ut per Participium ſimilem nanciſcerentur coniunctionem: ut, Legens Scribo. Tertiã uero Neceſsitatis cauſſam ut intelligamus, hæc prius ſunt perpendẽda: Cauſſarum quædam extra rem ſunt, quas Galenus uocat προκαταρκτικάς, recẽtiores Primitiuas. Quędam interiores, atque hæ duplices: aut enim ſunt, aut non ſunt coniunctæ. Ea uerò diuiſio ſecundum Accidens, non ſecundum Subſtantiam fit: diuerſæ enim ſunt aliquando à ſeipſis ſecundum Situm, uel ſecundum Tempus: neq; unam tantum ſpeciem cauſſarum ſequuntur: ſed tum in efficiente, tum in materiali inueniuntur. Ac illa quidem quę extra rem à nobis agnoſcebatur, eſt: ueluti, Ferrũ, ſiue ferri illa actio: è percuſsione enim fit uel tumor, uel ſanies, uel eiuſmodi. Quæ autem interior eſt, nondum coniuncta, προηγούμενον à Galeno, à noſtris Antecedens dicta eſt, tam aptè, quàm à Cicerone cùm dicitur in Officiis, Antegreſſam eſſe honeſtatem: ut, ſuccus heſternus, qui poſtea putruit, cauſſa febris factus eſt: cauſſa coniuncta eſt is, qui nunc putridus eſt: atq; hic quidem non ſolùm tempore, aut ſitu tantum differt à ſeipſo, ſed etiam ſubſtantia. Aliquando autem, uti dicebamus, non Subſtantia, ſed Loco: interdum enim fluit ſanguis probus, atque incorruptus, qui tumorem efficiat, cuius

Digitized by Google

ipse caussa sit materialis. Ad has igitur caussas significandas cùm sit Participium fabricatum, maximum sui usum uidetur præbuisse. Quippe si dicam, Percussi, & uulneraui: non necessario adducor, ut credam, uulneris caussam esse percussionem, quam intelligo ex uerbo, Percutio. Quòd si dicam, Percutiens uulneraui: iam planè constat. Si dico, Sanguis putruit, & febrem fecit: Putret, & Facit, non tam clarè explicat, atque sic, Putrescens facit. Præter hanc necessitatem, etiam mirum afferunt orationi decorum: cuiusmodi in futuro passiuo utitur Liuius in XXIIII. Et sibi pedites comparandos esse: id est, qui possint cum cæteris committi, neque cedant.

CAP. CXLIII.

Gerundij Caussæ.

CVm igitur efficiens, & materia per Participium absolueretur, maiorum nostrorum prudentia factum est, ut haberemus, quo modo formæ, finisque eadem orationis commoditate explicarētur. Quare ex his Participijs tempora quędam elegere, quæ imitarentur quidem Græca illa λεκτέον, μαχητέον: ampliori tamen, uberiorique usu circumferrentur. Hæc Gerundia appellauere, tribus præscripta casibus, Pugnandi, Pugnando, Pugnandum: quorum medium seruauit uires Participij: sed tanto aptiore modo, quanto superabantur à Participijs Verba. Sicut enim apertius editur caussa, cùm dicas, Cædens uulneraui: quàm cecîdi: sic excellentius cùm dicam, Quia cæderem uulneraui. hoc autem Gerundio concipitur totum, Cædendo uulneraui. Est autem multis in rebus forma, & finis idem. Finis autem partim extra nos est, ut Nauis extra fabrum: partim intus in animo, ut ea quam ἰδέαν uocant, qua mouemur ad eam quæ extra nos futura est. Vtrunque sapientissimè explicarunt. Nam & Pugnandi, & Pugnandum, finem significant, sic, Pugnandi caussa equum ascendi: &, Pugnandum est ex equo: sed illud est medius finis, hic autem illum consequitur. Ex his autem

Digitized by Google

autem patet esse Participia, tum natura, tum usu non absimili, atque etiam forma. Habent enim Casum, ut Ad uescendum, apud M. Tullium: &, Ob tacendum, apud Gracchum. Neque Tempus, ut aiunt, amisere: nam tametsi cum præteritis ponuntur, sic, Iui ad pugnandum: tamen pugna futura fuit, quæ nondum esset: alioqui nequeas dicere, Marius deduxerat legiones, facturas hostibus pugnandi copiam. Pugnando autem paulò liberius, elapsum est: Pugnando uinco: id est, dum pugno: ac potius caussam præcedit, quàm constituat: uincendi enim caussa pugnamus. Significationes quoque ita tenuere, ut casus suos expetant: Studio uisendi urbem. Sed ita sanè factum est, ut cùm forma sit passiua, infrequentius passiuè accipiantur: adeo ut quidam an rectè ponerentur, dubitarint. At enimuero eorum usum primùm formæ ipsius rationem sequutum esse, par est. Iustinus tam in proœmio, quàm in XVII. ex ipso Trogo etiam primum casum passiuè posuit: Athenas erudiendi caussa missus. Hac quoque parte Græci sunt à Nobis superati, quibus Infinitiuus cum articulo mendicandus fuit. Veteres autem breuitatis studiosi frequentius usi sunt, etiam in ipsis Titulis, de edendo, atque eiusmodi. M. Tullius in tertio Officiorum festiuè, Si discendi labor potius est, quàm uoluptas. non enim posuit pro Infinitiuo, ut dixere: sed abstinuit ab repetenda uoce illa Labor, sic: Si discendi labor, potius labor est, quàm uoluptas. Hinc doctissimi uiri collegere, ne nos quidem passiui Participij præsenti defici tempore: Verberando sum defessus, Pugnando uici, Legendo libros: idem est, Verberans, Pugnans, Legens. Etiam illud Vergilianum, Voluenda Dies, præsentis temporis inuenere: sicut & Iusiurandum. Sed sanè Iusiurandum, futuri fuit temporis. antequàm daretur, sic dicebant, Iurandum tibi est: sic, Voluenda dies, quæ attulit, quod nondum fuerat. Postea usu deflexa sunt in præsens tempus, atque etiam in præterito, ut dicebamus, Cæsar ignoscendo auxit hostium numerum. quia ignouit. caussa autem est, qualis cùm dicis,

Digitized by Google

Pugnaturus ſum, & fui. Quoniam uerò tranſit in uariationem ſicut, μαχητέον, & μαχητέα, iccirco aliam partem à Participio nonnulli penitus negarunt: quia idem ſit, Legendis libris, & Legendi libros. Alij uerò hoc ipſo affirmarunt eſſe aliam, propterea quòd conſtructio eſſet diuerſa. Sed nos eandem cum Participio diximus, uſum autem non ſemper eundem: Accidenti autem non mutatur ſpecies. Proprium autem eſt recipere Præpoſitiones, Ad agendum. Vergilius etiam aliam appoſuit, Ante domandum: &, Inter agendum: quod Græci μεταξὺ ἄγων. &, Ob tacendum: & apud M. Tullium: utrunque dictum eſt ab amando, παρὰ τὸ φιλεῖν, ἀπὸ τοῦ φιλεῖν. Et Quintilianum, ratio ſcribendi iuncta cum loquendo eſt. Auſi ſunt quidam dicere, In capiendum hoſtem uado: ſed hoc non memini. Proprium item carere uariatione Perſonarum, Generum, atque etiam Numerorum. id quod traxere ab Infinitiuorum natura. Cæſar it ad oppugnandum Maſsiliam: Camilla pergit ad fugandum Aruntem. ut commune ſit ad utrunque, Oppugnandam Maſsiliam, & Fugatura Aruntem. Sic Numerum communem apud M. Tullium: Stoicos Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe. & Liuius in primo: Veſtri adhortandi cauſſa. Falluntur autem qui per Debet, aut Oportet, putant interpretari Gerundium, ut in illo, Pacem Troiano ab Rege petendum. Omne nanque futurum, aut hanc, aut eiuſcemodi recipit interpretationem: ducimur enim, aut utili, aut neceſſario. Quoniam uerò cauſſam ſtatuunt, iccirco plus indicant, quàm Verba, atque etiam Participia, ſic, Video futurum ut urbs expugnetur, Video urbem expugnãdam: euentum ſolùm narras. at ſic, Dico expugnandum urbem: proponitur non ſolùm finis, ſed etiã deliberatio. quare Græci dixere Aduerbia θετέως, πλευστέον, τυραννοκτονητέον. Latini autem etiam motum illum animi, qui in finem duceretur, commodius declararunt, cùm Gerundia appellarent. Sed quo uocis flexu? eodem ſanè qui eorum naturæ fons fuit. ut quia gerendæ res eſſent, quæ uoces hoc indicarent

Digitized by Google

Gerundia

Gerundia dicerentur. Alij ab eorum usu, Nomina participialia: neque enim esse pura Nomina, quæ regerent casum: neq; pura Participia, quæ passiua uoce gererent actiuam significationem. Caussa autem qua ducti sunt, ut defraudarent significationem, atque in actiuam demitterentur, hæc fuit: quòd passiuè intelligebant ex parte appositi, non suppositi, sic, Eo ad oppugnandum urbem: quoniam prius fuerat, Ad oppugnandam: & eodem modo dictum fuit, sicuti notauit Gellius, & nos diximus in capite de Infinitiuo, Hanc rem præsidio futurum. Alij etiam Gerundiua uoluere, quæ ab illis petes.

CAP. CXLIIII.

Supinorum Ratio.

Par propemodum ratio Supinorum: sed longe maiore affectu notant: nam Eo ad pugnandum, futurum significauit: Eo pugnatum, ita posuit futurum, ut iam absolutum sit. Ita est, quomodo apud Homerum, τὸ δὲ τετελεσμένον ἔστω. Significat igitur actionem cum Actiuis, passionem cum Passiuis. Eo factum iniuriam: Iniuria mihi factum itur. Sed sanè semper passionem quandam sapit: neq; enim est, Eo ut faciam: sed, Eo ut hoc fiat. quasi, Eo ad rem faciendam quidem, sed ita, ut factum iam sperem. Sic Sosia: Dictum puta. Cùm igitur hîc finis significaretur, non immeritò altera uoce alterum extremorum signatum est. In motu enim est, & unde fit, & quo fit. Itaque rectissimè dicitur, Venatu uenio: sicut, Venatum uado. Sextum enim casum huic usui esse comparatum diximus. À me itur: sic, Venatu itur: contrà quàm putarunt. Plauti enim est in Menæchmis, Obsonatu redeo. & Catonis in libro de re Rustica, Primus cubitu resurgat. ut hæc sit uera constructio huius Supini. Nam ea quam ipsius putant, Expugnatu difficile, Mirabile dictu: fortasse non sit, sed Nominis. Vocatu Drusi, id est, uocatione. sic Iussu, & Permissu: dicimus enim, Facile expugnatu: id est, expugnatione.

Quare autem supinum dictum sit, haud sanè cōstat. Nam quod

Digitized by Google

aiunt ueteres, id ea caussa factum, quia à præteritis pasſiuis ducta eſſent, quæ præterita ueteres Supina appellarint: non ſolùm non ſoluit quæſtionem, ſed etiam auget. Nam quamobrem Præterita, eaq; pasſiua tantùm hoc nomine dixerint illi? Nos in libris hiſtoriarum Ariſtotelis oſtendimus quid Pronum, quid Supinum ſit. Neq; rectè à Theodoro τὸ ὕπτιον eſſe acceptum, ut Latinis auribus ſatisfiat. hîc uerò ita placet ſatagere: Gerundium à ſupino ita differre, ſicut Futurum à Præterito: ut aliud ſit, Faciendum: aliud, Factum. Itaq; quod gerendum eſſet, ſtrennui uiri, ac fortis iudicarent: contrà, quod iam eſſet geſtum, minus excitare nos ad agendũ. Itaq; Tityrum ſupinum facit poëta ſub arbore, lentum ſcilicet, ac recubantem: Melibœum certantem cum fortuna, ac res ſuas magis ſtrennue, quàm feliciter gerentem. Igitur, Eo ad pugnandum: gerendam rem ſignificat in uiro diligenti: Venio pugnatu: rem geſtam in homine, qui posſit otio parto frui. Hæc eſto cauſſa, quæ perſuaſerit antiquis ut Præterita pasſiua, Supina dicerentur. ut poſſet in utranq; aurem, atq; etiam ſupinus cubare.

CAP. CXLV.

Non excludi Modum à Participijs, ſed Modi uariationem.

QVemadmodum Gerundium idem diuerſis Temporibus accommodatur: Pugnando uinco, uici, uincam: ſic etiam idem Participium diuerſis Modis: adeò, ut in pasſiuis etiam Modos ipſos conſtituerit: Doctus eſſem, fuiſſem, fuerim, fuero. Vtinam pugnans uincerem, alio modo dicitur, quàm ſic, Pugnans uinco. hîc enim eſt & Pugno, & Vinco: ibi autem, Vtinam pugnarem, Vtinam uincerem. hoc quoq; à ueteribus omiſſum eſt.

CAP. CXLVI.

Non rectè Generum cauſſam à ueteribus aſsignatam.

GEnera tria eadem uox complectitur, Hic, hæc, hoc pugnãs. neque id natura potius quapiam, quàm forte: nihilo ſanè

Digitized by Google

consultius, quàm in nomine Felix. Falsam nanq; adducunt caussam: Cùm enim Verba, inquiunt, omnibus sine ullo discrimine iungantur generibus sub eadem uoce: Vir, Mulier, Mancipium sedet: eiusdem nimirum esse debuit naturæ Participium, cuius fuit Verbum, à quo fluxerat. At enimuero falluntur: Quippe uerbalia quoq; nomina, quæ à uerbis manant, nihilominus genera uariant: Victor, Victrix, atq; etiam Victricia, apud Lucanum. Præterea quis nescit apud Græcos tria genera in Participijs totidem signari uocibus? Postremò ne in nostratibus quidem uariatio illa ignota est: ut in passiuis patet: Amatus, Amata, Amatum, & in actiuis, Amans, Amantia.

CAP. CXLVII.

Figura.

PRisci negabant Participia per se componi: sed composita à compositis Verbis deriuari: iccirco Figuram ab illis trahere, non ipsa illam conficere. Hoc autem falsum est: multa enim sunt quæ suo in genere Compositionem admisere, non ab alijs traxere: ut, Omnipotens. neque enim à Verbis tantum composita fluunt omnia. Ergo figura Participijs per se competet, ut cæteris: non per accidens, ut dixere.

CAP. CXLVIII.

Tempus.

TEmpora quædam simplicioris intellectus, quædam amplioris habuit Participium: neque secutum Verbi est integrã rationem. Nam Futurum, quod erat diffusissimum, atque ob id à Grȩcis scissum in duo, unica uoce complexum fuit. Item duo Præterita. At Præsens quod esset simplicissimum cum intellectione Præteriti imperfecti coniunxit unica nota. ut Amans esset, qui amat, & qui amabat. Neque caruit ratione: ostendimus enim apud Philosophos naturalem quandã continuationem significari per Præteritum imperfectum, ut non multum à Præsenti dissideret. Illud uerò maxime quæretur: cùm

Digitized by Google

cùm apud Græcos tria hæc Tempora tam Actiuis, quàm Pasſiuis ſint attributa: quamobrem Latini Præterito actiuo, paſsiuo Præſenti defecti ſunt? Atq; in quibuſdam ſanè hæc omnia ſunt: Hortans, Hortatus, Hortaturus, Hortandus. At in alijs, quę ſimplici conſtant forma, ut Amo, quare non poſſedere præteritum: ut Amor, quare non poſſedere præſens? Sanè hic nihil habeas, quod reſpondeas, præter negligentiã: adeo, ut in illis quoq;, in quibus omnia eſſe uidebantur, uocem quidem uideas, ſignificationem non uideas. Nam Sequens, præſens quidem eſt, & Hortans: ſed ſignificatus actiuus: ac ſanè ab eodem uerbo Sequor, ſi potuit deduci & Sequuturus, & Sequendus: quare non potuit in præterito diſtinctum eſſe, Hortatus actiuum, ab Hortatus, paſsiuo? Si potuit ab Amo, Amans: quare ab Amor, nihil potuit?

CAP. CXLIX.

Significatio.

QVemadmodum Verba manent, aut mutantur, ſic & Participia. Nam Lauant, recenſebamus inter μέσα. ſic Voluentibus annis, eadem fuit ſignificatione, qua Voluenda dies, ut eſt apud Homerum: περιπλομένων ἐνιαυτῶν. Sic mutauit Oriundus, non ſine ratione. ſubeſt autem cauſſa, ut ignorata, ſic acuta. Eſt oriundus Roma, qui Bononiæ ortus, Romæ oriri debuit, quo in loco lares habet patrios. itaq; idem eſt Oriundus, quod Oriturus. Futurum enim hoc non deſignat quod erit, ſed quod non fuit, & futurum eſſe debuit. In paſsiua autem uoce declararunt: quoniam ipſe iam per ſe non poterat oriri, aut agere, ut oriretur: ſed fato, aut ſenatuſconſulto, aut reſcripto, aut recenſione affici muneribus ciuitatis poterat.

CAP. CL.

Affectus.

PRoprium eſt Participij, fieri à quibuſdam Verbis, quorum non ſequatur ſignificationẽ: ut Sequendus, à Sequor: paſsiua ſignificatione ab actiua. Id autem propterea euenit, quia hæc

Digitized by Google

hæc omnia, quæ uocamus Deponētia, olim Communia fuere: atq; iccirco Deponentia dicta, quòd deposuissent alteram significationē, quam habuissent. Sic Verbi significatio uetus abolita in Verbo, mansit in Participio. quemadmodū deleto Verbo toto, mansit Participium: Laboratus, Regnatus, Erratus, Triumphatus, Decursus. Sed adhuc longinquiore ratione, Auritus, Pellitus, si sunt Participia. Quæ autem exēpla afferunt mutatæ significationis, fortasse non omnia carēt ratione. Nam Discretus, fac significet uirum moderatū: nō est quia discernit, sed quia à uulgo sapientum sententia secretus fuit. sic Circunspectus, non qui Circunspicit: sed, ut Homerus dicebat, qui circunstantiū ora, atq; oculos in se cōuertit: id quod cùm fiat ob eius præstantiā, actum admirantiū transtulere ad significandū caussam, propter quam admirarentur. Sic Beatus, diuitem notat, qui multa benè, ac benignè potest agere: at Beatus, passiuū est Participium, quem bonis, ut appellant Græci βιόν, Fortuna uoluit beari. Sic Cautus, quem cauendum dicerent: quem, ut ait ille, atrum agnoscerent, aut fœnum in cornu gestantem. Falsum, quoq; quis neget passiuè semper accipi? etiam cùm Falsum est testamentū: iccirco sic dicitur, quia ipsum fefellit scriba: Fallere enim est σφάλλειν. diffusa significatio ad falsum testem, quare actiuè hic accipi putarunt, quia falleret: uerùm analogia transtulit à Testamento ad testem, quoniam utrunq; corruptū esset. Tutus quoq; semper passiuè: Tutus portus, qui alios tueatur, propterea quòd ipsum tueantur rupes. Ita alia nonnulla eruētur, & reddentur suis caussis: neque enim nostra nunc interest omnia persequi. Quædam tamen omnino, ut diximus, mutant significationē: ut Disertus, & Profusus apud Sallustium: neq; enim mirum, cùm etiam Nomina ipsa hoc passa sint: sic enim & Gnarum, qui nosceretur, & Nescium, qui ignoraretur sunt interpretati. Sicut etiam Euidens, atque alia animaduertêre.

Proprium item est Futuri temporis passiui, poni etiam pro re quæ non sit futura, modò esse aut posit, aut debeat: ut exem

Digitized by Google

plo Liuiano dicebamus, Milites comparandos, & alia eiusmodi. Proprium etiam non defici Casibus, & carere Specie: negarunt enim prisci ullum ab alio deriuari, sed à Verbis deriuatis fieri: ut Gemiscens non sit à Gemens, sicut Gemisco à Gemo. Item, Transire in nomen primogenium, ut Pugnans pro Pugnator: aliquãdo in deriuatum, ut Confidens. Interdum ambiguum est utrum sit, ut Horatianũ illud: Metuens tangi. Etiam creare Nomen: Amans, Amãtior. Et transferre significatum à re patiente in agentem: nam etsi dicimus, Cœnatur rhombus: tamen Lucullus dicet, Cœnatus sum: sic Pransus, & Potus. Hoc factum est, ut in Pasco, Pastæ oues: &, Depasta salicta: ut fuerit Cœnor deponens, sicut Pascor. Et euadere Nomen substantiuum: ut Senecta: fuit enim Verbum Seneo, quo & Catullus usus est: cuius passiuum participium, fuit hoc. Itaque ueteres sic dicebant, Senecta ætate. Eadem licentia, Occasum dicis locum, ubi Sol occidit: at passiuum hoc fuit Participium, ut in XII. tabulis: Sole occaso. Præterea etiam aduerbium gignere: Indulgens, Indulgenter. Proprium etiam sequi Verborum naturam, qua deficiuntur certis modis orationis: nam si Pario, fœminam tantum spectat: ita Pariens, unico tantum genere præscribetur: nisi figura quapiã in ordinem redigatur: sicuti dicimus, Mulierem fœcundam: ita etiam Ventrem fœcundum: quare etiam Ventrem parientem, quominus dicamus, uis Participij nequaquam prohibet.

Antimeria in participio fit, cùm pro Verbo ponitur, ut in Hecyra: In arcem transcurso opus est. Et apud Sallustium, Mature facto opus est. Sed non sine caussa hoc factum est: plus enim dicit Transcurso, quàm Transcurrere: & Facto, quàm Facere. illa enim rem absolutam designant. ut iam totum iter, quod inter Pamphilum & arcem interiacebat, iam esset transcursum.

Digitized by Google

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER OCTAVVS.

CAP. CLI.

Quatuor partes reliquæ, quare sint indeclinabiles; & quare alijs postpositæ.

EX DICTIONE tanquam ex genere summo, alteraq; differentia, quæ tollit inflexionem, fit species media, quam uocant Indeclinabilium: sub ea sunt partes quatuor, Præpositio, Aduerbium, Interiectio, Coniunctio. Quare autẽ Persona, aut Numerus his non sint attributa, quærendum est. Propterea quòd hæ partes erant notæ connexionum, quemadmodum suprà dicebamus: at ea, quæ connectebãtur erant iam prædita his affectibus: quos affectus si hæ quoq; essent consequutæ, sanè immensus fuisset numerus simul, & superfluus, aliquotq; earum à suis primogenijs nihilo differrent. Si enim Benè scribit & Cæsar, & Corinna, & Mancipium: adde genus ei Aduerbio, iam fiet Nomen Bonus, Bona, Bonum. Quædam tamen partes sequutæ sunt aut Tempora, aut Modos, aut Casus, tanquam asseclæ propter significationem, non tanquam compotes propter modum significandi: ut, Heri, significat tempus, itaq; addetur modo significandi tempus, Amaui: significat enim non tempus, sed actionẽ amandi cum tempore. Ita est, Vtinam amem: Si ames, Ad amandum, Ob pugnandum, De reducendo Regem. Quare autem sunt alijs postpositę? Nam sunt simpliciores, ergo priore loco erãt

Digitized by Google

cognoſcendæ. Item ſunt nobiliores quædam quibuſdã, nonnullæ omnibus: magis neceſſaria eſt Præpoſitio, quàm Pronomen: perfectior eſt Interiectio, quàm uel Verbum, uel Nomen, integra enim oratio eſt, HEV. Hîc ita reſpondemus: Facilius cognoſci potuiſſe Pronomen cum Nomine, quàm ſi differretur. Simplicitatem autem illam mancam eſſe, neque poſſe percipi illorum naturam ſine declinabilibus: quia hæ illarum coniungendarum notæ ſunt. Præterea non eſt Simplicitas, carere Declinatione, ſed Defectus. Quare non poſsis intelligere, quemadmodum Aduerbium Perſonis careat, niſi ſcias prius, quid Perſona ſit. Neſcias quid ſit Perſona, eſt enim accidens, niſi noris eſſentiam eius cuius ipſum accidẽs eſt. Harum autem partium nomina à ſedibus, quas in oratione ſortitæ eſſent, dicta ſunt à ueteribus: qui & hoc negligenter nimis, cùm per accidens eſſentiam definirent: & ineptè prius inter ſe partes has compararunt, quàm quæ, qualeśue eſſent ipſæ declararent. Nos autem, propterea quòd compoſitus intellectus à ſimplici ante itur, & comparatio eſt ſimplicium compoſitio, ſigillatim quæ cuiuſq; ratio, atque natura ſit, uideamus.

CAP. CLII.

Præpoſitionis definitio, & ſedes inter cæteras partes.

SIc igitur definiuere, Præpoſitio eſt pars orationis, quæ præpoſita alijs partibus, ſignificationem earum aut complet, aut mutat, aut minuit. Complere, ut Intercipio, Demiror: Mutare, ut Aufero: Minuere, ut Subrideo. Verùm & confuſa eſt, & ab accidenti, & non omnibus competit, & ſuperfluis particulis. Nam quòd ſit confuſa ſatis patet, cùm non deſignat quibus partibus præponatur: pars eſt orationis Interiectio, at ei nulla unquam Præpoſitio præpoſita fuerit. Ab accidẽti data eſt: neq; enim eſt Præpoſitio, quia præponitur: ſed præponitur, quia eſt Præpoſitio. Non omnibus competit: neque enim compoſitæ Præpoſitioni, Mecum, tecum. Particulæ autem quædam uacant ſic, quod complet, aut minuit, mutat: eſt

enim

Digitized by Google

enim mutatio, effectio ut aliquid differat ab eo, quod erat. Voluere sic intelligere, Mutare, id est, destruere significatũ: sed exẽplo inutili usi sunt: etenim et qui adfert, & qui aufert, fert. Cõmodius dixissent augere, minuere, & alia talia. Forstasse uerò falsa quoq; sit, neq; enim essentia Prępositionis est præponi, sed usus: siqua enim unquam postponeretur: ergo ea desineret esse præpositio: quare alio consilio eius definitio est inuestiganda. Rerum genera summa cætera superioribus libris recensuimus, substantiam, quantitatem, qualitatem, & eiusmodi. unum in præsentia nobis reliquum est, philosophis tantum notum, πoῦ Græci uocant: quibus autem rationibus cum loco conueniat, aut ab eo differat, alijs libris dictum est: hæret sanè semper & loco, & corpori: nullum enim Corpus inuenias, quod alicubi non sit. Porrò Omne corpus aut mouetur, aut quiescit: quare opus fuit aliqua nota, quæ τὸ πoῦ significaret, siue esset inter duo extrema, inter quæ motus fit: siue esset in altero extremorũ, in quibus fit quies. Hinc eliciemus Præpositionis essentialem definitionem. Affectus autem præponendi hinc fluxit, propterea quòd terminum significaret: Ad forum: indicat enim interuallum, quod ante forum est: sic, Apud te: designat spatium à me ad te: quem terminum cùm nacta esset res mota, & quiesceret, meritò etiam præposita est: pendet enim à motu. Itaque eadem Præpositio utrunque munus obiuit: dicimus enim, Eo in urbem: ac tandem, Sum in urbe. Quæram tamen, quare præponatur ea, quæ locum, unde fit motus designat, sic, Ab urbe ad uillam: si enim interuallũ notat in quo res mouetur, debuit illa prior post poni. Hîc ita respondendum est, Conceptam animo sententiam primo quoque loco exponi debere oratione: igitur cùm dico, Vrbs, unum uno modo intelligo. Cùm destinaui futurum, ut urbs sit terminus, unde motus futurus sit, statim hoc occurrit intellectui: quod, cùm statuatur per præpositionem, primo loco ponendum fuit. Hæc fuit sedes in oratione. Locus autem in partium enumeratione, quæ

Digitized by Google

inflexione carent, primus datus est non immeritò: est enim maximè necessaria. quippe Natura omnis constat aut motu, aut quiete. Præpositio autem, harum rerum nota est. Interiectio autem, quanquam exprimit perfectè animi quasdam affectiones: tamen ea, ut diximus, potuimus carere. Coniunctio autem tanto posterior est Præpositione, quanto est prior simplex oratio, compositis. Aduerbij uerò necessitatem suo loco declarauimus: uerùm supplementum potius orationis esse, minore prærogatiua, quàm qua utitur Præpositio, uidetur. An uerò hoc ita sit, sequenti libro acutius perspectum est.

CAP. CLIII.

Præpositionum generica diuisio reducta ad caussas.

DIsputarunt Philosophi uter esset prior, Motus'ne an Quies. ac sanè in nostratibus Quies prior est: non quòd sit priuatio Motus, ut aiunt (Motus enim item Quietis priuatio est) sed quia nobilior: mouemur enim ut quiescamus. Contrà uideatur cuipiam Motum esse priorem: tum quia, (ut ipsi credidere) semper in cœlo fuit: tum quia uult Auerrois, Motum esse perfectionem corporis naturalis. Verùm ut de cœlo loquamur, dicimus ipsum moueri ut certis ποῦ quiescat. Intelligo nunc Quiescere, adipisci quod non habebat hac uel illa parte. Deinde satis patet, ipsum toto loco quiescere: quiescere igitur propter se: moueri autem propter nos nostraq;: at finis sui perfectior est. Auerrois autem non debuit intelligere ultimam perfectionem, sed perfectionem per processus: & quam uocant ἐν τῷ γίνεσθαι: perficimur enim mouendo, propterea quòd ad quietem propius accedimus. Cùm igitur quædam Præpositiones motum, quædam quietem indicent, quædam utrunque: hæ ambiguę ultimo loco tractandæ fuere: quæ autem quietem significant, primo. Verùm unam tantùm inuenio, quæ solius quietis nota sit, ea est, PENES: significat enim potestatem immobilem ab eo, cuius est: itaque maximè Substantiuum

uerbum

Digitized by Google

uerbum sibi uindicauit. Plures sunt motus indices: Terminum unde fit motus notant, A, DE, EX: quæ ad commoditatem orationis sunt interpolatæ, AB, ABS, E. Alterum autem terminum, AD, OB, VSQVE. Est etiam una quæ tres terminos comprehendit, ita ut terminum ad quem fit motus, nominet, atq; in interuallo statuat: ea est, TRANS: Curro trans montem ab urbe: supponit urbem, nominat montem, & petit aliud. Aliæ utrunq; significant pro uerborum, quibus iunguntur, ratione: In urbem eo: In urbe sum. Itaque etiam casus mutat, quorum rationem suo loco diximus. Sunt etiam quæ simul utrunq; miscent: ut, APVD: sic, Apud te currentem curro: est hic cursus mistus cum quiete. Non dimoueor abs te: hæc est quies: Moueor æquè ac tu à carceribus: hic est motus. Est autem quidam motus uerus, ut in corporibus: quidam, ut aiunt Græci, ἀναλογικός, ut cùm dicimus quempiam mente motum. Sic igitur etiam loquimur, È Dauo audiui: motus quidã est. Et, Ad me redeo: &, À libellis, À manu: ex eius enim manu proficiscit̃ actio ad officium. Sic OB, & PROPTER, olim locum significarunt: Ob Romam obequitans Annibal: Athesim propter amœnum. Nunc deflexæ sunt ad caussam tantũ declarandã.

CAP. CLIIII.

Affectus præponendi ratio, atque usus.

VIdendum igitur quid sit Præponi, quotq; modis quidquã præponatur: tum præponendi usus quibus partibus cõmunicetur. Cùm igitur uoces ad eum finem sint comparatæ, ut aut ex duabus una fiat, aut ex duabus seiũctis una oratio, atq; utrobiq; necesse sit, ut altera alteram sequatur, utroque modo Præpositio præponi debuit. Quamobrẽ satis constet: minus consulto ueteres alterum modum, Appositionem appellasse: aliud nanq; est Apponere, aliud Præponere: ac fortasse hęc inter se contraria: sic enim dicimus Appositũ, quod est in extrema situm orationis parte. idẽ enim est Addere, & Apponere. Cùm, postquàm res uidetur perfecta, iusta quippiam

Digitized by Google

piam ponitur: atque eodem modo Aduerbium nominarunt, quod uerbo tanquã præscriptio quædã apponeretur. Quare non rectè intelligemus, Appositionem, esse speciem præponendi, sed oppositum quoddã genus: sed utrũque præpositionem: eius autem species, Seiunctam, & Coniunctam. Ergo cùm prius sit seiũctim, quàm cõiunctim prę poni, de eo prius quoque dicendum est. Seorsum igitur præponitur Nomini, Participio, Pronomini, Ad Cæsarẽ: Ad ipsum: Ad pugnantem. Coniunctim autẽ & ijsdem, & Verbo, & Aduerbio, & Coniunctioni. Præfortis, Addo, Subiens, Perinde, Absque. Quod uerò aiunt, cum Cõiunctione uim suã mutare, falsum est: etenim, ABSQVE, tametsi motum uerum non dicit, tamen ita est, Ab urbe distamus mille passibus: ita, Absque te Triumphaui. Significat absentiam, & interuallũ. quòd possit esse locus rei motæ inter duo extrema. Casus autem duos certos sibi destinarunt, Quartum, & Sextum: ac Quartum quidem, quoniam caussam finalem significat: Amo Cæsarẽ: Cæsar caussa amoris est. Eo ad Cæsarem: caussa est motus. Huius naturam secutus est Secundus quoque casus, sic enim dicimus, Vincendi caussa pugnamus: significat enim terminum quendam etiam in possessione: Ego sum Dei, non Fortunæ. Itaque etiam hunc casum ad eundem usum traxere, Crurum tenus, apud Vergilium: Nutricum tenus, apud Catullum. Alter casus Sextus designauit rectè terminum unde fieret motus, eius enim natura talis est: Ab urbe. Et quia tempus cum corpore, & loco, & motu multas habet affinitates, iccirco eadem locutione interdum sic loquimur, À prandio, Ab orbe condito. Sic etiam caussam materialem indicauit: De iure disputo: quia ab ipsius contemplatione motus, in eo declarando uersor.

Quæret quispiam acutius, quamobrem Sextus casus etiam quieti significandæ attributus sit? Haud sanè præter rationem hoc fuit: nam Græci Tertium casum ei assignauere, ἐν ἄστει. significat enim acquisitionem: nihil enim similius loco, quàm locatum: ac propterea Latini, qui ex Tertio casu suum

Digitized by Google

suum Sextum progenuere, illius in hunc prærogatiuam trāſ-
tulere. Eſt præterea quod inueſtigemus: quædam enim ſunt Præpoſitiones, quæ Quartum caſum exigunt, & tamen terminum, unde fit motus, denotant: Poſt hyemem: Poſt prandium. Huius rei ratio eſt, quæ & in TRANS: ſignificat enim motum ad prandium, atq; etiam ultra. Par cauſſa & in CIRCA. Quartum enim habet: Circa urbem. Nam omnis motus, aut eſt ad centrum, aut à centro, aut circa centrum. Ergo centrum tametſi non eſt meta motus circularis, tamen eſt præſcriptio quædam: atque iccirco eundem cum Meta ipſa caſum admiſit. Ratio autem qua ſunt adducti, ut eidem Præpoſitioni duos caſus apponerent, iam dicta eſt. In urbe, quietē dicit: In urbem, motum. At uerò quæ porrò cauſſa, ut & motum, & quietem eiuſdem eſſe paterentur? propterea quòd IN, loci ſignificat rationem: In urbe, tanquam in loco. Itaque cum motum ita ſignificares, ut etiam terminum non ſolùm pro termino, ſed etiam pro loco ſtatueres, eadem uti potuiſti: nam, Eo in urbem, ita dicimus, ut etiam in urbe futurus ſim. Aliæ autem pari conſilio ad cauſſas reducentur: Sub terra ſum, ſub terram eo. SVPER, flexit ſignificatum, ut poneretur pro DE: quoniam argumentum, de quo loquimur, dictum eſt ab antiquis, Materia: at Materia defert: itaque etiam ὑποκείμενον, ut ſuprà ſcriptum fuit, appellarunt. Verùm de his ſigillatim, quid uſus ſtatuerit, in libris Originum diximus adeo, ut ſit prætermiſſum nihil. Nunc non eſt huius operæ, ſed uniuerſalia philoſophorum more inueſtigare. Sunt autem quædam, quæ ſemper ſeiunctim ponūtur: ut, APVD, CIRCITER, SECVS. Quædam contrà: ut, DIS, RE, SE, AM. Quædam indifferentes: ut, ANTE, CVM, & eiuſmodi. Ac Seiunctis quidem qui caſus deberentur, diximus. Coniunguntur autem cuiuis ſine diſcrimine. Neque eæ ſolum, quæ abſolutè poni poſſunt: ut, Ante, in uerbo, Anteuolans: ſed etiam quæ caſum exigere uidentur, qualis eſt PRO: quod manifeſtum eſt in uoce hac, Pronomen. Quare non rectè dixere recentiores, Magiſtratum, qui præſit prouinciæ, auſpicijs

uiri consularis, sine ulla inflexione nominari in Sexto casu tantùm, sic, Cæsar pro consule, Cæsarem pro consule. Nos uerò ut non negamus rectè dici, ita affirmamus etiam pro cuiusque sententia uariari, non minus quàm primariam uocem, Consul. Nam præterquàm quòd superioribus rationibus ac ferè omnium usu liquet, Græcis quoque id defenditur: quippe dicunt, ἀνθύπατον. Et nos, Proconsulatum, nihilominus flectendo usurpamus. Non'ne pernox Luna dicitur? Atque huius quidem usum commoditas potius persuasit, quàm ratio docuit. Sanè nos, qui caremus articulis, arripuimus occasionem tam breui sermone utendi: sic enim relatiuum esset interponẽdum, Dignitas proconsulatus: dignitas, quæ pro Consulatu est.

Proprium autem quarundam est, ut significata uarient, qualis est, Aduersum: quarundam, ut suum perpetuò seruent, qualis est Inter. Quædam semper cum casu sunt, ut CIS: quædam semper sine casu, ut quæ componuntur: circumaguntur enim per omnes casus. Quædam usus sentiunt uicissitudinem, ut Pone. Quædam semper præponuntur, ut Ad. Quædam semper postponuntur, ut Tenus. Quæ sit ratio ut (quemadmodum dicebamus) non rectè in definitione positum sit tanquam essentiale, Præponi. Neque enim Aduerbium est, ut dixere: iungitur enim casu. nam si ἄχρι sit Aduerbium, quid ad nos? Tenus enim est μέχρι. ut apud Aristotelem in sexto historiarum, μέχρι πόῤῥω: & tot locis apud eundem: μέχρι τοῦ, aliquatenus. Quædam nunc subeunt, nunc præeunt: Cum Cæsare: Mecum. Neque solùm in compositione, sed etiam altero modo: ut apud Terentium in Eunucho, Vnà ire amica cum Imperatorem in uia. Hinc satis constat, nullum esse usum tertium, quem dixere, interponendi, his exemplis, Qua de re, Quam ob rem. signat enim Relatiuum, cui postponitur: non Nomen: quod manifestum est alia locutione hac: Res, qua de agitur. Proprium & illud, uim amittere constructionis, cùm componuntur: Præpono te mihi: Tertius surrepsit

pro

Digitized by Google

pro Sexto, quaſi Verbum eſſet ſimplex. Sed & alijs modis, Præeo Cæſarem: ubi Quartus pro Sexto. Sed & in ipſamet compoſitione: Quapropter, Quo circa. Sed & ſeiunctim, ſi poſtponatur, Multo poſt tempore: & fit Aduerbium, atque abſolutè ponitur, ſine ullius caſus officio. Superfluò etiam additur, Adeo ad Cæſarem.

CAPVT CLV.

Præpoſitionum Efficiens, & Materia.

HAec de earum forma, & fini, hoc eſt uſu: nunc de Efficiente & Materia uideamus. Generant igitur ſeipſas interdum, ut A, facta eſt ex alia, quæ eſt AB: quæ à Græca fuit mutila, ἀπὸ: ἀπ' ἰλίου, ab Ilio. Sic ex DIS, facta DI: & illa à Græca δὶς. quod enim bis fit, ſeparatim fit. Quædam à Verbis, ut Sine, Pone. AM, tota Græca eſt, & apud nos non niſi in compoſitione: Theocritus autem etiam ſeorſum poſuit, ἂμ μέγα. Et quemadmodum Græci uſitatum additamentum φι, addidere, ἀμφὶ, ſicut βίηφι: ſic nos noſtrum TE, Ante: ſicut Iſte, Tute. Nam Ante, caſtrenſis uox fuit: cùm obſiderent oppida, dicebant ſe eſſe ante oppidum. VSQVE, à Græca ὡς, τε. pro eo quod eſt, πρός. CORAM tota Græca, ob oculos, κόρη. Etiam à participijs, Aduerſum. CVM, & CON, unam eandem'que eſſe, alijs locis diximus: Conſonantem finalem mutari pro natura ſequentium ſe, ut Compono, Confero: Vocalem autem, ut auribus plus ſeruiat, item mutari, ut Comes, Comitium: Cumprimis, Cumprime. quòd autem ſit Com, non autem Con, patet ex eliſione: ut Coorior, Coëo, & in CONTRA. eſt enim à CVM: ſunt enim contraria relatiua, ergo ſimul. Fuit autem Græca, κὰ ἔν. nam ἔν, fuit particula completiua, ἤγουν. Ea igitur genuit Contra: ſicut, In, Intra: Ex, Extra: Cis, Citra: In, Infra: Sup, Supra: fuit enim ſic prius: poſteà Sub, ab ὑπὸ: ut Ab, ἀπὸ. Sed antea orta ſunt, Inter, Infer, Super, Exter: deinde, Intera, Infera, Su-

Digitized by Google

pera, Extera: quemadmodum ex Phænomenis Ciceronis obseruari potuit,

Toruus Draco serpit, subter, superaꝗ; retorquens.

Fuit & alia terminatio, Subtus, sicut Intus. Passæ autem sunt σόλοικον apud Græcos: nam Aristoteles & Thucydides, & Plato, & alij Attici, ita utuntur, ἔσω, pro ἐντός. Ex DI, factum est DE, sicut ex PRI, PRAE: unde Pridiæ: & sicut ex NI, NE. Aliquando putaui à Græco δεῖ, De ductum: neque ineptum est. Hæc de origine, & materia: nunc de alijs affectibus: Etiam à Nomine, Circum, ab eo quod est Circus, κίρκος.

CAPVT CLVI.

Accentus præpositionibus, quemadmodum attribuatur.

VEterum Aeolensium, ut sæpe diximus, in quamplurimis autoritatem secuti: ut à nominibus, uerbisꝗ; abiecimus à fine accentus usum: ita in præpositionibus recepimus. Sic enim prisci prodidere: Omnes extrema syllaba, nisi postponantur, Græcorum ritu, acui: eodem´que ritu, si postponantur, accentum transferri, πολλῶν κάτα, μάχης πέρι. Ita nostris placuit, ut diceremus Penès Cæsarem: &, Cæsarem pénes. Quòd si usu ueniat, ut Præpositio sit ambigua uox, alij´que parti communis: ne postposita quidem transferri: ut semper dicatur, Altaria circùm: sicut Circùm altaria: ne concurrat cum Quarto casu nominis huius Circus. Quædam uerò etiam amisere accentum, quippe eæ quæ Encliticarum naturam induêre, ubi postponuntur: qualis est CVM: dicimus enim Mécum, sicut Me´ne. Verùm de Accentibus, deꝗ; Cantillatione illa satis suo loco dictum est. Eosdem Aeolenses respexere ueteres cùm nullam aspirarunt: Illi enim ὐπὸ, & ὐπὲρ, dicunt. Caussa autem huius rei festiua esto: cùm enim motum significet maxima earum pars, celeritate opus fuit, non mora & crassicie spirationis.

Digitized by Google

tionis. Item quæ dicerent quietem, suauiter & tranquillè eam indicandam suscepere: Aspiratio autem animi est affecti nota.

CAP. CLVII.

Alij affectus.

PRoprium item componi & inter se, Circumcirca: ut apud Homerum, ἀμφιπεριστρόφα anteconuecto: Et cum seipsis, ut apud eundem, προπροκυλινδόμενος: Et cum alijs partibus: cum Nomine, Incola: cum Verbo, Impono: cum Participio, quod à Verbo uenit: cum Aduerbio, Abhinc: cum Coniunctione, Absq;. Interdum autem retinet significatũ, ut Deinceps, Coniunx: idq; aut simpliciter, ut his exemplis: aut auget, ut Impotens, Infractus. Interdum amittit, idq; aut torquet in cõtrarium, ut Iniustus: aut in diuersum trahit, ut Perbonus. Ratio autem huius postremi à Græco fluxit: nam περὶ significat Circum: quod autem continet, id maius est, quàm cõtentum. Ab eo nostrum PER, ductum est. itaque Perbonus, est ὁ περιέχων τὸ ἀγαθόν. Quæ autem intendunt significatum caussam hanc habent: funguntur enim penè officio eodem, quo in disiuncta oratione. Impotens, ut sit, potens in alios: Infractus, qui ipse intus fractus sit. At uerò quæ in Contrarium transformarunt, qua ratione id efficere potuere? nam sanè priuatiua Græca habuit caussam. ἄδικος: nam τὸ ἀ, est sicut τὸ ἀπὸ, unde nostrum A: significat enim motum, ut sit, qui mouetur à iustitia: at nostrum IN, significat locum, & habitum: quare non satis manifesta caussa est. Sunt & aliæ præpositiones augentes, ut Adprime: motum enim & propensionem notat ad id cui iungitur. Contrà, sunt quæ minuunt: ut Subrubidus. Subpudebat: non immerito: est enim respondens è contrario τῷ περὶ. quod enim sub aliqua re est, ab ea tegitur: ergo est illa minus. Proprium etiam supponere aliquid ad significandum, quod in ea compositione non sit, ut Interneciuum: hic Nex significatur. Inter, autem est nota relationis ad duo: at ea non ponuntur. Græci clarius, ἀλληλοφόνον πόλεμον. Et mutari in eodem uerbo Effero, Elatus. uerba tamen

Digitized by Google

men duo sunt. Proprium etiam creare ex se Nomen, Ante, Anticus: Verbum, Prope, Propinquare.

Proprium etiam, ut altera pro altera ponatur: dicimus enim A, pro DE, & è contrario: sed non rectè usi sunt exemplis quibusdam, ut idem sit Ad oppidum, & In oppidũ. Barbarè item dicunt, Per urbem sum, sicut In urbe. Barbarè Apud Basileã, sicut Basileæ: falsi analogia alterius locutionis, Apud forum: sic enim dicebant prisci, ut Terentius in Andria, In foro enim homines litigant: & annona est. Tum Donati interpretatio hæc: Verba, inquit, Daui de foro uenientis, uoluit dicere, simulantis uenire de foro. Quare autem sic ausi sint, haud satis constat: aliud enim est παρὰ, aliud ἐν. Illud τὸ ἐχόμενον, hoc τὸ περιεχόμενον notat. Falsò quoque putant Propter, poni alieno loco pro eo, quod est Prope: nam hæc illius parens est. πρὸ diximus alio libro, Græcam esse πρὸ. itaq; Prope, fuit pro pedibus. ita Græci loquuntur, πρὸ ποδῶν. at à Prope, facta est Propter: sicut ab In, Inter: à Sub, Subter. quare Vergilius cùm dixit, Athesim propter amœnum: sincero, rectoq; significato usus est. cùm autem nos referimus ad usum caussæ finalis, translato utimur significato: quoniam finis cohæret actioni, mouet enim nos. Apud, autem fuit, ad pedes, eodem modo: itaque Ad, &, Apud, proxima sunt & significatione, & usu. Ad Leccam uelle cœnare, ut sit etiã prægnans oratio: Ad Leccam cogitare cœnandi caussa. Ad Capuam castra habere: quoniam eò contenderat priùs. Consequens à præcedenti. sic mutila oratio, Ad febres facit: immò Ad ægrotum, contra febres. sed Ad, accipitur pro qualicunque termino, etiam hostili. πρὸς πολέμιον, pro eo quod est, aduersus. Cætera omnia exempla ad hunc & motum, & terminum reducuntur. Quòd autem aiunt, Apud maiores, positum pro eo, quod esset, A maioribus, falsum est: sed est sicut, Aetate nostra hoc fit: quippe ab aliquo apud cæteros, quod ad sæculum hoc pertinet: præsentes enim sumus tempore.

Proprium & illud, Poni absolutè, atque interdum fieri Aduerbium: ut apud Virgilium, Pone subit coniunx. nam oratio

simplex

Digitized by Google

ſimplex eſt ex Aduerbio, intellectus autem Præpoſitionis. Poſt, enim ſignificat relationem: quod enim eſt Poſt, habet aliquid Ante. Eſt autem Poſt, pone eſt. Interdum quod plus eſt euadit Verbum, ut apud eundem:

Ò mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago. pro eo, quod eſt, quæ ſupereſt: ut quodammodo ſit quaſi Participium: atq; hoc quoque Græcorum imitatione factum eſt. Frequens eſt apud Sophoclem locutio, πέρι, pro περίεσι; & ἔνι, pro ἔνεσι. Quorum legibus noſtri quoque accentum translatum uoluere.

Obſeruata eſt ἀντιμερεία his exemplis, pro Aduerbio, apud Terentium, Fortunatus ſum cæteris rebus, abſque hæc una foret. apud Salluſtium pro Coniunctione, Præter rerum capitalium condemnatis. ſic Varro, Præter ſi aliter nequeas. Sed mihi uidetur cauſſa huius loquutionis in promptu eſſe: nam præpoſitio illa Præter, totum quod ſequitur, excludit: ſic eſt illo exemplo Enniano, Præter propter uitam: id eſt, uiuimus ita, ut uideamur propter quiduis potius, quàm propter uitam.

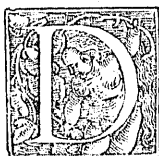
IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER NONVS.

CAP. CLVIII.

Aduerbij necessitas: Sedes inter partes: Nominis ratio falsa: Item Definitio, Ortus, Species.

DVPLEX Aduerbij necessitas fuit, sicut & duplex est uocum temperamentũ per adiectionem. Nanque aut adijcitur accidens substantiæ, aut gradus accidenti. Exempla hæc sunto, Vir fortis: hîc accidens substantiæ additum est. at cùm dico, Fortior: tunc gradus accidenti additus est. Igitur quod faciunt adiectiua substantiuis, ut secum afferant accidentia: hoc ut agant Aduerbia Verbis, excogitata sunt. neque enim si dicas, Velox scribo, aut, Velocia scribo, intelligas scriptionis uelocitatem: sed Velociter scribo, si dicas: intelligas. Sic igitur cùm expleffet Verba, adhuc supererat aliquid agendum, itaque etiam gradus illi designandi fuere. Quare cùm bonitas, atque aliæ qualitates intendi, ac remitti queant, neq; Comparatiuo, aut Superlatiuo ita plenè possint explicari, Aduerbij ope factum est, ut explicarentur: Valde bonus, Nimis sæuus, Longe alienus, Multo fortissimus: ut etiam illa ipsa nomina gradus significantia, hoc indigerent, Paulo doctior. Quare non solùm nomen Aduerbij malè fabricarunt ueteres, sed etiam imprudenter assignarunt definitionem: neque enim solius Verbi temperamentum est, sed Nominis quoque. Sed nimis securè secuti sunt Græcos,

Digitized by Google

cos, qui æquè inconsultè ἐπίῤῥημα ipsum appellarunt. Hinc constat ratio originis, & specierum. Nam sicut Adiectiua apponuntur Substantiuis: ita quod uerbo apponendum fuit, ab ipso Adiectiuo deduci par est. Si enim dicam, Celerem scriptionem: dicam etiam, Celeriter scribere. quæ sane sortiētur nomina specierum à natura ipsorum Adiectiuorum: ut si Bonus qualitatem, Magnus quantitatem significat: etiam aduerbia ab his deducta aut qualitatem, aut quantitatem dicere intelligentur. Propterea uerò quòd actio & locum, & tempus exigit, iccirco horum quoque præscriptio ad Aduerbij uim relata est. Temporum enim & locorum uastiorem ambitum certis limitibus intercidi oportuit. Itaq; necessariò inuenta sunt, Heri, Cras, Hîc, Illuc. Cùm igitur gradus quasi quosdam deducat per Verbi Nominisq; tractus: eiusdem quoq; interfuit, eosdem gradus detrahere ad nihilum usq;. Quare si dicam, Currit celeriter, tardè: &, Albus plus, minus: debuit etiam posse tolli eodem instrumento, quo minuebatur: itaq; deuentum est ad negationem, tum eam, quæ Verbis præponitur ad contradictionem affirmationis: tum eam, quæ pręponitur Nominibus ad efficiendum id, quod uocat Aristoteles, ἀόριστον: Non currit, Non homo. Quæ negatio cum solo Aduerbij genere complectatur, sanè efficere potuit, ut contrà, quàm ueteres putarint, omnium partium indeclinabilium princeps esset. Omnis enim oratio statim à suis primordijs in affirmatiuam, & negatiuam diuiditur: quare si officij meritum putes, illico post nomen, ac uerbum Aduerbium statuendum est.

Deducuntur autem Aduerbia alia apertè, ut Bonus, Benè: alia obscurè, ut Sensim, à Sensu. Item à Verbis, ut modis quibusdam seruiant, ut, Age, Ferè: illud hortando Imperatiuum exigit, militare uerbum fuit, ab Ago: alterum non est similitudinis, ut aiunt, sed diminutionis: quid enim simile est, cum dico, Ferè poëtæ nullo in honore sunt? sed sic intelligo, apud paucos pauci poëtæ sunt in honore: intelligo autem diminutionem non magnitudinis, sed præscriptionis: ut aliquid

ut aliquid detrahatur firmitati sententiæ, ut nequeam dicere, Nullus poëta: & item nequeam, Omnes. Sic Ferè singulos parit mulier: ut sit, neque semper, neque nunquam. Tractum autem est à philosophiæ radicibus: quod enim fertur, in motu est: itaque terminum nullum attigit, neque enim à Feris ductum fuit, ut aiunt, quoniam feræ sint celeres: nam & durum est, & nugantur, cùm dicunt, Feras esse celeres, quia sint quadrupedes: nam & Aquilæ sunt feræ, & celeres, neque quadrupedes: & multæ quadrupedes feræ sunt, neque celeres, ut Elephanti: & ἄποδα quædam celerrima, ut Angues. neque Canis fera est, & est celer. sed de his alibi. Belli autem, & Domi, & Vesperi, & Tempori, ad alia reducuntur, Loci, & Temporis: & Sorti apud Vergilium (ut uoluere) Aduerbijs qualitatis annumerabitur. à nominibus omnia.

Quæ igitur Tempus notant, alia sunt Infinita, ut Aliquando, Olim: alia Finita, ut Cras, Hodie. Sic & Loci, quippe à Pronominibus deducta sunt: Hic, Illic, designant certum locum: Alibi incertum, & Vsquam, & alia.

Falsò autem putarunt, Prorsum, Rursum, Sursum, loci esse: neque enim locum significant, sed motum ad locum. Illa autem, Ostiatim, Vicatim, Viritim, quantitatis discretæ sunt. Quędam autē, ut dicebamus, ad modos relata sunt. Sed cum dicunt, O, esse optandi, tantum abest ut assentiar, ut etiam Vtinam, putem esse interiectionem: neque enim modum ullum apponit Verbo: idem enim est, Amarem, & Vtinam amarem: &, O mihi præteritos referat si Iuppiter annos: idē est, Heu quare mihi non refert? Neque omnino Vocandi ullum Aduerbium sit: nihil enim detorquet, aut addit, aut tollit à Nomine: quare qui Præpositionem agnouere, propius fuerunt ueritatem. Nam tametsi neque motus, neque quietis indicatrix est, tamen disponit ad motum. Sicut punctum non est quantitas, sed tamen ad prædicamentum reducitur quantitas: sic in hac, neque enim dicas, Ad me ueni: nisi aut uoces, aut uocatum intelligas.

Digitized by Google

Loci igitur ac temporis Aduerbia maximo ambitu feruntur: quare placuit ueteribus ea inter sese comparari. Sed turpiter nimis lapsi sunt: Nam cùm dicant, Aduerbia loci ampliore esse significato, quàm temporis: quia Nusquam, plus amplectatur, quàm Nunquam: non animaduertêre, sola corpora deberi locis. at ea simul cum alijs rebus multis, quę loco nullo continentur, sub tempore esse. Non est in loco, Qualitas, non Relatio, non alia multa prædicamenta: & tamẽ sub tempore sunt, aut fiunt: igitur Tempus multò plura circunscribit: Locus pauciora. Quod igitur nunquam est, nusquam itẽ est: at non è cõtrario: multa enim nusquam sunt, quæ aliquãdo sunt. Quippe nullo in loco est hic actus scribendi meus: at aliquo tempore quin sit, fieri non potest.

CAP. CLIX.

Figuræ in Aduerbijs.

IN Aduerbijs figuræ sunt, simplex, ut Diu: Composita, ut Interdiu. Componuntur autem uel postquã Aduerbia sunt, uel ab ipsis compositis fiunt, ut Hodie: fuit enim, Hoc die: et Nuper, fuit Nouo opere: Semper, Semiopere: Toper, Toto opere: significat enim citò, & expeditè: ita ut opera absoluta sit. Itaq; Semper, ei contrarium est, propterea quòd siquid dimidio tantum opere fit, id non absoluitur, sed continuatur. Geminatur, Vbi ubi. Componitur cum Nominibus, Vbi gentium: cum Verbis, Vbilibet: cum Præpositionibus, Perdiu: cum Coniunctionibus simplicibus, Vbiq;: cum illis, & secum, Vbicunque, Profecto, Etiam, & Illico, fuere composita ut Hodie.

CAP. CLX.

Antiquorum Error in Structura.

SI igitur Aduerbium Verbi modus est, satis patet, quàm inconsultò ueteres ita præcepere, præponendũ esse Aduerbiũ Verbo, ut ita dicamus, Bene currit. At enimuero contrà est: accessio enim significatus fit ad Verbum ab Aduerbio: & quemad

Digitized by Google

quemadmodum prius sumus uiri, quàm fortes: & prior natura Cursus est, in genere, quàm Cursus celer, in specie: sic erit prius Currere, quàm Celeriter currere. Non enim hic loquimur de sermonis elegantia, sed de caussis ipsius. Ac quanquam ars atque usus dicitur naturam imitari: tamen in quibusdam rebus placuit uarietas. Itaque elegantius acceptum est Verbum in fine orationis contrà, quàm à natura ipsius rei suppeditaretur. quo more præpositum est Adiectiuum Substantiuo: & Verbo Aduerbium. Sic in Tripudijs sinistro pede mouemur primùm, cùm natura dextrum primùm moueat: ut arte id factum, non cuiusuis communi lege uideatur.

CAP. CLXI.

Affectus Aduerbij.

PRoprium est Aduerbiorũ quorundã, assumere sibi quædã Nomina, Vbi gentiũ, Terrarũ, Loci: eiusdem naturæ, Nusquam, & Longe: respexere enim significatum: est enim Vbi, quasi dicas, Quo loco terrarum? Sed et tempus cum loco cõmunicatum, Interea loci: cognati enim inter se sunt. Magna autem affinitas Aduerbij cum Nomine, ut diximus: Itaq; & à Nomine fit Hoc die, Hodie: & facit Nomen Hodiernus. Adeo, ut etiam casum retineat Nominis, unde fit: quemadmodum Nomen retinuit casum Verbi, unde fiebat: ut apud M. Tullium in Tertio Officiorum: Conueniẽter naturæ uiuit. quia etiam conueniens. hoc autem, quia cõuenit: Græcorum imitatione factus Atticismus, ὁμοίως σοι. Eadem affinitate casum quoq; pristinum retinuere: In Recto, Fors: à quo compositum per dubitationem cum An, Forsan: & Verbo interposito, Fors sit an. In Secundo casu, Belli. & apud Comicum iocosè, Foci. In Tertio, Ruri. In Quarto, Romam. In Sexto, Forte: qua forma fuere, Citò, Falsò, Serò: & horum secutum analogiam uerbum unum, Præsto. Interdum etiam mutantur, ut, Modus, Modo, Mox.

Sic etiam retinet naturam transformatæ in se Præpositionis,

cuiusmodi

Digitized by Google

cuiusmodi est CVM. coniungit enim tempus, Cum ueneris faciam: ut officium meum cum aduentu tuo coniungatur. Itaq; relatiua quædam facta sunt, Cum doctus, tum probus: id est, quo tempore doctus, eo tempore probus: coniungit cum doctrina mutuò probitatem. Sed hæc minutius in libris Originum dicta sunt.

Proprium etiam, inter se usum commutare: sic dicimus, Illico, pro tempore: sed fuit, in loco: &, Hesternum panem atrum: pro pridiano. Refert enim Heri, loquentem tantum: sicut Cras, & Hodie, & Perendie. Imitati sunt Græcos, qui χθὲς ad hunc modum dicunt: ut est etiam apud Lucianum, in ἐνυπνίῳ.

Proprium item habere comparem, ut Haud, Non: & non habere, ut NE: prohibet enim, non negat: quanquam in compositione positum inuenias negatiuè, Nequaquam, Nequicquam, Nefrendes: sicut Non, prohibendo, apud poëtas.

Item habere seriem tẽporis, Hodie, Heri, Nudiustertius, Quartus: & ut fecit Plautus, Quintus, Sextus: Cras, Perendie. Item minutiora: Nunc, Modo, Dudum, Nuper, Iam, Iandudum, Iampridem. & futurum, Mox.

Præterea quemadmodum amisso casu Præpositiones abeunt in Aduerbia: sic aduerbia in Interiectiones: Euge: nam hoc fuit εὖγε. at Penè, Aduerbium est.

Item communicare eidem terminationi diuersum modum significandi, ut Cœlitùs, de loco est, οὐρανόθεν: Diuinitus, θεόθεν: at Publicitus, non est δημόθεν, sed δημόθι: habet tamen motum quendam à populo: sic Primitus, à Primo.

Falsum autem est, quod dixere, Casum habere Aduerbia, ut ponebamus δημόθεν, δημόνδε, δημόθι. sed à Casu ducta, eo caruere: quare etiam contraria additur Præpositio. οὐρανόθι πρό. Item Personam attribuere ausi sunt ridiculè, Mecum: oratio enim est facta una. si enim sit Aduerbium, ergo dicas, Ego cum: Aduerbium enim nullum casum exigit.

Falluntur æquè cùm dicunt, Heu esse notam responsionis ad Heus: nam sanè nullum exemplum afferunt.

Digitized by Google

Ponitur autem Aduerbium pro Nomine: Sic erat consilium: id est, Tale: aut sit Pronomen, Hoc. Et apud Vergilium, Terrorum ac fraudis abunde est: id est, copia. & Græcè scit, pro Græca. Pro Pronomine: Hinc illæ lacrymæ: id est, ex hac caussa. Sic, Vnde: pro, A` quo. Pro Præpositione, Intus templo, apud Vergilium, pro, In templo. Sed est expositio in uoce Templo, uocis Intus: sicuti cùm dicis, Feram leonem: poterat enim esse, Intus, alibi quàm in templo. Quod autem dicunt, Pridie Calendas, esse Aduerbio positum, pro præpositione, falsum est: nam Pridie, est oratio composita, sicut Mecum: Præ die: &, Calendas, est uox termini in quem tempus abit, sic, Eo die, qui ante Calendas, & ad Calendas, (ut ita dicam) it. Itaque etiam dicimus, Pridie Calendarum: quanquam durius, in quarto casu. Sed factum est analogia aliorum, ut quia diceretur, Quarto Calendas, id est, Quarta ad Calendas: ita etiam, Pridie Calendas, etsi non erat ante eum diem, qui iret ad Calendas. Huius motus ratio & caussa elicitur ex modo loquendi Ciceronis: In ante diem nonum Cal. Pro Coniunctione: Quando, pro Quoniam.

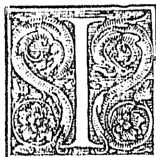
IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER DECIMVS.

CAP. CLXII.

Interiectionis natura, & Ratio.

INTERIECTIONEM ueteres cùm à situ & nominarint, & definiuerint, nequaquam à cæteris partibus distinxere: nulla enim pars orationis non interponitur. Sed ita intellexere, Interponi, quasi alienam à cæterorum structura: sicuti dicimus Interuenire. Verùm nomine paulo licentiore usi sunt: nam &, Iacere, est duriuscula uox: & actionis significans terminatio. Nam Coniunctio sit, quæ coniungit: at Præpositio? neque enim præponit, sed præponitur: ita Interiectio non interiacit, sed interiacitur, & interiacet. at à Iacendo, Iactus, aut Iactio non ducitur: uel si ducatur, rarius, ut diximus, sanè fit. Antiquorum simplicitatem recentiores castigare aggressi accuratius definiuere, sic, Interiectio est, quæ sub rudi, inconditaque uoce affectum animi demonstrat. Verùm hæc & falsa est, & cum alijs quibusdam partibus communis. nam quid appellamus rude, quod uocem pronunciantis exasperat, ut duplici consonante, Euax: aspiratione, Ohe: mutarum obscuriorum terminatione, At at. Verùm enimuero aut tales, aut etiam duriores alibi inuenias offensiones. Verborum personæ eadem muta aliquot finiuntur, atque etiam obscurius sanè in plurali, Dormiunt. Aspiratio per omnes penè partes commeat:

Digitized by Google

meat: Honor, Haurio, Heri. Duplices onerant frequentius nomina, Felix, Xenophon: quid rudius, quàm Extra, Intra, Infra? Quid simplicius, quàm O? Preterea quid est Inconditum? quod incompositum suam sedem amisit: Inconditas ædes, Incondite fluctuantes acies, Agmen inconditum. At nullus locus Interiectioni fraudi est: quare falsò à priscis dicta est Interiectio, quæ etiam præponi, etiam postponi, etiam sola poni possit. Quod autem animi, aiunt, significare affectionem, non est ab eis declaratum: nam uox hæc, Dolor, animi affectum significat: at Heu, non significat dolorem, quemadmodum Balteus ab Imperatore militi datus non significat militiam, neque enim est uox: neque actio inciuilis Cimonis, significat stoliditatem: sed notæ tamen & signa sunt, illud militiæ, hoc stultitiæ: Sic Heu, dolorem non significat, sed est dolentis animi nota: itaque sola posita explet audientis animum indicio suo. Quæ caussa fuit plena optimi consilij, qua maiores nostri ab Aduerbijs distinxerint. Est igitur Interiectio nota animi affecti, quæ nullius orationis indiget adiumento. Quare sequitur illa natura, ut careat inflexione: sibi enim unusquisque affectus præscribit certos limites: non enim continuatur dolor admirationi, sed penitus distinctus est. Quare diuersarum quoque uocum ministerio designantur. Quot igitur animi affectus, tot erunt interiectiones. Minamur, Væ: admiramur, Papæ: fastidimus, Ohe: dolemus, Hei: pauemus, At at: indignamur, Vah: percellimur, Au: abhorremus, Phy: optamus, Vtinam: abijcimus, Apage: Laudamus, Euge: Attestamur, Doctis, Iuppiter, & laboriosis: sicut & apud alium poëtam, Nauibus, infandùm, amissis. & Homericum illud, σχέτλιος, in fine periodi: mirificus enim ornatus orationis est, & augustiores efficit animi motus, quemadmodum in libris Poëtices à nobis exactissimè dictum est. Sic est apud eundem diuinum poëtam:

Hunc ego te Euryale aspicio? tu'ne illa senectæ

Digitized by Google

Sera meæ requies? potuisti linquere solam?

Perfecta erat oratio: at incomparabilis ille uir non satis habuit, addiditq́;

Crudelis- Nam etsi nomina sunt, tamen uim illam plenè obtinent. Iurantis quoque animus Interiectionis potius, quàm Aduerbij nota explicabitur, Profecto, Mediusfidius: & asseuerantis, aut sciscitantis, ut Sodes: & illud Terentianũ, ST, Indicentis silentium: quemadmodum etiam apud Plautum. Ex hac essentia atque usu, illud enatum est, ut etiam casus quosdam quærant sibi: in caussa enim est efficatia significatus, Væ me, Væ mihi. Certos aliæ sibi casus usu potius, quàm ratione asciuerunt, Heu me, Heu mihi, O ingentem confidentiam.

CAP. CLXIII.

Voces quædam ab Interiectionis natura excluduntur.

CVm igitur affecti animi nota sit Interiectio, quærat aliquis, an brutorum uoces in hunc ordinem sint redigendæ, Cra, Vhu, Cucu, Be, Bau, & eiusmodi. fortasse earum aliquæ sint, nihilo minus, quàm nostrum Au: sed non recipiuntur in orationem, sicut neq; alia ficta à poëtis, nisi per iocum, aut figuram, βρεκεκεκὲξ, θρεττανελώ, τήνελλα.

CAP. CLXIIII.

Caussa efficiens, & materialis & affectus ab his, & ab essentia.

ESsentia Interiectionis, & finis hic est: origo autem multarum ab ipsa statim natura est: In metu enim uocem edimus primam quanque latissimam, Hu: in dolore Hoi, Hei, apud Plautum: aliæ autem ab alijs partibus subductis ex integra oratione, ut dicebamus, Iuppiter, Infandum, & eiusmodi. Item ab Aduerbijs, aut Coniunctionibus, aut Præpositionibus: nanque O, à uocandi munere acceptum, transferimus sine casu in admirationem, aut uota:

O mihi pręteritos referat si Iuppiter annos.

Digitized by Google

Vtinam Coniunctio fuit Vt, & additum est Nam: sicuti in Quianam: significat enim Vt, finem, quem in optando animo concipimus semper, non semper oratione explicamus. Coniunctio est At: geminata in metu, nonne aduersatur imminẽti periculo? A` Verbis quoque manarunt: Sodes.

Proprium ergo est aspirari iisdẽ de caussis: Aspiratio enim explicat suspiria, & difficultatis nota est. Itaque à Græcis sumptam seruarunt, Phy, φεῦ, Heu: non inuentam addidere, οἰ, Hei, Hoi: quibusdam initio, Hau: aliis in medio, Eheu, Vaha: aliis in fine, Proh, Oh, Ah. Veteres tamen negant, ullam uocẽ in fine aspirari: quare fuit, aiunt, Aha. nostra nihil interest, quid senserint agrestes Opici: nam meliora secula ita pronunciarunt, Vah, Ah: quare etiam plus afficit Proh, quàm Pro: &, Oh, quàm O`.

Proprium etiam componi, ut οἴμοι, Mediusfidius, Heuheu: quare non rectè omisere Figuram.

Proprium etiam, nullo ordine statui: & ratio sanè subest ualida: perturbatus enim animus, aut præuenit affectum oratione, aut affectu orationem: quare non rectè Ordinem ueteres assignarunt.

Proprium etiam carere specie, contrà, quàm dixere: neque enim una ab alia deriuatur: nanque Eheu composita est, non deducta. Igitur hoc erunt consequutæ, ut interse dicantur Infectæ: sic enim uoces primitiuæ à Varrone appellantur in secundo de Analogia. Dico autem, inter se: propterea quòd ab aliis, ut diximus, deriuantur partibus.

Antimeria autem nulla afficitur alia, quàm quæ dicta est, ut pro integra oratione ponatur. Catullianum enim illud, Iupiter: sic est, O` Iuppiter, tu testis esto.

Digitized by Google

IVL. CAES. SCALIGERI DE CAVSIS LINGVAE LATINAE LIBER XI.

CAP. CLXV.

Nomen & essentia Coniunctionis.

RAECORVM secuti quidam libentius interpretationem, quàm uocis concinnitatem, Conuinctionem, quàm Coniunctionem dicere maluerunt. At uerò & usitatum nomen aptius sonat, & duritia translationis prohibet sic innouari: lenius enim dicimus Iungere, quàm Vincire: quanquam Sextus quoque Pompeius συνδεσμὸν potius Colligationem dicendam censuit. Coniunctionis autem notionem ueteres paulo inconsultius prodidere: neque enim, quod aiunt, partes alias coniungit: ipsæ enim partes per se inter se coniunguntur: Verbum nanque Nomini iungitur affinitate numeri, & personæ. Sed Coniunctio est, quæ coniungit orationes plures, siue actu, siue potestate: nam, Cæsar pugnat, Cæsar scribit, duæ sunt orationes separatæ, quæ Coniunctione in unum coalescent: actu igitur duæ sunt: at Cæsar & pugnat, & scribit, potestate duæ sunt: quoniam Cæsar bis est repetendus.

CAP. CLXVI.

Inuestigat subtilissime caussam specierum.

IGitur hæc Coniunctio cùm fieri posse uideatur, aut secundũ sensum tantùm, aut secundũ uerba tãtùm, aut secundũ utrũq;: ex ipsis rebus, quẽadmodũ hæc rectè fiant, uideamus. Res aut necessariò cohęrẽt, aut nõ necessariò cohęrẽt, aut necessariò nõ

Digitized by Google

cohęrent. Necessitas autem duplex: aut absoluta, ut Deus est: necessariò enim est non ab alio, sed quia immutabiliter est: est nanque Necesse, quod nec esse aliter potest. Theologi autem abusi sunt hac uoce, ut eam à Deo excluderent: quasi idem esset necesse, & coactum: at enimuero ipsis, ut libet: uocis uerò ratio est, Perfectio: contingens enim pertinet ad imperfectionem. Alia est Necessitas dependens: hæc in Deo nulla est: Deus enim est, Primum, & Simplex, & Potens omnia, & Omnium caussa. Huius Necessitatis duæ sunt species, siue modi: nam ipsa caussa, quam aliquid sequitur, aut extat suapte natura: aut non extat quidem, sed per ὑπόθεσιν statuitur. exemplum primi est: Homo, ergo disciplinæ capax. hic, Homo, caussa est, & seipso extat in oratione. At non ita in secundo modo, cuius exemplum hoc esto: Si ambulat, mouetur. hic enim non statuitur Ambulatio. ex his igitur coniunctionum species sunt eliciendæ. Ergo secundum sensum tantum quæ coniungant, non reperientur, propterea quòd sensus notæ uoces sunt: quare omnes uerba coniungunt, sed earum quædam etiam sensum, quædam non.

CAP. CLXVII.

Copulatiuæ.

AVt ergo sensum coniungunt, ac uerba: aut uerba tantùm coniungunt, sensum uerò disiungunt: &, si sensum coniungunt, aut necessariò, aut non necessariò: &, si non necessariò, tunc fiunt Copulatiuæ, quas Connexiuas uocat Gellius libro decimo, & sunt hæc, ET, Quæ, Ac, Atque: ut, Cæsar doctus fuit, & pugnax: non enim necessariò cohęrent hæ res, quare etiam possunt disiungere apposita negatione, Cæsar doctus & non timidus: sic, Neque crudelis, neque timidus.

His addidere suspensiuas, hoc exemplo, Et fugit, & pugnat: sed frustra: merito enim uerborum fit hoc: ut, Homo est, & inhumanus. Sanè est superflua curiositas.

Digitized by Google

CAPVT CLXVIII.

Continuatiuæ.

NEceſſariò autem cõiungunt, cùm cauſſam aut præſtituunt, aut ſubdũt. Præſtituunt eæ, quas Continuatiuas uocant ueteres: recentiores autem Conditionales: ut, Si ſtertit, dormit: cauſſa nanque dormiendi, etſi non eſt ipſum ſtertere, ſed è contrario: tamen ipſa Coniunctio neceſſariò huic rei, quæ eſt ſtertere, ſubdit dormire: ut quemadmodum res à re dependet, ita intellectus ordine contrario. Prior eſt Motus, quàm Curſus: Itaque poſito Curſu, etiam Motus ponetur ab intellectu: eſt enim Curſus cauſſa intellectionis Motus: hoc autem eſt neceſſarium, non abſolutum, neq; poſitiuum, ſed ὑποθετικόν. Fit autem quia continetur à ſpecie genus: item comes eſt affectus. Quare non rectè ſcripſere, Coniungi ab his ſenſus imperfectos: ſunt enim perfectiſsimi hi, Dies eſt, Lux eſt. Addunt etiam id, Iungunt, inquiunt, ſine ſubſiſtentia. At hoc eſt falſum: aliquando enim ſubſiſtunt, ut Nunc, cùm ſcribo: Nox eſt. & dicam: Si nox eſt, Sol ſub terra nobis eſt. Ergo nunc nox ſubſiſtit, & tamen eſt continuatiua. Sed ita dicere debuere, Sine ſubſiſtentia neceſſaria: poteſt enim ſubſiſtere, & non ſubſiſtere: utrunq; enim admittunt.

Sub eodem genere ſunt Abnegatiuæ: ut, Si interfuiſſem, pugnaſſem: oſtendunt enim effectum abeſſe, quia defuerit cauſſa. Hoc autem non ex Coniunctione fit, ſed merito Modorum, & Temporum: ſimile enim eſt id, Si interero, pugnabo.

Quæ autem non ex hypotheſi, ſed ex eo, quod ſubſiſtit, coniungunt: Subcontinuatiuas dixere. Cauſſas ſubdunt hæ, ſic: Mouetur, quoniam ambulat. ſtatuit enim ambulare, atque iccirco moueri: Continuatiua autem non ſtatuebat ambulare. Malè autem à ueteribus ita dictæ ſunt: nam Præpoſitio Sub, in hoc nomine aut ſpeciem ſignificat, ut hominem ſub animali dicimus: aut diminutionem poteſtatis, ut hypo-

 pheten

Digitized by Google

pheten sub prophete intelligimus. At neutrum conuenit: neque enim species esse quit certa res incertæ rei: & Subcontinuatiuæ potestas maior est, quàm Continuatiuæ. Sed ita excusandi sunt: amplitudinem Continuatiuæ percipi ex eo quòd etiam impossibile aliquando præsupponit.

Ex hac quoque classe sunt Adiunctiuæ: ut, Pugna, dum uir es. Et quæ generis nomine Caussatiuas appellarunt: ut, Pugnaui, quia læsus fui. Et Approbatiuæ: ut, Pugnaui, equidem læsus. Collectiuis eadem natura, sed distant ordine: præponunt enim caussam: ut, Homo, ergo animal. Similes huic sunt, Igitur, Quare, Itaque, Quòd: sic, Cæsar fuit Dictator, quare omnia occupauit. Exemplum ultimæ, Veni ad te euocatus: Pugnaui iussu tuo, uici: Regnum recuperasti, miser propterea sum: Quòd te per communes rerum uicissitudines rogo, subueni mihi. deest enim Præpositio, sic. Propter quod: dicimus enim etiam, Propterea, & Iccirco, & alia.

Et omnino quæ aliquam caussam apponunt ad intellectum: Efficientem sic, Quia iubes, faciam: tu enim moues me ad faciendum. Finalem sic, DO, ut des. est enim Vti, ὅτι. Possunt autem & hæ, & aliæ transponi: Quia dabis, do. Has antiqui Perfectiuas, & Absolutiuas nominabant: inter quas etiam Quatenus recensuere, & Quo. Cùm autem addunt prohibentem particulam Ne, ludunt operã: Aduerbium enim est.

CAPVT CLXIX.

Resolutio in Copulatiuas.

RESoluuntur autem in Copulatiuas omnes hæ, propterea quòd caussa cum effectu suapte natura coniuncta est: itaq; dicemus, Et do, & dabis: Et dies est, & lux est. Sic loquuti sunt prisci, Audieras, & fama fuit: quia fuit fama. Habes igitur caussam huius quoque loquutionis. Cùm autem Copulatiua duplex sit, Affirmans, & Negans: Negatiua in Affirmatiuam resoluetur, Cæsar neque timidus, neq; auarus fuit: subest enim habitus contrarius, Et fortis, & liberalis.

Digitized by Google

Disiungit autem negatiua propter negationem, non propter se: ut, Vis uincere, nec pugnare: est enim, Et non pugnare. Hoc autem percipitur ex integra: Nec, mutila est: Neque, integra. est autem Neq;, & Non.

CAPVT CLXX.

Disiunctiuæ, & Subdisiunctiuæ.

QVæ igitur non necessariò, Copulatiuæ: quæ necessariò, Caussatiuæ: quarum species duæ: aut ex hypothesi, aut absolutæ. Quæ autem necessariò non coniungunt, Disiunctiuę dictæ sunt: Aut, Vel, Siue. à quibus differre fecerunt Subdisiunctiuas, propterea quòd hæ utranq; ponerent partem ad electionem: Disiunctiuæ autem alteram tantùm. Sicut Continuatiuæ alteri incertæ, alteram positam continuabant: Subcontinuatiuæ utranq; positam, alteram alteri subcōtinuabant. Et sanè nomen Subdisiunctiuarum rectè acceptum est: neque enim tam plenè disiungit, quàm Disiunctiuæ: Nam Disiunctiuæ sunt in contrarijs, aut Positiuè, ut, Aut sanus est, aut æger: aut Priuatiuè, Aut dies est, aut nox: aut Relatiuè, Aut pater est, aut filius. Subdisiunctiuæ autem etiam in non contrarijs, sed diuersis tantùm: ut, Alexander, siue Paris. Differunt igitur inter se secundum contextum orationis: propterea quòd disiunctiuarum partes nunquam cohærent, sed sub contradictione positæ sunt: at Subdisiunctiuæ non item. caussa est, quia Subdisiunctiuæ ortę sunt à Conditionali, quæ etiam impossibile admittit, sic, Si tu homo sis, si,ue Equus, si,ue lapis: necesse est corpore præditus fueris: sic enim usus est Terentius.

Quas autem uocant Dubitatiuas, eæ ad Disiunctiuas rectà accedunt: ac magnum sanè ambitum nactæ sunt, quippe ex omni oratione potest oriri dubitatio: adeo ut Sceptici etiam τὰ ἀξιώματα ponerent in disceptationem. Post dubitationem fiet quęstio per interrogationem. quare modus quidam est orationis, non species, ut cùm dicam, Eloquar, an sileam? intelligo mihi aut loquendum, aut silendum.

Digitized by Google

Quoniam uerò alterum capimus pro certo in disiunctione: idcirco usus rapuit VEL, ad utriusque partis affirmationem, ut & separata intelligas natura, & utraque posita, ueluti alterum tantùm ponebatur à Subcontinuatiuis: exemplum hoc esto, Vel quia es homo, uel quia nobilis, uel quia Romanus, noli pati seruitutem. unam ex his capere possis caussam, at tres ipsas omnes afferre queas. Terentius etiam solam posuit semel: Vel Rex mihi gratias agere. subintelligas, uel alij: sed potiorem partem satis habuit ponere. ὑπολεκτικὰς Græci uocant, nos Electiuas. huius eæ quoque generis sunt: ut, Malo Cæsarem, quàm Catonem. Nam etsi alterutrum non capiunt, sed designatum tantùm sumunt, latiore tamẽ disiungendi uoce subijciuntur, quemadmodum dicebamus de Vel, apud Terentium. Commoda uel mulum, uel equum. malis tamen Equum: neque enim copulatiuæ sint, abijcitur enim alterum membrum disiunctum. Quid si Aduerbia hæc sint Comparationis? nam dicimus, Tam uolo Cæsarem, quàm Catonem: quia Nomina sic iubent, Tantus Cæsar est, quantus Cato. Vsus postea inæquali Comparatione etiã retinuit, ut sicut erat Tam, quàm: sic sit, Magis, quàm.

Aduersatiuæ quoque ad Disiunctiuarum naturam accedunt: propositæ enim rei aduersantur: disiungunt igitur necessariò: Quanquam Cæsar nobilissimis auis ortus est, tamen deterioris imperio paret. seruitus enim aduersatur nobilitati. Huius notæ sunt, Quin, Imo, Atque, At: ut apud Liuium in Tertio, Si plebeiæ leges displicerent: at illi communiter legumlatores & ex plebe, & ex patribus sinerent creari. In eandem sententiam admittitur etiam Saltem, sic, Saltem me interfice, si liberare non uis. idem est, Aut libera, aut interfice. Sic, Quanquam potes liberare, tamen morte hoc si facias, gratum erit. Diminutiuas appellant has Latini, Græci ἐλαττωτικάς.

CAPVT CLXXI.

Completiuæ.

Digitized by Google

COmpletiuæ autem etsi ornatus magis caussa, quàm rerum necessitate inuentæ uidentur: tamen augent sensum orationis: atque ita augent, ut penè cùm Subdisiunctiuis ineant societatem: Ego quidem scribo, tu uerò legis. disiungit enim sensum appositæ orationis, ab intellectu propositæ.

CAP. CLXXII.

Summa.

HAec igitur sic se habent certis concepta generibus, quæ ab antiquis & fusè, & confusè prodita fuerant: iungunt enim aut uerba tantùm, aut etiam sensum: quare tribus classibus dispositæ sunt: aut enim iungunt necessariò, aut non necessariò: aut necessariò non. Necessitas autem, aut est propositione priore subsistente, aut ex hypothesi.

CAP. CLXXIII.

Caussa efficiens, & materialis.

ESsentiam finemque Coniunctionum satis aptè explicatam puto: nunc earum originem, materiamque uideamus. Neque uerò sigillatim percurrere omnes in animo est. In primis nanque libris Originum exactissimè posita ea opera à nobis fuit: sed ut uniuersalis natura plenius declaretur. Quædam igitur à Græcis ductæ sunt integræ, quædam interpolatæ. Integra est NE. νέποδες enim dicti sunt à Græcis pisces, ut apud Oppianum: unde etiam nostra Nepa, pedibus enim minime ualet: nisi mauis esse uocabulum Punicum, nam à barbaris ita dicta fuit. Vti, est mutata, ὅτι: sicut ἔτι, ET: sicut Que, καὶ, abiecto diphthongi sono, quemadmodum δὲ, δαὶ. Multæ cum Aduerbijs communem sonum habent: VT, Quanquam: atque etiam naturam, est enim Vt, Aduerbium similitudinis, & est caussæ finalis indicatiua Coniunctio: nihil enim simile magis rei motæ, quàm finis. Sic aduersatiua Quanquam, Aduerbij uestigia refert in comparatione: Quanquam es nobilis, tamen es prauus. idem est, tam es prauus, quàm es nobilis. Sic Aut, fuit Haud: eadem enim

T uis

Digitized by Google

uis occulta, Aut da, aut accipe. negat enim omnis disiunctio, quoniam semel ponebant, Da, aut accipe. fuit enim sic, Da, non accipe: &, Accipe, non da. postea miscuere, Aut da, aut accipe. Ita Ve, & Vel, proximæ sunt. Si, fuit εἰ, addito sibilo: à qua ducta est Sic: fuit enim Sice, sicuti Nece, Nec. Sic, est Aduerbium similitudinis. Conditionalis autem Si, affert similitudinem inter caussam, & effectum. At, fuit Ad, accessionem enim dicit.

CAP. CLXXIIII.

Affectus.

COmponuntur inter se, ETSI, ATQVE: cùm Aduerbijs, Etiam: fuit enim Et, Iam: & trisyllabum Etiam, quia Iam, bisyllabum, ut frequenter apud Comicos. Quædã compositæ nunquam componuntur in oratione: ut, Nequidem: semper enim per τμῆσιν, quanquam alicubi aliter legitur: sed putant doctiores mendũ esse. Cum Præpositionibus, Absq;. Cum Verbis, Quamuis. Quædam semper præponuntur, Quanquam: quædam subeunt semper, Que, Ve, Ne: quædam utrunque patiuntur, Igitur, Nanque. Cum Pronomine, Ideo. Cum Nomine, Quare.

Proprium autem, ut diximus, ab Aduerbijs multum naturæ mutuari, adeo ut Aduerbio pro ipsis utamur: Quando, pro Quoniam: nec immeritò, nam Quoniam, Aduerbium est, Quom, Iam. caussa translationis fuit temporis efficacia, est enim mensura rerum naturalium. Et abundare, Et etiam, Atque etiam.

Ἀντιμερεία ad hunc modum in Coniunctionibus obseruata fuit: Commutantur inter se: ut, Item, pro sic, apud Ciceronem: Vel, pro Etiam. Pro Nomine ponitur, Illius ergô uenimus: sed sanè nomen fuit ipsum, ἔργον. Pro Pronomine, Propterea quod: id est, propter id, quod. sed potius est numerus pro numero, sicut cùm dicimus Ad hæc, & Ad hoc.

CAP.

Digitized by Google

CAP. CLXXV.

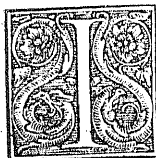
Epilogus uniuersalis.

EX his satis constat, non plures esse parteis, quemadmodum aut rudiores, aut acutiores arbitrati sunt: non igitur rectè additum, Vocabulum, ad significandum ea, quæ sub sensum caderēt: ut Paries, & Lapis, essent Vocabula: Virtus autem, & Anima, essent Nomina: propterea quòd intellectu tantum caperentur. Patet enim, Vocabulum esse genus ad omnia: nam etiam Amo, cùm pronunciatur, Vocabulum est: ut Stabulum, ubi statur: Pabulum, ubi pascitur: Tintinnabulum, quod sonat: Vocabulum, quod in uoce est. Eiusdem superstitionis, & plusquàm Græcè, in minima diuidere, quæ unius corporis sunt: ut in Asseuerationem ea, quæ essent Interiectionis, cuiusmodi putarunt HEV. Et Attractionem ea, quæ ad Aduerbium attinebant, quale est Fasceatim: quæ enim Attractio sit, Viritim consulere, quos non trahis, sed adis? Quæ omnia iure optimo à doctissimis ante nos explosa sunt.

IVL. CAES. SCALIGERI DE CAVSIS LINGVAE LATINAE LIBER XII.

CAP. CLXXVI.

Consilium operæ amplioris, & de Figura.

AM satis uidebatur elaboratum uel mihi, qui fortasse etiam quæ nusquam essent, excussissem: uel alijs, qui coacti sunt aut aliter sentire, quàm essent hactenus professi: aut irridere curiosam nostram diligentiam. Verùm interest accurati procuratoris, non solùm eorum tenere rationem, quæ in familia sunt: sed etiam agere, ut siquid surreptum, aut extortum, aut alio quo modo debitum sit, eo recuperato census augeatur. Itaque cùm ueterum leges, eorúmque consilia à nobis hactenus explicata sint: superesse uidetur, ut siquid extra easdem leges receptum sit, more nostro & recenseamus, & eius instituti reddamus rationem. Igitur loquendi modos quosdam Figuras prisci malè nominarunt: omnis enim oratio figurata est: est enim Figura qualitas extremitatum in corpore: Oratio in uoce est, uox in aëre, aër corpus: ergo quasi lineamenta sunt quædam huius corporis, uocum elationes, depressiones, productiones, correptiones, aspirationes, attenuationes, inceptiones, terminationes. Quare quocunque loquaris modo, non aberit Figura. ueteribus tamen ita libitum fuit, ut non quæuis loquutio Figura præscriberetur: sed aut in materia ipsa aliquid quasi peregrinum, aut in forma quod esset, Figura diceretur. Ac Quintilianus quidem quemadmodum & senserit, & scripserit de his, palam est. τρόπους enim, & σχήματα, uti fierent, docuit: sed adeo ipse perplexus fuit, ut cùm distingueret, eadem

Digitized by Google

distincta non agnosceret. præstat autem sic intelligere, quæ ad formam pertinerent orationis, id est ad sententiam, ea esse διανοίας, & tropos dici: quæ autem ad materiam, ea esse λέξεως, & schemata: nam σχῆμα corporis est: τρόπος, animi. quare eos, quasi mores, modosq; orationis, quibus ipsa quasi & animatur, & mouetur simul, ac mouet, oratori relinquemus. Quæ autem uerborum lineamenta sunt, ea aut sunt usitata, & ad numeros pertinent, ut Similiter cadens, & eiusmodi: aut ad structuræ uariationem. Illa igitur ad politiorem spectabunt scripturam, hæc ad scribendi, loquendi'ue leges: utraque autem Figura continebuntur. Quare illas oratori, historico, poëtæ destinabimus: harum nos caussas præsenti opera inuestigandas curabimus.

CAP. CLXXVII.

Appositio.

CAussa, propter quam duo Substantiua, non ponuntur sine Copula, è Philosophia petenda est: neque enim duo substantialiter unum esse possunt, sicut Substantia & Accidens: itaque non dicas, Cæsar Cato pugnat. Si igitur aliqua Substantia eiusmodi est, ut ex ea, & alia, unum intelligi queat, earum duarum Substantiarum totidem notæ, id est nomina, in oratione sine Coniunctione cohærere poterunt. Quare propositum nomen amplioris intellectus, subeuntis nominis præscriptione moderabimur, sic, Vrbs Roma: posita enim Vrbis uox, deducet meum intellectum per omnes urbes, donec addito Romæ nomine castigabitur. Est autem amplitudo huius intellectionis duplex: aut enim est Vniuoca, ut Vrbs, Arbor: aut Aequiuoca, ut Lepus, Lupus, Turtur: significant enim & piscem, & alia animalia generis diuersi: itaque in præsentia sunt maioris significatus, quàm Piscis: quod tamen est nomen latissimi generis: Complectitur enim plura Piscis, quàm Lepus. Sed iccirco fit hoc loco, quia Aequiuocum nullo certo genere

Digitized by Google

ponitur: est enim Lupus, & in Piscibus, & in Terrestribus, quæ duo summa genera sunt. Est & alius modus moderationis à denominatione: nam si dicas Cæsar, multas uirtutes aut uitia posſis attribuere. Itaque temperabis eum cursum tam uagum, appositis nominibus, Imperator, Dictator. Et alio flexu sic, Catilina pestis rerum Romanarum: Procas Romanæ gloria gentis. Fit etiam quarto modo, cùm transfertur figuratè denominatio in primitiuum. Zoilus uitium, pro uitioso. Caussa autem huiusce loquutionis fuit articulus Græcus. λαγὼς ὁ ἰχθῦς, καῖσαρ ὁ αὐτοκράτωρ. Euenit autem aliquo modo, ut utrunque altero maius sit. quare sine ullo discrimine commutare sedes inter se queunt. Exempli gratia, Lepus piscis: &, Piscis lepus. est enim lepus sub pisce, tanquam sub genere. Iccirco pessimè errarunt, cùm putarent sic dicendum, Fratres gemini: non sic, Gemini fratres. Etenim fratres esse possunt, nec gemini: &, gemini, nec fratres. ut omittam, non esse appositionem hîc ex Substantiuo & Adiectiuo. Sic dicas, Flumen Renus: quia alia quoque flumina sunt: &, Renus flumen: propterea quòd nihil interest, aliquid ita sit, an ita esse putetur. itaque etsi Renus, non est æquiuocum, tamen nescienti quid Renus sit, æquiuocum esse potest, quemadmodum sanè est: nam etiam Bononiensis fluuius Renus est. Sed par sit aliorum quoque ratio: nam Taxus æquiuocum non est, & tamen ad explicandum eius naturam, additur Arbor: posſim enim herbam, aut etiam montem intelligere. Hoc per initia ita factum est, ac postea etiam non necessaria tenuit consuetudo: sic enim fit in usu ciuili quoque, & militari, ut Cristas etiam in pace gestemus. Vergilius autem commutauit sedes ob carmen, Castaneasq́ nuces- omnis enim Castanea nux est. Nam posita specie, genus non debet apponi, ut diximus, nisi ad explicationem: quod si apponitur, decet ipsum coartari ad angustiora: ut cùm dicas, Cæsar homo imperterritus: est enim Homo genus: at cùm addis Imperterritum, cogis in arctiorem significatum:

Digitized by Google

quia possit esse, & non esse Imperterritus. An uerò sit Appositio ab Adiectiuis?

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.

Non ita est, sed Tropus ἀσύνδετον: & repetitur intellectione, tectum. Hinc patent nugæ Grammaticorum, qui negant rectè dici à Vergilio, Vrbem Patauij: cùm tamen omnes ita sint locuti: In oppido Cumarum, Palladius: In oppido Antiochiæ, Cicero: & eodem filo Liuius, Vrbs Romana: est enim in illis casus Possessiuus, in hoc nomen ipsum. ac quanquam possidens & possessum diuersa esse debent: tamen hæc duo, quæ unum sunt, Vrbs, & Roma, duo esse aliquo modo intelligentur: quasi urbem Patauinorum dicas, & Romanorum. Et sanè duo sunt: nam Vrbs, est appellatiuum: Patauium, proprium: quasi proprium possideat appellatiuum. sicuti dicimus, Vrbs nominis inclyti: sic, Vrbs nominis Patauij.

CAP. CLXXVIII.

Euocatio.

EVocationem dixerunt, cùm tertia persona euadit prima, aut secunda, quasi hæ euocent illam de sua statione, aut ex hybernis: uocabulum enim est militare. apponũt exemplum, Ego Cæsar scribo: Tu Cato legis. uerum hoc à nobis iam improbatum est: Omne enim nomen cuiusuis personæ est, sed non uariatæ: sicuti Felix, cuiusuis generis eadem uoce: ridiculum enim est, Cæsarem in me esse personæ Tertiæ: nunquam enim loquens, aut scribens de me, essem personæ primæ. Neque possem dicere, Ego sum Cæsar. Nam si esset personæ Tertiæ: possem item dicere, Ego sum ille: &, Ego sum persona tertia.

CAP. CLXXIX.

Conceptio.

Digitized by Google

QVemadmodum una fieret oratio, in superiore libro, & alibi dictum est. Coniunctione enim fit una: Cæsar, & Cato equitant. Equitatio hîc una est in duobus. Itaque aliquando subiecta intelligis: quæ quia sunt plura, pluralem numerum appones. Aliquando prædicati unitatem communem utrique accipies: quare numerum attribues unitatis, Cæsar, & Cato equitat. Maluerunt igitur illam esse figuram in plurali, quàm hanc in singulari. Et ratio est, quia Coniunctio repetit numerum singularem: ostendimus enim duas esse orationes potestate, quare utraque erit singularis. Neq; uerò sola Copulatiua hoc aget, sed & Disiunctiua, sic, Aut tu, aut Cæsar date mihi facultatem scribendi. Paulo figuratius eadem oratio in obliquis uersatur, sic, Cæsar cum Catone disputant. Cuius loquutionis necessitas euenit ad euitandam ambiguitatem. si diceres, Cæsar cum Catone disputat: non unionem, sed controuersiam posses accipere. Sed illa longè figuratior apud Ouidium,

Ilia cum Lauso de Numitore sati.

Neque enim Ilia erat sati, sed sata cum Lauso. Itaq; ante quàm reddas Verbum Recto, Rectus cum Obliquo ita sunt coniungendi, ut unum sit è pluribus, quibus pluribus Verbi numerus respondeat. Rectè uerò putarunt illam esse figuram apud Poëtam,

Cana Fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus
–Iura dabunt.

Sed nos etiam utroque modo figuram intelligimus. Fides, & Vesta iura dabunt: & alteram in obliquo, Quirinus cum Remo.

Fit autem hæc unio non solùm in Numero, sed etiam in Persona: ut reddatur uerbum primæ, & secundæ, non sine caussa: Nobiliori enim debetur. Quæ loquitur, nobilissima est: facit enim orationem: & sibijpsi, ut ita dicã, proxima est: mox secunda. Itaque cum se ipsa posuit, non potest ad aliam transferre uerbum: sic enim definiebatur, Quæ de se ipsa loquitur

Digitized by Google

quitur: ita igitur loquemur, Ego & tu ſcribimus: Tu & Cato pugnatis. Eadem nobilitatis ratione in genere fit Figura, ut Maſculino reddatur, aut Fœminino. Cùm ergo & in Numero, & in Perſona, & in Genere fiat Conceptio: illud habet proprium ſibi, ut in Numero ſolo poſsit fieri. Cùm autem fit in Perſona, aut in Genere, ſemper etiam Figura numeri adſit. Ego & Lucina læti uiuimus: Tu cum matre lauti cœnatis. Atque iccirco dicta conceptio eſt duabus de cauſsis: aut quia minus à maiore: aut quia minus nobile à nobiliori continebatur. Quemadmodum uerò autores ea uſi ſint, ad Grammaticum eum ſpectat, qui docet cõponere orationem.

CAP. CLXXX.

Iugatio.

PRoxima huic Iugatio eſt, quàm Zeugma Græco uocabulo maluerunt appellare, cùm tamen Latinis alijs uterentur. Nam quemadmodum in Conceptione quod unius erat, commune euadebat: ſic in Iugatione, quod unius eſt, ita ad eum pertinet, ut eius ſignificatui adiungat alterum. Per Conceptionem ſic loquare, Tu & Lucina mihi cari eſtis: per Iugationem ſic, Tu mihi carus es, & Lucina. Non igitur hîc concipit, ſed permittit tantundem. Eſt itaq; conceptionis uis dimidio maior. Iugum igitur quoddam quaſi eſt Adiectiuum, quo in unum coëunt ſignificatum extrema duo: quare medio in loco ſedem ſibi iure uindicat. Verùm uſu extortum eſt, ut uocum ſtationes commutarentur. Itaque tribus modis excogitarunt: Primo loco, ſic, Carus mihi es tu, & Lucina. Medio, ſic, Tu mihi carus es, & Lucina. In poſtremo, Tu mihi, & Lucina cara eſt. Græca Latinè ad hunc modum interpretere, πρόζευγμα, μεσόζευγμα, ὑπόζευγμα: Præiugatio, Interiugatio, Adiugatio. Fit autem, quemadmodum & Conceptio, per Numerum, Perſonam, & Genus: Tu, & mulieres bonæ ſunt. per Conceptionem diceres, Boni eſtis. Quare peſsimè aggreſsi ſunt emendare Virgilij carmen illud:

—Nihil hic, niſi carmina deſunt. & male in ſingulari, deeſt:

Digitized by Google

Sic enim dicas, Non quicquam, sed carmina desunt: idem nanque. Si non desunt carmina, nihil deest: uerissimum hypozeugma est.

CAP. CLXXXI.

Anticipatio.

ANticipationem triplicem accepimus, Poëticam, Oratoriam, Literariam. Poëta antecapit ex sua persona intellectionem communem auditoris: ut,
–Portusq; require Velinos. Hic enim de sua persona occupat personam Palinuri poëta. neque enim tunc Velini portus dicebantur, cùm Palinurus loquebatur. sic, Lauinia litora, dixit. Oratoria est, cùm antecapimus locum in animis iudicum, respondētes tacitis obiectionibus. Literaria est, cùm præcipimus toto partes, sic, Ciues nati ad interitum Reipublicæ, Pompeius superbia, Cæsar magnanimitate. Est autem maximè coniuncta figura hæc cum Conceptione, quatenus totum concipit partes suas: neque ab ea differt, nisi distributione: & est contraria ordinatione uocum Appositioni: Pastores compulerāt gregem, Thyrsis oues, Corydon capellas: distributio est per anticipationem. conuerte sic, Thyrsis, & Corydon pastores: appositio est. hanc Prolepsin Græcè appellarunt, quasi præceptionem.

CAP. CLXXXII.

Compositio.

QVid esset Componere, satis superioribus libris declaratum est: quod siquis aut meminerit, aut animaduertat, intelliget non conuenire huic loquendi modo, quem sic nominarunt: Est enim hæc loquutio, cùm significatum uoci contrarium, uoce ipsa ducimus potiorem. Populus unum significat è multis confectum: multa igitur significat per se, unum per accidens: quare si uerbum plurali numero attribuatur, significatum respiciet, non uocem. Figura igitur sanè est non longe à Conceptione: Idē enim est Populus, & hic ciuis, & hic, & ille.

Veteres

Digitized by Google

Veteres autem compositionem nulla uera ratione dicere potuere. nihil enim componitur, sed transfertur. Ita cùm dicis, Fœtum pecus: componis genus cum genere, & transfers significatũ. Nam pecus genere neutro cum Mares, & Fœmellas comprehẽdat, affectum fœmellarum transtulit ad fœmellas comprehensas. Est igitur potius Translatio, aut Conceptio, quàm Compositio. Sic uariatur Genus etiam: ut, Pars per agros dilapsi: quia Pars, sit idem, quod, Milites. Sic est apud Homerum, τέκνον φίλε. Sic est, Triste lupus stabulis: ut illud, In Eunuchum suam: quoniam Eunuchus sit comœdia: Lupus autem res: ut sit, Triste, Tristis res.

CAP. CLXXXIII.

Comprehensio.

HVic non absimilis Comprehensio. Græci συνεκδοχὴν uocãt. cùm ex toto excipit affectum partis, cui toto eũ affectum attribuamus: Elephas curuus dentes. Hæc tota figura consistit in denominatione totius à parte. Nam uerum est, Dens est pars Elephanti curua: ergo Elephantus est curuus κατὰ τοὺς ὀδόντας. In priore figura significatus concipiebat uocem, in hac pars totum in significatu. in uoce è contrario Totum concipit partem. Igitur Græcum nomen multæ efficaciæ est: nam σὺν, significat totum & partem simul esse: ἐκ, significat exceptam qualitatem, aut aliud à parte, & toti attributum. δέχεσθαι, significat ipsum motum translationis.

CAP. CLXXXIIII.

Antiptosis.

NOn possumus unico uerbo Latinè Græcum exprimere, ἀντίπτωσιν. quæ Figura multis modis fit, cùm Casum pro casu ponimus: ac fit quidem ueterũ autoritate: careo pecunia, & pecuniam. Sed sane hîc Figura nulla est: usus enim extorsit postea, quo antea placitum erat. Alius modus est, isq; multiplex: & Attici longè diuerso more utuntur, cùm relatiui casum eundem faciunt cum antecedente, περὶ λόγων, ὧν ἔλεξα.

Digitized by Google

quo modo etiam Gellius aliquando usus est: Latini cæteri uix utuntur. Mollissimum fuit genus illud, Quam urbem statuo, accipite: at duriusculum, Vrbem, quam statuo uestra est. Iccirco non ineptè nobis pueris præceptores nostri sic interpretabantur, Vultis his regnis consistere: uultis urbem, quam statuo? uestra est. Verùm hîc ita sit, sed profectò ueteres nimis multa licere sibi uoluere, uelut Plautus, Aularia, Pici diuitijs, qui aureos montes colunt, ego solus supero. Caussa huius orationis fuit, aliorsum intẽtus animus, deinde deflexus filus loquutionis: id quod patet ex eodem Plauto in Captiuis, Hos quos uidetis stare hic captiuos duos, illi qui stant, hi stant hic ambo, non sedent. Dicturus enim aliud uidebatur alio uerbo, cùm subiunxit festiuè contrarium.

Hæ sunt caussæ extortæ orationis: non quemadmodum solute prodidere sine ulla ratione. Modos autem ampliores non est præsentis instituti contemplari: sed pertinet ad construendi leges, & obseruationes autorum: reducunturq; ad hos, quos descripsimus: ueluti cùm ex Affirmatiua facias aut Negatiuam, aut Dubitatiuam: aliaq; eiusmodi.

IVL. CAES. SCALIGERI DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER XIII.

CAP. CLXXXV.

Vocum caussas duplices esse, Essentiales, & Accidentales.

HACTENVS singularũ partium Formam, Efficientem, Finem, Materiam, Affectus declarauimus: quiq; Affectus essent ab ipsa Essentia profecti, superioribus libris dicti sunt: qui'ue usu extorti, hoc postremo. Nunc autem communem omnium uocum naturam uideamus, ex instituto sic repetentes: Vocũ & Materia, & Forma est, & Origo: quam pro efficiente accepimus semper: igitur caussas quoque duplices habuere: alteras Essentiæ, alteras Materiæ & Accidentium. Essentiales Etymologias Græci uocant. Nam quamobrem, Amo, dicitur? quia ἅμα, & ἅμμα, & ἅπτω. Essentialis est. Quare Amo, Amas, Amat? Quia Canto, Cantas, Cantat: Materialis, & Accidentalis est. Quas caussas propterea quòd ueterum aliqui aut reiecerunt, aut negauerũt, in præsentia à nobis ueterioribus argumentis agendum est, ut merito & receptæ, & probatæ uideantur. Id quod operis initio non fecimus eo consilio, quod suprà narrabamus: cùm enim subiectum suum esse nullus artifex probet argumentis, neq; τὸ διότι, at ne τὸ ὅτι, quidem: sed tantummodo redarguendo pertinaces: iccirco in hunc postremum librum hæc opera destinanda fuisse uisa est.

CAP. CLXXXVI.

Veterum argumenta.

Digitized by Google

ETymologiam Græci uocarunt, caussam unde uoces ductæ sunt: ueriloquium Latinis placuit interpretari, sed quàm frigidè uideamus: Nam ueritas in oratione est, non in uerbis priuis. Præterea λόγος in hac uoce, significat rationem, non autem loquutionem, ut uera ratio potius dicenda sit: quare nos, Vocis rationem, transferre maluimus. caussam autem accidentalem ijdem, ἀναλογίαν eodem consilio nominarunt: id est, rationem proportionis. Eas sic destruere nonnulli instituere. Nominum, inquiunt, naturæ, nisi per nomina demonstrari nequeunt: nomina enim rerum sunt notæ. Intelligunt autẽ nunc per nomina, uoces omnes: sicut per Tignum immittendum Iureconsultus etiam lapidem. Quodcunque igitur declaratur, per notiorẽ quampiam rem notum fit. Ergo illa nomina, per quæ nomen illud definitur, nomine ipso notiora erunt. Ea porro nomina, aut nota habebimus, aut non: at absurdum est ea ignorari, per quæ aliud notum facimus; itaque nota sunt: & si nota, per aliud sanè nota: per aliud igitur nomen. Quare usque in infinitum: hoc autem absurdum est: non est igitur uerum, nominum ullam esse caussam. Præterea, Nomina esse infinita, aut omnino, aut propemodum, atque iccirco ignota: infiniti autem finita natura nostra capax non est. Ad hæc, quæ usu mutantur asiduo, partimq́; interiere, partim quotidie subnascuntur, ea ignorari necesse est: cùm æternarum tantùm rerum scientia sit: est enim Scientia habitus animæ certus: at corruptibilia incerta sunt. Postrema ratio hæc summos adduxit uiros, ut integris contenderent libris: Quæ nullis, inquiunt, certis inter se cohærent legibus, ea nullo modo sub certas uenire leges: Eiusmodi uerò esse nomina. Cùm enim duæ, ut diximus, caussæ sint, Etymologiam ignotam esse, uel ex eo constare, quòd super eodem uocabulo diuersa senserint autores: analogiam autem, quam æqualitatem uocant, omnino ex rare nullam. Quare ipsa quoque nomina per caussas nunquam nota erunt.

CAP.

Digitized by Google

CAP. CLXXXVII.

Argumenta dissoluuntur.

VT primam rationem dissoluamus, ita accipiendum est. Intellectionem nostram esse duplicem, Rectam, & Reflexam: igitur nomen obuium excipimus recto actu intellectus, simplicíq; fini destinatum ad significandum. Exempli gratia, Lancea: atque ibi pro nota, aut signo rei, uti dicebamus, habetur nobis. Reflectimus deinde animi cursum ab ipsa re super nomen, ipsumq; tanquam rem quandam contemplamur. Quærimus igitur tum eius caussam, inter ea quæ iam nota habemus. Quemadmodum autẽ duæ essent nominum caussæ, dictum iam est à nobis libro tertio: quædam enim erant Deducta, quædam Primogenia. Deductorum igitur caussas esse Primogenia: Primogeniorum autem caussas cognoscere easdem non est necesse: sed Casum, aut Arbitrium inuentoris pro caussa habere satis est. Est enim duplex cognitio nostra: aut Positiua, cùm cognoscimus, hoc esse: aut Priuatiua, cùm cognoscimus, illud non esse: hoc enim est esse illius, quia non est. Altera uerò, ac tertia ratio simul, sic diluuntur: Scientia specierum est: & singularium, ut sub speciebus continentur. Ea igitur, in quæ conueniunt omnia singularia, Dictiones appellauimus. Earum essentiæ, atque affectus neque corrumpuntur, neque mutantur: puta Species, Genera, Casus: semper nanq; Casus, Casus est, semper Modus, Modus. Quæ autem singula sunt, aut non corrumpuntur, sed perstant: quare nihil faciunt dispendij: multæ enim uoces sunt, quas nullus unquam aut distorsit usus, aut aboleuit. Aut si corrumpuntur, æquè scire interest nostra, ea corrumpi. Quamobrem & Corruptibilium, & Incorruptibilium scientes sumus. Corruptibilium autem rerum corruptionem non sequitur corruptio scientiæ nostræ: hoc enim scimus nos, Corruptibilia esse. Idipsum igitur, quod est Corrumpi posse, non interit, sed semper eiusdem naturæ est: semper enim hoc habet, ut corrumpi queat.

CAP.

Digitized by Google

CAP. CLXXXVIII.

Quarti argumenti superioris probationes ab aduersarijs.

HAec sic expediuimus, ut exactius quartam rationem, qua & Analogiam, & Etymologiam tollunt, perpendamus: quare uidendũ prius est, quibus utantur rationibus ad confirmandum. Cùm Analogia, inquiunt, sit æqualitas quędam, secundum quã similia ducimus è similibus: ut, à Fructu Fructuosus: sic, à Gestu Gestuosus: primùm ostendere nituntur, quòd non sit necessaria: deinde quòd nullo modo sit. Vtilitatis caussa inuentus est Sermo: magis igitur refert, ut breuis, & rectus, & simplex sit, quàm longus, & uarius: at æqualitas deducendi uariat multa: non igitur admittenda. præterea Ab eodem rerum usu reijcitur æqualitas. eo nanque consilio muliebris mundus à uirili ornatu differt. itemq; in ædificijs Corinthia structura à Dorica, & Thuscanica, & Ionica, longè alia est. Neque uerò id ex artibus solùm coniectari, sed ipsa quoque natura latè conspici potest. Etenim membrorum compagem aliam atq; aliam esse usui fuit. Aequalitas igitur non solùm non necessaria est, sed etiam officit. Quòd siquis ita dicat: non Vsum solùm quæri, sed Elegantiam quoque: is adhuc intelligat, magis reijciendam etiamnum Similitudinem: nihil enim propius fastidio, nihil elegantius uarietate. Ad hæc, aut Artem sequemur, aut Consuetudinem: si hanc, nihil opus est æqualitate. sed quæcunque usu suggerentur, ea nobis erunt satis. Si uerò Artem, ac præcepta, ut æqualiter omnia ducamus, pro insanis habeamur: neque enim id fiat, ut quemadmodum Lupus, sic Lepus flectatur. sed hoc Leporis, illud Lupi faciet. Non est ergo necessaria Analogia.

Quòd autem nulla sit, sic conantur: Abest ab omnibus orationis partibus: igitur nusquam est. Ac sanè in Generibus non est: quædam nanque trium uocum sunt, Humanus, Humana, Humanum: quædam duarũ, Ceruus, Cerua: quædam singulis contenta, Aper. Neque ipsa Genera similitudine uocum

afficium

Digitized by Google

afficiuntur : nam Martia, & Sisenna, diuerso sexu, eadem uocis forma sunt. Item eadem Genera unica uoce confusa, atque ignota : ut, Passer, Aquila: cùm tamen & ibi fœmina, & hic etiam mas sit. At ne Numerus quidem agnouit Analogiam : nam quamobrem non dicimus Cicera, sicuti Farra? neque Olea, sicuti Vina? Non enim rectè responderunt antiqui, ob generum diuersitatem in uino multitudinis numerum receptum esse : quia aliud esset Chium, aliud Lesbium, aliud Falernum : nam Ciceris quoque ualde sunt diuersæ species, Folio, Siliqua, Semine. In Temporibus item desideratur: quippe à Fleo, Fleui: à Sero, Seui : à Fero, Tuli: ubi à dissimilibus similia, à similibus dissimilia orta sunt. Itē à Pasco, Paui: ab Amasco non est. Modi quoque Analogiæ immunes sunt: multi enim carent, ut Forem. Nec Figuræ ducuntur Analogia : nam quare dico Aenobarbum, non Aenibarbū? aut quare Magniloquum, non Magnoloquum? Quinetiam in deriuando ipsas species, æqualitatis nullam curam habemus. siquidem à Boue, Bouile: ab Oue, Ouile: à Sue nihil ducitur. Et Bubulam dicimus: at ab Oue, Ouillam. à Scribo, Scriptor: à Bibo nihil tale: sed contrà, à Bibo, Bibacem : à Scribo nullum simile. Item in Cōparatiuis, & Superlatiuis: Clarus, Clarior, Clarissimus: Similis, Simillimus: à Bono, Melior, Optimus. Sic neque in Diminutiuis: Anus, Anicula: Manus, Manuscula : à Pusione, Pusillus: à Morione nihil. Quid quòd ne Accentus quidem ratio ulla est similis? Etenim Héctorem, & prætórem eiusdem formæ nomina alia & quantitate, & soni qualitate pronuntiamus. Sed & eadem nomina uarijs quantitatibus alias, atque alias proles generant : à Luceo Lux longa, Lucerna breuis. Immo etiam eadem inconstantia in eadem uoce deprehendetur : neque id apud poëtas solùm, Pharsalia, Italia, Sicania : sed etiam communi usu. Nam in lege fundi uenditionis, Ruta cæsa ita pronuntiabant prisci, ut prima uocalis produceretur, alibi semper correpta esset.

Quod si non est necessaria : neque est in accidentibus partium:

Digitized by Google

quippe non in Primarijs, non in Deriuatis, non in Declinatis: immo in uno eodemq; inæqualitas: Analogia nulla erit.

CAP. CLXXXIX.

Argumentorum dissolutiones.

HI, qui sese literaturæ hostes profiterentur, potuissent à nobis ferri sanè, nisi pessimum facinus ausi essent. Neque enim solùm caussas, rationesq; proportionis tollere in re literaria, sed etiam totam naturam ipsam demoliri uidentur mihi. Diruunt enim Aequalitatem, & Similitudinem, omniaq; casui subijciunt: contrà, quàm faciebat Plato, qui etiam Nominum ac Verborum statum, flexumq; naturæ certis legibus constare, atque duci arbitrabatur. Nos igitur utrunque extremum tanquam uitiosum reijciamus. Ac decem quidem principes rationes, quibus aliæ quoque annectuntur, scio à ueteribus obscurè simul, & pluribus uerbis inculcatas: quæ hic tam clarè patent, tamq; ordine digestæ sunt: ut quod illi orationis fuco, nec satis apta copia quæsiuere, id hac nos serie, ut quàm efficacissimæ appareant, consecuti uideamur. Quibus ut respondeamus, paulò altius ordiendum est.

Naturam rerum omnium autorem, quæcunque agat, propter finem agere receptum est: quare necessariò fit, ut certum quiddam agat: unde membrorum, quæ in animalibus sunt, caussas, officia, opera luculentissimis libris à nobis sunt explicata. Propterea uerò quòd interdum alijs, atque alijs circumuenitur impedimentis ita, ut aberrare cogatur: quibusdam præuenta angustijs non id agit, quod intendebat. Itaq; Homini aut addit sextum digitum, aut tollit manum, aut decurtat crus, aut aliud quippiam eiusdem modi monstrorum parit. Cæterùm quia maxima ex parte rectè opus suum peragit, nequaquam ei deesse operi, quod proponit, dicimus: neque iccirco naturam negare debemus. Verùm nonnulla rectè, atque ordine in lucem prolata, deprauat Con

Digitized by Google

suetudo: quales sunt ij, quos usus adegit, uti Valgij essent, aut Vari, aut Compernes. Etiam Casus multum potuit, quo aliquis Claudicaret, aut Luscus esset, aut Strabo. Aetas quoque, atque imitatio detorsit pristinum quorundam institutum, quò detracti à natura sua degenerarent. Quemadmodum igitur uel casu, uel usu, natura aut peruertitur, aut immutatur, neque propterea tamen naturæ opera neganda sunt: ita non continuò Analogia, quæ natura quædam uocum est, sicubi desit, ab omnibus tollenda sit. Est ante oculos Phalaris, Dionysius, Nero, alia monstra: in his Iustitiam, atque Animi moderationem desideres: igitur nusquam hæc erunt? Alexander raucius loquebatur, obstipa ceruice erat, non à primordijs natalium suorum: sed pædagogi nequitia distractus fuit à simplici illa regia indole. Hominis igitur fuerat integritas, Consuetudinis prauitas. Species enim per singula corpora propagantur, inter quæ nullum formæ discrimen inuenitur: ita etiam in uerbis fit. Sicut ergo in natura deductio triplex: sic & in uocibus. Triplex autem ad modum hunc: propterea quòd ea quæ deducuntur tribus diuersa sunt differentijs: nam aliquid dicitur esse diuersum ab alio Forma, ut equus ab homine. Aliud Materia, ut hic homo, ab hoc homine. Aliud Accidente, ut hic homo sedens, ab seipso stante. Quare in uocibus quoque, aliud erit nomen hoc, Homo, à uerbo hoc, Pugno: forma enim distant. Secundo modo aliud nomen hoc Homo, à nomine hoc Equus. Tertio, aliud nomen hoc Homo, à nomine hoc Hominis. Possunt autem ea, quæ uel forma, uel materia sola distant, etiam accidente differre: ut Homo niger, ab Equo, & Homine albo: sic nomen hoc Homo, & à uerbo hoc Sequor, & à nomine hoc Equus distabit accidente quoque, id est lineamentis elementorum. Itaque etiam inflexione distare poterunt. Ac quemadmodum eiusdem nationis uiri duo, etiam fratres, etiam gemini, etiam pares facie, etiam colore, tamen manuum aut crurum flexu dissimiles esse poterunt; neque tamen auferetur, quin duo pe-

Digitized by Google

regrini inter se similes sint: hoc enim accidens est. Ita in uocibus: Equus & Lupus conuenient accidente, Lepus non conueniet: sed Analogia erit inter Lupum, & Equum: quia cum Lepus, non est. Non ergo tolletur propterea quòd inter Lepus non est: sed ponetur, quoniam inter Lupus est, & Equus. Sed habet suam caussam Lepus, qua descíscat, sequaturq; aliam proportionẽ, ut faciat Leporis: propterea quòd Græci Dorienses ita & appellabant, & flectebant: quare generis quoque Analogiam sequutus est Lepus Græcam, non Latinam Equi, ὁ καὶ ἡ λέπορις: neque solùm Genus inde, sed uocis in recto casu lineamenta Latina sibi assumpsit, ut esset Lepus, sicut Equus. Quare hoc etiam intererit Analogiæ, ut alijs atque alijs caussis partim talia, partim alia sint. Neque enim quemuis hominem decet Robur, aut Celeritas: quare Robustum, & Celerem non sequetur eadem membrorum Analogia: at omnes Robustos eadem, eademq; alia seorsum Veloces omnes. Si quem autem membrorum proportione præditum inueniamus, officio autem illi inutilem: hunc casu, aut alio quo fato separatum ab ea proportione iudicabimus, non propter unum tollentes cętera omnia. Itaque sic est acutissimè contra aduersarios concludendum: Non posse eos inficiari Analogiam, nisi in quibusdam ponant: est enim Habitus prior Priuatione non tempore, sed cognitione: sicut Affirmatio Negatione. In paucis non esse casu, in cæteris omnibus consilio similitudinis. Euenit autem interdum ut deficiãtur nomina proportione illa, propterea quòd res ipsæ deficiuntur: nam sexus & principijs quibusdam, & officijs discreti sunt: itaque alteri quod designes nomen, alteri non conueniat. Proprium fœmellæ Nubere est: iccirco non transibis à fœmina ad marem ipso Participio, ut tantummodo Nuptam, dicas: ubi non tolletur Analogia quia Doctum & Doctam dicas: sed ponetur iccirco, quia Analogiæ pars est, sequi significatum. alia quoque pars eius est, sequi concinnitatem: sicuti hominis officium seruare decorum. Ergo siquid scabrum erit in deducto, maluit ars ab-

stinere:

Digitized by Google

ſtinere: cùm tamen natura non repugnaret. Græci συμφωνίαν nominant finem hunc, nos etiam Habilitatem poſſumus, non ſolùm Concinnitatem. Sic reiecta ſunt multa. For, Faux, Prex, Meturus, Nutritrix, atque eiuſmodi, ut ſuppreſſæ potius ab uſu, quàm negatæ à natura uocum ſint. His legibus diruuntur argumenta omnia: Nam friuola ſatis ſunt, quæ negant neceſſariam. Ac primum quidem admodum ridiculum, quòd breuitatis ratione tollendas curat inflexiones, cùm tamen per inflexiones tollatur ambiguitas. Aliæ quoq; rationes nullæ ſunt. Varietas enim, quam aſſerunt, nequaquam reijcit æqualitatem. Eſt enim æqualitas interdum inter duo, propterea quòd ipſa ſunt alijs inæqualia. ita diſtant æqualiter duo Triangula, ab uno Quadrato: quia inter ſe æqualia ſunt: Ac ſatis eſt, ut uarietas ſit inter ſpecies, non diuerſitas in ſpeciebus.

CAP. CXC.

Aſſertio Etymologiæ.

ATque Analogiæ quidem ratio ac natura ſic conſtat. Etymologia uerò etſi in multis obſcura eſt, ſuperq; eadem uoce alia alij uiſa: tantum tamen abeſt ut tollenda ſit, ut tam maxime ſit inueſtigāda, quàm maxime latet. Quid enim occultius ueritate? at multis in rebus ea imprimis deſideratur: neque tamen quiſquam tam ſit impudens, qui eam neget. Nam qui ſemper dubitabant Pyrrhonij, uel propter hoc id agebant, ne à ueritate, quæ in altera parte contradictionis latitabat, aberrarent. Ita materiæ primæ natura præterierat ueteres omnes Philoſophos, donec à Platone inuenta, ab Ariſtotele omnium ſapientum principe eruta eſt in lucem. Quare omni ope atque conſilio nitendum eſt, ut ne plus illa operæ latendo exigere, quàm nos inueſtigando ponere uideamur.

CAP. CXCI.

Quid deinceps agendum, quoq; ordine.

Digitized by Google

VOcum Principia, Caussas, Elementa, Affectiones quemadmodum uniuersa natura comprehenderentur, hactenus declarauimus: deinceps ad ipsas uoces priuas cursus flectendus est. Sic enim Philosophus Naturalia corpora sub motu accepta deducit communi intellectione ad historiam singularium: cuius exemplo nobis quoque statuendum est, quo usu Priuæ uoces apud autores circũferantur. Cùm igitur quidam per ordinem Elementorum hoc professi fuerint, alij sumptọ autore interpretãdi munus magnis digressionibus contaminarint, unus Varro mihi uidetur consultius fecisse, ut uerborum connexum certa serie explicaret. alioqui diuersis locis eadem sæpe repetas necesse est. Verum enimuero ipse quoq; M. Varro suorum librorum initium auspicatus est à Temporis, Lociq; diuisione quadam, perinde quasi sub utroque, alterutro'ue omnia continerentur: ac non infinita penè sint, quæ in eam partitionem uel reluctantia sint arcessenda, ut omittam particulas minores, cuiusmodi sunt Præpositiones, Coniunctiones, Interiectiones, quæ nullam habent cum Nominibus affinitatem. Quare longè præstiterit à primarijs uocibus initium sumere, atque ab his deducere cæteras, quæ ab illis ortæ sunt. uerum inter easce primarias cùm quædam steriles sint, ut interiectiones, & Præpositionum, ac Coniunctionum maxima pars: quædam sint genitrices, quæ alias ex sese pariant: primo quoque loco tractare steriles decet, quæ nullam cum cæteris habent coniunctionem. Et quoniam non omnes uoces Elementorum similitudine, aut significati cohærent affinitate, nequaquam absurdum fuerit, si interdum in contrarium transeamus. Neque enim qui de Motu dixerit, de Quiete quoque non posit loqui.

CAP. CXCII.

Ad unum significatum cætera reducenda.

VNum uerò imprimis obseruandum est. propterea quòd significatorum multitudo uni eidemq; uoci attributa sæpius

Digitized by Google

pius est, aut scribentium autoritate, aut prodentium curioso iudicio: principem omnium significatum indagari oportere censeo, ad quem tanquam ad tesseram, signaq; cæteras reducere legiones: sed propositis semper caussis, sine quibus tam stultè credimus, quàm arrogãter profitemur. Nam cùm hoc interpretandi munus Vsu, Autoritate, Ratione constare dixerint: sanè intelligendum est, usum sine ratione non semper moueri, ueluti si aspirat Trophæum, & Anchoram, quæ leniter à Græcis alijs proferuntur, Atheniensium exemplo sciamus factum esse. Autoritas uerò quid aliud, quàm Vsus est? Nam quod autore M. Tullio dicimus, ex eius usu id habemus. At si ab usu recedat, tum uero autoritas nulla est. Quare etiam Cæciliũ reprehendit Cicero, etiam M. Antonium, qui tum aliter, quàm ex usu loquerentur. Ad rationem igitur, quoad fieri poterit, erunt hæc reducenda.

CAP. CXCIII.

Non rectè uni uoci significatorum multitudinem à ueteribus assignatam.

FVerunt autem doctissimi, multarumq; literarum uiri, qui propterea quòd nimis multa uarijs obseruationibus comperta sciuissent, multa item significatorum monstra uni eidemq; uoci designarunt. Quorũ opera tantum abest ut commoda sit, ut maxime etiã libri aduersetur inscriptioni. Nam specioso titulo de sermonis proprietate edidissent, nihil minus quàm quod profitebantur, effecere. unius nanque uocis una tantum sit significatio propria, ac princeps. cæteræ aut communes, aut accessoriæ, aut etiam spuriæ. Non enim ab re idem Verbum adiecit usus Nominibus diuersorum significatorum: sed quia eorum natura conueniebat: sic dicimus Scindere uallum: Scindere adamantem non dicimus: non enim natura fert. Ac uerbum quidem pristinũ recipit significatum, sed non cohærent. Non igitur potuit mutari significatum huius uerbi, in ea uerba quæ cum adamante conuenire possunt, puta Tundere. Nam dicimus, Scindere in lu-

Digitized by Google

ctu togam: ergo erit hoc loco idem Scindere, quod Lugere: & Scindere uallum, erit, Castra occupare? Itaque malè plurima sic ab illis distorta sunt, quæ à nobis in libris Originum certis appositis caussis correcta fuere. Nam quis putarit uerbum hoc Potiri, idem esse quod Condi? propterea quòd poëtæ uersus est -Potiuntur Tibridis alueo. sic Subigere, Acuere: & Stringere, Percutere: & Spectare, Dirigere: & Ventus, Odor: & alia innumera, quæ omnia longe accuratius ad sua quæque principia reducenda fuere. Est autem uiri & boni, & sapientis, non solùm alienos errores detegere, atque arguere, sed etiam rationes suas, atque consilia aperire. Quare quo sit indagandum modo, sic instituamus: Si Condi, significat Potiri, loco uerbi Potiri, ponatur uerbum Condi: si patitur sedes, benè est: si non patitur, non significat. Quis igitur dicat, Conditus sum libro? &, Conditus sum Turdo? &, Conditus sum Ense? Item, si Premere, Defodere est: dicamus igitur Fossam premere. Si, Premere, Tegere significat: igitur, Cœlo premi, dicamus nos, quos non attingit tamen. Nolo nunc duci per omnia, quæ suo loco in Originibus exactissime persequuti sumus: sed satis sit iecisse fundamenta scientiæ tibi, more principis nostri Aristotelis: cuius sapientiæ luce Grammaticorum tenebræ discutiantur.

Digitized by Google

EPILOGVS.

ABES Sylui Cæsar fili sententias nostras, quas non tam propter patris nomẽ uenerari debes, ut pius sis: quàm ob ueritatem contemplari, ut fias doctior. Alia enim officia in me tua locis ac temporibus certis suo quæque fato fungentur aliquãdo. at in rerum caussis dispiciendis ita tibi faciendum est, ut nostra quoque tanquam uel peregrini, uel etiam hostis legas. Omnia enim tui caussa laboramus, simplicitate ducti, non gloria impulsi. Quo tibi uehementius est nitendum, ne nos plus operæ posuisse uideamur, quàm tu uelis capere utilitatis.

GRATIAS TIBI DOMINE IESV.

Digitized by Google

Digitized by Google